

XVI. ULUSLARARASI
DÜNYA DİLİ
TÜRKÇE SEMPOZYUMU

24-26 Ekim 2024

Şanlıurfa-Harran Üniversitesi

BİLDİRİ ÖZETLERİ KİTABI

**XVI. ULUSLARARASI
DÜNYA DİLİ TÜRKÇE
SEMPOZYUMU
BİLDİRİ ÖZETLERİ
KİTABI**

24-26 Ekim 2024

Şanlıurfa

XVI. ULUSLARARASI DÜNYA DİLİ TÜRKÇE SEMPOZYUMU

ÖZET KİTAPÇIĞI

24-26 EKİM 2024

ŞANLIURFA

Editörler

Doç. Dr. Ahmet Turan DOĞAN

Doç. Dr. Osman TÜRK

ISBN:

978-625-6671-89-8

Dağıtım

Harran Üniversitesi / Şanlıurfa

Genel ağ: dunyadiliturkce2024.harran.edu.tr

e-posta: dunyadiliturkce@harran.edu.tr

Dizgi-Grafik Tasarım

Musab Süleyman BAKICI

Doç. Dr. İbrahim DEMİRKALE

Erişim Tarihi

31.12.2024

Asos Yayınevi

1. Baskı

Adres: Kızılay Mahallesi, Fevzi Çakmak-2 Sk. No:37/1, 06420 Çankaya/Ankara

Telefon: (0312) 419 16 19

Mail Adresi: asos@asosyayinlari.com

Web: www.asosyayinlari.com

Instagram: <https://www.instagram.com/asosyayinevi/>

Facebook: <https://www.facebook.com/asosyayinevi/>

Twitter: <https://twitter.com/Asosyayinevi>

KURULLAR

ONUR KURULU

Doç. Dr. Celile Eren ÖKTEN
(Millî Eğitim Bakan Yardımcısı)

Hasan ŞILDAK
(Şanlıurfa Valisi)

Prof. Dr. Mehmet Tahir GÜLLÜOĞLU
(Harran Üniversitesi Rektörü)

DANIŞMA KURULU

Prof. Dr. Abdurrahman GÜZEL

(1. Uluslararası Dünya Dili Türkçe Sempozyumu Düzenleme Kurulu Başkanı)

Prof. Dr. Ahmet PEHLİVAN

(2. Uluslararası Dünya Dili Türkçe Sempozyumu Düzenleme Kurulu Başkanı)

Prof. Dr. Şerif Ali BOZKAPLAN

(3. Uluslararası Dünya Dili Türkçe Sempozyumu Düzenleme Kurulu Başkanı)

Prof. Dr. Pervin ÇAPAN

(4. Uluslararası Dünya Dili Türkçe Sempozyumu Düzenleme Kurulu Başkanı)

Prof. Dr. Turgut TOK

(5. Uluslararası Dünya Dili Türkçe Sempozyumu Düzenleme Kurulu Başkanı)

Prof. Dr. Hatice ŞAHİN

(6. Uluslararası Dünya Dili Türkçe Sempozyumu Düzenleme Kurulu Başkanı)

Prof. Dr. Ahmet BURAN

(7. Uluslararası Dünya Dili Türkçe Sempozyumu Düzenleme Kurulu Başkanı)

Dr. Öğr. Üyesi Hayrettin PARLAKYILDIZ

(8. Uluslararası Dünya Dili Türkçe Sempozyumu Düzenleme Kurulu Başkanları)

Prof. Dr. İlhan ERDEM

(9. Uluslararası Dünya Dili Türkçe Sempozyumu Düzenleme Kurulu Başkanı)

Prof. Dr. Ferruh AĞCA

(10. Uluslararası Dünya Dili Türkçe Sempozyumu Düzenleme Kurulu Başkanı)

Prof. Dr. Serkan ŞEN – Dr. Öğr. Üyesi Mediha MANGIR

(11. Uluslararası Dünya Dili Türkçe Sempozyumu Düzenleme Kurulu Başkanı ve Yardımcısı)

Prof. Dr. İhsan KALENDEROĞLU

(12. Uluslararası Dünya Dili Türkçe Sempozyumu Düzenleme Kurulu Başkanı)

Prof. Dr. Hasan Ali ESİR – Doç. Dr. Ümit HUNUTLU

(13. Uluslararası Dünya Dili Türkçe Sempozyumu Düzenleme Kurulu Başkanları)

Prof. Dr. Özgür Kasım AYDEMİR

(14. Uluslararası Dünya Dili Türkçe Sempozyumu Düzenleme Kurulu Başkanı)

Prof. Dr. Alparslan OKUR-Prof. Dr. Paki KÜÇÜKER

(15. Uluslararası Dünya Dili Türkçe Sempozyumu Düzenleme Kurulu Başkanları)

Doç. Dr. Osman TÜRK–Doç. Dr. Ahmet Turan DOĞAN

(16. Uluslararası Dünya Dili Türkçe Sempozyumu Düzenleme Kurulu Başkanları)

BİLİM HAKEM KURULU

Prof. Dr. Abdullah KÖK Akdeniz Üniversitesi (Türkiye)

Prof. Dr. M. Abdullah Arslan Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi (Türkiye)

Prof. Dr. Abdurrahman GÜZEL Başkent Üniversitesi (Türkiye)

Prof. Dr. Ahat Üstüner Fırat Üniversitesi (Türkiye)

Prof. Dr. Ahmet Bican ERCİLASUN Emekli Öğretim Üyesi (Türkiye)

Prof. Dr. Ahmet BENZER Marmara Üniversitesi (Türkiye)

Prof. Dr. Ahmet BURAN Fırat Üniversitesi (Türkiye)

Prof. Dr. Ahmet PEHLİVAN Doğu Akdeniz Üniversitesi (KKTC)

Prof. Dr. Akartürk KARAHAN Yıldırım Beyazıt Üniversitesi (Türkiye)

Prof. Dr. Ali AKAR Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi (Türkiye)

Prof. Dr. Ali Fuat ARICI Yıldız Teknik Üniversitesi (Türkiye)

Prof. Dr. Ali TORUN Emekli Öğretim Üyesi (Türkiye)

Prof. Dr. Ali YAKICI Gazi Üniversitesi (Türkiye)

Prof. Dr. Alparslan OKUR Sakarya Üniversitesi (Türkiye)

Prof. Dr. Anarkul SALKINBAY Al-Farabi Kazakh Notional Univertisy (Kazakistan)

Prof. Dr. Arzu Sema ERTANE BAYDAR Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi (Türkiye)

Prof. Dr. Asiye Mevhibe COŞAR Karadeniz Teknik Üniversitesi (Türkiye)

Prof. Dr. Ayşe İLKER Manisa Celâl Bayar Üniversitesi (Türkiye)

Prof. Dr. Ayşe Melek ÖZYETGİN Yıldız Teknik Üniversitesi (Türkiye)

Prof. Dr. Bayram Ali KAYA Sakarya Üniversitesi (Türkiye)

Prof. Dr. Bayram BAŞ Yıldız Teknik Üniversitesi (Türkiye)

Prof. Dr. Bekir ŞİŞMAN Ondokuz Mayıs Üniversitesi (Türkiye)

Prof. Dr. Bilal YÜCEL Emekli Öğretim Üyesi (Türkiye)

Prof. Dr. Bilge Bağcı AYRANCI Aydın Adnan Menderes Üniversitesi (Türkiye)

Prof. Dr. Bilge ERCİLASUN Emekli Öğretim Üyesi (Türkiye)

Prof. Dr. Bilgehan Atsız GÖKDAĞ Kırıkkale Üniversitesi (Türkiye)

Prof. Dr. Bilginer ONAN Hatay Mustafa Kemal Üniversitesi (Türkiye)

Prof. Dr. Celal DEMİR Afyon Kocatepe Üniversitesi (Türkiye)

Prof. Dr. Cengiz ALYILMAZ Uludağ Üniversitesi (Türkiye)
Prof. Dr. Cüneyt AKIN Afyon Kocatepe Üniversitesi (Türkiye)
Prof. Dr. Dilek ERGÖNENÇ Gazi Üniversitesi (Türkiye)
Prof. Dr. Dursun YILDIRIM Emekli Öğretim Üyesi (Türkiye)
Prof. Dr. Duygu UÇGUN Yıldız Teknik Üniversitesi (Türkiye)
Prof. Dr. Edibe SÖZEN Maltepe Üniversitesi (Türkiye)
Prof. Dr. Efrasiyap GEMALMAZ Emekli Öğretim Üyesi (Türkiye)
Prof. Dr. Elçin İBRAHİMOV Azerbaycan Diller Üniversitesi (Azerbaycan)
Prof. Dr. Emin EMİNOĞLU Kırklareli Üniversitesi (Türkiye)
Prof. Dr. Ercan ALKAYA Fırat Üniversitesi (Türkiye)
Prof. Dr. Erdoğan BOZ Eskişehir Osmangazi Üniversitesi (Türkiye)
Prof. Dr. Ergin JABLE Priştine Üniversitesi (Kosova Cumhuriyeti)
Prof. Dr. Elif AKTAŞ Alanya Alaaddin Keykubat Üniversitesi (Türkiye)
Prof. Dr. Erol DURAN Uşak Üniversitesi (Türkiye)
Prof. Dr. Faruk YILDIRIM Çukurova Üniversitesi (Türkiye)
Prof. Dr. Fatma AÇIK Gazi Üniversitesi (Türkiye)
Prof. Dr. Ferit YUSUPOV Kazan Federal Üniversitesi (Tataristan)
Prof. Dr. Ferruh AĞCA Eskişehir Osmangazi Üniversitesi (Türkiye)
Prof. Dr. Ferhat ENSAR Bursa Uludağ Üniversitesi (Türkiye)
Prof. Dr. Feyzi ERSOY Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi (Türkiye)
Prof. Dr. Filiz METE Hacettepe Üniversitesi (Türkiye)
Prof. Dr. Fikret TÜRKMEN Emekli Öğretim Üyesi (Türkiye)
Prof. Dr. Funda KARA Atatürk Üniversitesi (Türkiye)
Prof. Dr. Funda TOPRAK Yıldırım Beyazıt Üniversitesi (Türkiye)
Prof. Dr. Fuzuli Bayat Azerbaycan Bilimler Akademisi Folklor Enstitüsü
Prof. Dr. Gökhan ARI Bursa Uludağ Üniversitesi (Türkiye)
Prof. Dr. Gülbanu KOSSIMOVA Abay Devlet Pedagoji Üniversitesi (Kazakistan)
Prof. Dr. Gülsel SEV Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi (Türkiye)
Prof. Dr. Gülsemin HAZER Sakarya Üniversitesi (Türkiye)
Prof. Dr. Gürer GÜLSEVİN Emekli Öğretim Üyesi (Türkiye)
Prof. Dr. H. İbrahim DELİCE Afyon Kocatepe Üniversitesi (Türkiye)
Prof. Dr. H. Ömer KARPUZ Emekli Öğretim Üyesi (Türkiye)

- Prof. Dr. Hakan ÜLPER Burdur Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi (Türkiye)
- Prof. Dr. Halit KARATAY Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi (Türkiye)
- Prof. Dr. Hamza ZÜLFİKAR Emekli Öğretim Üyesi (Türkiye)
- Prof. Dr. Hanifi VURAL Fatih Sultan Mehmet Vakıf Üniversitesi (Türkiye)
- Prof. Dr. Hasan Ali ESİR Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi (Türkiye)
- Prof. Dr. Hasan BAĞCI Burdur Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi (Türkiye)
- Prof. Dr. Hatice TÖREN İstanbul Üniversitesi (Türkiye)
- Prof. Dr. Hatice ŞAHİN Bursa Uludağ Üniversitesi (Türkiye)
- Prof. Dr. Hayati DEVELİ İstanbul Üniversitesi (Türkiye)
- Prof. Dr. Hazretgüli DURDIYEV Mahtumkulu Dil, Edebiyat ve Millî Elyazmaları Enstitüsü
(Türkmenistan)
- Prof. Dr. Hikmet KORAŞ Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi (Türkiye)
- Prof. Dr. Hülya ARSLAN EROL Gaziantep Üniversitesi (Türkiye)
- Prof. Dr. Hülya ERAYDIN ARGUNŞAH Erciyes Üniversitesi (Türkiye)
- Prof. Dr. Hülya KASAPOĞLU ÇENGEL Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi (Türkiye)
- Prof. Dr. İdris Nebi UYSAL Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi (Türkiye)
- Prof. Dr. İhsan KALENDEROĞLU Gazi Üniversitesi (Türkiye)
- Prof. Dr. İlhan ERDEM İnönü Üniversitesi (Türkiye)
- Prof. Dr. Jale DEMİRCİ Ankara Üniversitesi (Türkiye)
- Prof. Dr. Jale ÖZTÜRK Hatay Mustafa Kemal Üniversitesi (Türkiye)
- Prof. Dr. Kazım KÖKTEKİN Ordu Üniversitesi (Türkiye)
- Prof. Dr. Kemal ÜÇÜNCÜ Karadeniz Teknik Üniversitesi (Türkiye)
- Prof. Dr. Kemalettin DENİZ Gazi Üniversitesi (Türkiye)
- Prof. Dr. Kerime ÜSTÜNOVA Emekli Öğretim Üyesi (Türkiye)
- Prof. Dr. Keziban TEKŞANOrdu Üniversitesi (Türkiye)
- Prof. Dr. Kürşad GÜLBELAZ Sakarya Üniversitesi (Türkiye)
- Prof. Dr. Kürşat ÖNCÜL Eskişehir Osmangazi Üniversitesi (Türkiye)
- Prof. Dr. Latif BEYRELİ Marmara Üniversitesi (Türkiye)
- Prof. Dr. Leylâ KARAHAN TOBB Ekonomi ve Teknoloji Üniversitesi (Türkiye)
- Prof. Dr. Lindita XHANARİ LATİFİ Tiran Üniversitesi (Arnavutluk)
- Prof. Dr. Mehmet AYDIN Ondokuz Mayıs Üniversitesi (Türkiye)
- Prof. Dr. Mehmet CANBULAT Akdeniz Üniversitesi (Türkiye)

Prof. Dr. Mehmet Dursun ERDEM Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi (Türkiye)

Prof. Dr. Mehmet EROL Gaziantep Üniversitesi (Türkiye)

Prof. Dr. Mehmet Fatih KİRİŞÇİOĞLU Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi (Türkiye)

Prof. Dr. Mehmet KURUDAYIOĞLU Hacettepe Üniversitesi (Türkiye)

Prof. Dr. Mehmet Mehdi ERGÜZEL İstanbul Yeni Yüzyıl Üniversitesi (Türkiye)

Prof. Dr. Mehmet Öcal OĞUZ Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi (Türkiye)

Prof. Dr. Mehmet ŞİŞMAN Fatih Sultan Mehmet Vakıf Üniversitesi (Türkiye)

Prof. Dr. Mehmet Vefa NALBANT Pamukkale Üniversitesi (Türkiye)

Prof. Dr. Mesut GÜN Mersin Üniversitesi (Türkiye)

Prof. Dr. Metin EKİCİ Ege Üniversitesi (Türkiye)

Prof. Dr. Muharrem DAŞDEMİR Atatürk Üniversitesi (Türkiye)

Prof. Dr. Muhsine BÖREKÇİ Atatürk Üniversitesi (Türkiye)

Prof. Dr. Mukhabbat KURBANOVA Mirza Ulugbek Özbekistan Milli Üniversitesi
(Özbekistan)

Prof. Dr. Musa ÇİFCİ Uşak Üniversitesi (Türkiye)

Prof. Dr. Musa DUMAN Fatih Sultan Mehmet Vakıf Üniversitesi (Türkiye)

Prof. Dr. Mustafa ALTUN Sakarya Üniversitesi (Türkiye)

Prof. Dr. Mustafa ARGUNŞAH Erciyes Üniversitesi (Türkiye)

Prof. Dr. Mustafa ARSLAN Pamukkale Üniversitesi (Türkiye)

Prof. Dr. Mustafa DURMUŞ Hacettepe Üniversitesi (Türkiye)

Prof. Dr. Mustafa KURT Gazi Üniversitesi (Türkiye)

Prof. Dr. Mustafa S. KAÇALIN Marmara Üniversitesi (Türkiye)

Prof. Dr. Nadir İLHAN Kırşehir Ahi Evran Üniversitesi (Türkiye)

Prof. Dr. Namık Kemal ŞAHBAZ Mersin Üniversitesi (Türkiye)

Prof. Dr. Necati DEMİR Gazi Üniversitesi (Türkiye)

Prof. Dr. Nesrin SİS İnönü Üniversitesi (Türkiye)

Prof. Dr. Nergis BİRAY Pamukkale Üniversitesi (Türkiye)

Prof. Dr. Nevzat ÖZKAN Erciyes Üniversitesi (Türkiye)

Prof. Dr. Nezir TEMUR Gazi Üniversitesi (Türkiye)

Prof. Dr. Nurettin DEMİR Hacettepe Üniversitesi (Türkiye)

Prof. Dr. Nurettin ÖZTÜRK Pamukkale Üniversitesi (Türkiye)

Prof. Dr. Oğuz KARAKARTAL Lefke Avrupa Üniversitesi (KKTC)

- Prof. Dr. Orhan Kemal TAVUKÇU Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi (Türkiye)
- Prof. Dr. Osman Fikri SERTKAYA Emekli Öğretim Üyesi (Türkiye)
- Prof. Dr. Osman YILDIZ Süleyman Demirel Üniversitesi (Türkiye)
- Prof. Dr. Ömer Tuğrul KARA Çukurova Üniversitesi (Türkiye)
- Prof. Dr. Özay KARADAĞ Hacettepe Üniversitesi (Türkiye)
- Prof. Dr. Özgür Kasım AYDEMİR Alanya Alaaddin Keykubat Üniversitesi (Türkiye)
- Prof. Dr. Özlem Deniz YILMAZ Marmara Üniversitesi (Türkiye)
- Prof. Dr. Paki KÜÇÜKER Sakarya Üniversitesi (Türkiye)
- Prof. Dr. Paşa YAVUZARSLAN Ankara Üniversitesi (Türkiye)
- Prof. Dr. Pervin ÇAPAN Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi (Türkiye)
- Prof. Dr. Recep TOPARLI Emekli Öğretim Üyesi (Türkiye)
- Prof. Dr. Sabri SİDEKLİ Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi (Türkiye)
- Prof. Dr. Saim SAKAOĞLU Emekli Öğretim Üyesi (Türkiye)
- Prof. Dr. Salim KÜÇÜK Ordu Üniversitesi (Türkiye)
- Prof. Dr. Salahaddin BEKKİ Kırşehir Ahi Evran Üniversitesi (Türkiye)
- Prof. Dr. Sedat MADEN Bayburt Üniversitesi (Türkiye)
- Prof. Dr. Semra ALYILMAZ Uludağ Üniversitesi (Türkiye)
- Prof. Dr. Serdar YAVUZ Fırat Üniversitesi (Türkiye)
- Prof. Dr. Serkan ŞEN Ondokuz Mayıs Üniversitesi (Türkiye)
- Prof. Dr. Süleyman Cem ŞAKTANLI Alanya Alaaddin Keykubat Üniversitesi (Türkiye)
- Prof. Dr. Şaban KÖKTÜRK Sakarya Üniversitesi
- Prof. Dr. Şerif Ali BOZKAPLAN Dokuz Eylül Üniversitesi (Türkiye)
- Prof. Dr. Şükrü Halûk AKALIN Hacettepe Üniversitesi (Türkiye)
- Prof. Dr. Turgut BAYDAR Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi (Türkiye)
- Prof. Dr. Turgut KARABEY Emekli Öğretim Üyesi (Türkiye)
- Prof. Dr. Türker Eroğlu Gazi Üniversitesi (Türkiye)
- Prof. Dr. Umay TÜRKEŞ GÜNAY Emekli Öğretim Üyesi (Türkiye)
- Prof. Dr. Ülker ŞEN Gazi Üniversitesi (Türkiye)
- Prof. Dr. Ülkü ÇELİK ŞAVK Emekli Öğretim Üyesi (Türkiye)
- Prof. Dr. Ülkü ELİUZ Karadeniz Teknik Üniversitesi (Türkiye)
- Prof. Dr. Vahit TÜRK İstanbul Kültür Üniversitesi (Türkiye)
- Prof. Dr. Yavuz KARTALLIOĞLU Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi (Türkiye)

Prof. Dr. Yunus BALCI Pamukkale Üniversitesi (Türkiye)
Prof. Dr. Yılmaz YEŞİL Gazi Üniversitesi (Türkiye)
Prof. Dr. Yusuf TEPELİ Akdeniz Üniversitesi (Türkiye)
Prof. Dr. Zeki KAYMAZ Ege Üniversitesi (Türkiye)
Prof. Dr. Zeynep KORKMAZ Emekli Öğretim Üyesi (Türkiye)
Prof. Dr. Zikri TURAN Sakarya Üniversitesi (Türkiye)
Doç. Dr. Adem KOÇ Eskişehir Osmangazi Üniversitesi (Türkiye)
Doç. Dr. Ahmet KARAMAN Afyon Kocatepe Üniversitesi (Türkiye)
Doç. Dr. Ahmet Turan DOĞAN Harran Üniversitesi (Türkiye)
Doç. Dr. Ahmet Zeki GÜVEN Akdeniz Üniversitesi (Türkiye)
Doç. Dr. Bedia KOÇAKOĞLU Akdeniz Üniversitesi (Türkiye)
Doç. Dr. Bekir DİREKÇİ Akdeniz Üniversitesi (Türkiye)
Doç. Dr. Berdi SARIYEV Ankara Üniversitesi (Türkiye)
Doç. Dr. Berker KURT Akdeniz Üniversitesi (Türkiye)
Doç. Dr. Burak TELLİ Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi (Türkiye)
Doç. Dr. Efecan KARAGÖL Zonguldak Bülent Ecevit Üniversitesi (Türkiye)
Doç. Dr. Elza ALIŞOVA DEMİRDAĞ Girne Amerikan Üniversitesi (KKTC)
Doç. Dr. Emine ATMACA Akdeniz Üniversitesi (Türkiye)
Doç. Dr. Emrah BOYLU Bartın Üniversitesi (Türkiye)
Doç. Dr. Erdal Aday Kütahya Dumlupınar Üniversitesi (Türkiye)
Doç. Dr. Fatih VEYİS Atatürk Üniversitesi (Türkiye)
Doç. Dr. Feyza TOKAT Pamukkale Üniversitesi (Türkiye)
Doç. Dr. Gökçe YÜKSELEN PELER Erciyes Üniversitesi (Türkiye)
Doç. Dr. Gökçen GÖÇEN ÖZDEMİREL Fatih Sultan Mehmet Vakıf Üniversitesi (Türkiye)
Doç. Dr. Gızılgül ABDULLAYEVA Bakü Devlet Üniversitesi (Azerbaycan)
Doç. Dr. Gulnara ALİYEVA KOŞKUN Bakü Slavyan Üniversitesi (Azerbaycan)
Doç. Dr. Gülsine UZUN Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi (Türkiye)
Doç. Dr. Harun ŞAHİN Gazi Üniversitesi (Türkiye)
Doç. Dr. Hatice Güneş Aydın Adnan Menderes Üniversitesi (Türkiye)
Doç. Dr. Hatice KUTLAR Sivas Cumhuriyet Üniversitesi (Türkiye)
Doç. Dr. Himmet BÜKE Burdur Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi (Türkiye)
Doç. Dr. Hüseyin Kürşat TÜRKAN Hatay Mustafa Kemal Üniversitesi (Türkiye)

- Doç. Dr. İlhan UÇAR Sakarya Üniversitesi (Türkiye)
- Doç. Dr. İnan GÜMÜŞ Isparta Uygulamalı Bilimler Üniversitesi (Türkiye)
- Doç. Dr. Kadir Kaan BÜYÜKİKİZ Gaziantep Üniversitesi (Türkiye)
- Doç. Dr. Kakacan CANBEKOV Türkmenistan Bilimler Akademisi (Türkmenistan)
- Doç. Dr. Kateryna TELESHUN Kiev Taras Shevchenko Üniversitesi (Ukrayna)
- Doç. Dr. Kenan ACAR Kocaeli Üniversitesi (Türkiye)
- Doç. Dr. Kürşat Şamil ŞAHİN Bartın Üniversitesi (Türkiye)
- Doç. Dr. Levent KURGUN Pamukkale Üniversitesi (Türkiye)
- Doç. Dr. Maral MAMNETBERDİYEVA KULIYEVA Devletmammet Azadi Türkmen Millî Dünya Dilleri Enstitüsü (Türkmenistan)
- Doç. Dr. Maral TAGANOVA Türkmenistan Bilimler Akademisi (Türkmenistan)
- Doç. Dr. Mazhar BAL Akdeniz Üniversitesi (Türkiye)
- Doç. Dr. Mehmet Surur ÇELEPİ Pamukkale Üniversitesi (Türkiye)
- Doç. Dr. Meriç GÜVEN Uşak Üniversitesi (Türkiye)
- Doç. Dr. Meryem ARSLAN Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi (Türkiye)
- Doç. Dr. Mevlüt GÜLMEZ Akdeniz Üniversitesi (Türkiye)
- Doç. Dr. Muhammed HÜKÜM Sakarya Üniversitesi (Türkiye)
- Doç. Dr. Murat ATEŞ Necmettin Erbakan Üniversitesi (Türkiye)
- Doç. Dr. Nurdin USEYEV Kırgızistan – Türkiye Manas Üniversitesi (Kırgızistan)
- Doç. Dr. Oğuzhan KARABURGU Akdeniz Üniversitesi (Türkiye)
- Doç. Dr. Oğuzhan Yılmaz Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi (Türkiye)
- Doç. Dr. Onur Alp KAYABAŞI Aksaray Üniversitesi (Türkiye)
- Doç. Dr. Onur BALCI Sivas Cumhuriyet Üniversitesi (Türkiye)
- Doç. Dr. Osman TÜRK Harran Üniversitesi (Türkiye)
- Doç. Dr. Özgür AY Uşak Üniversitesi (Türkiye)
- Doç. Dr. Serap UZUNER YURT Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi (Türkiye)
- Doç. Dr. Serdar BULUT Alanya Alaaddin Keykubat Üniversitesi (Türkiye)
- Doç. Dr. Serdar DERMAN Necmettin Erbakan Üniversitesi (Türkiye)
- Doç. Dr. Serhat KÜÇÜK Sakarya Uygulamalı Bilimler Üniversitesi (Türkiye)
- Doç. Dr. Sibel MURAD Amasya Üniversitesi (Türkiye)
- Doç. Dr. Soner SAĞLAM Pamukkale Üniversitesi (Türkiye)
- Doç. Dr. Şahru PİLTEN UFUK Sakarya Üniversitesi (Türkiye)

- Doç. Dr. Talat Dinar Süleyman Demirel Üniversitesi (Türkiye)
- Doç. Dr. Tudora ARNAUT Kiev Taras Shevchenko Üniversitesi (Ukrayna)
- Doç. Dr. Ümit EKER Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi (Türkiye)
- Doç. Dr. Ümit HUNUTLU Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi (Türkiye)
- Doç. Dr. Üzeyir SÜĞÜMLÜ Ordu Üniversitesi (Türkiye)
- Doç. Dr. Yasin M. Yakar Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi (Türkiye)
- Doç. Dr. Yavuz UYSAL Alanya Alaaddin Keykubat Üniversitesi (Türkiye)
- Doç. Dr. Yusuf GÖKKAPLAN Kapadokya Üniversitesi (Türkiye)
- Doç. Dr. Yusuf GÜNAYDIN Gazi Üniversitesi (Türkiye)
- Doç. Dr. Zoya KİRİLLOVA Kazan Federal Üniversitesi (Tataristan)
- Dr. Öğr. Üyesi Adile YILMAZ Akdeniz Üniversitesi (Türkiye)
- Dr. Öğr. Üyesi Ali TAŞTEKİN İstanbul Arel Üniversitesi (Türkiye)
- Dr. Öğr. Üyesi Betül BÜLBÜL OĞUZ Manisa Celal Bayar Üniversitesi (Türkiye)
- Dr. Öğr. Üyesi Bora BAYRAM Alanya Alaaddin Keykubat Üniversitesi (Türkiye)
- Dr. Öğr. Üyesi Cafer GARİPER Süleyman Demirel Üniversitesi (Türkiye)
- Dr. Öğr. Üyesi Celal Can ÇAKMAKCI Zonguldak Bülent Ecevit Üniversitesi (Türkiye)
- Dr. Öğr. Üyesi Cevdet ŞANLI Yıldız Teknik Üniversitesi (Türkiye)
- Dr. Öğr. Üyesi Emel NALÇACIGİL ÇOPUR Akdeniz Üniversitesi (Türkiye)
- Dr. Öğr. Üyesi Erhan ÇAPOĞLU Amasya Üniversitesi (Türkiye)
- Dr. Öğr. Üyesi Fatma KOÇ Adıyaman Üniversitesi (Türkiye)
- Dr. Öğr. Üyesi Hadra Kübra ERKINAY TAMTAMIŞ Mardin Artuklu Üniversitesi (Türkiye)
- Dr. Öğr. Üyesi Hayrettin PARLAKYILDIZ Kıbrıs İlim Üniversitesi (KKTC)
- Dr. Öğr. Üyesi Latife KIRBAŞOĞLU KILIÇ Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi (Türkiye)
- Dr. Öğr. Üyesi Mevlüt Metin TÜRKTAŞ Pamukkale Üniversitesi (Türkiye)
- Dr. Öğr. Üyesi H. Neslihan Demiriz İstanbul Topkapı Üniversitesi (Türkiye)
- Dr. Öğr. Üyesi Pınar ŞİMŞEK Akdeniz Üniversitesi (Türkiye)
- Dr. Öğr. Üyesi Refide SAINI Uluslararası Balkan Üniversitesi (K. Makedonya)
- Dr. Öğr. Üyesi Yasemin ASLAN Pamukkale Üniversitesi (Türkiye)
- Dr. Öğr. Üyesi Yasemin BAYRAKTAR Süleyman Demirel Üniversitesi (Türkiye)
- Dr. Kudret Safa GÜMÜŞ Aksaray Üniversitesi (Türkiye)
- Dr. Neslihan KARACAN Alanya Alaaddin Keykubat Üniversitesi (Türkiye)
- Dr. Ramazan ERYILMAZ Alanya Alaaddin Keykubat Üniversitesi (Türkiye)

DÜZENLEME KURULU

Düzenleme Kurulu Başkanları

Doç. Dr. Ahmet Turan DOĞAN

Harran Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü

Doç. Dr. Osman TÜRK

Harran Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü

Düzenleme Kurulu Üyesi

Prof. Dr. Halit KARATAY

Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi Eğitim Fakültesi Türkçe Eğitimi Ana Bilim Dalı

Sekreteryaya

Arş. Gör. Büşra KAYA

Harran Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü

SUNUŞ

Türk dili Asya'nın doğu ucundan Avrupa ortalarına; Asya'nın Kuzey ucundan Ortadoğu ilerine kadar geniş bir coğrafyada 30'dan fazla lehçesi ve 18 yazı diliyle yaklaşık 250 milyon kişi tarafından konuşulan, kullanılan bir dünya dilidir. Dünya üzerindeki bilinen ilk yazı dili olarak kabul edilen Sumerce ile günümüzden 5500 yıl öncesine ait bağlantıları bulunan tek yaşayan dil olma özelliğine sahip Türkçe, köklü geçmişiyle de dünya dili olma özelliğine sahiptir. Bu dille ilgili çalışmalar da dünya dil ve kültür tarihinin önemli bir kısmını ilgilendirir. Gerek Türklerin göçebe özellikleri sayesinde gerekse de kültürel, ekonomik ve ticari ilişkiler sayesinde Türk dilinin ulaşmadığı alan neredeyse kalmamıştır. Her yıl Türkiye'deki farklı bir Őehirde düzenlenen, Türk dünyasını ve Türkçe araştırmacılarını bir araya getiren Dünya Dili Türkçe Sempozyumu serisi de bu sebeple büyük bir önem kazanmaktadır.

Harran Üniversitesi ev sahipliğindeki 16. Uluslararası Dünya Dili Türkçe Sempozyumu 24-26 Ekim 2024 tarihinde Şanlıurfa'da gerçekleştirilmiştir. Türkçeyle ilgili pek çok konunun ele alındığı bu sempozyuma yurt içi ve yurt dışından toplam 283 araştırmacı yüz yüze veya çevrim içi sunularla katılmıştır. Yurt içinden katılan araştırmacıların yanında Azerbaycan, Özbekistan, Türkmenistan, Kazakistan, Kırgızistan, Makedonya, İspanya, Irak, İran ve Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nden araştırmacıların da sempozyumda çalışmalarıyla yer almasıyla ilgili etkinlik uluslararası bir sempozyum olma özelliğini kazanmıştır. 24-25 Ekim tarihlerinde gerçekleştirilen yüz yüze ve çevrim içi toplam 36 oturumda 222 bildiri sunulmuştur. Bildiri konuları içerisinde yapay zekâ ve Türkçe öğretimi çalışmaları ön plana çıkmıştır. Bunun yanında Türkçenin dilbilgisi alışmaları, Dünya'da Türkçenin durumu ve sorunları araştırmaları da dikkat çekmektedir.

16. Uluslararası Dünya Dili Türkçe Sempozyumunda sunulan bildirilerin tam metinleri bu çalışmada e-kitap olarak yayımlanmıştır. ASOS Yayınlarından çıkan bu eser uluslararası yayınevi tarafından yayımlanmış olma özelliğini de taşımaktadır. Bu vesileyle söz konusu eserin yayımlanmasını üstlenerek bize yardımcı olan ASOS yayınlarına da teşekkür ederiz. Ayrıca sempozyumun düzenlenmesinde işbirliği ve desteklerde bulunan Türk İşbirliği ve Koordinasyon Ajansına, Şanlıurfa Büyükşehir Belediyesine, Şanlıurfa İl Kültür ve Turizm Müdürlüğüne de saygı ve teşekkürlerimizi sunarız.

Düzenleme Kurulu Başkanları
Doç. Dr. Ahmet Turan DOĞAN
Doç. Dr. Osman TÜRK

İÇİNDEKİLER

Yabancı Dil Olarak Türkçe Öğrenenlerin Bilinmeyen Kelimeleri Anlamlandırma Sürecinde Başvurdukları Stratejiler.....	1
Türkçenin Yabancı Dil Olarak Öğretiminde Kültürlerarası Farkındalık Bağlamında Çok Kültürlü Metinler.....	2
Yedi İklim Yabancılara Türkçe Öğretimi Kitabındaki Okuduğunu Anlama Sorularının Düzeyi: Barrett'in Sınıflandırması Temelinde Bir İnceleme.....	3
Türkçe Dersi Öğretim Programı (2024) ile Singapur Ana Dili Öğretim Programında (2022) Yer Alan Okuryazarlık Türlerinin İncelenmesi.....	4
Yapay Zekâ Destekli GPT Modeli ile Yabancılara Türkçe Öğretimi Kapsamında Yazma Becerisinin Geliştirilmesine Yönelik Bir Çalışma.....	5
Sözcük Öğretimi Bağlamında Türkçe-Özbekçe Benzeşen Sözcüklere İlişkin Çözümlenmeler.....	6
İşitme Engelli Bireylere Türkçenin Yabancı Dil Olarak Öğretimi.....	7
Yapay Zekâ Uygulaması Chatbot'un Türkçe Öğrenmeye Etkisi: A1 Seviyesi Eylem Araştırması.....	8
Türkçenin Yabancı Dil Olarak Öğretiminde Kültürel Unsurların İşaret Diliyle Öğretilmesine İlişkin Bir İnceleme.....	9
Çocuklara İkinci/Yabancı Dil Olarak Türkçe Öğretiminde Geleneksel Çocuk Oyunlarının Kullanılması.....	10
Ortaokul Öğrencilerinin Türkçe Dersi Beceri Temelli Sınav Sistemi Hakkındaki Görüşlerinin İncelenmesi.....	11
Günay Karaağaç'ın Dil Bilimi Terimleri Sözlüğü'nde Geçen İngilizce Karşılıklardan Hareketler Bazı Düşünceler.....	12
Çoklu Duyusal Eğitimle Verilen Karanlık Oda Terapisinin İlkokul Öğrencilerinin Okuma Tutumu ve Okuma Becerisi Üzerindeki Etkisi.....	13
Çoklu Ortam Materyallerinin İlkokul Öğrencilerinin Prozodik Okuma ve Okuduğunu Anlama Becerisine Etkisi.....	14
Magtymguly Pyragy Bilen Dante Aligýeriniň Bakýlyk Pelsepesi.....	15
İlkokuma Yazma Öğretimi Sürecinde Web 2.0 Araçlarının Kullanımı.....	16
“Ada” Sözcüğü Üzerine.....	17
Fakir Baykurt'un “Yılanların Öcü” Adlı Romanında Deyimlerin Kullanımları.....	18
Yunus Emre İlahilerinde Türkçe Dilin Tasavvufi Terime Dönüşmesi.....	19
Türkleştirilerek / Türkçeleştirilerek Kabul Edilen / Kullanılan Arap Alfabeti “Satır Arası Alfabe Çalışmaları”	20

Eski Uygurca Altı Dişli Fil Hikâyesi'nde Sözcüksel Bağdaşıklık Unsurları.....	21
Süheyl-ü Nev-Bahar'da Ontolojik Metaforlar.....	22
“İstanbul Türkçesi” Kavramı ve Nâbî'de Türkçe Şuuru.....	23
Bahtiyar Vahabzade'nin Dilinde Kullanılan Türkizmalar.....	24
Türkologiyada Etimoloji Sözlük Problemleri.....	26
Cengiz Aytmatov'un “Kassandra Damgası” Romanında Anlatım Teknikleri.....	27
Türkiye Yüzyılı Maarif Modeli Ortaokul Türkçe Dersi Öğretim Programı ve 21.Yüzyıl Becerileri.....	28
Türkçe Öğretmenliğinin İkinci Bir Bölüm Olarak Tercih Ediliş Nedenleri.....	29
Duası Kabul Olan Âşık: Azerbaycanlı Dede Şemşir ve Yayımlanmamış Şiirleri.....	30
Yafes'in Oğulları ve Yüzüklerin Efendisi: Mitolojik ve Tematik Bir Karşılaştırma.....	31
Çağdaş Medyada Neolojizmler.....	32
Polysemy of Phraseological Units in Turkish and Russian Languages.....	33
Batı Anadolu Ağzlarında İkilemeler.....	34
Mahtumkulu Firaki'nin Şiirlerinde Kadın.....	35
Türkiye Türkçesi Ağzlarında Görülen Gereklik Kipinin Olumsuzluğu “-malı değil” Üzerine Bir Değerlendirme.....	36
Çağdaş Karluk Grubu Türk Lehçelerinde /h/ ve /x/ Sesleri.....	37
"Babaşahsuvar ile Hasbihal" Eserinde Söz Varlığı İncelemesi.....	38
Kahramanmaraş Ağzındaki Fiillerin Eş Değerliği.....	39
Maden Adlarının Köken Bilimi Açısından İncelenmesi.....	40
Türkiye Türkçesinde Hayvan Adları ile Kurulmuş Kişi Adlarına Anlambilimsel Açidan Bir Bakış.....	41
Eski Türkçedeki Tasvir-Fiillerden Bugüne.....	42
ñ Terjime Ediliş Ayratynlyklary.....	43
Tarihi Metinlerde Dilbilim Çalışmaları İçin Yöntem Önerisi: Çerçeveleme.....	44
Dil ve Kültür İlişkisi Bağlamında Türk Polis Argosu.....	45
“Türkiye Ülke Tanıtım” Dersinin Türkçenin Yabancı Dil Olarak Öğretilmesi Sürecindeki Rolü ve Etkinliği: Programların Sunumu ve Araştırmalar.....	46
Kutadgu Bilig'de Vasita Hâli Ekli Bir Sözcük: ‘Özün’.....	47
Eksiltili (Kesik) Cümle Üzerine -Ayfer Tunç Örneği-.....	48
Geleneksel Türk Leksemlerinin Anlamsal Gelişmeleri.....	49
20. Yüzyıl Türk-Gürcü Şiirinde Modernizm: Karşılaştırmalı Bir Perspektif.....	50

Türk İşaret Dilinde Mekânın Sosyolojisi: Tid Şehir İsimleri ve Toponimi.....	51
Türk Dil Kurumu Türkçe Sözlükte Farsça Sözcükler Üzerine.....	52
Kosova’da Türkçe Eğitiminin 73 Yılı.....	53
Antalya Ağızlarında Kullanılan İşaret Sözcükleri.....	54
Geçmişten Günümüze Yaşatılan Bir Gelenek: Elâzığ Bilmeceleri.....	55
Amasya ve Yöresi Ağızlarında Kullanılan Birleşik Zarf-Fiiller Üzerine Bir İnceleme.....	56
Türkçede Dök- Filinin Tarihî Serüveni Üzerine.....	57
Türk Dilinin Fransa Ulusal Kütüphanesindeki Mirası: Dil Oğlanları Okulunun El Yazması Eserleri.....	58
Ahilik Prensipleri’nin Söz Edimsel Söylem Çözümlemesi.....	59
Etnik Kimliğin Dil ve Din Temelinde İnşası: Karay Türkleri.....	60
Dokuz Sayısı ve Onun Simgesel İçerikleri.....	61
Vedâ Hutbesi’nin Söz Edimleri Açısından İncelenmesi.....	62
Ali Şir Nevai'nin Eserlerinde “Dam” Kelimesinin Kullanımı Hakkında.....	63
Türk Dillerindeki Cinsiyetle İlişkili Stereotiplerin Lingvokültürel Özellikleri.....	64
Çuvaşça, Türk Dillerine ait Oğur Grubunun Tek Hayatta Kalmış Üyesi.....	65
Türkiye Türkçesi Ağızlarında Korkunun Dili.....	66
Sırderya Yakınlarında Bulunan Mezar Taşlarındaki Yazılar.....	67
Meşâ’irü’ş-Şuarâ’da Atasözü ve Deyimlerin Kullanımı.....	68
Tekezâde’nin Durûb-ı Emsâl-i Türkiyye yahut Atalar Sözü Adlı Eserindeki Manzum Atasözleri.....	69
+La Ekinin Yardımcı Fiil İşlevine dair Gözlemler.....	70
Türkmen Edebiyatındaki Bade İçme Geleneğinden Bir Örnek: “Turgul!” Dediler”.....	71
Semâd Vurğunun Müdrik Kâlamlarında Dost Konsepti.....	73
Birleşik Krallık’taki Türkçe Konuşan Ailelerde Aile Dil Politikaları.....	74
Ortak Türkçe Sözlük Zenginliği Olarak Ali Şir Nevai’nin Destanlarında Kullanılan Renk Belirten Kelimeler.....	75
Türkçe Öğretiminde Yapay Zekâ Kaynaklı Riskler.....	76
İlkokuma-Yazma Öğretiminde Yöntem Sorunu ve Hedef Kitle.....	77
Yabancılarla Türkçe Öğretiminde Karşılaşılan Sorunlara Yönelik Yapılan Araştırmalar Üzerine Bir İnceleme.....	78
Yabancılarla Türkçe Öğretimi Ders Kitaplarındaki Deyimlerin Saydamlık Derecesi Bakımından Görünümü: Yedi İklim A1-A2 Ders Kitapları Üzerine Bir İnceleme.....	79

Türk Düşüncesi Dergisinde Ele Alınan Türkçe Meselelerine Bir Bakış.....	80
İsveç'te Türkçe ve Türk Kültürü Dersi Alan İki Dilli Türk Çocuklarının Miras Dili Konuşma Kaygılarının İncelenmesi.....	81
Rumence'de Türkçeden Alıntı Sözcüklerin Yeri.....	82
Eğitim Dili Rusça ve Özbekçe olan Öğrencilerin Türkiye Türkçesine Yönelik Metaforik Algıları.....	83
Özbek Türkçesinde Unvan Birimleri.....	84
Praat Programı ile Türk Soylu Öğrencilerin Duygusal Bürün İfadelerinin Analizi.....	85
Uluslararası Öğrencilerin Türkçe Cümle Yazma Öz Yeterliklerinin Türkçe Yazma Öz Yeterliğini Yordama Rolünün Belirlenmesi.....	86
2024 İlkokul ve Ortaokul Türkçe Dersi Öğretim Programlarında Yer Alan Yapay Zekâ Kavramının İncelenmesi.....	87
Dinleme İzleme Becerileri Açısından 2019 Türkçe Öğretim Programı ile 2024 Ortaokul Türkçe Dersi Öğretim Programı Karşılaştırılması.....	88
Türkçe Öğretmenlerinin Yeni Beceri Temelli Ölçme Değerlendirme Yaklaşımı Konusundaki Görüşleri.....	89
Ortaokul Türkçe Dersi Öğretim Programının (Türkiye Yüzyılı Maarif Modeli-2024) Konuşma Öğrenme Alanı Bağlamında Değerlendirilmesi.....	90
Türkçenin Yabancı Dil Olarak Öğretiminde Türk Yemek Kültürünün Ders Kitaplarındaki Yeri: Gazi Üniversitesi TÖMER Yabancılar için Türkçe Öğretim Seti Örneği.....	91
Dil Değişiminin Kültürel Etkileşim Üzerindeki Etkisi: Uluslararası Öğrencilerin Görüşleri.....	92
Türkçede Katmerli Çatı.....	93
Türkiye Türkçesinde İşteş Özne.....	94
Türkiye Türkçesinde Cümle Bağımlılaştırıcı Bağlaçlar Üzerine.....	95
İle Edatının Anlamsal Değişimi Üzerine Bir Değerlendirme: "İle Birlikte" Kullanımı.....	96
Sivas Ağızları ve Kazak Türkçesindeki Ortak Söz Varlığı.....	97
Ad Durum Ekleri Özelinde Gürcülere Türkçe Öğretimi Üzerine Bir Bakış.....	98
Atsız'ın Eserlerinde Birleşik Fiiller.....	99
Yönetim ve Bağlama Kuramı'na Göre "Ses" Öykü'sünde Yönetici Unsur.....	100
Cumhuriyetin Kuruluş Dönemi Dil ve Kültür Politikası Bağlamında Halkevlerinin Faaliyetleri.....	101
Türklerin Bağımsız Olmadığı Ülkelerde Türk Nüfusa Karşı Uygulanan Dil Politikaları: Rusya, Çin ve İran Örnekleri.....	102
Harezmi Folklorunun Destanı: Bahşi Repertuarı ve Performans Becerileri.....	103

16. Yüzyıl Başlarında Yazılmış Ādāb-ı Menāzil’de Dudak Uyumu Yönünden İkili Yazılışlar.....	104
Türkçe Diliçi Çeviri: Muhyî Dîvânı’nda Eylemek Yardımcı Fiiline Yüklene Anlamlar....	105
İştınmak Fiili Üzerine.....	106
Kaşkay Diyalektinde Moğolca Söz Varlığı.....	107
Ana Dili Türkçe Olan Hedef Kitleye Dil Öğretiminde Seçilecek Anlatı Metinlerinin Belirlenmesine Dair Yöntem ve Yaklaşımlar.....	108
Güney Azerbaycan Onomastik Birimleri ve Onları Yabancılaştırılması Politikası.....	109
Yapay Zekâ Yazma Sorunlarını Tespit Edebilir Mi? İnsan ve Yapay Zekânın Karşılaştırılması.....	110
1980 Yılı Sonrasındaki Türk Dili ve Edebiyatı Dersi Öğretim Programlarında Metin Tahlili Yaklaşımları.....	111
Tebriz’de Türkiye Türkçesinin Öğrenilmesi ve Konuşulmasında Türk Dizilerinin Etkisi....	112
Kastamonu/Abana Ağzından Derleme Sözlüğüne Katkılar.....	113
Türk Atasözlerinin Sebep-Sonuç İlişkisi Açısından İncelenmesi Üzerine.....	114
Halkbilimi Metinlerinde Metin Tamirinin Yeri Hakkında Bazı Mülahazalar.....	115
Memluk Kıpçak Türkçesinde Ümera İsimleri.....	116
Dil Kılıcıyla Ülkeler Fethetmek Metaforu Bağlamında Ali Şîr Nevâyî’nin Ortak Türkçe Konusunda Katkıları.....	117
Doğru Bilinen Yanlışlar Üzerine {-CI} Eki "Meslek Adı" Yapmaz.....	118
Batı Türkçesinde Kurmak Fiili ve Anlam Özellikleri.....	119
Kıbrıs Ağızlarında Şu Zamirinin Temel İşlevi Dışında Bağlaç ve Zarf Olarak Kullanımı Üzerine: Oşu/ Oşşu/ Osu/ Ossu.....	120
Türkiye Türkçesi Ağızlarına Ait Söz Varlığının Z Kuşağı Belleğindeki Durumu: Yozgat Merkez Ağzı Örneği.....	121
Türkmen Türkçesi ve Türkiye Türkçesindeki Akralalık Bildiren Kelimeler Üzerine Bir İnceleme.....	122
Eski Türkçe Metinler Işığında ‘Pişmanlık’ Kavramı.....	123
Kelime Türetimi ve Psikobilim.....	124
Özgür Balpınar Kitaplarının Çocuk Edebiyatı Estetik Ölçütleri Açısından İncelenmesi.....	125
Kavram Alanı Açısından Samsun Türküleri.....	126
Altay Cumhuriyetinde Türkoloji Merkezleri ve Çalışmaları.....	127
Sanat ve Estetikteki Kavramlara Türkçe Karşılıklar Bulmada İlk Teşebbüsler.....	128
Olumsuz Cevap Ünlemi Olarak “Yok”	129

Türk Kültür Tarihinin Mihenk Taşlarından Biri: Dede Korkut Hikâyelerinde “Pişmanlık”	130
Eski Türkçede Eşdizim, Konsept, İstem ve Kültür Dil Bilimi İlişkileri Üzerine Bir İnceleme.....	131
Âşık Veysel Şiirlerinde "Sen-Ben" Metaforu Üzerine.....	132
Türkçenin Ana Dili ve Yabancı Dil Olarak Öğretimi için Yeni Bir Teknik Önerisi: Fısıltı Durağı.....	133
Prof. Dr. Bekir Çobanzade'nin Türkçenin Leksik Semantik Yapısıyla İlgili Görüşleri.....	134
Yabancılara Türkçe Öğretiminde Yunus Emre Enstitüsü'nün B1-B2 Seviyesi “Mesneviden Hikâyeler” Adlı Okuma Kitabının Değerler Eğitimi Açısından İncelenmesi.....	135
Adıyaman Ağzında Olumsuzluk Kavramı.....	136
Millî Dilin Oluşması Meselesinde Ord. Prof. Dr. Tofik Hacıyev'in Yaklaşımı.....	137
Öğretmenlerin Okul Dergileri Hakkında Görüşleri ve Dergi Tasarımı İçin Öneriler.....	138
Ortaokul Öğrencilerinin Türkçe Ders Kitaplarındaki Karşılaştığı Soru Türlerinin İncelenmesi.....	139
Türkçenin Yabancı Dil Olarak Öğretiminde Edebi Metin Kullanımı: Türkiyem Şiiri.....	140
Türkçe Ders Kitabındaki Kültürel Öğelerin Kültür Okuryazarlığına Katkısı Bakımından Değerlendirilmesi.....	141
İkinci Dil Olarak Türkçe Öğrenen Ortaokul Öğrencilerinin Okuma Becerilerinin İncelenmesi.....	142
Yabancılara Türkçe Öğretiminde Yapay Zekâ Tarafından Üretilen Sanal Görsellerin Kültür Aktarımı Bağlamında İncelenmesi.....	143
Türkçe Ders Kitaplarındaki Metinlerin (P4C) Eğitimi Açısından İncelenmesi.....	144
Miktar Zarfı Görevinde de Kullanılan Sözlük Anlamı Olumsuz Kelimeler.....	145
Türkçenin Yabancı Dil Olarak Öğretiminde Animasyon Kullanımı: Plotagon Örneği.....	146
2024 Yılı LGS Türkçe Sorularının Barrett Taksonomisi'ne Göre İncelenmesi.....	147
Eski Türkçeden Özbek Türkçesinde Fonetik Yansımalar ve Hid Sözcüğü.....	148
Türkiye Yüzyılı Maarif Modeli Kapsamında Hazırlanan 9. Sınıf Türk Dili ve Edebiyatı Ders Kitabında Yer Alan Metin Altı Soruların Yenilenmiş Bloom Taksonomisine Göre İncelenmesi.....	149
Türk Dilinde ve Türkiye Türkçesi Ağzlarında İkiz Ünlü-Uzun Ünlü İlişkisi.....	150
At Kültürünün Ali Şir Nevâyî Şiirlerindeki Görünümü.....	151
Genç Kuşağın Ağız Kullanım Canlılığına Bir Örnek Olarak Elazığ Ağızı.....	152
Irk Bitig'de Duyulan Geçmiş Zamanın Kullanımı.....	153

“lı” Biçimbiriminin Morfo-Semantik İncelemesi ve Kaynaklarda Geçmeyen Anlam Kategorileri.....	154
Yenisey Abidelerinde Akrabalık Bildiren Kelimelerin Türkiye ve Azerbaycan Türkçesi Ağzlarında İzleri.....	155
Ahmed Yesevi'nin Fakr-Nâme'si üzerine Mülâhazalar.....	156
Arif Nihat Asya'nın Şiirlerinin Milliyetçilik ve Vatanseverlik Bağlamında Değerlendirilmesi.....	157
Memluk Kıpçak Türkçesinde Fiil Çekimlerinin (B)Olsa ile Kurulan Şart Çekimleri.....	158
Mesleğe Yeni Başlayan Türkçe Öğretmenlerinin Karşılaştıkları Sorunlar.....	159
Uzaktan Eğitim Türkçe Öğretmeni Adaylarını Okuma Alışkanlıklarından Uzaklaştırdı mı?.....	160
Ahmed Yugnakı'nın “Hıbat Al-Hakayıq” Eserinde Dil Kültürü.....	161
Temel Eğitim Öğrencilerinin Yazılı Anlatım Tutum ve Kaygısı.....	162
Türk Dillerinde İki Dilliliğin Sosyal Yönleri.....	163
Türkçe Öğretmen Adaylarının Konuşma Becerisi Öğretim Yöntem ve Etkinliklerine Yönelik Farkındalıkları.....	164
Türkçede İçtenlik ve Yakınlık.....	165
Kırgızca ve Kiril Alfabesi.....	166
Salâh Birsel'de Mahallî Unsurlar.....	167
Makedonya'da Yabancı Dil Olarak Türkçenin Yeri.....	168
2019 ve 2024 Türkçe Dersi Öğretim Programlarının Karşılaştırılması.....	169
2024 Ortaokul Türkçe Dersi Öğretim Programı'nın 21. Yüzyıl Becerileri Bağlamında İncelenmesi.....	170
Türkçenin Yabancı Dil Olarak Öğretiminde Forum Tiyatrosu.....	171
Ortaokul Türkçe Dersinde Söz Varlığı Unsurlarının Geleneksel Türk Tiyatrosu ile Öğrencilere Kazandırılması: Konuşma Becerilerinin Geliştirilmesi.....	172
Yabancılarla Türkçe Öğretiminde Okuma Metni İhtiyacı için Yapay Zeka Kullanılabilir mi?.....	173
Edebiyat ve Müzikalite Bağlamında Nedim ve Şarkıları.....	174
Türkiye Yüzyılı Maarif Modeli Ortaokul Türkçe Dersi Öğretim Programının Yazma Becerisi Açısından İncelenmesi.....	175
Türkçe Öğretiminde Yapay Zekâ Temalı Araştırma Makaleleri: Bir İçerik Analizi Çalışması.....	176
Yabancı Dil Olarak Türkçe Öğretiminde Ettirgen Yapı.....	177

Türkçe ve Rumence Ana Dili Öğretimi Ders Kitaplarının Metin Türleri Bakımından Karşılaştırılması: 6. Sınıf Örneği.....	178
Türkçenin Yabancı Dil Olarak Öğretiminde Lisansüstü Yabancı Uyruklu Öğrencilerin ve Lisansüstü Ders Veren Öğretim Elemanlarının Karşılaştığı Sorunlar ve Çözüm Önerileri.....	179
Et-Tuhfetü’z-Zekiyye fi’l-Lugati’t-Turkiyye’de Hapaks Kelimeler.....	180
Dîvânü Lügati’t-Türk Eseri ve Lingvopoetik Analiz Meseleleri.....	181
Derleme Sözlüğü’nde Geçen “Çocuk” Adlandırmaları Üzerine Bir Değerlendirme.....	182
Kuzey Makedonya Türk Ağzlarında Hâl Eklerinin Farklı Fonksiyonlarda Kullanımı Üzerine.....	183
Huruf-ı Munfasılacı Doktor Milaslı İsmail Hakkı’nın Tasvir-i Efkâr’a Verdiği Mülakatın Analizi.....	184
Ramiz Asker’in Azerbaycan Türkoloji Tarihindeki Yeri.....	185
Kütahya-Merkez Ağzında Kalıp Sözler.....	186
Kazak Türkçesinin Avcılık ile İlgili Söz Varlığı.....	187
Milaslı İsmail Hakkı’nın Bilimsel Mirasından Güncel Türkçe Sözlük’e (GTS) Katkıları.....	188
Adıyaman İli Gölbaşı İlçesi Yukarı Çöplü Köyü Ağzından Ölümle İlgili Örtmeceler.....	189
İşyeri İsimlerinde Türkçenin ve Yabancı Dillerin Kullanımı: Trabzon-Of Örneği.....	190
Seyahatname Üslubunun Dönemin Dil Özelliklerinden ‘Evliyaca’ Uzaklaşması Meselesi.....	191
Kazak Türkçesinde “Kadın” ile İlgili Söz Varlığı.....	192
Türk Lehçelerinde Arapça Kökenli Kelimelerin Anlamları Üzerine.....	193
Anlambilim ve Kökenbilim Çerçevesinde Yöresel Yemek Adları (Van ve Hakkâri Örneği).....	194
Biçimbilimsel Yeniden Çözümleme Örneği Olarak Türkçede Halk Etimolojisi.....	195
Ahmet Mithat Efendi’nin Fransızca Kelimeleri.....	196
Türkçe Söz Varlığında Kadına Yönelik Olumlu Anlam Taşıyan Atasözleri.....	197
Çocuk Kitaplarındaki Karakterlerin Okuma Alışkanlığı Üzerindeki Etkisi.....	198
Yabancı Dil Olarak Türkçe Öğretiminde Drama Kullanımına Yönelik Öğretici Görüşleri.....	199
5. Sınıf Öğrencilerinin Yazılı Anlatımlarındaki Yazım Yanlışlarının Öğretmen Görüşlerine Göre İncelenmesi.....	200
Yabancılar Türkçe Öğretiminde Bir Metafor Olarak “Yol” ve “Yolculuk” Kavramlarının Kültür Aktarımında Kullanımı Üzerine: Yeni İstanbul B1 Ders Kitabı Örneği.....	201

Yabancı Dil Olarak Türkçe Öğretiminde B2-C1 Seviyesi Kalıp İfadelerin Arapça ile Karşılaştırmalı İncelenmesi.....	202
Beceri Temelli Yazılı ve Uygulamalı Sınav Sistemi Öncesi ve Sonrası: Türkçe Dersi Ölçme Araçlarının Nitelikleri.....	203
2024 Ortaokul Türkçe Dersi Öğretim Programı'ndaki Dil Bilgisi Öğretimine Eleştirel Bir Bakış.....	204
Yabancı Dil Olarak Türkçe Öğrenen Öğrencilerin Konuşma Eğitiminde Geri Bildirim Beklentileri.....	205
Yabancı Dil Olarak Türkçe Öğretiminde Yapay Zekâ Destekli Metin Üretimi.....	206
Türkçe Öğretiminde Kullanılan Eğitsel Oyun Materyalleri Üzerine Bir İnceleme.....	207
Kosova'da Dil Varlığı ve Kültürel Miras Aktarımı Olarak Yüksek Öğretim Seviyesinde Türkçe.....	208
Sınıf Panolarına Asılan Çalışmaların Dil Gelişimi Açısından İncelenmesi.....	209
Birleşmiş Milletler Sürdürülebilir Kalkınma Hedefleri Işığında Gazi Tömer Yabancılar İçin Türkçe Öğretim Setine Genel Bir Bakış.....	210
Türkçe Sözlük'te Sözlükselleşme Sorunu.....	211
Özbek Türkçesinde -Ey / -Yey Enklitiği.....	212
Akvaryumdaki Tiyatro Adlı Çocuk Kitabına Ekoeleştirel Bir Yaklaşım.....	213
Dil-Edebiyat İlişkisi Bağlamında Cahit Sıtkı Tarancı'nın Şiir Dili.....	214
Yabancılar Türkçe Öğretiminde Cümle Bilgisi ve Cümle Yapıları Üzerine (Pıktas Projesi Kapsamında Kullanılan Okuma Materyalleri İncelemesi: Aslı Hikaye Serisi).....	215
İki Dilli Türk Ebeveynlerin Ana Dili Eğitimine Yönelik Yaklaşımları: Almanya Örneği....	216
Kerkük'te Türkçe Öğretimine Yönelik İhtiyaç Analizi: Swot Analizi.....	217
Klasik Türk Şiirinin Öğretimine dair Sorunlar ve Bazı Çözüm Önerileri.....	218
İbrahim Alaeddin Gövsa'nın Aruz Vezni Üzerine Düşünceleri.....	219
Karabağ'a Ait Yer Adlarında Coğrafi Terimler.....	220
Abdulhamid Süleymanoğlu Çolpan'ın “Doktor Muhammedyâr” Sabahattin Ali'nin “Asfalt Yol” Adlı Öykülerinde Toplumcu Gerçekçilik.....	221

Yabancı Dil Olarak Türkçe Öğrenenlerin Bilinmeyen Kelimeleri Anlamlandırma Sürecinde Başvurdukları Stratejiler

Prof. Dr. Elif AKTAŞ

Arş. Gör. Ahmet Turan EŞ

Yabancı dil olarak Türkçe öğretiminde söz varlığı, okuduğunu anlamlandırma sürecinde önemli bir yer tutar. Bilişsel ve duyuşsal boyutlarıyla karmaşık bir süreç olan okuma, aynı zamanda söz varlığını zenginleştirme yollarından da birisidir. Okunan bir metindeki sembollerini çözmek ve okuduğunu anlamak için metindeki söz varlığı unsurlarının anlamının bilinmesi gerekir. Yabancı dil öğretimi sürecinde söz varlığının zenginleşmesi hem doğrudan hem de dolaylı öğretim yöntemleriyle gerçekleştirilebilir. Yabancı dil olarak Türkçe öğretiminde öğrencilerin söz varlığını zenginleştirmek için kullandıkları stratejileri bilmek ve geliştirmek bir öğretici için de gereklidir. Bu noktada söz varlığı öğretimi, bilinmeyen sözcüklerin anlamını çıkarabilme becerisinin gelişimine katkı sağlamak, yalnız başına kelime öğrenme yollarını öğretmek ve bu noktadaki yanlış öğrenmelerin önüne geçmek hususlarına da odaklanmalıdır. Yabancı dil öğrenenlerin söz varlığı, düzey atladıkça gelişir ancak öğrenme süreci tamamlanmaz. Bu noktada öğrencilere doğru çıkarım stratejilerine başvurmayı da öğretmek gerekmektedir. Söz varlığı unsurlarının öğretiminde anlama ulaşabilmek için çeşitli ipuçlarından faydalanılabilir. Bu çalışmanın amacı yabancı dil olarak Türkçe öğrenenlerin okuduklarını anlamlandırmada hangi stratejilere başvurduklarını belirlemektir. Araştırmanın çalışma grubunu, Alanya Alaaddin Keykubat Üniversitesi'nin (ALKÜ) Türkçe Öğretim Merkezi'nde (TÖMER) öğrenim gören B2 ve C1 düzeyinde 50 öğrenci oluşturmaktadır. Veriler, 2022-2023 eğitim-öğretim döneminde 6 aylık süre içerisinde toplanmıştır. Çalışmada veri toplama aracı olarak Ülper ve Çetinkaya (2020) tarafından geliştirilen 14 maddelik 4'lü likert tipi bir anket kullanılmıştır. Ankette öğrencilere anlamını bilmedikleri kelimelerle karşılaştıklarında hangi stratejilere başvurdukları ve bağlam temelli tahmin stratejisini kullanırken hangi ipuçlarından yola çıktıklarına yönelik sorular yer almaktadır. Çalışmada büyük gruplar üzerinde yürütülen ve gruptaki bireylerin bir olgu ve olayla ilgili görüşlerinin alındığı bir araştırma türü olan betimsel tarama modeli kullanılmıştır. Veriler, yüzde ve frekans analiziyle çözümlenmiştir. Araştırmanın sonucuna göre B2 ve C1 düzeylerindeki öğrencilerin en çok bağlamdan hareketle paragrafın veya metnin anlamını bir bütün olarak kullanarak sözcüğün anlamına ulaşmaya çalıştıkları tespit edilmiştir.

Anahtar sözcükler: Yabancı dil olarak Türkçe öğretimi, söz varlığı, stratejiler, anlama.

Türkçenin Yabancı Dil Olarak Öğretiminde Kültürlerarası Farkındalık Bağlamında Çok Kültürlü Metinler

Öğr. Gör. Oğuzhan OĞUZTÜRK

Prof. Dr. İlhan ERDEM

Küreselleşme dünyayı birçok alanda etkilediği gibi eğitim alanında da ortak birtakım değer yargıları etrafında değiştirip dönüştürmektedir. Söz konusu değişim ve dönüşümler dil öğretimi boyutunda da kendini göstermektedir. Yeni bir dilin öğrenilmesi süreci yalnızca dilin kurallarının, kavramlarının öğretilmesiyle sınırlı kalmamakta, aynı zamanda kültürlenme, kültürel duyarlılık, kültürel farkındalık ve kültürlerarası iletişim becerilerini de içermektedir. Bu bağlamda, çokkültürlü metinlerin, Türkçenin yabancı dil olarak öğretiminde hem dil becerilerinin geliştirilmesinde hem de kültürlerarası farkındalığın artırılmasında etkili bir araç olarak kullanılabilmesi düşünülmektedir.

Çok kültürlü metinler, farklı kültürel arka planlardan gelen bireylerin gelenek ve göreneklerini, dünya görüşlerini, hayata bakış açılarını, deneyimlerini ve yaşantılarını içeren kültürel olarak oldukça zengin kaynaklardır. Bu tür metinler, bir taraftan dil öğrenen bireylerde farklı kültürleri tanımaya yönelik merak uyandırmakta diğer taraftan Türkçe öğrenen öğrencilerin hem Türk kültürünü tanımalarına hem de kendi kültürel kimlikleri ile Türk kültürü arasındaki benzerlik ve farklılıkları fark etmelerine olanak sağlamaktadır. Çok kültürlü metinlerin dil öğrencilerinin, dilin günlük kullanımının ötesinde farklı kültürel normları, değerleri ve iletişim biçimlerini ve becerilerini öğrenmelerine imkân sağlayacağı ve kültürlerarası iletişim becerilerini geliştirmelerine katkı sunacağı düşünülmektedir.

Nitel veriler ve öğrenci deneyimleri ışığında yapılacak araştırmada, çokkültürlü metinlerin dil öğretimi süreçlerinde nasıl etkili ve verimli bir şekilde kullanılabilmesi, metin seçiminde dikkat edilmesi gereken hususlar ve bu metinlerin dil öğrencileri üzerindeki etkileri ele alınmaya çalışılacaktır. Ayrıca, bu metinlerin dil öğretim sürecinde diğer yöntemlerle nasıl uyumlu şekilde kullanılabilmesi, sınıf içi etkinliklerle kültürlerarası farkındalığın nasıl yaratılacağı üzerinde durulacak ve çok kültürlü metinlerin öğretim materyali olarak kullanımının Türkçenin yabancı dil olarak öğretimi sürecine pedagojik faydaları ortaya konulmaya çalışılacaktır.

Anahtar Kelimeler: Çokkültürlülük, kültürlerarasılık, kültürel farkındalık, Türkçe öğretimi.

Yedi İklim Yabancılara Türkçe Öğretimi Kitabındaki Okuduğunu Anlama Sorularının Düzeyi: Barrett'in Sınıflandırması Temelinde Bir İnceleme

Dr. Hatice ALTUN ALKAN

Öğr. Gör. Dr. Özlem YOLCUSOY

Prof. Dr. Gökhan ÇETİNKAYA

Okuma, en basit bilgi edinme aracıdır. Okuma eğitimi sürecinde ölçme ve değerlendirme öğrencilerin okuma becerilerini geliştirmek, güçlü ve zayıf yönlerini izlemek gibi amaçlarla kullanılır. Alt düzey ve üst düzey okuduğunu anlama becerisini geliştirme ve okuma becerilerinin güçlü, zayıf yönlerini tanımlama sürecinde metin sonu soruların önemli bir işlevi vardır. Sorular bilimsel ilkelere uygun olarak hazırlandığı ölçüde metnin derinlemesine anlaşılmasına ve öğrencilerin metne çok yönlü bakmasına katkı sağlar. Bu çalışmanın amacı yabancı dil olarak Türkçe öğretiminde işe koşulan ders kitaplarında yer alan okuma metni sonu soruların bilişsel düzeyini tanımlamaktır. Araştırmada nitel araştırma yaklaşımlarından doküman incelemesi yöntemi kullanılmıştır. Araştırmanın örneklemini Yunus Emre Enstitüsü Yedi İklim Türkçe Öğretim Seti (A1, A2, B1, B2 ve C1) ders kitapları oluşturmaktadır. Araştırmada okuduğunu anlama sorularını değerlendirmede, Barrett'in Aşamalı Sınıflandırması kullanılarak soruların düzeyleri incelenmiştir. Bloom'un Yenilenmiş Aşamalı Sınıflandırması'nda üst düzey düşünme becerileri anımsamak, anlamak, uygulamak, çözümlmek, değerlendirmek ve yaratmak biçiminde tanımlanırken; Barrett'in okuduğunu anlama düzeyleri düz kavrayış, yeniden yapılandırma, çıkarımsal anlama, değerlendirme-karar verme ve değer biçme biçiminde tanımlanmaktadır. Araştırmada belirlenen sınıflandırmalardaki veriler içerik çözümlemesi ilkelerine uygun olarak çözümlenmiştir. Yapılan çözümleme sonucunda incelenen ders kitaplarındaki metin sonu soruların Barrett'in Aşamalı Sınıflandırmasına göre daha çok düz kavrayış düzeyinde olduğu belirlenmiştir. Düzeyler ilerledikçe basit anlama düzeyinde yer alan soruların azalması ve üst düzey becerileri ölçen soruların artması beklenirken elde edilen bulgulara göre basit anlama düzeyindeki soruların arttığı ve üst düzey becerileri ölçen soruların azaldığı saptanmıştır. Oysaki yabancılara Türkçe öğretiminde öğretim elemanlarının, öğrencileri eleştirel düşünmeye alıştıracak daha üst düzey anlama soruları işe koşması gerekmektedir. Araştırmanın sonuçları okuduğunu anlama sorularının düzeyine ilişkin sunacağı ayrıntılı görünüm ile ders kitabı yazarlarına, program uzmanlarına ve araştırmacılara önemli katkılar sunabilir.

Anahtar Kelimeler: Barrett'in Aşamalı Sınıflandırması, okuduğunu anlama, metin sonu sorular.

Türkçe Dersi Öğretim Programı (2024) ile Singapur Ana Dili Öğretim Programında (2022) Yer Alan Okuryazarlık Türlerinin İncelenmesi

Arş. Gör. Dr. Dila CAN

Doç. Dr. Yusuf GÜNAYDIN

Singapur, kurulduğu günden bu yana ekonomide ve eğitimde hızla yükselen değere sahip bir ülkedir. Singapur dünyada 81 ülkenin katıldığı PISA (Uluslararası Öğrenci Değerlendirme Programı) uygulamasında gösterdiği başarı ile 2022 yılında üst düzeye çıkarak matematik, fen ve okuma alanlarında birincilik elde etmiştir. PISA uygulaması 2003 yılından itibaren Türkiye'nin de katıldığı 15 yaş düzeyi öğrencilerin başarılarının ölçüldüğü bir sınavdır ve MEB tarafından detaylı raporları yayımlanmaktadır. Bu raporlar ülkelerin okuma becerisi alanında başarı düzeylerini kıyaslamaya imkan tanımakta ve ilgili araştırmalar için önemli veriler sunmaktadır. Bu verilerden yola çıkarak çalışmada Singapur ile Türkiye'nin ana dili öğretim programında ele aldıkları okuryazarlık türlerinin karşılaştırılmıştır. Araştırmanın amacı iki ülkenin güncel ana dili öğretiminde kullanılan okuryazarlık türlerini tespit etmek, arasındaki benzerlik ve farklılıkları analiz etmek, eğitime olan pozitif etkisini ortaya koymaktır. Çalışmanın yöntemi, temel nitel araştırma olup veri toplama aracı olarak doküman incelemesi yapılmıştır. Veriler, MEB (Milli Eğitim Bakanlığı) ve MOE'nin (Minister of Education Singapore) internet sayfasında yayımlanan dokümanlar ile toplanmıştır. Dokümanlardan elde edilen verilerin analizinde tümdengelsel analiz yöntemi kullanılmıştır. İki ülkenin öğretim programındaki okuryazarlık türleri analiz edilerek sonuçlar alan uzmanlarının görüşlerine sunulmuştur. Yapılan analiz neticesinde alan uzmanlarının görüşleri alınmıştır ve Türkçe Dersi Öğretim Programı için çıkarımlar elde edilmiştir. Sonuç olarak bu çalışmada iki ülkedeki ana dili öğretim programlarının farklı perspektifteki okuryazarlık türlerine odaklandığı görülmüştür. 2024 Türkçe Dersi Öğretim Programı bilgi, dijital, görsel ve kültür okuryazarlığı türlerine odaklanırken Singapur ana dili eğitiminde medeniyet okuryazarlığı, global okuryazarlık, kültür ve kültürlerarası okuryazarlık, teknoloji okuryazarlığı türlerine odaklandığı tespit edilmiştir. Çalışmanın sonunda ana dili öğretim programları aracılığıyla kazanılan okuryazarlık türlerinin öğrencilerin üst düzey okuma ve anlama becerilerine katkısı incelenmiştir ve Türkiye'deki öğrencilerin okuma becerisini ölçmeye yönelik sınavlarda yüksek başarı elde edebilmesine yönelik öneriler sunulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Öğretim programı, ana dili öğretimi, okuryazarlık, Singapur, Türkiye.

Yapay Zekâ Destekli GPT Modeli ile Yabancılara Türkçe Öğretimi Kapsamında Yazma Becerisinin Geliştirilmesine Yönelik Bir Çalışma

Kerim GEDİK

Doç. Dr. Neslihan KARAKUŞ

Yapay zekâ teknolojileri, dil öğretiminde yenilikçi yaklaşımlar sunarak öğrenme süreçlerini daha etkili hale getirmektedir. Bu çalışma, yabancı dil olarak Türkçe öğrenen bireylerin yazma becerilerini geliştirmek amacıyla B1 seviyesine yönelik bir GPT modeli tasarımını ve geliştirilmesini hedeflemektedir. Araştırma kapsamında, nitel yöntem benimsenmiş olup, veri toplama ve analiz süreçlerinde doküman incelemesi ve betimsel analiz kullanılacaktır. Geliştirilecek GPT modeli, B1 seviyesindeki kullanıcılara özel olarak tasarlanacak ve onların yazma becerilerini desteklemek için geri bildirimler sunacaktır. Çalışmanın temel amacı, yapay zekâ destekli bir GPT modelinin yazma becerilerini geliştirme potansiyelini değerlendirmek ve bu tür teknolojilerin dil öğretiminde ne ölçüde etkili olabileceğini ortaya koymaktır. Ayrıca, yapay zekâ kullanımının dil öğretimindeki avantajları ve olası sınırlılıkları derinlemesine incelenecektir.

Anahtar Kelimeler: Yapay zekâ, yabancılara Türkçe öğretimi, eğitim teknolojileri, dil öğretimi.

Sözcük Öğretimi Bağlamında Türkçe-Özbekçe Benzeşen Sözcüklere İlişkin Çözümler

Prof. Dr. Hakan ÜLPER

Hurşide HOCAEVA

Arş. Gör. Ömer ACAR

Türkçe ve Özbekçe aynı kökten gelen iki dil olarak her ne denli konuşulan coğrafya, etkileşimde bulunulan diller ve kültürlerin etkisi nedeniyle tarih içinde birtakım ayrımlar gerçekleşmiş olsa da bir ağacın ayrı dalları gibidir. Bu bakımdan da bu iki dil pek çok açıdan büyük oranda benzerlikler taşımaktadır. İki dil arasındaki bu benzerlikler her iki dilin de yabancı dil olarak öğrenilmesi ve öğretilmesi sürecinde büyük kolaylıklar sağlamaktadır. Ancak bu benzerliklerin üzerinde akademik çalışmalar yapılmalı ve bu çalışmaların sonuçlarına dayanarak öğrenim-öğretim materyalleri hazırlanmalı ve böylelikle bu benzerliklerin ayırımına vardiırılmalıdır. Bu bakımdan çalışmamızda iki dil arasındaki benzerliklere odaklanılacaktır. Ancak benzerlikler yalnızca sözcük bağlamında ele alınacak ve sözcük öğretimi bağlamında değerlendirilecektir.

Anahtar Kelimeler: Türkçe, Özbekçe, benzeşen sözcükler, tam benzeşme, yarı benzeşme.

İşitme Engelli Bireylere Türkçenin Yabancı Dil Olarak Öğretimi

Prof. Dr. Abdurrahman GÜZEL

Öğr. Gör. Burcu KABAN

İşitme engelli bireylerin yabancı dil öğrenme süreçleri, duyan bireylerin öğrenme süreçlerinden farklıdır. İşitsel girdinin eksikliği, dilin doğal bir parçası olan konuşma ve dinleme yeteneklerinin geliştirilmesini zorlaştırır. Ancak, işaret dili, yazılı dil öğretimi, görsel materyaller ve teknoloji gibi alternatif yöntemlerle bu engel aşılabılır.

Türkçenin yabancı dil olarak öğretimi bağlamında işitme engelli bireyler için özel yöntemler geliştirilmesi, dil öğrenme süreçlerini hızlandırabilir ve daha etkili hale getirebilir. Türkçeyi yabancı dil olarak öğrenen işitme engelli bireyler için Türk İşaret Dili (TİD), dil öğrenme sürecinde önemli bir araçtır. İşaret dili, yazılı Türkçedeki soyut kavramların görselleştirilmesine ve anlaşılmasına yardımcı olur. Özellikle gramer yapılarının açıklanmasında işaret dili kullanımı, dil bilgisi kurallarının öğrenilmesini kolaylaştırır. Ancak, TİD ve yazılı Türkçe arasında bazı yapısal farklılıklar bulunmaktadır. TİD, sözcük dizimi ve zaman kullanımı açısından Türkçeden farklıdır. Bu nedenle, işitme engelli bireylerin bu iki dil yapısı arasındaki farklılıkları öğrenmeleri ve bunları anlamlandırmaları gerekir. Türkçedeki eklemeli yapıların (zaman ekleri, şahıs ekleri gibi) TİD'de nasıl ifade edileceği konusunda özel stratejiler geliştirilmelidir.

Günümüzde işitme engelli bireylere yönelik Türkçenin yabancı dil olarak öğretimi üzerine yapılan çalışmalar sınırlıdır ve genellikle görme engelli bireylere odaklanılmıştır. Ancak, işitme engelli bireylerin dil öğrenme süreçlerini hızlandırmak ve daha etkili hale getirmek için görsel öğrenme materyalleri, okuma-yazma odaklı eğitim programları ve web teknolojilerinin kullanımına ihtiyaç vardır. Bu programlar, işitme engelli bireylerin sadece dil becerilerini değil, aynı zamanda akademik başarılarını da artırabilir.

Bu çalışmamızda, işitme engelli bireylerin Türkçeyi yabancı dil olarak öğrenme süreçlerinde kullandıkları işaret diline, görsel öğrenme materyallerinin ve teknoloji destekli öğretim yöntemlerinin nasıl entegre edilebileceğini inceleyeceğiz. Ayrıca, bu bireylerin dil öğreniminde karşılaştıkları zorlukları belirleyip, bu zorlukları aşmak için önerilen stratejileri tartışacağız.

Bu bağlamda, işitme engelli bireylere yönelik olarak Türkçe öğretiminde TİD ile yazılı Türkçe arasındaki farklılıkların nasıl ele alınması gerektiğini, görsel ve teknolojik materyallerin öğrenme sürecini nasıl desteklediğini, okuma ve yazma odaklı öğretim programlarının nasıl yapılandırılabilirliğini değerlendireceğiz. Bu değerlendirmeler sonucunda, işitme engelli bireyler için daha erişilebilir, etkili ve kişiselleştirilmiş öğretim yöntemleri geliştirilmesine katkıda bulunmayı amaçlıyoruz.

Anahtar Kelimeler: Dünya Dili Türkçe, işitme engelliler, Türkçenin yabancı dil olarak öğretimi, Türk işaret dili.

Yapay Zekâ Uygulaması Chatbot'un Türkçe Öğrenmeye Etkisi: A1 Seviyesi Eylem Araştırması

Prof. Dr. Halit KARATAY

Dr. Öğr. Gör. Nebiha BALABAN ÇAYIRLI

Bu araştırmada, yapay zekâ teknolojilerinin dil öğrenim süreçlerinde nasıl bir rol oynayabileceğini keşfetmeyi ve bu araçların özellikle A1 seviyesindeki dil öğrencilerine sunduğu potansiyel faydalar incelenmiştir. Araştırmanın amacı, yapay zekâ destekli chatbotların A1 seviyesindeki Türkçe öğrenen bir bireyin dil gelişimine olan potansiyel etkisi incelenmiştir. Chatbotların dil öğrenme süreçlerindeki etkinliği ve bu araçların dil becerilerinin gelişimine katkısını belirlemek için nitel ve nicel veri toplama yöntemleri kullanılmıştır. Ayrıca, öğretmen rehberliği ve uzman değerlendirmesiyle yapılandırılmış bir öğrenme modeli oluşturulmuştur. Araştırma, tek denekli deneysel eylem araştırma olarak tasarlanmıştır. A1 seviyesinde Türkçe öğrenen bir katılımcı, 3 hafta boyunca haftada 3 saat chatbot ile etkileşimde bulunmuştur. Chatbot ile yapılan konuşmalar ekran kayıtları ve toplanmış, öğrencinin dil bilgisi, kelime dağarcığı ve cümle yapılarındaki gelişimi gözlemlenmiştir. Öğretmen rehberliğinde yürütülen süreçte, öğrenci chatbot ile etkileşimde bulunurken rehber öğretmen gözlemci rolündeydi ve öğrencinin öğrenme sürecini değerlendirmiştir. Veri toplama araçları olarak, dil yeterlilik testleri, gözlem raporları ve mülakatlar kullanılmıştır. Dil gelişimi nicel olarak haftalık testlerle ölçülmüştür. Nitel veriler ise öğrenci ile yapılan yarı yapılandırılmış mülakatlar ve chatbot etkileşimlerinin analizleridir. Ayrıca, chatbot tarafından sunulan geri bildirimler ve öğrenciye verilen yanıtlar bir uzman tarafından değerlendirilmiş, bu aracın işlevselliğine dair veriler toplanmıştır.

Anahtar Kelimeler: Yapay zekâ, chatbot, Türkçenin yabancı dil olarak öğretimi, bireysel öğrenme.

Türkçenin Yabancı Dil Olarak Öğretiminde Kültürel Unsurların İşaret Diliyle Öğretilmesine İlişkin Bir İnceleme

Öğr. Gör. Burcu KABAN

Öğr. Gör. Dilara KESKİN

Yabancılara Türkçe öğretimi, sadece dil bilgisi ve kelime öğretimini içermez; aynı zamanda dilin kültürel bağlamının da öğrencilere aktarılması gerekir. Dil, bir toplumun kültürel değerlerini, sosyal normlarını ve geleneklerini taşıyan bir araçtır. Türkçeyi öğrenen bireyler için dilin sosyal ve kültürel kullanımlarını anlamak, dilin daha etkin bir şekilde öğrenilmesini sağlar. Bu bağlamda işitme engelli bireyler için Türk İşaret Dili (TİD), kültürel unsurların görselleştirilmesi ve somutlaştırılmasında kritik bir araçtır. İşaret dili, dil bilgisi yapıları ile birlikte kültürel öğelerin öğrencilere aktarılmasında etkin bir rol oynar.

Yabancılara Türkçe öğretiminde işaret dilinin kullanılması, kültürel unsurların etkili bir şekilde öğretilmesini sağlar. Deyimler, atasözleri, sosyal ritüeller ve gelenekler gibi kültürel öğeler, işaret dili aracılığıyla görselleştirilerek öğrencilere sunulduğunda, dilin kültürel bağlamı daha iyi kavranır. Bu yöntem, öğrencilere dilin sadece dil bilgisi yapısını değil, aynı zamanda sosyal ve kültürel kullanımını da öğretir. İşaret dili, Türkçeyi öğrenen işitme engelli bireyler için sadece dilsel bir araç değil, aynı zamanda Türk kültürünün derinliklerine ulaşan bir köprü olarak önemli bir rol oynar.

Bu inceleme, yabancılara Türkçenin öğretilmesinde işaret dilinin nasıl kullanılarak kültürel unsurların aktarılabilirliğini ele almaktadır. Türkçede sıkça kullanılan deyimler, atasözleri, sosyal ritüeller ve gelenekler gibi kültürel unsurların işaret diliyle nasıl öğretilbileceği tartışılmaktadır. Ayrıca, işaret dili aracılığıyla kültürel farkındalık ve etkileşim süreçlerinin nasıl geliştirilebileceği de değerlendirilmektedir.

Anahtar Kelimeler: İşitme engelliler, Türkçenin yabancı dil olarak öğretimi, Türk işaret dili, kültürel unsurlar.

Çocuklara İkinci/Yabancı Dil Olarak Türkçe Öğretiminde Geleneksel Çocuk Oyunlarının Kullanılması

Öğr. Gör. Zeynep Şule ZENGİN

Öğr. Gör. Dilara KESKİN

Çocuklara ikinci/yabancı dil olarak Türkçe öğretimi günümüzde yeni bir dil öğrenme ihtiyacıyla birlikte hızla gelişen ve geliştirilmesi gereken bir alandır. Bu alana yönelik materyallerin henüz sınırlı olması gerçeği araştırmacılar tarafından üzerinde durulması gereken bir konudur. Çocuklara dil öğretmenin gereği onlara dil öğretim sürecinde eğlenceli, öğretici ve çok yönlü materyaller sunmayı gerektirmektedir. Türkçe alan yazın tarandığında eğitimde oyunların kullanımı üzerine çalışmalar olsa da çocuklara ikinci/yabancı dil olarak Türkçe öğretiminde çalışan eğitimcilere bu materyallerin seçilmesi ve kullanılmasına yönelik gereken bilgiyi sunacak çalışmalar sınırlıdır. Dil öğretiminin her aşamasında materyal kullanımı verilen konunun pekiştirilmesi ve dil öğretiminin etkili olması için önemlidir. Öğrenciler ne kadar somut etkinlik ve materyal ile karşılaşırsa kavramı anlamlandırma ve beceri kazanma yetkinliği o kadar artar bununla birlikte süreç hızlanır. Bu nedenle amaca uygun öğretim materyallerinin ders ortamına getirilmesi, öğrenme sürecinde motivasyonun artırılması önemlidir. Toplumda nesilden nesile aktarılan öğretici ve eğlendirici nitelik taşıyan geleneksel çocuk oyunları, ait oldukları toplumun kültürel yapısı ve düşünme tarzlarını yansıtmakta olduğundan kültürel etkileşimin oluşumunda da oldukça önemlidir. Her toplumun kendine özgü, değerlerine ve yaşam şekillerine göre biçimlenmiş geleneksel oyunları vardır. Geleneksel çocuk oyunlarının ikinci/yabancı dil olarak Türkçe öğretiminde kullanılması, öğrencinin hem hedef dile ait kazanımları almasına hem de o dilin kültürel unsurlarını öğrenmesine fayda sağlayacaktır. Oyunlarla çocuğa beceri, düşünme, kendini ifade etme gibi yetilerin kazandırılması amaçlanmakta; öğrenmenin ve eğlenerek iletişim kurmanın gerçekleşmesi hedeflenmektedir. Sınıf ortamı özellikle çocuk gruplarında dikkati toplamak, etkili öğrenmeyi sağlamak ve eğlendirmek için oldukça önemlidir. Bu ortam çocukların yabancı dile katılımlarını ve ilgilerini etkiler. Çocuk, oyunlarla yaparak yaşayarak öğrenirken daha rahat kendini ifade etme ve iletişim kurma imkânı bulur. Çalışmanın temel amacı, çocuklara ikinci/yabancı dil olarak Türkçeyi eğlenceli ve anlamlı bir şekilde öğretmek için geleneksel çocuk oyunlarının nasıl kullanılabileceğine dair teorik altyapıyı sağlamaktır. Çocukların ilgi alanlarına ve ihtiyaçlarına yönelik geleneksel çocuk oyunlarını seçmek, dile ait unsurları oyunlar eşliğinde öğretmek, Türkçe öğrenmeyi çocuklar için eğlenceli ve etkili hale getirmek nasıl mümkün olabilir sorusunun cevabı aranmıştır. Çalışmada nitel araştırma yöntemlerine dayalı literatür taraması temelli derleme çalışması yapılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Çocuklara Türkçe öğretimi, ikinci dil/ yabancı dil olarak Türkçe öğretimi, geleneksel çocuk oyunları.

Ortaokul Öğrencilerinin Türkçe Dersi Beceri Temelli Sınav Sistemi Hakkındaki Görüşlerinin İncelenmesi

Batuhan KAÇAR

Dr. Öğr. Üyesi Rabia Sena ESER

Dört temel dil becerisi üzerine inşa edilmiş olan Türkçe derslerinde, süreç sonunda bazı becerilerin (konuşma ve dinleme) ölçülemediğine dair var olan eksikliği gidermek adına 2023-2024 Eğitim-Öğretim yılı başında birtakım değişikliğe gidilmiştir. Dört temel dil becerisinin de ölçülebilmesine yönelik uygulamaya konulan beceri temelli sınav sistemi, üç aşamadan oluşmaktadır: yazılı sınav uygulaması, dinleme sınavı uygulaması ve konuşma sınavı uygulaması. Sistemin içerisinde; yazılı sınav uygulaması okuma ve yazma, dinleme sınavı uygulaması dinleme ve konuşma sınavı uygulaması ise konuşma becerisini ölçmektedir. Ayrıca; yazılı sınav uygulaması %50, dinleme sınavı uygulaması %25 ve konuşma sınavı uygulaması ise %25 oranında ders sınav notunu etkilemektedir. Bu çalışmanın amacı 2023-2024 Eğitim-Öğretim yılıyla uygulamaya konan beceri temelli yeni sınav sistemi hakkında öğrenci görüşlerini belirlemektir. Var olan amaç doğrultusunda çalışmada nitel araştırma desenlerinden olgubilim (phenomenology) kullanılmıştır. Çalışma grubunu Elâzığ ili, Arıcak ilçesinde, bir devlet okulunda öğrenim gören 14 öğrenci oluşturmaktadır. Öğrenci görüşleri, beceri temelli yeni sınav sistemi hakkında görüş almak amacıyla araştırmacılar tarafından hazırlanan ve yedi sorudan oluşan yarı yapılandırılmış görüşme formu aracılığıyla toplanmıştır. Öğrenci görüşlerinin analizinde içerik analizi yöntemi kullanılmış, nitel veri analizi programı olan MAXQDA'dan yararlanılmıştır. Var olan temalar çerçevesinde oluşturulan kodlar katılımcı görüşleriyle örneklendirilerek sunulmuştur. Çalışmada öğrencilerin büyük bir kısmının: yeni sınav sistemine, dersten geçme puanının artmasına ve yazılı sınavların açık uçlu sorulardan oluşmasına yönelik olumsuz görüş belirttiği görülmüştür. Bazı öğrenciler de Liselere Giriş Sınavı'na yönelik hazırlıklarından dolayı bu sınav uygulamalarının zaman kaybı olduğunu ve eğitim gördükleri okulun sınavların gerçekleştirilmesine yönelik yeterli imkânlarla sahip olmadığını belirtmiştir. Öğrenciler değerlendirmenin tüm becerilere yönelik olması, baraj puanının çalışanla çalışmayanı ayırt etmesi gibi yeni sınav sistemine yönelik olumlu görüşler de belirtmiştir. Bu sonuçlardan hareketle okulların teknolojik imkânlarının iyileştirmesi, öğrencilere araştırma olanaklarının sağlanması, sınav sistemi hakkında yeterli bilgi ve dokümanın sunulması, ayrıca öğrencilerin not kaygısının azaltılması gerektiği yönünde ilgililere çeşitli önerilerde bulunulabilir.

Anahtar Kelimeler: Türkçe dersi, beceri temelli sınav, dil becerileri, ortaokul.

Günay Karaağaç'ın Dil Bilimi Terimleri Sözlüğü'nde Geçen İngilizce Karşılıklardan Hareketler Bazı Düşünceler

Prof. Dr. Muhammet Fatih ALKAYIŞ

Prof. Dr. Günay KARAAĞAÇ; bilinen, okunan ve atıf alan çalışmalarıyla Türklük bilimi alanının öncü şahsiyetleri arasında yer almaktadır. Karaağaç'ın 2013 yılında hazırlamış olduğu Dil Bilimi Terimleri Sözlüğü, bir yandan Türkçenin dilbilimsel zenginliğini yansıtırken diğer yandan bünyesinde bulundurduğu çok sayıda İngilizce karşılık ile okuyuculara akademik açıdan çeşitli kolaylıklar sağlamaktadır. Türk Dil Kurumu yayınları arasından çıkan bu eserde çoğu Türkçe terimin İngilizce karşılığı verilmişken, Türkçeye özgü olan ve uzun başlıklardan oluşan bazı kavramlar için herhangi bir karşılık gösterilmemiştir. Bu kitaptaki Türkçe-İngilizce karşılıklar için şunları örnek gösterebiliriz: Alıntı – (loan), (s. 99) / Ana dil – (primitive language), (s. 108) / Ana dili – (mother tongue, mother language, first language, native language, national language, parent language), (s. 109) / Gösterge – (sign), (s. 444). Ancak “Zincirleme ad tamlaması – (s. 51) / Varlık veya olay sorusu – (s. 114)” gibi kavramların ise İngilizce karşılıkları geçmemektedir. Günay Karaağaç'ın Dil Bilimi Terimleri Sözlüğü adlı çalışmasında Türkçe kavramlara parantez içerisinde verilmiş olan İngilizce karşılıklar; yabancı dil öğretiminde, yabancılara Türkçe öğretiminde ve Türk Dili ve Edebiyatı bölümlerinde seçmeli olarak okutulan “Meslekî İngilizce” derslerinde kullanılabilecek ders malzemeleridir. Öner, Karaağaç'ın hayatını ve eserlerini tanıttığı çalışmasında (2022: 281-290), ansiklopedik bir sözlük niteliğinde olan Dil Bilimi Terimleri Sözlüğü için “Türkçede yazılmış en kapsamlı genel dil bilimi kaynağı” ifadesinin kullanılabileceğini söylemiştir.

Anahtar Kelimeler: Günay Karaağaç, Dil Bilimi Terimleri Sözlüğü, İngilizce karşılıklar, düşünceler.

Çoklu Duyusal Eğitimle Verilen Karanlık Oda Terapisinin İlkokul Öğrencilerinin Okuma Tutumu ve Okuma Becerisi Üzerindeki Etkisi

Doç. Dr. Emine BALCI

Büşra KARAÇİZMELİ

Herhangi bir fizyolojik rahatsızlığı bulunmadığı halde okumada geri kalmış öğrencilere okumaya karşı tutumu ve okuma becerisini baz alarak, akıcı okuma becerisi kazanmak için çoklu duyusal eğitimi ile desteklenen plan ve eşliğinde özellikle görme, işitme, duyusuna yönelik uyarıcı materyallerle stres ve kaygının azalmasını sağlayan karanlık oda terapisi uygulanmıştır. İlk olarak öğrencilerin okumaya karşı tutumlarını Kocaarslan'ın geliştirdiği tutum ölçeği ile belirlenmiştir. MEB tarafından hazırlanan 2. Sınıf Türkçe ders kitabından 'Gururlu Gül' metni ile 1 dakikada okuduğu kelime sayıları belirlenmiştir. Yanlış analiz envanteri uygulanarak sesli okuma sırasında öğrencinin metin içinde yaptığı hatalar tespit edilerek kelime tanımları belirlenmiştir. Prozodik okuma ile Keskin'in geliştirdiği prozodik okuma ölçeği kullanılmıştır. Okuduğunu anlama becerisini ölçmek için MEB kitabından alınan 'Gururlu Gül' metninin üzerinden 2 alan uzmanı 5 sınıf öğretmenine danışılarak soru havuzu oluşturulmuştur. Araştırma Antalya ilinin Alanya ilçesine bağlı bir ilkokulda 2. Sınıf öğrencileri üzerinde yapılmıştır. Araştırmaya alınan öğrenciler okumada zorlanan öğrencilerdir. 10 kişilik çalışma grubuna 8 hafta olmak üzere birer saat uygulanmıştır. Araştırma sonucunda öğrencilerin Çoklu duyusal eğitimle verilen karanlık oda terapisinin okuma tutum ve becerileri üzerinde anlamlı farklılıklar oluşturduğu gözlemlenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Çoklu duyusal, ilkokul, karanlık oda terapisi, okuma tutumu, okuma becerisi.

Çoklu Ortam Materyallerinin İlkokul Öğrencilerinin Prozodik Okuma ve Okuduğunu Anlama Becerisine Etkisi

Doç. Dr. Emine BALCI

Şadiye BİLİCİ

Çoklu ortam (multimedya) verilmek istenilen bir içeriğin görüntü, ses, animasyon, grafik, müzik ve benzeri şekillerde sunulmasıdır. Bu çalışmada çoklu ortam materyalleri ile geleneksel eğitimin dışında ve uygulamalarla ilkökul öğrencilerinin prozodik okuma ve okuduğunu anlama becerisine etkisi incelenecektir. Eğitimde geleneksel eğitimin dışında veya paralelinde kullanılacak olan çoklu ortam materyallerine yer verilmesi eğitimin kalıcılığını ve kolay anlaşılabilirliğini artırıp artırmadığı, ne ölçüde etki ettiği incelenmiştir. Çalışmada nicel araştırma yöntemlerinden olan tek gruplu ön test son test desen kullanılmıştır. Nitel araştırma yöntemlerinden ise doküman analizi yöntemi kullanılmıştır. Çalışma grubunu, Antalya ilinin Alanya ilçesinde bulunan üst sosyoekonomik düzeyde bir ilkökulda bulunan, 2. ve 3. Sınıf öğrencileri oluşturmaktadır. Çalışmanın grubunu farklı düzeylerde bulunan toplam 40 öğrenci oluşturmuştur. Ölçme aracı olarak uzman görüşlerine başvurulmuş ve onaylanmış prozodik okuma süreci ve prozodik okuma becerisi Değerlendirme formu kullanılmıştır. Uygulama süreci sonrasında ölçme araçları (son test) tekrar uygulanmış ve tüm veriler SPSS-22 programı ile analiz edilmiştir. Uygulama süreci sonucunda çoklu ortam materyallerinin öğrencilerin prozodik okuma ve okuduğunu anlama sürecine pozitif etkisi olduğuna ulaşılmıştır. Çoklu ortam materyallerinin prozodik okuma ve okuduğunu anlama becerisine etkisinin araştırıldığı bu süreç esnasında ve süreçten sonraki durumlarını öğrenmek amacı ile öğrencilere öğretici tarafından yapılan yarı yapılandırılmış görüşmeler yapılmıştır. Yapılan görüşmeler sonucunda öğrencilerin çoklu ortam materyallerinin etkisiyle okumaya karşı tutumları olumlu yönde değişmiş, prozodik okuma becerilerini katkı sağlayarak iki farklı düzeydeki öğrenciler için olumlu etkiler bıraktığı sonucuna ulaşılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Prozodik okuma, anlama becerisi, çoklu ortam materyalleriyle öğretim, okuma hızı.

Magtymguly Pyragy Bilen Dante Aligýeriniň Baklyk Pelsepesi

Doç. Dr. Bayram AKAT

Awtor “Çeper edebiyatda baklyk pelsepesi” atly ylmy işiň üstünde işleýär. Bu makala şol işiň bir bölümidir. Makalada Magtymguly bilen Dantäniň o dünýäni, baklygy, Dowzahy, Jenneti, Päkleyjini nähili göz öňüne getirýändigleri, bularyň bu dünýädäki durmuşa, jemgyýete täsiri deňşirilip öwrenilýär, akyldarlaryň pikir ýöredişlerindäki, beýan etmelerindäki umumylyklar we aýratynlyklar derňelýär we bu meseleler babatynda umumy bir netijelere gelinýär.

Anahtar kelimeler: Magtymguly, Dante, baklyk.

İlkokuma Yazma Öğretimi Sürecinde Web 2.0 Araçlarının Kullanımı

Belkıs ERGÜN

Burcu KURTÇEPE

Çocuğun okuma-yazma becerisi için yeterli hazır bulunuşluğa ulaşmasında ve bu becerinin istenilen nitelikte kazandırılmasında bedensel, bilişsel, duyuşsal ve sosyal yönden gerekli tüm bilgi, beceri ve deneyimlere sahip olmasının yanı sıra, fonolojik farkındalık becerisinin de oldukça önemli olduğunu ortaya koyan çalışmalar vardır.

Fonolojik farkındalık; okuma-yazma ile güçlü bir ilişkisi olan, gelişen ve sözcüğü oluşturan sesleri tanıma, ayırma, maniple etme ve ortak seslerden oluşan sözcükleri fark etme görevleri ile ilgili bir beceridir. Fonolojik farkındalık, konuşma dilindeki sözcükleri hecelerine ve seslerine ayırma yeteneği ile birlikte konuşma dilindeki birimlerle ilgili zihinsel işlemler yürütebilme yeteneği olarak tanımlanır.

Çevreleri yazılı dil ile ilgili uyarıcılarla donatılmış olan çocuklar, doğdukları günden itibaren çevrelerindeki basılı malzemenin özelliklerine dikkat ederek ve yetişkinlerin yazı dilini nasıl kullandıklarını gözlemleyerek okula başlamadan çok daha önce okuma kavramları oluşturmaktadırlar. Ayrıca bu dönemde çocukların sözcüklerin fonolojik yapısına karşı bir duyarlılık gösterdikleri bilinmektedir. Çocukların bu dönemdeki gelişimi ve bu dönemde elde ettikleri beceriler onların formel okuma-yazma sürecine kolay bir geçiş yapmasını sağlar. Okul öncesi dönemde kazanılan ve okuma-yazma gelişimini kolaylaştıran becerilerden biri de fonolojik farkındalık becerisidir. Okul öncesi dönemde verilmesi gereken fonolojik farkındalık eğitiminin amacı, öğrencilerin formel okuma eğitiminden etkili bir şekilde yararlanmaları ve okumaya daha kolay geçmelerine yardımcı olmak için öğrencileri yeterli düzeye getirmektir.

Bu çalışmanın amacı Web 2.0 araçlarını kullanarak ilkokul öğrencilerinin ilkokuma yazma becerilerini geliştirmektir. Aynı zamanda çocukların okur yazarlığa hazır bulunuşluklarını artırmak ile ilgili temel becerilerini, genellikle sözel dil, fonolojik farkındalık, yazı farkındalığı, alfabe ve harf bilgisi, sözcük bilgisi ve yazı yazma becerilerin, özellikle sesli harfleri, etkinlikler ile Web 2 araçlarını derslere entegre ederek daha eğlenceli şekilde öğrenmeleri hedeflenmektedir. Bu amaçla 30 ilkokul birinci sınıf öğrencisi çalışmanın örneklemini oluşturacaktır. Bu çalışmada web 2 araçlarının ve etkinliklerin belirlenmesinde 6 sınıf öğretmeni ve 4 okul öncesi öğretmenin görüşleri alınmıştır. Araştırmada nitel ve nicel araştırma yöntemleri birlikte kullanılmıştır. Nitel araştırma yöntemlerinden görüşme, nicel araştırma yöntemlerinden ön test, son test, deneysel çalışma kullanılmıştır. Çalışmanın verilerini analiz etmek için frekans ve yüzdelik dilim kullanılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Fonolojik farkındalık, ilkokuma, ilkokuma yazma, Web 2.0 araçları.

“Ada” Sözcüğü Üzerine

Saltanat SERİKKHANKYZY

Bu çalışmada Kazak Türkçesinde kullanılmış olan “ada” sözcüğü ele alınacaktır. Bilindiği gibi “ada” sözü, Kazak Türkçesi eserlerinde görebildiğimiz ve bugün de yaşayan bazı Türk lehçelerinde kullanılan bir sözdür.

Türk lehçelerinden Yakut Türkçesinde “adas” sözcüğü, “bile, çok” demek ve olumsuz şekillerinde kullanılan “adas” da “hiç” anlamı katmaktadır (Якут-русский словарь, 1972, 32). Kırgız Türkçesinde “ada” sözü, “uç, nihayet, kemal”; “ada” adından eylem olarak “ada bol-” fiili, “bitmek, sonuna ermek; “ada kıl-” da “bitirmek, sonuna erdirmek” demektir (Yudahin, 1998). Uygur Türkçesinde “ada” sözü, “yerine getirmek, gerçekleştirmek, bitirmek”; “ada kılmak” fiili, “yerine getirmek, becermek”; “ada bolmaq”, “gerçekleşmek” anlamını vermektedir (Kurban, 2016).

“ada olmak” fiili, eski Kazak metinlerinde “yok etmek, yok olmak”, bazen de “tamamlamak, bitirmek” ve “gerçekleştirmek, yapmak” gibi anlam taşımaktadır. “ada olmak” fiilinin verdiği her üç anlam da Kazak Halk Edebiyatı eserlerinde ve eski Kazak yazılarında sıklıkla görebiliriz. Bugün de tespit edebildiğimiz kadarıyla “hatasız, kusursuz” anlamında “kötülükten ada, haramdan ada”, “ada olmak, ada kılmak” şekillerinde kullanılmaya devam etmektedir.

En eski yazılı metinlere dayandığımızda “ada” sözü, Eski Uygur Türkçesi dönemine ait Prens Kalyanamkara ve Papamkara Hikayesi adı ile tanınan İyi ve Kötü Prens Öyküsü’nde geçer ve “tehlike, kaza”; Altun Yaruk eserinde “adartmak” olarak geçer ve “zarar vermek, engellemek, engel olmak” anlamıyla karşımıza çıkar.

Anahtar Kelimeler: Ada, ada olmak, Kazak Türkçesi.

Fakir Baykurt'un “Yılanların Öcü” Adlı Romanında Deyimlerin Kullanımları

Prof. Dr. Ayşe Nur SIR DÜNDAR

Öğr. Gör. Betül AYHAN

Türkçe, yaşayan diller arasında en eski yazılı eserlere sahip dillerden biridir. Eski Türkçeden itibaren hazırlanan yapıtlarda somutlaştırmaya geniş ölçüde yer verilmiş; bu amaçla deyimlerden sıkça faydalanılmıştır. Telif ya da tercüme pek çok eserde bunun örneklerini görmek mümkündür. Türkçenin en eski ürünleri olan “Orhun Yazıtları”nda, Uygur döneminden kalma dinî içerikli metinlerde, Karahanlı dönemi eserlerinden “Divânü Lûgatit-Türk”te, Eski Oğuzca dönemi metinlerinden “Süheyl ü Nevbahâr”da, “Şeyhî Divanı”nda, Osmanlı Türkçesi dönemi divanlarından Necati Bey yahut Hayalî divanlarında deyim özelliği taşıyan bu söz toplulukları çok sayıda bulunmaktadır. Bunlardan bazıları bugüne gelememiş unutulmuşken bazıları sözcükleri kısmen ya da tamamen değişerek günümüze kadar ulaşabilmeyi başarmıştır. Cumhuriyet sonrası kaleme alınan yapıtlarda da deyimler kullanılmıştır. Söz varlığı açısından oldukça zengin sözcük kadrosuna sahip Fakir Baykurt'un romanlarında da deyimlere sıkça rastlanır. Bunların bir kısmı başvuru kaynaklarında bulunmasına rağmen bir kısmı bulunmamaktadır. Türkçenin sahip olduğu deyimlerin zenginliğini ortaya koymak bakımından bu kalıp ifadelerin belirlenmesi önemlidir.

Çalışmamızın esas kısmını Fakir Baykurt'un “Yılanların Öcü” romanında kullanılan deyimler oluşturmaktadır. Tarama yöntemiyle romanda kullanılan deyimler belirlenmiş. Tespit edilen bu söz ögeleri önce tematik açıdan sınıflandırılmış sonra da ayrı başlıklar hâlinde karşıladığı anlamlar ve geçtiği cümlelerle birlikte verilmiştir. Seçilen örnek cümleler romandan aynen aktarılmıştır. Deyimlerin yanındaki sayılar, romandaki sayfa numaralarını ifade etmektedir. Birden çok sayfada geçen aynı ögeler arasında anlam farkı tespit edilememişse bu ögelerin geçtiği tek bir cümle alınmış ve yine hangi sayfadan alındığı belirtilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Fakir Baykurt, Yılanların Öcü, söz varlığı, kalıplaşmış ifadeler, deyimler.

Yunus Emre İlahilerinde Türkçe Dilin Tasavvufi Terime Dönüşmesi

Doç. Dr. Zulayho RAHMONOVA

Türk dilbiliminin önemli görevlerinden biri, Türkçenin edebi ve öğretici bir dile dönüşüm sürecini ortaya koymaktır. Bu bağlamda "Kutadgu Bilig", "Hibetü'l-Hakâyık" gibi ilk destanların yeri büyüktür. Ancak, Türkçenin tam anlamıyla tasavvufi bir anlam kazanması Ahmet Yesevi'nin ismiyle ilişkilidir. Mahmut Esad Coşan Hazretleri, "Ahmet Yesevi, İslamiyet'i 'hikmet' diye adlandırılan şiirleriyle aydınlattı ve çöl, bozkırlarda tasavvufi terbiyeyi bu şekilde yaydı. Yunus Emre ise Ahmet Yesevi yolunun doğrudan devamcısı, en sadık takipçilerinden biridir. Yolu Ahmet Yesevi açtı, Yunus Emre ise bu yoldan gidenlerden biri," demiştir. Gerçekten de, Yunus Emre 14. yüzyıl Türk edebiyatının en parlak simalarındandır. Bugün, hiç şüphesiz, bütün Türkler "Bizim Yunus" diyebilir. Yunus Emre, hikmet yazarlığında hocası Ahmet Yesevi gibi sufiyane şiir, irfani tasavvufi edebiyata Türkçenin cazibesini getirdi. Tasavvufi zevk ve heyecan, onun ilahilerinde Türkçe ruhu yansıttı. Şiir ritmi, coşku ve hassasiyet, ahlak terbiyesinde Türkçe dönüşüm yaşandı. Sonuç olarak, tasavvuf hikmetleri halkın kalbine daha da yaklaştı.

Bu konu üzerine özel bir monografik çalışma yapılmamıştır. Ancak Türk bilim insanları F. Köprülü'nün "Türk Edebiyatında İlk Mutasavvıflar", S. Uludağ'ın "Tasavvuf Terimleri Sözlüğü", A. Kabaklı'nın "Türk Edebiyatı", A. Gözel'in "Dini-Tasavvufi Türk Edebiyatı. El Kitabı", Özbek edebiyatçısı İ. Hakkul'un "Tasavvuf ve Şiir" kitaplarında konuya dair bazı düşünceler dile getirilmiştir. Ancak bu konu geniş bir araştırma olarak incelenmelidir. Çünkü öyle kelimeler vardır ki, o Türk dünyasını belirler. Örneğin, aşık, arif, sakî, rind gibi çok sayıda imge vardır, ancak Türkçe kelimeler olan er, eren, kulavuzdaki anlam ve özü hiçbir kelime ifade edemez. Türkçe kelimelerin irfani terim olarak kullanılması daha çok hikmet ve ilahilerde göze çarpar. Yunus Emre ilahileri de kabri gibi tüm Türk milletinin kalbindedir. Bugün ağlayan bülbülün feryat ve sızlanışının gönüllerde yankı bulması gerekir. Onun kudreti, tüm Türk milletini birleştirir ve özünü anlamaya davet eder. Makalede bu hususlar edebi metinler üzerinden delillendirilecektir.

Anahtar Kelimeler: Türk Dili, Ahmed Yesevî, Dîvân-ı Hikmet.

Türkleştirilerek / Türkçeleştirilerek Kabul Edilen / Kullanılan Arap Alfabeti “Satır Arası Alfabe Çalışmaları”

Dr. Gökçen DURUKOĞLU

Köktürk Yazıtlarından bu yana Türkler, farklı medeniyet dairelerinde farklı alfabeleri kullanmışlar ve bu alfabeler ile sayısız eserler vermişlerdir. İlk alfabe Köktürk alfabesinden Uygur / Türk, Arap, Latin vb. alfabelere hepsi, Türkçenin ses değerlerini karşılayabilmek adına çeşitli iyileştirme, Türkçeye uyarlama çalışmalarına tabi tutulmuşlar ve kullanılacak alfabelerden bazı işaretler çıkarıldığı gibi bazı işaretler de alfabaya eklenmiştir. Bu iyileştirme çalışmaları, bir geleneğin, bir dil bilincinin varlığının sonucudur.

11. yüzyılda kabul edilen ve 20. yüzyıla kadar geniş bir coğrafyada sayısız Türkçe eserin yazımında kullanılan Arap alfabeti de kabul edilirken Türkçenin ses varlığını karşılayabilmek için bazı değişikliklere uğratılmıştır. Çalışmamızda, bu değişiklikleri tespit edebilmek için 11. yüzyılda Arap alfabeti ile yazılan ilk eserler çıkış noktamız olmuştur. Özellikle Dîvânu Lugâti't-Türk, yeni kabul edilen alfabe ile ilgili hem bilgilendirici bir tavır sergilemiş hem de dönemin diğer eserleri Kutadgu Bilig ve Atebetü'l-Hakâyık ile birlikte, verilen bilgilerin uygulayıcısı olmuştur.

Türkçenin, Arap alfabetinde karşılıkları bulunmayan sesleri için, Arapçadaki benzeri oldukları seslerin alfabedeki karşılıklarına noktalar ilave edilerek Türkler tarafından oluşturulan yeni harfler, alfabaya eklenmiştir. Yeni harflerin oluşturulma yöntemlerine işaret eden Kaşgarlı Mahmut, aynı zamanda Arapçada olan ancak Türkçede karşılığı olmayan işaretlerin de kullanılmasına gerek olmadığını belirtir. Bu durumda 11. yüzyılda, Arap alfabeti için eklemelerin yanı sıra çıkarmalar ile birlikte Türkleştirilerek / Türkçeleştirilerek kabul edilme söz konusudur.

Kaşgarlı Mahmut'un işaret ettiklerine ve dönemin eserlerinden tespit edilenlere göre Türkler, Arap alfabetini kabul ederken- tarih boyunca kullandıkları her alfabenin kabulünde yaptıkları gibi- Türkçenin seslerini karşılayabilmek için iyileştirmeler sonucunda p-پ, ç-چ, z-ز, v-ف, g-غ, ك-ك, گ, ن-ن, ن-ن işaretlerini alfabaya eklemişlerdir. Bu eklenen harflerin yanı sıra Türkçenin seslerinden ð için ð işaretini, en eski Türkçe metinlerden 11. yüzyıla takip edilebilen /ny/ sesi için Arap alfabeti ile yazımda, tek dışın üstünde nun harfinin noktasını, altında ye harfinin noktalarını kullanarak (Könyug gibi) oluşturdukları işareti kullanmışlardır. Ayrıca dönemin eserlerinde altı üç noktalı sin پ harfi de tespit edilmiştir. Bu harflerin Türkler tarafından oluşturulma ve alfabaya dâhil edilme yöntemi Kaşgarlı Mahmut tarafından açıklanmış ve dönemin eserlerinde kullanımları örneklendirilmiştir.

Türklerin İslamiyet'i resmi olarak kabulünün ardından 11. yüzyılda Hakaniye Türkçesi ile ilk örneklerini gördüğümüz Kur'an tercümelelerinde çeviri tekniği olarak karşımıza çıkan satır arası / altı tercüme tekniği ile benzerlik gösteren “Satır Arası Alfabe Çalışmaları”, bu yüzyıldan itibaren 14.-15. yüzyıllara yeni alfabenin (Arap alfabetinin) öğretilmesinde tercih edilmiştir. Bu teknik ile Uygur / Türk alfabeti, Arap alfabetinin öğretilmesinde bir basamak olarak kullanılmıştır.

Anahtar Kelimeler: 11. Yüzyıl, Arap Alfabeti, Kaşgarlı Mahmut, Kutadgu Bilig, Atebetü'l-Hakâyık.

Eski Uygurca Altı Dişli Fil Hikâyesi'nde Sözcüksel Bağdaşıklık Unsurları

Arş. Gör. Derya ULUTAŞ ÇOKGÜNGÖR

Metin, anlamsal açıdan bütünlük gösteren ve biçimsel açıdan birbiriyle bağlantılı ögelerden oluşan bir dil dizgesidir. Bu dil dizgesinin metin olup olmadığını belirlemek için bazı metinsellik ölçütleri geliştirilmiştir. Metinselliğin temel ölçütlerinden biri de bağdaşıklıktır. Bağdaşıklık, bir ögenin metindeki bir diğer ögeye bağlı olarak yorumlanmasıdır. Metinleri oluşturan ögeler arasındaki ilişkiler, diğer bir deyişle metnin yüzey yapısında yer alan bağdaşıklık görünümleri gönderimsel, dilbilgisel ve sözcüksel olmak üzere üç farklı açıdan incelenmektedir. Bu çalışmada ilk olarak, metin içi ilişkilerin kurulmasını sağlayan dilsel özellikleri ifade eden bağdaşıklık ve bağdaşıklık unsurlarının sınıflandırılması ile ilgili bilgi verilecektir. Daha sonra, Eski Uygurca Altı Dişli Fil Hikâyesi sözcüksel bağdaşıklık açısından ele alınacaktır. Söz konusu eser, Eski Uygur Türkçesi döneminde Budizm inancını halka anlatmak amacıyla Toharcadan çevrilmiş olan Daşakarmapathāvadānamālā (On Günahın Zincirleme Hikâyesi) hikâyelerinden biridir. Türk dilinin tarihî bir döneminde yazılmış olan hikâye, içerisinde barındırdığı dil malzemesi bakımından zengin bir metin olması sebebiyle bu çalışmaya kaynaklık edecektir. Bu amaç doğrultusunda öncelikle söz konusu eserde yer alan sözcüksel bağdaşıklık unsurları, nitel (qualitative) araştırma yöntemlerinden belge inceleme yöntemi kullanılarak taranacaktır. Söz konusu taramada metin, cümleler arası ilişkilerden ziyade cümle içi ilişkiler bakımından ele alınacaktır. Bu bağlamda tespit edilen sözcüksel bağdaşıklık unsurları metinden alınan cümlelerle örneklendirilecektir. Böylece, metnin anlam örüntüsünde sözcüksel bağdaşıklığın rolü belirlenmeye çalışılacaktır.

Anahtar Kelimeler: Metinsellik, Altı Dişli Fil Hikâyesi, Eski Uygur Türkçesi, bağdaşıklık, sözcüksel bağdaşıklık.

Süheyl-ü Nev-Bahar'da Ontolojik Metaforlar

Ravza KAYGUSUZ

Metaforlar insan zihninin soyut dünyayı anlamlandırma çabasında başvurduğu temel dilsel ve düşünsel araçlardır. Toplumların kültürel, sosyolojik ve psikolojik yapısını anlamada büyük önem taşıyan metaforlar, dilin ötesine geçerek bireylerin ve toplumların duygu, düşünce ve inanç sistemlerini şekillendirir. Metaforların bu anlam inşa edici işlevi, özellikle ontolojik metaforlar söz konusu olduğunda daha da belirginleşir. Ontolojik metaforlar, soyut kavramları somut varlıklarla ilişkilendirerek, bireylerin ve toplumların evrene dair algılarını ve varoluşsal sorgulamalarını derinleştirir. Bu metaforlar sadece dilde değil, aynı zamanda düşüncede de yeni anlam alanları açarak bireylerin kendilerini ve dünyayı daha derinlemesine kavramalarına yardımcı olur. Bireylerin kimlik, varlık, zaman ve mekân gibi soyut kavramlarla kurduğu ilişkiyi açığa çıkarır ve bu kavramların somut dünyadaki yansımalarını araştırır. Bu tür metaforlar, insan zihninin soyut düşüncelerini yapılandırma biçimini anlamak için bir anahtar görevi görür. Bu bağlamda hazırlanan bu çalışmayla 15. yüzyıl Osmanlı edebiyatının eserlerinden biri olan Süheyl ü Nevbahar'daki ontolojik metaforlar ele alınmıştır. Eser, aşk, kahramanlık ve mistik unsurlar etrafında şekillenen zengin anlatısıyla, sadece dönemin edebi zevkini yansıtmakla kalmaz, aynı zamanda dönemin felsefi arayışlarına da ışık tutar. Süheyl ü Nevbahar'da tespit edilen metaforlar birtakım çeşitli başlıklar altında ele alınmıştır ve örnekler üzerinden metaforların nasıl bir anlam dünyası kurduğu ve bu anlam dünyasının, eserin edebi değerine olan etkisi ortaya konmuştur. Çalışmada kullanılan metaforlar, eserin derin anlam katmanlarını açığa çıkaran ve okuyucuyu varoluşsal bir sorgulama sürecine davet eden önemli anlatım araçları olarak değerlendirilip metaforların dil ve düşünce arasındaki dinamik ilişkisine vurgu yaparak, onların sadece bir anlatım aracı değil aynı zamanda bir düşünce inşa edici olduğunu vurgulayan farklı bir yaklaşım sunmuştur.

Anahtar Kelimeler: Metafor, ontolojik metafor, Süheyl-ü Nevbahar'da ontolojik metaforlar.

“İstanbul Türkçesi” Kavramı ve Nâbî’de Türkçe Şuuru

Prof. Dr. Ali Fuat BİLKAN

İstanbul Türkçesi kavramının oluşumu konusunda farklı görüşler ileri sürülmüştür. Bunlardan öne çıkan Fatih Sultan Mehmed’in İstanbul’u fethinden sonra, Anadolu’dan buraya getirilerek yerleştirilen Türk nüfusun zamanla yoğunlaşmasının, tabiatıyla Türkçe’nin de yaygınlaşmasına zemin hazırladığı tezi, elbette ki dikkate alınmalıdır. Ancak daha sonraki dönemlerde, imparatorluk kültürünün Arapça ve Farsça’nın da önem kazanmasına imkân sağladığı düşünülürse, esas olarak Türkçe’nin standartlaşması sürecinin bu dönemden sonra, yani 17. yüzyıldan itibaren başladığını kabul etmek daha doğru olacaktır. Esasen 17. yüzyıl, birçok açıdan Osmanlı İmparatorluğu için önemli bir dönüm noktasını temsil eder. Gerek mâlî gerekse idarî açıdan dönüşüm ve değişimlere sahne olan bu dönemde, imparatorluk topraklarının merkezden yönetilmesinde karşılaşılan güçlükler, merkez ve taşra ayırımını keskin bir biçimde ortaya çıkarmıştır. Taşradaki yönetimin vergi toplamada karşılaştığı güçlükler ve en önemlisi de asayişin yarattığı sorunlar, burada yaşayanlar için ciddi güvenlik sorunları oluşturmaya başlamıştır. Osmanlı taşrası elbette sadece Anadolu’dan ibaret değildir. 17. yüzyılda Asya, Afrika, Avrupa ve Anadolu gibi nüfusun ekseriyetinin yaşadığı imparatorluk coğrafyasında ortaya çıkan sorunların sebep olduğu mahrumiyet, neredeyse İstanbul dışında kalan her yerin “taşra” olarak vasıflandırılmasına yol açmıştır.

Anahtar Kelimeler: Nabi, İstanbul Türkçesi, Türk şuuru.

Bahtiyar Vahabzade'nin Dilinde Kullanılan Türkizmalar

Doç. Dr. Rehile GULİYEVA

Bahtiyar Vahabzade yalnızca Azerbaycan'ın değil, tüm Türk dünyasının ölmez aydınlarından biridir. Ünlü Kırgız yazarı Cengiz Aytmatov'un tabirince söylesek, "Bahtiyar Vahabzade muhteşem şiir mabedi yüceltmıştır. Okurların bu mabedi sık sık ziyaret etmeleri gerekir". Hakikaten Türk okur bu mabedi ziyaret ederken kıymetli bir hazine buluyor, yeni felsefi, şiirsel bulgularla karşılaşılıyor. C. Aytmatov'un söylediği gibi, B. Vahabzade'nin şiirsel düşünce kültürü millîdir, fakat bu kültür daha yüksek bir nitelik kazanarak ulusal karakterden evrensel karaktere yükseliyor.

B. Vahabzade'nin dili konusunda ele aldığımız bu çalışmada şairin söz varlığında yer almış Türkiye Türkçesine ait kelimeler lengüistik açıdan incelenecektir. Aslında Oğuz grubuna ait olan Azerbaycan ve Türkiye Türkçeleri arasında çok büyük farklar yoktur. Çünkü B. Vahabzade'nin yazdığı gibi:

Bir ananın iki oğlu Birdir bizim her halımız

O da ulu, bu da ulu, Dileğimiz, amalımız,

Bir ağacın iki kolu Bayraklarda hilalımız

Azerbaycan-Türkiye Azerbaycan-Türkiye.

Uzun yıllar Azerbaycan Türkçesinde arkaikleşen veya az kullanılan bazı millî kelimeler vardır ki, aslında bu leksik birimler tarihen dilimizin söz varlığında aktif kullanılmışlar, fakat bağımsızlığın kazanılmasından sonra onların yeniden dilimizde geri dönmesinde Türkiye Türkçesinin mühim etkisi olmuştur. Bu süreçte millî ruhta yazan şairlerimizin ve daha sonra kitle iletişim araçlarının önemli rolü olmuştur. Dilimizin söz varlığının ulusal kelimelerle zenginleşmesinde önemli katkılarda bulunmuş usta şairlerimizden biri B. Vahabzade'nin yaratıcılığında türkizmalara sık rastlamak mümkündür. Örneğin, yukarı verdiğimiz "Azerbaycan-Türkiye" şiirinde kullanılmış ulu, hilal sözlerini buna örnek verebiliriz.

Prof. Dr. Necati Demir şöyle yazıyor ki, ana dilini bırakıp başka dillerde eğitim, öğretim yapma, Türkceyi unutub başka diller ile konuşup yazmak Türklüğün hep karşı-karşıya kaldığı sorunlardandır. Pek çok devlet adamı ve Türk aydını bu sorunlara çözüm bulabilmek için çareler aramışlar. Bilge Kağan, Kaşgârlı Mahmud, Karamanoğlu Mehmet bey, Mustafa Kemal Atatürk bunlardan bazılarıdır. İşte bu aydınlara bir isim daha eklememiz gerekmektedir. Hatta Türk dili ile ilgili çarpışmaları konusunda bu aydınlara tac olacak bir isim Bahtiyar Vahabzade'dir. Kaydetmek etmek gerekir ki, B. Vahabzade hatta bağımsızlık döneminde dilimizin "Azerbaycan Dili" değil, "Azerbaycan Türk Dili" veya "Azerbaycan Türkçesi" adlandırılması görüşünün savunuculuğunu yapmış, buna dair görüşlerini makalelerinde ve basın açıklamalarında ifade etmiştir. Bu bakımdan şairin ana dilinin millîliği uğrundaki mücadelesi onun sanatsal yaratıcılığında da yansımıştır.

Şair eserlerinde herhangi bir kelimenin Rusçadan veya Arapça, Farsçadan alınmış şekillerine değil, Türkçe olanlarına üstünlük vermiştir. Örneğin: Masa arkasında ben söz ordumu, Çekirem üstüne her kuranlığın. Burada yazar Azerbaycan Türkçesinde kullanılan Rusça

kökenli stol sözcüğünün yerine masa kelimesini kullanmıştır. Şairin dilinde eski Türk leksik katmanına ait olan kelimelere diğer örneklerde de sık rastlayabiliriz:

1. Çal dünyadan hoş gününü (çalmak – oğurlamak)
2. Her derdine ortak menem (ortak – şerik).
3. Gemi başka, yedek başka (yedek – koşku, ihtiyat).
4. İlki savaş, sonu barış (savaş – dava, muharebe; barış – sulh).
5. Bu çabalar, bu seylar (çabalar – çalışmalar).

Görüldüğü gibi, şairin ana dilinin saflığı ve bağımsızlığı, aynı zamanda Türklerin dil birliği uğrunda mücadelesi onun sanatsal yaratıcılığının ideolojik yönünü oluşturmaktadır. Bu bakımdan şairin millî dile dair teorik görüşleri kadar, kendine özgü sanatsal yaratıcı üslubu da Türk dilinin zenginliğini yansıtmakta ve araştırılması gereken konuların başında gelmektedir.

Anahtar Kelimeler: Türk dünyası, B. Vahabzade, millî dil, Türkizma, lengüistik özellikler.

Türkologiyada Etimoloji Sözlük Problemləri

Doç Dr. Baba MUHARREMLİ

Türk dillərində yüzlerce tek heceli söz göstərmək vardır ki, tarihî bakımdan bunlar türemə, düzəltmə sözlərdir. Kök morfemlərin hərtərəfli linqvistik təhlili üçün, ilk növbədə, həmin morfemlərin arxetipləri bərpa edilməli, sinkretik və sinkretik olmayan köklərin nisbəti müəyyənləşdirilməli, nəinki türk dillərinin, həmçinin bu dillərlə uzun müddət təmasda olan dillərin analoji materiallarından da istifadə edilməklə ilkin formaların qədim izləri axtarılmalıdır. Eyni zamanda, fonetik qanunlar əsasında mümkün səs əvəzlənmələri, səs keçidləri aşkarlanmalı, morfoloji və fonosemantik inkişaf qanunauyğunluqları açıqlanmalıdır. Qədim söz köklərinin bəziləri arxaikləşmiş, bəziləri asemantikləşmiş, bəziləri isə heç bir dəyişiklik olmadan müasir türk dillərində mühafizə edilmişdir. Türk dillərinə aid müxtəlif etimoloji sözlüklərdə, əsasən, ayrı-ayrı dilçilərin görüşləri, baxışları təqdim edilir, nəticədə, etimoloji araşdırmanın məqsədi bəlli olmur. İndiyə qədər bir çox türk dilinə aid etimoloji sözlüklər tərtib edilsə də, hələ də bu sahədə bəzi problemlər öz həllini tapmamışdır. Məqsədimiz türk dillərində etimoloji sözlük problemlərini üzə çıxarmaq və onların həlli yollarını göstərməkdir.

Anahtar Kelimələr: Türk dilləri, etimoloji, sözlük, problem, kadim, kök söz.

Cengiz Aytmatov’un “Kassandra Damgası” Romanında Anlatım Teknikleri

Dr. Öğr. Üyesi Aslıhan AYTAÇ

Destansı bir anlatım gücüne sahip olan Cengiz Aytmatov, anlatmaya dayalı edebî metinlerinde Türk dünyasının kolektif bilinçdışını kendilik değerleri ekseninde sembolik bir üslupla aktarmayı tercih eder. Kurgusal evrenini meydana getirirken tarih, destan, masal, efsane, ağıt ve mit öğelerinden ilham alan yazar, estetize edilmiş özgün anlatım biçimiyle kendi tarzını yaratırken dünya edebiyatındaki yerini sağlamlaştırır.

Anlatımdaki eşsiz yetisi ve şiirsel üslubuyla okuyucuya düşsel evrenlerin kapısını aralayan Cengiz Aytmatov, distopik unsurlar barındıran “Kassandra Damgası” romanında; ideolojiyle manipüle edilmiş yığınların kendilik değerlerine ötekileşmesini, gelecek zaman dilimindeki insanlığı bekleyen tehlikeleri ve yaşanılabilir dünyanın tahrip edilmesini eleştirel biçimde sunar. Dramatik aksiyonun güçlü biçimde kurulduğu “Kassandra Damgası”nda; iç monolog, iç diyalog, dış diyalog, bilinç akışı, anlatma, gösterme, tasvir, leitmotive, mektup ve montaj gibi anlatım teknikleri niyete bağlı olarak kullanılır.

“Kassandra Damgası”nda, dış dünyanın onulmaz gerçekliği karşısında yenik düşen anlatı kişilerinin tinsel yönelimi ve davranış biçimi anlatım teknikleriyle detaylı olarak ortaya konur. Romanda iç monolog tekniğiyle kişilerin iç çatışmaları, aracısız biçimde aktarılırken bunalımın nedenleri belirginleştirilir. Dile getirilemeyen duygu, düşünce ve hayallerin aktarılmasını sağlayan iç monolog aracılığıyla okuyucu ve roman kişisi arasında bir bağ kurulması amaçlanır. İç diyalogda ise çağrışımlardan yola çıkan birey, kendi gerçekliğini sorgulayarak iç hesaplaşma sürecini başlatır. Bu nedenle iç diyalog, kişilerin sorgulamalarının anlaşılmasını sağlayarak romanda kurucu bir işlev üstlenir. En az iki kişinin karşılıklı konuşmalarından oluşması yönüyle şahıs kadrosu arasındaki ilişkileri yansıtan dış diyalog tekniği, okuyucuyu gelecekte gerçekleşmesi beklenen tehlikelere karşı uyarma amacı taşır. Ruhsal açmazdaki anlatı kişilerinin bunalımlı ruh hali ise bilinçakışı tekniğiyle sunulur. Roman anlatma, gösterme ve tasvirle temellendirilir. Olay örgüsünün inandırıcı olarak nakledilmesini sağlayan anlatım tekniğiyle zaman, mekân ve kişiler arasındaki algısal ilişki çok yönlü biçimde resmedilerek okuyucuya aktarılır. Bu teknikle kişilerin duygulanımları, dünyayı anlamlandırma isteği ve davranış biçimini detaylı biçimde betimleyen Cengiz Aytmatov, okuyucu etkisi altına almayı ihmal etmez. Ayrıca leitmotive, mektup ve montaj teknikleriyle de anlatıma canlılık kazandırılarak akıcı bir üslup benimsendiği gösterilir.

Sembolik dilin tercih edildiği “Kassandra Damgası”nda ana etimonun açılmasını sağlayan anlatım teknikleri dikkate değer olması yönüyle ayrıntılı biçimde incelenerek örneklendirilecektir.

Anahtar Kelimeler: Cengiz Aytmatov, anlatım teknikleri, roman, dil, üslup.

Türkiye Yüzyılı Maarif Modeli Ortaokul Türkçe Dersi Öğretim Programı ve 21.Yüzyıl Becerileri

Öğr. Gör. İrem TAY

Prof. Dr. İlhan ERDEM

Küreselleşme sürecini hızlı bir şekilde gerçekleştiren dünyada bireylerden beklenen beceriler her geçen gün değişiklik göstermektedir. Bu değişikliği oluşturan ana etken ise bireyin içinde yaşadığı ve ihtiyaçlarını şekillendiren yüzyıldır. 21.yüzyılda yaşayan bireylerin her alandaki ihtiyaçlarının belirlenmesi ve buna yönelik değişikliklerin yapılması bu sebeple önemli görülmektedir. Bu çalışmada da, 2024 yılında yayınlanan Türkiye Yüzyılı Maarif Modeli Ortaokul Türkçe Dersi Öğretim Programı'nın 5.,6.,7. ve 8.sınıf kazanımlarının 21.yüzyıl becerileri kapsamında incelenmesi amaçlanmıştır. Bu kapsamda nitel araştırma yöntemlerinden durum çalışması modeli kullanılmıştır. Bu çalışmanın veri toplama aracı, 2024 Türkiye Yüzyılı Maarif Modeli Ortaokul Türkçe Dersi Öğretim Programı'nın içinde yer alan ortaokul Türkçe dersi kazanımlarıdır. Verilerin toplanmasında doküman incelemesi yapılmıştır. Verilerin analizinde ise P21 tarafından sunulan 21.yüzyıl becerileri referans alındığı için betimsel analiz tercih edilmiştir. P21 tarafından belirlenen 21.yüzyıl becerileri “Eleştirel Düşünme ve Problem Çözme”, “Yaratıcılık ve Yenilik”, “İş birliği”, “İletişim”, “Bilgi Okuryazarlığı”, “Medya Okuryazarlığı”, “Bilgi ve İletişim Teknolojileri Okuryazarlığı”, “Esneklik ve Uyum”, “Girişim ve Öz Yönetim”, “Sosyal ve Kültürlerarası Beceriler”, “Verimlilik ve Hesap Verilebilirlik”, “Liderlik ve Sorumluluk Becerileri” her sınıf seviyesinde yer alan kazanımlara göre ayrı ayrı incelenmiş ve tablolar hâlinde sunulmuştur. Öğretim programında yer alan kazanımlar ile belirtilen becerilere yer verilmiş olmak ile birlikte becerilerin dengeli bir dağılım göstermediği tespit edilmiştir. Dünyada yaşanan değişimlere paralel olarak bu becerilerin öğretim programları aracılığıyla öğrencilerle buluşturulmuş olması bu noktada önemli görülmektedir. Program hazırlamanın bir sonraki adımını teşkil eden ders kitaplarında da 21.yüzyıl becerilerine hizmet edecek etkinliklerle öğrencilerin buluşturulması, bu becerilerin yansımalarının görülmesi önerilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Türkiye yüzyılı maarif modeli, öğretim programı, 21. yy. becerileri, Türkçe dersi.

Türkçe Öğretmenliğinin İkinci Bir Bölüm Olarak Tercih Ediliş Nedenleri

Nefise Ceren YEŞİLTAŞ

Rümeysa Betül UYANIK

Arş. Gör. Büşra KİRAZ AYVERDİ

21. yüzyılda özellikle bilgi ve iletişim teknolojilerinde yaşanan atılımlarla birlikte ortaya çıkan hızlı toplumsal değişimler, bireylerin kendilerini kişisel ve mesleki açıdan donanımlı kılmalarını gerektirmekte ve bu durum günümüz toplumları için yaşam boyu öğrenmenin önemini giderek artırmaktadır. Bu doğrultuda sürdürülebilir kalkınma amaçlarından biri olan nitelikli eğitim ve yaşam boyu öğrenme çerçevesinde birçok öğrenci çift ana dal programlarına (ÇAP) başvurmakta veya ikinci bir üniversite eğitimi almaktadır. Türkçe Öğretmenliği programı da eğitim fakültelerinde halihazırda bir programda okumakta olan öğrenciler veya sahip olduğu mesleğin yanı sıra öğretmen olmak isteyen yetişkinler için alternatif bölümlerden biridir. Bu çalışmanın amacı, Türkçe Öğretmenliğini ÇAP veya ikinci üniversite kapsamında okumak üzere seçen öğretmen adaylarının tercih sebeplerini, Türkçe Öğretmenliği bölümüne yönelik görüşlerini ve kariyer planlarını incelemektir. Çalışma, nitel araştırma yöntemlerinden durum çalışması yöntemi ile yürütülmüştür. Çalışma grubunu ölçüt örnekleme yöntemiyle seçilmiş 12 katılımcı oluşturmaktadır. Çalışmaya katılımda gönüllülük esas alınmıştır. Çalışmanın verileri, araştırmacılar tarafından geliştirilen ve uzman görüşüne sunulmuş olarak düzenlenen ÇAP ve ikinci üniversite öğrencilerine yönelik iki ayrı görüşme formuyla toplanmıştır. Katılımcılarla yüz yüze veya çevrim içi yarı yapılandırılmış görüşmeler yapılmıştır. Elde edilen veriler içerik analizi yöntemiyle analiz edilmiştir. Çalışmanın sonucunda katılımcıların bölümü tercih etme sebepleri, bölüme yönelik görüşleri ve kariyer planlamalarından hareketle Türkçe Öğretmenliğinin öğretmen adaylarının gözündeki itibarı ve prestiji değerlendirilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Türkçe öğretmenliği, çift ana dal programı, ikinci üniversite, kariyer planlama.

Duası Kabul Olan Âşık: Azerbaycanlı Dede Şemşir ve Yayınlanmamış Şiirleri

Prof. Dr. Eyüp AKMAN

Azerbaycanlı Âşık Şemşir 1893 yılında Azerbaycan'ın Kelbecer kasabası Demircidam köyünde doğmuştur. Babasının adı, şair ve âşık olan Gurban, annesinin adı Selvi'dir. Babası Gurban, Âşık Elesker'in yakın arkadaşı ve dostudur. Gurban'ın soyu 16.yüzyıl âşığı Miskin Abdal'a kadar çıkmaktadır. Azerbaycan'da güçlü âşıkların yetiştiği muhit, Göyçe'dir. Göyçe de Demircidam'a yakın olduğundan Şemşir'in babası Gurban, daha sonra da Şemşir, Âşık Elesker ve diğer devrin âşıklarıyla yakın temasta bulunmuşlardır. Gerek yetiştiği muhitten ve gerekse atalarının genlerinde âşıklık istidadı olan Şemşir, yirminci yüzyılda Azerbaycan'ın en güçlü âşıklarından biri olmuştur. Çarlık devrini görmüş, Sovyetler Birliği zamanında yaşamış olan Şemşir, 1980 yılında vefat etmiştir. Şemşir'in binlerce şiiri olduğu söylenmektedir. Fakat bu şiirlerin çoğu doğduğu yer olan Kelbecer'in 1992 yılında Ermeniler tarafından işgali sırasında yanmıştır. Günümüzde Şemşir'in şiirleri dört cilt halinde -bin üç yüz civarında şiir-yayımlanmıştır.

Bu bildirimizde Âşık Şemşir'in 2000 yılında Azerbaycan'da derlediğimiz şiirleri üzerinde durulacaktır. Bu şiirlerden ilki, onun Âşık Elesker'in kardeşi oğlu Növres İman'ın çocuğunun hastalanması sonucu hastanede söylediği bir şiirdir. Bir dua olan bu şiirin Şemşir tarafından söylenmesi sonucu, hasta iyileşmiştir. Bu bildirimizde bu şiir tahlil edilecek ve genel olarak âşıkların şiir söyleme güçleri, dualarının kabulü üzerinde durulacaktır. Bu şiirden başka, Âşık Şemşir'in yayımlanmış kitapları arasında yer almayan üç şiir de bildirimize dahil edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Azerbaycan, Âşık Şemşir, ozanlık geleneği.

Yafes'in Oğulları ve Yüzüklerin Efendisi: Mitolojik ve Tematik Bir Karşılaştırma

Doç. Dr. Neslihan KARAKUŞ

Kerim GEDİK

Edebi eserlerin karşılaştırmalı analizi, farklı kültürel ve tematik yapıların anlaşılmasında önemli bir rol oynar ve medeniyetlerin düşünce dünyasını keşfetmemize olanak tanır. Bu çalışma, Yafes'in Oğulları ve Yüzüklerin Efendisi romanlarını karşılaştırarak, iki eserin tematik yapıları, mitolojik unsurları ve karakter gelişimlerini derinlemesine incelemeyi amaçlamaktadır. Yüzüklerin Efendisi'ndeki mitolojik unsurların, Türk mitolojisinde köklü bir geçmişe sahip olduğu ve bu unsurların Türk halk edebiyatında inançlarımızda, gelenek ve göreneklerimizde yaşadığı savı, çalışmanın temel inceleme noktalarından biridir. Nitel araştırma yöntemi kullanılarak gerçekleştirilen bu incelemede, doküman analizi yöntemiyle veriler değerlendirilecektir. Yüzüklerin Efendisi, Batı mitolojisinin güçlü bir temsilcisi olarak ele alınırken, Türk mitolojisini kurgusal bir yapıyla gençlere sunan Ufuk Tufan'ın fantastik kurgu romanı karşılaştırma unsuru olarak seçilmiştir. Bu araştırma, Batı edebiyatının Doğu kültüründen nasıl etkilendiğini ve iki farklı kültürün edebi değerlerini nasıl yansıttığını ortaya koymayı hedeflemektedir.

Anahtar Kelimeler: Mitoloji, kültür aktarımı, kültürel etkileşim.

Çağdaş Medyada Neolojizmler

Doç. Dr. Sevinç MEMMEDOVA

Çağdaş medyada son yıllarda kullanılan yeni kelimelerin analizi büyük ilgi çekmektedir. Konuşmada gelişen değişiklikleri hızlı bir şekilde yansıtan medya hem millî hem de yabancı kelimelerin temelinde türemiş çok sayıda neolojizmleri kayda alıyor. Neolojizmler her bir dilin söz varlığının ayrılmaz parçasıdır. Hiçbir dil neolojizmler olmadan iletişime iyice hizmet edemez. Çünkü neolojizmler doğal dile dinamizm – hareketlilik veriyor. Leksika zamanla değişiyor, söz varlığı yeni adlarla zenginleşiyor, eski kelimeler kullanımdan çıkarak arka plana geçiyor. Neolojizmler yeni olayları gösteriyor ve bazen metnde bediilik oluşturmaya hizmet ediyor.

Genel olarak hem doğal dilde hem de medya dilinde neolojizmlerin yaranmasının en güncel nedenleri gibi şunları gösterebiliriz:

1. Onlar sosyal hayatta ortaya çıkan yeni kavramların adı gibi oluşuyor (heşteg, elektron dergi).
2. Neolojizmler toplumun günlük hayatında önceleri de mevcut olmuş kavram ve olayları bildiriyor, fakat yeni dil birimleri ile ifade olunuyor (yola salmaq / uğurlamaq, hikâye / story/stori, yenilik / innovasiya).
3. Önceleri özellikle kelime gruplarının yardımıyla işaret edilen kavramlar neolojizmlerle ifade olunabiliyor (imic (imaj, imge) – devlet ve siyaset adamı, yaratıcı şahıs, teşkilat, ürün vb. hakkında oluşan genel görünüş, izlenim);
4. Neolojizmler, modern toplumda öznenin toplumsal rolünün kısmen değişmesi gerekli olduğunda ortaya çıkabiliyor (inklüziv təhsil – kapsayıcı eğitim, startap layihələri – başlanğıç (Start Up) projeleri)

Bu birimler arasında yazarlar tarafından oluşturulan neolojizmlerin de önemli yeri vardır (kızmar güneş sevdalısı, Zaferimizin dostu Türkiye, edebî şov/gösteri)

Araştırmamızdan şu sonuca varabiliriz ki, medya dilinde yeni kelimelerin daha hızlı türlerini ortaya çıkarmak, onların çağdaş kelime türetmenin çeşitli birleşenleri arasında belirli uyumluluğunu izlemek mümkündür.

Anahtar Kelimeler: Medya, neolojizm, leksika, medya dili, yazar neolojizmleri.

Polysemy of Phraseological Units in Turkish and Russian Languages

Dr. Aytan MAMMADOVA

Phraseological units represent a very complicated and contradictory unity, which is separately formed but has a holistic meaning. One features of phraseological units make it close to words, while another ones bring them closer to phrases.

Vitality of any phraseological unit is determined by the capacity of its meaning. Phraseologisms can be monosemantic or polysemantic. Let's take the expression "больное место" (painful place). It has two meanings: a) Something exciting more than everything, the reason to worry; b) the weakest point, shortage of something. But at the same time meanings of polysemantic phraseologisms have the clear connection: both meanings of the expression "больное место" have the same sign - weakness. There are also polysemantic phraseologisms, like "бить ключом" (to be in full swing) : 1) to seethe, to bubble; 2) to show itself very actively; 2) "первая ласточка" (first martin): 1) initiator; 2) first signs of something; 3) "в один голос" (with one voice): 1) unanimously; 2) at the same time. The phraseologism "золотой фонд" (the golden fund) has three meanings: 1) best works of art; 2) best people of collective; 3) best part of something. But all these three meanings has the common semantic sign - best. The phraseological unit "последнее слово" (the last word) has two meanings: 1) final decision; 2) the newest achievement. There are several meanings of the phraseologism "отвести душу" (to take a soul away): 1) to express everything that was hushed up during a long time; 2) to forget yourself, to get distracted of something joyless; 3) to give yourself pleasure. The examples of polysemantic phraseologisms in Turkish language are: "Allah aşkına": 1) for God's sake (it is used then asking smth.); 2) Really? (it expresses strong astonishment); "Allah ne verdiyse": 1) whatever edible at home; 2) whatever can be earned; "Açık alın": 1) a wide forehead; 2) straightforward (man); "acısını çıkarmak" - 1) to pay some damage; 2) to take revenge; "bostan korkuluğu" - 1) garden scarecrow; 2) somebody who can not perform his duties. The semantic structure of polysemantic phraseologisms should be considered not as mechanical or random combination of two or several meanings, but as a completely organised, ordered unity. The polysemy of phraseological units is a "quite real and developing phenomenon", as the Russian linguist V.P.Jukov stated.

Anahtar Kelimeler: Polysemy, phraseological units, Turkish, Russian, synonymy.

Batı Anadolu Ağzlarında İkilemeler

Arş. Gör. Emel TEK

Türk dilinde ikilemeler, fonetik izahı, morfolojik özellikleri ve ekleşme dizisindeki kuruluş düzeniyle ses, hece, kelime ve tamlama gibi unsurlardan farklı bir yapı arz eder. İkilemelerin dizilişinde unsurların bir arada bulunma sırası rastlantısal değildir. Sayıca eş heceli olan ikilemelerin bir araya gelmesindeki diziliş kuralları, ses olaylarının temel teşekkül sebeplerinden biri olan açıklık ile izah edilir. Açıklık, bir ses boğumlanırken ses yolunun (ağız yolu ve geniz yolu) kenarları arasındaki mesafedir. İkilemeleri bir araya getiren diziliş sistemi ise ağız ortası açıklığının bir sonucudur. Sayıca eş heceli olmayan ikilemelerde ise daha az heceli üyeyi başa alıp daha kısa süreli bir telaffuz aralığıyla diğer üyeye erişmeyi esas alan bir yapılandırma ilişkisi söz konusudur. Ekleşme bilgisi açısından ise yardımcı unsur- ana unsur ilişkisi gözetmeyen, iki eş görevli unsuru bir arada barındıran yapısı ve bu iki unsurun da bir ana unsura bağlanması özelliği ile ikilemenin kendisine çok benzeyen tamlamadan da büsbütün farklı bir yapıyı karşıladığı görülmektedir.

Çalışmamızda Türk dilinde diğer yapı unsurlarından ayrı çalışan ikilemeler, ses, şekil ve ekleşme bilgisi özellikleri ekseninde ve Batı Anadolu ağzları örnekleminde incelenecektir. Bu inceleme, Batı Anadolu ağzlarının alt ağız gruplarını da dikkate alarak on dört ağız çalışmasına ait derleme metinleri fişlenip tasnif edilerek yapılmıştır. Elde edilen malzeme, ikilemenin temel yapısına ve diyalektal ürünlerin standart Türkçe ile mukayeseli incelemesine dayanan bir sonuçlar ortaya koymaktadır.

Anahtar Kelimeler: İkileme, Batı Anadolu ağzları, açıklık, ekleşme bilgisi.

Mahtumkulu Firaki'nin Şiirlerinde Kadın

Ogulsadap EYEBERDİYEVA

Türkmen halkı, dünya kültürünü zenginleştiren, tüm insanlığın hazinesinde merkezi bir yere sahip olan değerleri ve tarihe damgasını vurmuş büyük şahsiyetleriyle bilinir. Dünya edebiyatının manevi kaynağı haline gelen şiirlerin sahibi Mahtumkulu Firaki'nin, bu kişiler arasında değerli bir yere sahiptir. Şairin eserleri çok yönlüdür ve evrenseldir. Onun şiirleri derin muhtevası, yüksek sanatı, hayatı ve tarihi değeri ile insanlık için değerli hale gelmiştir. Mahtumkulu'nun şiirsel eserlerinin manevi özü, insan hayatı ve insan hayatının değerlerinden oluşur. Şairin, Türkmen hayatı ve yaşayan kültüründen bahseden şiirlerinde, halkın ahlaki değerleri, manevi ve ahlaki nitelikleri, eylemleri ve gelenekleri, Türkmenlerin oluşturduğu model eğitim okulunun milli ilkeleri olarak derinden ifade edilmektedir.

Bugün büyük Türkmen şairi Mahtumkulu dünya çapında anılacak. Uluslararası Türk Kültür Teşkilatı - TÜRKSOY toplantısında 2024 yılının "Büyük Türkmen Şairi ve Düşünürü Mahtumkulu Firaki Yılı" olarak ilan edilmesinin yanı sıra, Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Eğitim Birliği tarafından hazırlanan Mahtumkulu Firaki'nin el yazmaları koleksiyonunun "Dünya Gerçeği" Programının uluslararası listeye alınması, 2024 yılının "Bilgelik Okyanusu Mahtumkulu Firaki" olarak ilan edilmesi, klasik şairimizin yaratıcılığına ulusal ve uluslararası düzeyde büyük bir saygının göstergesidir.

Halkımızın yüzyıllardır süregelen milli ilkelerinde kız edebî, gelin iffeti, kadın tevazusu, anne sevgisine ve iffetine özel önem verilmektedir. Mahtumkulu şiirlerinde gelin-kız tarzını farklılaştırıyor. Güzellik kavramının anlamsal yönünü vurgulamaktadır. Bu nedenle şair, gerçek güzelliği kişinin görünüşünde değil, karakterinde ortaya koyar. Firaki'nin eserinde kadınların dünyası, kalbi özel bir güzellikle dolduruyor. Kadın dünyasına adadığı şiirlerinde güzellikten beslenen kalplerin resimlerini çizmekle yetinmez.

Maňlaýy bir garyş, bolsun at ýüzli,

Tawus guş synaly, ütelgi gözli,

Mylakatly, şirin tilli, hoş sözli,

Ol periler kä ýigide duş geler

Anahtar Kelimeler: Türkmen şiiri, Mahtumkulu Firaki, Türk dünyası.

Türkiye Türkçesi Ağzlarında Görülen Gereklilik Kipinin Olumsuzluğu “-malı değil” Üzerine Bir Değerlendirme

Prof. Dr. Ercan ALKAYA

Ana işlevi, yapılması tasarlanan bir işin gerekli olduğunu bildirmek olan gereklilik kipi bir oluşun, bir kılışın veya tasarlanan bir eylemin yapılması gereğini bildirir. Tarihî ve Çağdaş Türk lehçelerinde gereklilik için çeşitli yapılar kullanılsa da Oğuz grubu Türk lehçelerinin tamamında gereklilik kipinin olumlu biçimi -mAlI ekiyle ifade edilir. Bu yapı Kırım Tatar Türkçesi ve Çuvaşçada da görülür. Bu ekin dışında olumlu çekim için Türkiye Türkçesinde -mAk gerek/lazım (almak gerek), -mA- iyelik eki + gerek/lazım (almam gerek/lazım), Gagavuz Türkçesinde şahıs zamiri + lââzım + fiil tabanı -mAA (ben lââzım bilmää) ve lââzım + fiil tabanı - emir /istek kipi (lââzım alayım), Azerbaycan Türkçesinde -(y)AsI; Gerek + fiil tabanı - istek kipi (gäräk alam) yapıları da kullanılır.

Oğuz Grubu Türk lehçelerinde kipin olumsuzu için -mAlI ekinden önce -mA olumsuzluk eki getirilir. Diğer üç lehçeden farklı olarak kipin olumsuzu Türkmen Türkçesinde -mAlI dääI (değil), Azerbaycan Türkçesinde -mAlı deyil biçimindedir. Gagavuz Türkçesinde de teklik 3. şahısta diil + fiil tabanı -malı (diil almalı) yapısı kullanılır.

Türkiye Türkçesinin kimi ağzlarında Türkmen ve Gagavuz Türkçelerinde olduğu gibi kipin olumsuz biçimi için -mAlI değil yapısına rastlanmaktadır. Bu bildiride Türkiye Türkçesi ağzlarında gereklilik kipinin olumsuzluğunu bildirmek için kullanılan -mAlI değil yapısı ve işlevleri ele alınacaktır. Bu bağlamda ilgili olumsuzluk biçiminin Türkçedeki en eski kullanımlarına, görüldüğü Çağdaş Türk lehçelerindeki kullanım ve işlevlerine de değinilerek bir değerlendirme yapılacaktır.

Anahtar Kelimeler: Türkçe, Türkiye Türkçesi ağzları, gereklilik kipi, olumsuzluk, -mAlI değil.

Çağdaş Karluk Grubu Türk Lehçelerinde /h/ ve /x/ Sesleri

Prof. Dr. Ercan ALKAYA

Arş. Gör. Ertuğrul ZORLU

Yeni Uygur ve Özbek Türkçeleri, Karluk veya Güneydoğu grubu olarak adlandırılan Türk lehçe grubunu oluştururlar. Eski Uygur Türkçesinin ve Çağatay Türkçesinin doğrudan devamı olan bu Türk lehçeleri, Eski Türkçe döneminden Çağdaş Türkçe dönemine kadar dil sisteminde birçok değişiklik geçirmiştir. Bu değişikliklerin bir kısmı dil içi sebeplerden kaynaklanırken bir kısmı da dil dışı sebeplerden kaynaklanmaktadır. Anlam bilgisi, ses bilgisi, şekil bilgisi ve söz dizimi gibi yönlerden gerçekleşen bu değişimler dil içine yeni birimlerin girmesine ya da mevcut olan birim ve sistem özelliklerinin kaybolmasına sebebiyet verir.

/h/ ve /x/ sesleri Orhun Türkçesinde bulunmayan sesler arasındadır. Türkçenin dil sistemi içerisinde olmayan bu sesler daha sonraki dönemlerde görülmeye başlanmıştır. Uygur ve Özbek Türkçelerinde hem Türkçe kökenli sözcüklerin yapısında hem de alıntı kelimelerde görülen bu seslerin ortaya çıkışı, alıntı kelimelerde bulunan /x/, /h/ seslerinin durumu bu çalışmanın temel problemini teşkil etmektedir.

/h/ ve /x/ sesleri Türkçe kökenli kelimelerde çeşitli seslerinin değişimi ile dil sistemi içerisinde yer edinirken alıntı kelimelerde fonetik ödünçlemeler yolu ile sisteme dahil olmuştur. Çalışmada, Yeni Uygur Türkçesi ve Özbek Türkçesi sözlüklerindeki /x/ ve /h/ sesi içeren Türkçe kökenli kelimeler tespit edilmiş, bu kelimelerin daha eski dönemlerdeki yapıları incelenmiş ve hangi seslerden geliştikleri tespit edilmiştir. Alıntı kelimeler içinde bu yol izlenmiş olup öncelikle /h/, /x/ ve /h/ seslerini barındıran kelimeler tespit edilmiş ve bu sesler kaynak dildeki biçimleri ile karşılaştırılmıştır. Bunu yanında kaynak dilde /h/, /x/ ve /h/ seslerini barındıran kelimelerin alıcı dilde dönüştüğü biçimler de incelenmiştir. /x/, /h/ seslerinin görünüşleri, bu seslerin ortaya çıkış şekilleri, bu sesleri barındıran alıntı sözcüklerdeki durumları ele alınmıştır.

Anahtar Kelimeler: Karluk grubu Türk lehçeleri, Özbek Türkçesi, Uygur Türkçesi, /h/ sesi, /x/ sesi.

"Babaşahsuvar ile Hasbihal" Eserinde Söz Varlığı İncelemesi

Prof. Dr. Siham ZENGİ

Bir dilin söz varlığı denince akla fiiller, özel adlar, edatlar, terimler, yabancı kelimeler, argo kelimeler, ikilemeler, atasözleri, deyimler, terimler ve kalıplaşmış sözler gibi kelime türleri gelmektedir. Bu konuyu daha detaylı incelemek amacıyla Abdülaziz Semin Bayatlı'nın "Babaşahsuvar İle Hasbihal" adlı eseri konumuzun malzemesi olacaktır.

Memleketi Kifri olan Bayatlı, samimi vatansever şiirleriyle tanınan bir şairdir. Şiirlerinde aşk, vatan, din, aile, milliyet, yurtsal, özleyiş, hasret, arzu gibi temaları işlemiştir. Ancak şiirlerinde ele aldığı belirgin konulardan biri de doğduğu toprağın sevgisi ve güzelliğidir. Şair, kırk yıl sonra büyük bir duyguyla Kifri şehrini ziyaret ettiğinde memleketini yıpranmış ve perişan bir halde görmüş, yüreği yanmış, gözleri yaşla dolmuş, keşke memleketime hiç gitmeseydim demiş.

Bayatlı, 252 dördlükten oluşan eserini Arap harfli Türkmen Türkçesiyle ve yerel ağızla yazmıştır. Ayrıca her dördlüğü Latin harflerine aktarmıştı. Bu dördlüklerde Kifri'nin özelliklerini yansıtan dağ, dere, bağ, mezar, yatırı, mağaralarla ilgili yer adları yer almaktadır; Seyyit Cuma, Küzeci Usta Hıdır, Abo Beg, Mahbub Hala gibi özel kişi adları; yatağı, otağı, ortağı; oldu, doldu; damlar, adamlar; akıyor, bakıyor; kazar, azar, pazar; gibi ahenkli ve uyaklı kelimeler vardır. Bu tür kelimeler veya insanın evrendeki her türlü varlığına ilişkin diğer kelime türlerine göre sınıflandırılacak ve alfabetik sıra dikkate alınarak söz varlığı ile ilgili kavramların bir listesi hazırlanıp incelenecektir.

Anahtar Kelimeler: Kifri, Babaşahsuvar, Bayatlı, söz varlığı, hasbihal.

Kahramanmaraş Ağzındaki Fiillerin Eş Değerliği

Doç. Dr. Burak TELLİ

Bir dilin farklı lehçeleri arasında meydana gelmiş fonetik, morfolojik ve sözcük düzeyindeki birtakım değişimler neticesinde bu lehçeler birbirini anlayamaz hale gelmiş ve bu sorunun giderilmesi için lehçeler arasında aktarma faaliyetleri yapılmaya başlanmıştır. Yapılan bu aktarma işi beraberinde birtakım aktarma sorunlarını getirmiştir. Eş değerlik konusu da aktarmalar ile birlikte ortaya çıkmış bir kavramdır. Bir kaynak lehçedeki sözcüğün kavram alanı ile hedef lehçedeki kavram alanının örtüşmesi (denk olması) eş değerliği ifade etmektedir. Sözcüğün aktarımdaki kavram anlamını doğrudan koruyor olması, kısmen koruyor olması ya da tamamen kaybetmiş ve başka yeni bir anlamda kullanılıyor olması eş değerlik başlığı altında değerlendirilmektedir. Aktarma işi her ne kadar lehçeler arasında yapılmış olsa da bir ağzın ile bağlı olduğu ölçünlü dilde ifade edilmesinin de bir aktarma işi olarak değerlendirildiği çalışmalar bulunmaktadır. Bu çalışmada da Kahramanmaraş ağzında kullanılan fiillerin Türkçe Sözlük'teki durumu eş değerlik yönünden eş zamanlı olarak incelenecek ve söz konusu inceleme tam eş değerlik ve yalancı eş değerlik alt başlıklarında yapılacaktır. Yalancı eş değerlik başlığı altında tam yalancı eş değerlik ve kısmi yalancı eş değerlik durumu tespit edilecektir.

Kahramanmaraş ağzı Batı grubu ağızları içerisinde yer almaktadır. Batı ağız gruplarının ise 7. alt grubunda yer almaktadır. Yöre oldukça zengin tarihi ve kültürel birikime sahiptir. Bu zenginlik yörenin diline yansımıştır. Tarihte uzun yıllar Türkmen yurdu olması Türkçenin yörede kökleşmesini sağlamış, yöreye özgü kültürel kavramların ve bunlara bağlı eylemlerin Türkçeye işlenmesi yörenin söz varlığını daha önemli hale getirmiştir. Yöre üzerine yapılan ağız çalışmalarında söz varlığı yönünden bu zenginliği görmek mümkündür. Yöre ağzındaki fiillerin ölçünlü dilden kavram alanı yönünden ne gibi değişimlere uğradığı bu çalışma ile ortaya çıkarılacaktır.

Anahtar Kelimeler: Fiil, eş değerlik, ağız, Kahramanmaraş.

Maden Adlarının Köken Bilimi Açısından İncelenmesi

Arş. Gör. Dilan TAPAR

Madencilik, tarih boyunca her alanda faaliyet göstermiş bir alandır. Bu uğraşın yer aldığı toplumlardan biri hiç şüphesiz Türklerdir. Madencilik; kültür, tarih, dil, edebiyat, ekonomi, coğrafya, ticaret, askerî ve daha birçok alanda Türklerin yaşamının her alanında karşılığı olan bir faaliyettir. Bu denli öneme sahip olan madenciliğin sağlıklı çıktılarını gördüğümüz alanların başında şüphesiz kültürden ayrı düşünülmemeyen dilcilik gelmektedir. Çalışmada madencilik kültürü, Türk toplumunda mercek altına alınmış ve maden adları Türk Dilinde köken bilimi (etimoloji) açısından incelenmiştir. Çalışmada köken bilgisi açısından incelenecek maden türleri; altın, demir ve gümüş gibi metalik türdeki madenlerdir. Metalik maden türleri, çalışmanın kapsamı gereği ağızlar hariç tutularak Türk dilinin tarihî ve çağdaş şivelerinde sınırlı tutularak incelenmiştir. Çalışmanın Giriş bölümünde Türk kültüründe madencilik ve önemi ele alınarak köken bilimi (etimoloji) alanı ve ilgili çalışmalar hakkında bilgiler sunulmuş ve ardından bulgular kısmı işlenerek sonuçlara ulaşılmıştır. Son olarak maden adlarının Türk dilinin tarihî ve çağdaş şiveleriyle lehçelerinde geçen kullanım şekilleri akışın bozulmaması adına çalışmanın sonunda verilmiştir. Yöntem olarak nitel bir araştırma olan çalışmada doküman analizi ve fişleme yöntemi kullanılmıştır. Maden adlarının kullanım şekilleri alan yazındaki çeşitli çalışma ve sözlüklerden fişlenerek elde edilmiş, ses bilgisi (fonetik), ekleşme ve anlam bilgisi özellikleri esas alınarak kayıt altına alınmıştır. Çalışmada maden adlarının köken itibarıyla Türk dili asıllı olduğu, Türk dilinin çeşitli şive ve lehçelerinde farklı ses denklikleriyle kullanıldığı, diğer dillere verinti kelimeler olarak geçtiği, Türk dili asıllı kullanımları dışında farklı dillerdeki (Moğolca, Farsça, İngilizce ve Fransızca) kullanımlarıyla da geçtiği tespit edilmiştir. Madenciliğin Türk kültürü, tarihi ve dilinde büyük bir yere sahip olduğunun bir kez daha anlaşıldığı çalışmanın alana katkı sağlaması umulmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Türk dili, madenler, kültür, köken bilimi.

Türkiye Türkçesinde Hayvan Adları ile Kurulmuş Kişi Adlarına Anlambilimsel Açıdan Bir Bakış

Arş. Gör. Tunahan ÇOLAK

Kişi adlarının kullanılması toplumların kültür taşı olarak önemli bir yere sahiptir. Kamunun yönetilmesi açısından insanlar arası ilişkilerin sürdürülmesine hizmet etmektedir. Bunun yanında kişilere kazandırdığı benlik kimliğiyle onların içinde buldukları topluluklarda var olmasını sağlamaktadır. Her toplumda kişi adları verilirken gelenek ve âdetlere uygun olarak bireyde görülmek istenen veya görülen özellikleri yansıtıcı adlar seçilmektedir. Türk topluluklarında da ad verme geleneklerine bakıldığında çeşitli yer şekilleri, hayvan ve bitki isimlerinin verildiği görülmektedir. Seçilen kişi adlarında özellikle hayvan adlarının ön planda olması dikkat çekici bir durumdur. Kişi adlarının bu özelliğini Türklerin konar-göçer yaşam tarzıyla ve savaşçı kimlikleriyle ilişkilendirmek mümkündür. İslamiyet'in kabulünden sonra ve yerleşik toplum yapılanmasının güçlenmesiyle bu isimler unutulmamış ve varlığını sürdürmüştür. Böylelikle geçmişten günümüze sözlü ve yazılı gelenekle süregelen hayvan adları ile kurulan kişi adlarının ortaya çıkarılıp incelenmesi anlambilim açısından Türklük bilimine katkıda bulunacaktır.

Bu çalışmada Türkiye Türkçesinde hayvan adları ile kurulmuş kişi adlarının anlambilim açısından incelemesi yapılacaktır. Türkçedeki kişi adlarında, sözü edilen özelliğin sıkça bulunması bu konuya dair ilginin artmasına sebep olmuş ve çalışmanın temel amacını belirlemiştir. Çalışma sırasında Aydil Erol'un Şarkılarla Şiirlerle Türkülerle ve Tarihî Örneklerle Adlarımız adlı çalışmasından hayvan adları ile kurulan kişi adları tarama yöntemiyle tespit edilip Türk Dil Kurumu Kişi Adları Sözlüğü'ndeki anlamları belirtilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Kişi adları, hayvan adları, anlambilim, Türkiye Türkçesi, Türk kültürü.

Eski Türkçedeki Tasvir-Fiillerden Bugüne

Prof. Dr. M. Fatih KİRİŞÇİOĞLU

Yardımcı fiiller, fiil olarak nesnelere bağlı her türlü hareketleri oluş ve kılışları ifade eden kelimelerdir. Yardımcı fiiller dilde kendi mana ve işlevleri ile müstakil olarak kullanılmaları yanında, başka tür kelimelerin (isim veya fiil) kullanımına onların değişik ifade incelikleri kazanmalarına yardımcı olan fiillerdir. Yardımcı fiillerin temelde iki işlevi vardır:

1. İsim soylu kelimelerle birleşik fiil teşkil etmek.
2. Çekimli veya özel şekilli fiillere gelerek onların değişik kullanılışlarını sağlamak veya manalarını nüanslaştırmak.

Biz bu çalışmamızda fiillerle yapılan ve genellikle tasvir-fiil dediğimiz yapılardan kaybolanlarını ele alacağız. Konu, yazılı ilk metinlerimizden itibaren karşımıza çıkan al- , alq- , bar- , ber-, bir- , bol-, ıd-, kal- , kel- ,kıl-, kod- , olur- , tart- , tur- , tut- , yat- , yür-fiillerinin asli manalarının yanı sıra zarf-fiillerle birleşerek yaptıkları tasviri fiiller açısından ele alınmıştır. Tebliğimizde bu tasviri fiiller Eski Türkçe döneminden itibaren Karahanlı, Harezmi, memluk, Kıpçak, Çağatay ve Eski Oğuz dönemlerindeki görünüm ve işlevleriyle ele alınmıştır. Başlangıçta tasvir fiil olarak gördüğümüz bu yapılar, bir kısmı işlevlerini sürdürse de bazı lehçelerde zaman ve şahıs ifadesiyle kipleşerek bugüne kadar gelmişlerdir. Bir kısım yardımcı fiiller ise zaman içinde yok olmuşlardır veya ağız özelliği olarak kalmışlardır. Tebliğimizde bütün bu hususlar dönem dönem ele alınarak bugünkü yazı dillerindeki görünümü de belirtilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Tasvir-fiil, yardımcı fiil, birleşik fiil, Eski Türkçe, dilbilgisi.

ň Terjime Ediliş Aýratynlyklary

Prof. Dr. Narbibiş ŞAMMAYEWA

Her bir dil daşky gursawy we dünýä hakykatyny özüçe düşündirýär. Bu hakykat frazeologik birliklerde has aýdyň beýan edilýär, sebäbi her diliň frazeologik gory esasan maddy önümçilige, gündelik durmuşa, ynançlara, yrymlara we ş.m. mahsus bolan milli aýratynlyklary aňladýan durnukly söz düzümlere esaslanýar. Iňlis dilinden türkmen diline terjime etmek, Gundogar we Günbatar aňýetiniň tapawutlaryny doly bilmegi talap edip, olaryň ruhy gymmatlyklarynyň çapraz gelýän meselelerini öwrenmek, dini ybadatlary we milli döp-dessurlaryndaky tapawutlary görüp bilmek, tebigat, daşky gursaw we ykdysadyýet bilen bagly meseleleri tapawutlandyryp bilmek ýaly endiklerini kemala getirmek zerurlygyny ýüze çykarýar.

Frazeologik birlikleri terjime etmegiň meseleleri barada aýdanymyzda, atalar sözleriniň we nakyllaryň, frazeologik birlikleriň esasynda ýatan milli obrazlary we olaryň manysy esasan ekwiwalentler, ýarym ekwiwalentler, antonimleriň üsti bilen terjime edilýär. Terjimäniň kalka, transliterasiýa we transkripsiýa usullary ulanylanda, analoglar, meňzeş obrazlar we düşündirişler arkaly frazeologik birligiň manysy doly düşünikli bolar ýaly, utgaşdyrylan terjime talap edilýär.

Anahtar kelimeler: Frazeologik birlik, frazeologiki gory, ekwiwalent, analog, düşündiriş.

Tarihi Metinlerde Dilbilim Çalışmaları İçin Yöntem Önerisi: Çerçeveleme

Doç. Dr. Yusuf GÖKKAPLAN

Türk dili yeryüzünde yazılan, konuşulan, sanatı yapılan ve yüz yıllardır var olan çok köklü ve zengin bir dildir. Türk dilinin ifade gücü, üretme kabiliyeti, sözcük zenginliği ve cümle kurulumundaki çeşitlilik tarihin her döneminde var olmuş ve etkili eserlerin üretimine büyük katkı sağlamıştır. Gerek yazılı ve gerekse de sözlü olarak günümüze kadar ulaşabilen eserler üzerinde yapılan incelemelere de bakıldığında dil bilimciler için ne kadar derin ve zengin bir kaynak olduğu açıkça görülmektedir.

Türk dilinin gerek tarihi gerekse de günümüz metinleri üzerinde sayısız çalışma yapılmıştır, yapılmaktadır. Ses bilgisinden cümle yapısına ve anlam bilime kadar uzanan metinlerin okunmasında ve anlaşılır hâle gelmesinde katkısı büyük olan bu çalışmalara son dönemlerde dil bilim çalışmaları da eklenmektedir. Dil bilim ve ona bağlı dalların Türk dilinin tarihi metinleri için de kullanılabilir ve uygulanabilir bir forma dönüşmesi söz konusu eserlerin günümüz koşullarında daha da anlaşılır olması açısından önemlidir. Bir eserin yazıldığı dönemin koşulları ile günümüzde aynı anlam çerçevesinde okunabilmesi, anlaşılabilmesi eserin var olabilmesi için de bir ölçüt olarak kabul edilebilir. Bu bağlamda sadece eser değil; yazar, eser ve dönem gibi bir üçlemenin dikkatle irdelenmesi gerekmektedir.

Tarihi metinlerin dil, kültür ve toplum yozlaşmasının önüne geçilebilmesindeki etkisi düşünüldüğünde, eserlerin bu doğrultuda incelenebilmesi için çerçeveleme kuramının kullanılması önerilmektedir. Günümüzde daha çok medya metinlerinin doğru anlaşılmasında kullanılan çerçeve kuramı yirminci yüzyılın en etkili Amerikan sosyoloğu olarak kabul edilen sosyolog, sosyal psikolog ve yazar Erving Goffman ve matematikçi, bilgisayar bilimci ve “yapay zekâ” kavramının fikir babası olan Marvin Minsky gibi araştırmacılar tarafından geliştirilmiştir. Bu kuram doğrultusunda çerçeveyi, “etrafımızda olup bitenleri anlamamıza ve onlara müdahil olmamıza imkân tanıyan, toplumsal deneyimin pratik ve bilişsel düzeneği” (Goffman, 1991, s. 30) olarak tanımlayabiliriz. Doğru çizilecek olan bir çerçeve, bir durumu veya bir eseri tanımlama ve yorumlama şeklimiz kadar, süregiden eyleme katılma şeklimizi de yapılandırabilecektir.

Anahtar Kelimeler: Türk dili, dil bilimi, eski Türkçe, Eski Anadolu Türkçesi.

Dil ve Kùltür İlişkisi Bağlamında Türk Polis Argosu

Öğr. Gör. Dr. Ayşe UĞURELİ

Dil ve kùltür birbirini karşılıklı olarak etkileyen dinamik bir ilişki içerisindedir. Dil kùltürün en önemli ifade araçlarından biriyken kùltür de dilin şekillenmesinde en önemli aktör konumundadır. Dil ve kùltürün bu karşılıklı etkileşimi birbirleriyle değişip dönüştükleri bir süreci de beraberinde getirir. Dolayısıyla dil çalışmalarında kùltürel bağlam ve dokuyu da analiz etmek önemlidir. Bu tespit dilin tüm kullanım formlarında olduğu gibi argo için de geçerlidir.

Argo, belirli bir grubun, genel dildeki ifadeleri yakıştırma yollu başka tabirler ile anlatmaya dayalı olarak oluşturduğu özel bir jargondur. Argo, grubun üyeleri arasında grup kimliğiyle bağlantılı olarak oluşturulduğundan grup dışındaki bireyler tarafından anlamlandırılması zordur. Dolayısıyla argo oluşturmak grubun kùltürel kimliği ile bağlantılıyken argoyu kullanmak da grupla kùltürel aidiyet bağı kurmak ile ilgilidir. Argo, kùltürel dokuyla birlikte analiz edildiğinde grubun kùltürel veya sosyal normları, değer yargıları ve kendisini bağlı olduğu kùltürel zeminde nasıl konumlandırığı ortaya çıkmış olur. Mesleki argo ise belirli bir meslek grubuna ait kişiler tarafından kullanılan ve genellikle meslek dışındaki kişiler tarafından anlaşılması zor olan özel terimler, ifadeler ve kısaltmalardır. Mesleki argonun mesleki bilgi ve deneyimi yansıttasının yanı sıra grupla kimlik ve aidiyet duygusunu pekiştiren güçlü bir tarafı da vardır.

Bu bilgilere binaen bu çalışmanın konusu dil ve kùltür ilişkisi bağlamında Türk polis argosunu analiz etmektir. Polislik bir meslek olarak, Türk Polis Teşkilatı'nın kurulduğu 1845 yılından itibaren örgütlenmiştir. Mesleğin tarihsel olarak geçirdiği tüm değişim dönüşümler de tabii olarak polis argosuna yansımıştır. Bu çalışmada polislik mesleğinde günümüzde yaygın olarak kullanılan argo ifadeler ve bu ifadelerin hikayeleri, katılımcı gözlemci derleme tekniği ile derlenerek dil ve kùltür ilişkisi bağlamında analiz edilmiştir. Analizlerde ifadelerin, mesleki olarak tarihsel, sosyal ve kùltürel arka planları da ele alınarak dil ve kùltürün karşılıklı etkileşimini göstermek hedeflenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Dil ve kùltür, argo, meslek argosu, polis, Türk polis argosu.

“Türkiye Ülke Tanıtım” Dersinin Türkçenin Yabancı Dil Olarak Öğretilmesi Sürecindeki Rolü ve Etkinliği: Programların Sunumu ve Araştırmalar

Dr. Yuliia TARASIUK

Türkçe'nin yabancı dil olarak öğrenimi ve öğretimi, son yıllarda sadece Türk fakültelerinin üniversite programları arasında değil, aynı zamanda ülke sınırlarının ötesinde de yeni bir akademik seviyeye ulaşmıştır. Farklı ülkelerdeki Türk dili öğrenim merkezleri ve Türkoloji fakülteleri, programlarını Yunus Emre Enstitüsü, TÖMER fakülteleri ve TDK'nın resmi tavsiyelerine dayalı olarak geliştirmektedir.

Bu merkezler ve üniversiteler, ulusal dilin özellikleri ve fakültelerin eğitim alanlarının (filoloji, uluslararası ilişkiler, turizm) özgünlüklerine göre kendi ders kitaplarını ve Türkçe öğrenim programlarını hazırlamaktadır. Bununla birlikte, tüm Türkçe öğrenim programlarının ve kurslarının önemli ortak bileşeni, Türkiye'nin kültürünü, coğrafyasını ve tarihini öğrenmektir. Bu yaklaşım, dilbilim ve kamu diplomasisi alanlarında iki teorik temele dayanmaktadır. Dil aracılığıyla ülkenin kültürel özelliklerini öğrenmek, öğrencinin kelime dağarcığı ve deyimsel ifadesini geliştirir. Aynı zamanda ülkeye olan ilgiyi artırır, araştırma merakını teşvik eder ve yabancı öğrenci gözünde Türkiye'nin imajını oluşturur.

Bu bildiride, yazarın çalıştığı fakülteler ve bölümler için Türk dili öğrenim programlarında ülke bilgisi derslerinin rolüne ilişkin araştırma verileri sunulmaktadır. Bu vaka incelemesi, hem Ukrayna'daki Uluslararası İlişkiler Fakültesi için üniversite akademik programlarını hem de İspanya'daki bir üniversite için geliştirilen seçmeli Türkçe dil kurslarını ele almaktadır. Bildiride, yazar tarafından farklı kurslar için hazırlanan öğretim programları ve materyallerin yanı sıra, bu yaklaşımın Türkçe öğrenim programlarına dahil edilmesinin etkinliği ve gerekliliği de değerlendirilecektir.

Anahtar kelimeler: Türk dili, yabancılara Türkçe öğretimi, ülke tanıtım dersi, üniversite eğitimi.

Kutadgu Bilig’de Vasıta Hâli Ekli Bir Sözcük: ‘Özün’

Prof. Dr. İsmet GÜLSEL SEV

Kutadgu Bilig, Karahanlı ve İslami devir Türk edebiyatının ilk büyük eseridir. Eser, beyitler halinde yazılmış, mesnevi tarzında her beyit kendi içinde kafiyelenmiştir. Eserin sonundaki 6521-6645 beyitleri arası ise gazel tarzıyla, eserin içine serpiştirilmiş 173 dörtlük ise mani tarzında kafiyelenmiştir. Kutadgu Bilig’in vezni araştırmacıları uzun süre uğraştırmıştır. Şehnâme vezni olan aruzun feûlün feûlün feûlün feûl kalıbıyla yazılan eser, kulağa hoş gelen 6+5’lik hece ahengiyle Türk halk şiiri ritmi de taşımaktadır. Eserde redifin çok az kullanılması, tam ve zengin kafiyeden çok yarım kafiyenin kullanılması da bunu gösterir özelliklerdir.

Bu bildiri Kutadgu Bilig’de ekseriyetle yarım kafiye oluşturacak şekilde mısra sonlarında kullanılan ‘özün’ sözcüğü üzerinedir. Öz, kendi, nefis, can, ruh, gönül anlamlarıyla karşılanan öz sözcüğünün/dönüştürülme zamirinin vasıta hali ekli biçimi olan ‘özün’ sayısal olarak ajun / özün 9, özün / ajun 2; yalnguzun / özün 3; uzun / özün 5, özün / uzun 3; közün / özün 3, özün / közün 3; özün / tüzün 4, tüzün / özün 4; sözü / özün 2, özün / sözü 5; eksüksüzün / özün 1 şeklinde kafiye örgüsü içinde kullanılır. Sözcük, közin / uzun / adırılıp / özün ile uzı / sözi / özün / özi dörtlüklerinde de görülür. ‘özün’ mısra içinde ise iki örnekte geçmektedir. Bildiride Yusuf Has Hacib’in ‘özün’ sözcüğünü mısra doldurmak ya da ahenk/kafiye sağlamak için mi kullanıp kullanmadığı tartışılacak bunun için de Arat’ın çevirisi yol gösterici olacaktır. ölümni biligli usansa özün / ölüm tutsa asgı bulunmaz sözü (1141) (Ölümü bilen onu bilmezlikten gelirse, ölüm yakalayınca, bunu söylemekten bir fayda çıkmaz.) Örneğinden de anlaşılacağı gibi ‘özün’ün kullanımı ancak bağlamdan çıkarılabilmektedir. kamug ilke kıldı kör elgi uzun / boyun egdi düşman kiterdi özün (1037) (Bütün memleket üzerinde ona nüfuz verdi; düşmanı boynunu büküp, ortadan kayboldu.) örneğinde ise eser sahibinin ‘özün’ kullanımından kaçınarak ahenk sağlamak için ‘özün’ü tercih ettiği görülür. Bildiride, Arat’ın tercüme yerine tefsir yoluna gidilmediğini ifade ettiği 1959 yılındaki tercümesinin mükemmel bir tercüme ve nesre çevirme olduğu göz ardı edilmeyerek söz konusu beyit aktarımlarındaki belirsizlikler üzerinde de durulacaktır.

Anahtar Kelimeler: Kutadgu Bilig, özün, sözcük, dönüştürülme zamiri, vezin, kafiye.

Eksiltili (Kesik) Cümle Üzerine -Ayfer Tunç Örneği-

Prof. Dr. İsmet GÜLSEL SEV

Tuğba ŞAHİN

Eksiltili (kesik) cümle, cümle türleri içerisinde genellikle “Yükleminin Yerine Göre Cümleler” başlığı altında ele alınmaktadır. Bu başlık altında kurallı (düz) cümle, kuralsız (devrik) cümle ve eksiltili (kesik) cümle olmak üzere üç çeşit cümle tipi karşımıza çıkar. Eksiltili (kesik) cümle ifadesinde cümlenin en önemli ögesi olan yüklem kullanılmaması yeterli olarak değerlendirilmiş, yapının sonuna üç nokta konularak gösterilmiştir. Fakat eksiltili (kesik) cümle yalnızca yüklem eksikliğinde değil başka öğelerin eksikliğinde de görülmektedir.

Eksiltili (kesik) cümle daha çok şiir dili ve konuşma dilinde karşımıza çıkmaktadır. Atasözleri ve deyimlerde de rastlanan bu yapı özellikle karşılıklı konuşma cümlelerinde sıklıkla kullanılmaktadır.

Bu çalışma Ayfer Tunç’un hikâyelerinde eksiltili (kesik) yapılar üzerinedir. Eserlerinde eksiltili (kesik) cümlelere fazlaca yer veren Tunç için sevgisizlik, yalnızlık, ölüm gibi konular bu yolla okuyucuya daha iyi hissettirilmiş, bu duygular onların tahayyülüne bırakmak istenmiştir.

Romanlarda ve hikâyelerde sıklıkla kullanılan anlatım tekniklerinden biri olan tasvir, anlatılanların somutlaştırılması ve okuyucunun zihninde daha iyi anlaşılabilmesi için izlenen yoldur. Hikâyelerinde tasvirler, tasvirlerinde de eksiltiye başvuran Tunç’un eksiltileri çalışmada mekân, kişi ve madde tasvirlerinde eksilti (kesik) olarak sınıflandırılmıştır. Çalışmada, eksiltili (kesik) cümleleri Ne bileyim...İnsanın aklına böylesi de gelmiyor. (CB, 72) Aslında izin vermeyecektim. Ama öyle bakınca...(CB, 76) örneklerindeki gibi bilinç akışı anlatım tekniğini de kullanan Tunç’un üslubu irdelenecek, Yazar’ın başka hangi anlatım teknikleriyle neyi nasıl anlatmak istediği belirtilmeye çalışılacaktır.

Anahtar Kelimeler: Ayfer Tunç, hikâye, eksiltili (kesik) cümle, anlatım teknikleri.

Geleneksel Türk Leksemlerinin Anlamsal Gelişmeleri

Doç. Dr. Dildara ABDULLAYEVA

Filoloji alanındaki modern araştırmalar, pragmatik ve antroposentrik bir yaklaşımla ayırt edilir. Son yıllarda, dilin ulusun kültürel kodu olarak görülmesi dünya dilbiliminde yapılan çalışmalarda yoğunlaştığı görülür. Makalede, Türkiye Türkçesi ve Özbek Türkçesi gibi diller için genel olan polisemantik leksemelerin semantik özelliği antroposentrik yaklaşımlar temelinde değerlendirilecektir. Bunun için her iki dilin temel leksik katmanı için aktif olan leksemelerin semantik içeriği, anlamsal gelişmesi, bu gelişme sürecine sevkeden lisanî ve lisanî olmayan etkenler, adı geçen leksik birliklerin kullanım alanına özgü özellikler, Özbekçe ve Türkçeye ait açıklamalı sözlükler ve bedîî metinlere dayanan örneklerle yorumlanacaktır.

Dil ile toplumun maddî ve maddî olmayan kültürü ortasındaki derin bağlantı dilin leksik içeriğinde yansımaktadır. Adı geçen içerikteki leksik birlikler lingvokültürel kodu, yani çevredeki olayları yorumlamanın tarihî yönden temellendirilmiş özel görünümünü yansıtan karşılıklı anlamlar dizisini oluşturur. Böylece, her leksemin semantik doğası devamlı değişimlere eğilimli olup, zaman geçtikçe onun semantik içeriğindeki anlamların artması, azalması veya başlangıçtaki anlamından kopması da söz konusudur. Geçmişte tüm Türk dilleri için genel olan ve vakit geçtikçe zaman ve mekan, toplumun yaşam tarzı, sosyal yönden kendine özgülükleri sebebiyle anlam gelişiminde belli bir değişimlere uğrayan polisemantik sözcüklerin denotativ ve konnotativ, uzual ve okkazonal anlamlarındaki özellikleri aydınlatmak, genel Türk polisemantik leksemelerin incelenmekte olan dillerin leksik sistemindeki yeri, onların paradigmatik ve sintagmatik ilişkileri hem de deritativ olanaklarını araştırmak makalenin amacını oluşturmaktadır. Yorumlar, karşılaştırmalı tarihî yöntem, leksikografik kaynaklardan dil malzemelerini seçme yöntemi, karşılaştırılmalı yorumlama gibi yöntemlere dayanılarak gerçekleştirilecektir.

Anahtar Kelimeler: Genel Türkçe leksik birlikler, dillerarası interferensyon, leksik paralelizm, lingvokültürel kod, semantik valentlik.

20. Yüzyıl Türk-Gürcü Şiirinde Modernizm: Karşılaştırmalı Bir Perspektif

Doç. Dr. Gül Mükerrerem ÖZTÜRK

Bu çalışma, 20. yüzyılda modernizm akımının etkisiyle Türk ve Gürcü şiirinde serbest veznin ortaya çıkışını ve gelişimini karşılaştırmalı bir perspektiften incelemeyi amaçlamaktadır. Bu bağlamda, modernist şairlerin klasik uyak ve ölçü sistemlerinden uzaklaşarak şiirde yeni bir özgürlük arayışına yöneldikleri tartışılacaktır. Türk şiirinde Nâzım Hikmet ve Orhan Veli gibi öncü isimlerin serbest vezin anlayışını nasıl benimsedikleri ve geliştirdikleri, Gürcü şiirinde ise Paolo İaşvili, Galaktion Tabidze ve Maviboynuzlular (Tsisperkhantselebi) gibi şairlerin Batı modernizminden etkilenerek bu yeniliği nasıl sahiplendikleri incelenecektir.

Bu çalışmada, Türk ve Gürcü şiirlerinde serbest veznin ortaya çıkışı karşılaştırmalı edebi analiz yöntemiyle incelenecektir. İlk aşamada, Türk şiirinde Nâzım Hikmet'in geleneksel vezni bırakarak ölçsüz ve uyaksız şiirin imkânlarını nasıl değerlendirdiği, Orhan Veli'nin ise şiirdeki ahenk ve müziği sadeleştirme çabasıyla modern Türk şiirine nasıl yenilikler kattığı ele alınacaktır. İkinci aşamada ise Gürcü şiirinde, Batı'dan gelen modernist etkilerin sonucunda Paolo İaşvili ve Galaktion Tabidze gibi şairlerin serbest vezne yönelmeleri ve Maviboynuzlular grubunun bu tarzı benimseyerek Gürcü şiirinde önemli bir dönüşüm gerçekleştirdikleri analiz edilecektir. Gürcü sembolist şairlerin serbest veznin ritmik ve estetik özelliklerini nasıl yeniden tanımladıkları, Şalva Apkhaidze'nin kuramsal yaklaşımıyla desteklenecektir. Ayrıca serbest veznin her iki edebiyatta ritim, aliterasyon, asonans ve enjambment gibi unsurlar bağlamında nasıl şekillendiği de detaylı bir şekilde ele alınacaktır.

Bu çalışma, 20. yüzyıl Türk ve Gürcü şiirlerinde modernizmin güçlü etkisiyle serbest veznin yaygınlaştığını ve şairlerin geleneksel ölçü ve uyak kalıplarından uzaklaşarak şiirde yeni bir özgürlük alanı oluşturduklarını ortaya koymaktadır. Her iki edebiyat da serbest vezni, modernizmin şiir üzerinde yarattığı en önemli dönüşümlerden biri olarak benimsemiş ve bu anlayış, şiirsel biçim ile içerik arasındaki ilişkiyi yeniden tanımlamıştır. Bu karşılaştırmalı çalışma, Türk ve Gürcü şiirinde serbest veznin gelişimini ve bu şiirsel tarzın modernist şiir anlayışındaki konumunu ortaya koymaktadır.

Anahtar Kelimeler: Modernizm, Türk şiiri, Gürcü şiiri, karşılaştırmalı edebiyat, serbest şiir.

Türk İşaret Dilinde Mekânın Sosyolojisi: Tid Şehir İsimleri ve Toponimi

Dr. Öğr. Üyesi Emre YOLCU

Doğduğu ilk andan itibaren sürekli bir anlamlandırma ve kendini ifade etme çabası içerisinde olan insanın bu amaçla sistemleştirdiği ifadesel bir araç olan dil; nesilden nesile aktararak bireyin kim olduğu, nereden geldiği, neyi benimsediği ve nereye ait hissettiği gibi sorulara da çeşitli cevaplar verir. Verdiği bu cevaplarla toplumsal inşânın önünü açan bireyin, diğer bireylerle bir arada yaşadığı ve kişilerarası iletişim ile toplumsal hafızanın açıklıkla gözlemlenebileceği kamusal mekânlar; zamanla kazanmış oldukları semantik isimler vasıtasıyla bireyler arası kolektif bilincin de temellerini atmış olur. Şehir veya Kent terimiyle adlandırılan ve ait oldukları coğrafya ile üstünde yaşayan toplumun türlü kültürel kodlarını içerisinde barındıran bu yerleşim yerlerine verilmiş özel isimleri nesne, değer, deneyim üçgeni bağlamında inceleyen bilim dalına Yunanca Tópos sözcüğünden türetilen Toponimi ya da yer adı bilimi denir. Jeopolitik konumu ve coğrafi zenginliği sebebiyle tarih boyunca pek çok farklı topluma ev sahipliği yapan Anadolu topraklarında hüküm süren günümüz Türkiye'sine ait 81 farklı şehir ismi ve sembolize ettikleri kültürel çeşitlilik, işitme gereksinimli bireylerin iletişim ihtiyaçlarını karşılayan Türk İşaret Dili'nin söz varlığında da kendisine yer bulmuştur. İşaretler vasıtasıyla diğer bireylerle iletişim kurabilen sağırın birincil dili olarak kabul edilen işaret dili; yalnızca iletişimsel bir sistem değil aynı zamanda bölgesel bir kültür taşıyıcısıdır. Çalışmada seksen bir il merkezine verilen Türk İşaret Dili isimleri üzerinden mekânın sosyolojisi ve toplumsal hafızanın izleri sürülerek Türk İşaret Dili'nin iletişimsel gücü belirgin kılınmış; ilgili şehir isimleri çeşitli başlıklar altında kategorize edilmiş ve milli işaret dilimize ait söz varlığının önemli bir parçası olan şehir isimlerinin taşımış oldukları anlamlar aracılığıyla Anadolu coğrafyasındaki sağır kültürüne dikkat çekilmiştir.

Anahtar Kelimeler: TİD, işaret dili, şehir, mekân sosyolojisi, toponimi.

Türk Dil Kurumu Türkçe Sözlükte Farsça Sözcükler Üzerine

Ahmet ADIGÜZEL

Bu araştırma, Türk ve Fars dillerinin etkileşimini incelemektedir. Karşılaştırmalı edebiyatın yapısında iki farklı dilin iki milletin kültürüne, edebi eserlerine, sosyal yaşamlarına olan birleşik etkisi yorumlanmaktadır. Farsça ve Türkçe yazılı edebi eserler incelendiğinde, bu iki dilin geniş bir coğrafyaya ve uzun bir geçmişe sahip olduğu görülmektedir. Gerek Türk boylarının İran coğrafyasında devlet kurmaları, gerekse Türk şah/yöneticilerin İran coğrafyasında yaşayan milletleri idareleri altına almaları sonucu Türk dili Fars dilini önemli bir biçimde etkilemiştir. Bunun yanı sıra İran'da kurulan uygarlıkların etkisi ve/veya Fars dilinin özellikle edebi sahada Türk şair ve yazarları etkilemesi sonucu Fars dili Türk dilini oldukça etkilemiştir. Ayrıca İran ve Anadolu coğrafyalarında yaşanan göç, kültür, siyaset, askeri ve ticari gibi çeşitli nedenlerle farklı tarihsel süreçlerde iki dil arasında pek çok sahada önemli etkileşimler yaşanmıştır. İki dil arasında yaşanan alışveriş, kapsamlı ve uzun süreli etkileşim iki dile de önemli ölçüde nüfuz etmiştir. Böylece iki dil tarafından pek çok dil unsuru karşılıklı olarak ödünçlenmiştir. Türk ve Fars edebiyatları geçmiş dönemlerden günümüze kadar birbirlerini etkilemişlerdir. Kültürel ve dilsel kaynaşma da Fars ve Türk dil ve edebiyatlarının etkileşimin etkili olan diğer unsurlarından biri olarak kabul edilmektedir. Türk ve Fars dilleri ve edebiyatları tarih boyunca iç içe geçmiştir. Bu kaynaşma her iki dili ve kültürü zenginleştirmiştir. Bu iki dil ve edebiyat arasındaki etkileşim yaklaşık bin iki yüz yıl öncesine dayanmaktadır. Bu çalışmada Türk ve Fars edebiyat ve dillerinin tarihi süreci ve etkileşimleri değerlendirilerek Türk Dil Kurumu (11. Baskı) Türkçe Sözlükte yer alan Farsça sözcükler ve diğer dil unsurları değerlendirilecektir.

Anahtar Kelimeler: Türkçe, Farsça, Türk Dil Kurumu Türkçe Sözlük, ödünçlenme, etkileşim.

Kosova’da Türkçe Eğitiminin 73 Yılı

Prof. Dr. Suzan CANHASI

Kosova, 1448 yılında gerçekleşen II. Kosova Muharebesi sonucunda fiilen Osmanlı hakimiyetine girmiş ve bu hakimiyet 1912 yılına kadar devam etmiştir. Sultan II. Murat döneminde Anadolu’dan bu topraklara iskân ettirilen Türk nüfusu günümüz Kosova Türklerinin kesintisiz varlığının başlangıcını oluşturur. Beş yüzyıllık Osmanlı idaresi süresince Müslüman eğitim kurumlarında eğitim dili Türkçe idi. 1912’de Osmanlı idaresinin son bulmasıyla Türkçe eğitim resmîyette son bulmuştur. Fakat belli çevrelerde gayri resmî bir şekilde devam ettiği bilinmektedir. Beş yüzyıllık dönemde bu topraklarda kök salarak buranın yerli halkı olmuş Türk topluluğunun varlığı 1912 yılından 1951 yılına kadar resmîyette yok sayılmıştır.

Kosova’da yaşayan Türk topluluğunun azınlık statüsü YSFC (Yugoslavya Sosyalist Federatif Cumhuriyeti) içerisinde Kosova-Metohya Özerk Bölgesi Halk Kurulu’nun 20 Mart 1951 tarihli kararıyla tanınmıştır. Bu karara istinaden Kosova’da resmî anlamda Türkçe eğitim Kosova Türklerine tanınmış bir hak olarak başlamış oldu. Balkanlar’da Osmanlı bakiyesi olarak bakılmak istenen Türkler, kendilerini bu toprakların yerlisi kabul ederler. Kendi dillerini konuşurlar ve kendi kültür, folklor ile edebiyatını oluşturmuşlardır. Konuşmada mahalli Türkçe ile iletişim kurar, ancak resmi iletişimde ve yazıda Standart Türkiye Türkçesini kullanırlar. Okullarda da Standart Türkçe kullanılır. Ders kitapları ve okul evrakı Türkçe olarak hazırlanır veya çeviri yoluyla Türkçeye aktarılır. Günümüz Kosova Cumhuriyeti’nde belli şehir ve kasabalarda yerel yönetimler düzeyinde Türkçe resmi dil olarak da kullanılır. Kosova Türklerine 1951 yılında tanınan azınlık statüsü çerçevesinde çeşitli dernekler de kurulmuştur. Bu dernekler Türk kültürünün korunması ve geliştirilmesinde en az okullar kadar büyük öneme sahiptirler. Diğer yandan yazılı basın organları Kosova’da Türkçenin yaşatılması, dil bilincinin oluşması ve Kosova Türk Edebiyatı [i]adıyla anılan bir edebiyatın yaratılmasına ön ayak olmuştur. Bu çalışmada Kosova’da Türkçe eğitimin yetmiş yıllık tarihi ana hatlarıyla ele alınacaktır.

Anahtar Kelimeler: Türkçe eğitimi, Kosova, dil bilinci.

Antalya Ağızlarında Kullanılan İşaret Sözcükleri

Prof. Dr. Serdar BULUT

Türkiye Türkçesi'nin sağlıklı ve eksiksiz bir gramerinin yazılabilmesi için, kendisine kaynaklık eden Türkiye Türkçesi ağızlarının deşifre edilmesi büyük önem arz etmektedir. Zengin bir gramer yapısına sahip olan Türkiye Türkçesi'nde işaret sözcüğü olarak sıfat, zamir, zarf ve edat görev(ler)inde kullanılan “bu, şu, o, bunlar, şunlar, onlar, bura, şura, ora, böyle, şöyle, öyle, öteki, beriki, işte” sözcükleri vardır. Bu sözcüklerin Türkiye Türkçesi ağızlarında farklı ses değişimleriyle kullanıldıkları örnekler mevcuttur. İlgili sözcükler Antalya Ağızlarında da yaygın bir kullanım alanına sahiptir. Antalya ağızlarında sözcüklerin “hu, ho, hura, hurda, horda, hordan, horaya, h•le, ende, endeki, enderde, engi, aha, ahanda, ahacık, ıhı, ıhıcık” gibi farklı şekilleri vardır.

Çalışmamızda Antalya ağızlarına ait yazılı materyaller incelenmiş, bu materyallere ek olarak saha derlemesi yapılmış ve işaret sözcükleriyle ilgili veriler tespit edilerek analiz edilmişlerdir. Çalışmamızda işaret sözcüklerinin bölgedeki çok farklı kullanımları üzerinde durulacaktır.

Anahtar Kelimeler: Türkiye Türkçesi ağızları, Antalya ağızları, işaret sözcükleri, ende, engi.

Geçmişten Günümüze Yaşatılan Bir Gelenek: Elâzığ Bilmeceleri

Doç. Dr. Gülda ÇETİNDAG SÜME

Türk dilinin zenginliğinin göstergelerinden olan bilmeceler, kolektif bilinç dışının duyuş, düşünüş, görgü, zekâ, bilgi ve tecrübesinin bir yansımasıdır. Sorulan sorular ile karşılığında verilen cevapların bilgi birikimine, tecrübeye, yaşanmışlıklara ve bu bağlamda yüzyıllara dayanan bir geleneğinin olması, dilin gelişmişliğini ve kelime hazinesinin zenginliğini göstermesi, zekâ becerisini ilerletmesi, hoşça vakit geçirmeyi sağlaması, düşündürmeye sevk etmesi gibi pek çok unsur bilmecelerin önemine dikkat çekmektedir.

Bilmecelerin Türk dilinin zenginliğini gösteren kalıplaşmış ifadelerinin ve geleneğinin geçmişten günümüze canlı bir örneği de Elâzığ ilinde yaşatılmaktadır. “Hikmetullah kentinin bir tanesi/Yatar oğlunun karnında annesi” (İpek böceği) gibi geleneğin, “Kutik kaşuk duvara yapuşuk” (Kulak) gibi ağız özelliklerinin, “Çık çıkı hamam/Kubbesi tamam/Hamama bir gelin geldi/Babası imam” (Saat) gibi yöresel özelliklerin dikkati çektiği bilmeceler özellikle derleme çalışmaları ile kayıt altına alınacaktır. Bilmecelerde Elâzığ’ın ağız özelliğine, kelime hazinesine, inanışına, yaşam tarzına, gelenek ve göreneklerine, örf ve âdetlerine, düşünce dünyasına, felsefesine, giyim-kuşamına kısacası kültürel yapısına dair bütün unsurları görmek mümkündür ve çalışma bu bağlamda incelenmeye tabi tutulacaktır.

Zengin folklor ürünlerinin geçmişten bu güne var olduğu ve yaşatıldığı Elâzığ’da bilmeceyi sorma-cevaplama, doğru cevaplayana ödüllendirme, yanlış cevaplayana cezalandırma, bilmecelerin sorulduğu mekân, zaman, şahıs, konu ve bilmecelerin işlevi ile eğitimdeki rolü gibi pek çok husus sözlü ve yazılı kaynaklardan elde edilecek bilgilerle değerlendirilecektir. Böylelikle Türk kültürünün yansımasını bulduğu Elâzığ folklorunun bir ürünü olan bilmeceler ile bu geleneğin geçmişten günümüze ne şekilde yaşatıldığı, nasıl değişikliğe uğradığı çalışmamızda irdelenecektir.

Anahtar Kelimeler: Kültür, bilmece, Elâzığ bilmeceleri, gelenek, işlev.

Amasya ve Yöresi Ağzlarında Kullanılan Birleşik Zarf-Fiiller Üzerine Bir İnceleme

Dr. Öğr. Üyesi Ebru SİLAHŞOR ÖZTÜRK

Fiilimsiler, Türkçeye birden fazla eylemi bir cümle ile ifade edebilme özelliği katar. Bu nedenle fiilimsi eklerini ve bu eklerin farklı zaman, farklı coğrafyalarda ve farklı boylardaki kullanımlarını karşılaştırmak gerekir. Türkçede fiilimsi ekleri içerisinde Zarf-fiil eklerinin çok özel bir yeri vardır. Zarf-fiiller, cümlede fiillerin zarf olarak kullanımlarını sağlayan ve içinde pek çok işlevi barındıran dil yapılarıdır. Türkçede zarf-fiiller eski dönemlerden günümüze yapıcı pek çok değişikliğe uğramıştır. Bu yapılar işlev olarak bazen yeni özellikler kazanırken bazen de mevcut işlev özelliklerini kaybetmiştir. İsim-fiil ekleri ve sıfat-fiil eklerinde lehçeler arasında çok büyük farklılık görülmediği gibi, tarihi gelişim sürecinde bu eklerin çok büyük değişiklik geçirmediği söylenebilir. Ancak zarf-fiil ekleri için aynı şeyler söylenemez. Türkçe sürekli zarf-fiil eki üretmeye devam etmekte en az çaba yasasının tersine birden fazla eki, ek ve edatı birleştirerek yeni zarf-fiil ekleri veya birleşik zarf-fiiller üretmektedir. Amasya ve Yöresi Ağzlarında yazı dilinden farklı zarf-fiil ekleri görülmektedir. Bu sebeple bu çalışmada Amasya bölgesinde konuşulan Türkçedeki zarf-fiil ekleri ve bu eklerin işlevleri incelenmiştir. Çalışma için Amasya ve Yöresi Ağzları üzerine yapılmış çalışmalarda yer alan metinlerden yararlanılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Fiilimsiler, zarf-fiiller, birleşik zarf-fiiller, Amasya ve yöresi ağzları, Anadolu ağzları.

Türkçede Dök- Filinin Tarihî Serüveni Üzerine

Dr. Öğr. Üyesi Gülşah GÖDEK ARSLAN

Türkiye Türkçesi ağızları üzerine yapılmış bilimsel nitelikteki çalışmalar, 1940'larda yerli araştırmacıların Anadolu'nun farklı yerleşim birimlerine giderek gerçekleştirdikleri derleme faaliyetleriyle başlamıştır. Derlenen metinler üzerinde yapılan ses bilgisi, şekil bilgisi ve söz varlığı düzeyindeki incelemelerle ağız araştırmaları alanı günümüze uzanabilmiştir.

Günümüzde ise Türkiye Türkçesi ağızları üzerine yapılan çalışmalarda uygulanan yöntemlerin çeşitlendirildiği, bakış açılarının genişletildiği, karşılaştırmalı yaklaşımların ağırlık kazandığı görülmektedir. Bu sayede ana ağız grupları çatısı altında oluşan alt ağız grupları arasındaki benzerlik ve farklılıklar da somutlaşabilmiştir.

Alt ağız gruplarına karşılaştırmalı bakış açısıyla yaklaşmak, yalnızca bu gruplar arasındaki sınırları çizmemekte; ses bilgisi veya şekil bilgisi verilerinin ortaya konmasının yanı sıra söz varlığı düzeyinde de farklı çalışmaların yapılabilmesine olanak sağlamaktadır.

Bu çalışmada da Batı Grubu ağızları, dök- fiilinin kullanım biçimlerinin karşılaştırılabilmesi bakımından örneklem olarak seçilmiştir. Böylelikle dök- fiili üzerinden anlamı ve işlevi öne çıkaran dök- (ağaçtaki mahsulü toplama işi), çay dök- (çayı bardağa doldurma hareketi), yemek dök- (gelen misafirlere ziyafet vermek) veya türkü çalıp dök- (türkü söylemek) vb. örneklere eş zamanlı ve art zamanlı bakış açılarıyla sorular sorularak cevaplar bulunmaya ve değerlendirilmeye çalışılacaktır.

Anahtar Kelimeler: Türkiye Türkçesi ağızları, Batı Grubu ağızları, dökmek.

Türk Dilinin Fransa Ulusal Kütüphanesindeki Mirası: Dil Oğlanları Okulunun El Yazması Eserleri

Mehmet KAYAR

Yazma eserler, bir dilin tarihsel gelişimi ve kültürel birikimine ışık tutan kaynaklar olması sebebiyle büyük bir öneme sahiptir. Bu çalışmada XVII. yüzyılın ikinci yarısında İstanbul'da kurulan Fransız Dil Oğlanları Okulunun öğrencileri tarafından kaleme alınan ve günümüzde Fransa Ulusal Kütüphanesi Türkçe El Yazmaları Koleksiyonu'nda bulunan yazma eserlerin araştırmacılara tanıtılması ve onların istifadesine sunulması amaçlanmıştır. 1669'da kurulan ve neredeyse iki yüzyıl boyunca varlığını devam ettiren Fransız Dil Oğlanları Okulu, esas itibarıyla Fransız çocuklarının Türk dilini öğrenebilmesi amacıyla kurulmuştur. Bu bağlamda küçük yaşlardan itibaren bu okulda eğitim gören öğrenciler, Türkçeyi öğrendikten sonra aldıkları eğitimin bir yansıması olarak birtakım tercüme faaliyetlerine girişmişlerdir. Araştırma kapsamında Fransa Ulusal Kütüphanesi Türkçe El Yazmaları Koleksiyonu'nun Edgar Blochet tarafından 1931-1932 yıllarında hazırlanan kataloğu ile bahsi geçen kütüphanenin dijital veri tabanı taranmıştır. Yapılan tarama neticesinde söz konusu koleksiyonda yer alan ve Dil Oğlanları Okulu öğrencileri tarafından yazılmış 131 adet yazma eser tespit edilmiştir. Bu eserlerin kütüphane demirbaş numarası, adı, mütercimi ve dijital hâllerine ulaşıp ulaşılamadığı gibi hususlar bir liste hâline getirilmiştir. Araştırma dâhilindeki 131 eserin bir bölümünün Türk dilini öğrenmek isteyenler için hazırlanan temel gramer kitabı ile lügat türünde eserler olduğu görülmüştür. Bunun yanında eserlerin önemli bir kısmı Türkçenin farklı dönemlerinde yazılmış olan eserlerin Fransızcaya tercümelerinden ibarettir. Bu tercümelerin bazılarında hem Latin hem de Arap harfli metinlere yer verildiği tespit edilmiştir. Fransız Dil Oğlanları Okulu ve bu okuldaki eserlerle ilgili daha evvel araştırmalar yapılmış olsa da bu araştırmaların koleksiyondaki eserlerin bütününe değinmediği görülmüştür. Bu çalışmada ise söz konusu koleksiyonda tespit edilebilen eserlerin tümünün müstakil bir listesinin verilmiş olması yazma eser alanında yapılacak sonraki çalışmalara kaynaklık vazifesi görecektir.

Anahtar Kelimeler: Fransa Ulusal Kütüphanesi, İstanbul Dil Oğlanları Okulu, yazma eser.

Ahilik Prensipleri'nin Söz Edimsel Söylem Çözümlemesi

Prof. Dr. Yusuf SÖYLEMEZ

Arş. Gör. Berrin KASIMOĞLU DÖNMEZ

Edimbilim çalışmalarıyla bağlantılı biçimde ortaya çıkan söz edimleri kuramı, bir şey söylendiğinde bunun bir şey yapmak olduğu fikrine dayanmaktadır. Kurama göre dilin sadece betimleme işlevi yanında sözcelerin kullanılmasıyla emir verme, özür dileme, duygu paylaşma gibi edimsel işlevi de bulunmaktadır. Austin tarafından sözcelerin edimleri düzsöz edimi, edimsöz edimi ve etkisöz edimi olarak ayrılır. Düzsöz edimi, anlamlı sesler ve cümleler kurmadır. Edimsöz edimi düzsözlerin yaptırım gücüne sahip olan ifadeleridir. Etkisöz edimi ise sözcenin alıcı üzerinde söz ediminin etkisinin görülebileceği ifadeleri içerir. Söz edimleri dilin belli bir bağlamda kullanımına bağlı olarak ortaya çıkmaktadır. Bu bakımdan söz edimleri söylemle ile yakından ilişkilidir. Arka planını temelde bağlam, gönderen ve alıcının oluşturduğu, içeriğinin ve iletisinin bunlara göre belirlendiği; birey kadar toplumu, toplumsal olgu ve olayları da ilgilendiren ve bunlardan etkilenen dilsel ve dil dışı yapılar olarak tanımlanabilecek olan söylem, söz edimlerinin ortaya çıkma alanıdır.

Bu çalışmada Selçuklu ve Osmanlı dönemlerinde Anadolu'da yaşayan halkın sanat, ticaret, ekonomi gibi çeşitli çalışma alanlarında yetişmelerini sağlayan, onları aynı zamanda ahlaki yönden yetiştiren, çalışma yaşamını iyi insan meziyetlerini esas alarak düzenleyen bir örgütlenme olan Ahilik Teşkilâtı'nın çalışanlara öğütlerini ve temel prensiplerini içeren metnin söz edimleri, Austin'in kuramı bağlamında ele alınmıştır. Söz edimlerinin söylemle, dolayısıyla bağlamla ilişkisi göz önünde tutularak tümceler Johnstone'un söylem-bağlam ilişkisi bakımından ortaya koyduğu altı maddeye göre değerlendirilmiştir. Çalışmanın amacı metindeki söz edimlerini bağlamla ilişkisi bakımından tespit ederek metnin söylemini açığa çıkarmaktır. Çalışma, nitel araştırma yöntemlerine göre yürütülmüş olup araştırmanın verileri doküman incelemesi yöntemiyle toplanmış, elde edilen veriler betimsel analiz yöntemiyle analiz edilmiştir. Metindeki tümcelerın tamamı üç edim türü de mevcuttur. Düzsöz edimlerini tamamının yaptırım gücü içerikli olması prensiplerin ortaya konduğu bağlamla ilgilidir. Öğüt niteliği taşıyan metinlerdeki söz edimleri bağlamla ilişkisi bakımından değerlendirilebilir. Böylece sözcelerin söylem anında hangi edimi içerdiği tespit edilebilir.

Anahtar Kelimeler: Ahilik prensipleri, söz edimleri, söylem.

Etnik Kimliğin Dil ve Din Temelinde İnşası: Karay Türkleri

Doç. Dr. Emine ATMACA

Karâî, “kutsal yazıyı okuyanlar” anlamına gelen Arâmî-İbrânî dilinde “kara- (K-R-A)” קראים kelimesinden türetilmiştir. Karâî > Karay kelimesi, zamanla bir Türk boyunun adı hâline gelmiştir. Tarihî veriler, Hazar Devleti’nin torunları olan Karay Türklerinin Karâîlik ve Yahudilik içerisinde kendilerine özgü bir din anlayışı benimsedikleri, Tevrat’ı/Tora’yı kutsal kitap olarak kabul edip Mişna ve Talmud’u reddettikleri bu yönüyle Rabbanist/Talmudist Yahudilerden farklı bir anlayışa sahip oldukları yönündedir. Gizliliğe olan eğilimleri ve izole yaşam tarzları nedeniyle Karay Türklerinin etnik kimliği, tarihi, Karâî mezhebini seçme nedenleri, doğum-evlilik-ölüm gibi geçiş dönemi ritüellerini yerine getirme biçimleri, Karayların ad ve soyadları ve Karay Türkçesi konularında geçmişten günümüze değin yerli ve yabancı araştırmacıların hep dikkatini çekmiştir. Bu sebeple bu Türk boyu hakkında pek çok araştırma yapılmış ve yapılmaya devam etmektedir. Özellikle günümüzde yaşanan İsrail ve Filistin savaşının sebebiyle de yabancı araştırmacılar tarafından yapılan Karay Türklerinin etnik yapısı konulu yayınların daha da hız kazandığı görülmektedir.

Bu çalışmada, ilkin bu Türk boyunun etnik kimliklerinin tespitinde Kırım Karaylarının dördüncü hazanı Seraya Şapşal’ın (Bahçesaray/Kırım 8.5.1873-Litvanya/Vilnius 18.11.1961) St. Petersburg Devlet Üniversitesi’nin Oryantal Çalışmalar Fakültesi’nde henüz bir öğrenciyken kaleme aldığı ve 30 sayfalık yayımladığı “Karaimi i Çufut (Çuft) Kale v Krimu (Kırım’da Karaylar ve Çufut-Kale)” adlı broşüründen söz edilecektir. Şapşal’ın bu kısa ve çok önemli çalışması Karayların konuştukları ve yazdıkları Türkçe, tarihi, etnisitesi, kültürü, Çufut Kale ve Karâî mezhebi konusundaki araştırmaların başlangıcını teşkil etmiştir. Bu broşür Kırım, Litvanya, Polonya, Türkiye vb. yerlerde küçük gruplar hâlinde yaşayan Karayların hem “dil” hem de “etnik yapı” bakımından Türk-Hazar kökenli Türk boylarından biri olduğunun tarihi ispatı niteliğini taşır. Bildirinin devamında Karaizm konulu çalışmalarıyla yakından tanınan M. B. Kızılov, Daniel Lasker ve D. Y. Dan Shapira’nın Karay Türklerinin etnik kimlikleri konusunda Şapşal’ın bu broşüründeki iddia ettiği görüşleri niçin kabul etmedikleri ve onun bilinçli olarak kendi halkı için İbraniceyi yapabildiği her yerde Karay Türkçesiyle nasıl değiştirdiği, Yahudisizleştirme kampanyasını nasıl başarıyla yürüttüğü, Karaizmi nasıl Yahudilik, Hristiyanlık, İslam ve paganizm öğeleri içeren senkretik bir dine dönüştürdüğü, kısacası Şapşal’ın “Karay Türkçesini, tarihini, dinini ve” yeniden niçin/nasıl yazdığı konularına maddeler hâlinde yer verilecektir.

Anahtar Kelimeler: Hazar Devleti, Karâî mezhebi, Karay Türkleri, Karay Türkçesi, Hacı Seraya Han Şapşal, Daniel J. Lasker, M. Kızılov, D. Y. Dan Shapira.

Dokuz Sayısı ve Onun Simgesel İçerikleri

Doç.Dr. Safiye CUMAYEVA

Makalede dokuz sayısı, onun simgesel içeriği, çeşitli toplulukların dünya bakışı ve manevî hayatında edindiği yeri hem de içeriğine önem verilmektedir. Bu sayıyla bağlantılı halk inançları ve onların içeriği, simgesel olarak neden bu sayının genişçe kullanıldığı üzerine durulmaktadır.

Makalede dünyadaki tüm toplulukların manevî hayatı, mitolojisi, dini ve felsefî bakışlarında ayrıca yer edinen sayıların içeriği aydınlatılacaktır. Bilindiği gibi, rakamlar, yani sayılar birer felsefî kategori olarak mantikî, millî ve kültürel, mitolojik ve dinî özelliklere sahiptir. O yüzden kadim zamanlardan bugünlere dek belirli bir derecede sayılara inanç, ilgi ve müracaat belirgin bir biçimde korunmaktadır.

Makalenin ana amacı Avrupa, Hindistan ve Doğu'da ünlü olan dokuz sayısının içeriği, bu sayıya olan ilgi, çeşitli toplumlarda görülmekte olan onunla ilişkili bakış açıları, onların yazılı edebiyata sızması, tarihî edebiyatlarda dokuz sayısı ile bağlantılı görüşlerin yansımaları eleştirilecektir. Bunların yanı sıra, İslam dininde dokuz sayısı ile ilişkili bazı bir bakış açıları ve onların Kuran-ı Kerim'deki ilahî kükümlerle bağlantılı yönleri incelenecektir.

Makaleyi yazarken Kaşgarlı Mahmud'un Divanu Lugati-t-Türk, Mirza Uluğbeğ'in Dört Ulus tarihi, Zahiriddin Muhammed Babür'ün Babür-name, Hondemir'in Mekarimü'l-Ahlak, Kuran-ı Kerim, Şeyh Muhammed Sadik Muhammed Yusuf'un Tefsir-i Hilal gibi eserlerinden yararlanılmıştır. Bunun yanı sıra, A.İ. Borodin'in "Sayı ve Mistik", L.V. Mordovina ve A.N. Uharskaya'nın "Birer Kültür kodu olarak Sayı" gibi bilimsel makalelerine müracaat edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Dokuz sayısı, mitoloji, din, felsefî bakış açıları, dokuz ejderha, dokuz başlı yılan, Dokuz Oğuz, Tarhan, dokuz mucize.

Vedâ Hutbesi'nin Söz Edimleri Açısından İncelenmesi

Arş. Gör. Berrin KASIMOĞLU DÖNMEZ

Prof. Dr. Yusuf SÖYLEMEZ

Gündelik dil, ideal dilin onun üzerine inşa edildiği, onu kullananın her türlü deneyimini yansıtan dildir. Gündelik dil felsefesinde mükemmel dille değil, günlük konuşma diliyle ilgilenilir; dilin işleyişi ve kullanımı dikkate alınır. Dilin anlam belirleyen kuralları ancak kullanımla anlaşılabilir. Gündelik dil felsefesi filozofları tarafından felsefenin anlamsız ve sonuçsuz spekülasyonlarının gündelik dille ve gerçeklikle ilgili ön kabullerin araştırılmasıyla ortadan kalkacağı; onun doğru bir gerçeklik görüşüne dayandığı, felsefî problemlerin gündelik dilden uzaklaşmakla başladığı, kullanımdaki dil temele alındığında sorunların çözüleceği düşünülmektedir. Dil felsefesi ve dilbilim çalışmalarının kesişiminde yer alan edimbilim çalışmalarıyla bağlantılı olarak ortaya çıkan söz edimleri kuramı, “bir şey söylemek bir şey yapmaktır” sözüne dayanan bir dil felsefesi kuramıdır. Kurama göre dilin sadece betimleme işlevi yoktur; sözcelerin kullanılmasıyla emir verme, özür dileme, duyguların paylaşılması gibi edimlerde de bulunmaktadır. Austin tarafından sözcelerin edimleri düzsöz edimi, edimsöz edimi ve etkisöz edimi olarak ayrılır. Searle tarafından ise söz edimleri “yönlendiriciler, yüklemleyiciler, göstericiler (belirticiler), yansıtıcılar (anlatıcılar) ve bildiriciler (ilan ediciler)” olmak üzere beşe ayrılmaktadır. Searle’ün söz edimi ayrımı daha ayrıntılı olduğundan bu çalışmada onun tasnifi kullanılmıştır.

Bu çalışmada İslâm dini peygamberi Hz. Muhammed’in vefatından önce ashabına yaptığı birkaç konuşmanın bir bütünü olarak günümüze gelen Veda Hutbesi’ndeki söz edimleri, Searle’ün tasnifine göre incelenmiştir. Çalışmanın amacı buradaki söz edimlerini tespit ederek metnin anlamını bu bağlamda analiz etmektir. Çalışma, nitel araştırma yöntemlerine göre yürütülmüş olup araştırmanın verileri doküman incelemesi yöntemiyle toplanmış, elde edilen veriler betimsel analiz yöntemiyle analiz edilmiştir. Veda Hutbesi’nde yönlendirici (24), gösterici (2), bildirici (4) ve yüklemleyici (2) söz ediminin yer aldığı görülürken yansıtıcı söz edimine rastlanmamıştır. Yönlendiricileri söz edimlerinin sayıca fazla olması dini ve siyasi bir liderin konuşmalarının yaptırım kuvvetini göstermesi bakımından önemlidir. İslâm peygamberi Hz. Muhammed’in yazıya aktarılmış konuşmaları veya hadislerinin söz edimleri bakımından incelenmesi öneriler arasında değerlendirilebilir. Böylece söz edimleri bütüncül olarak değerlendirilebilir.

Anahtar Kelimeler: Vedâ Hutbesi, söz edimleri, Searle.

Ali Şir Nevai'nin Eserlerinde “Dam” Kelimesinin Kullanımı Hakkında

Prof. Dr. Salomat MATKARIMOVA

Giderek kullanım dışı kalan Türk diline adeta canını vermiş olan mülk kelimesinin sahibi Alisher Navoi, onu devlet dili statüsüne yükselterek, haklı olarak "Türk milleti bana aittir" diyen Hazreti Alisher Navoi'nin eserleri Türkçe konuşan halkların büyük ana dilidir. Yanı sıra Türkçe konuşan halkların eserleri onun için büyük bir manevi anıt, başyapıtlarının ince anlamlarıyla ve söz başyapıtlarıyla büyük ana dilin tüm uzunluğunu yansıtan bir anlamlar hazinesidir. Bu hazine, üzerinden yüzyıllar geçmesine rağmen değeriyle, güzelliğiyle, güzellikleriyle bir çok kalpleri hayrete düşürüyor ve her alanda yol gösterici oluyor. Büyük hocanın eserlerinde Türkçeden ve diğer dillerden alınan her kelimenin kendine has anlamları olduğundan, biz de bu mekanda "Dam" kelimesinin kullanımını üzerinde durmaya karar verdik.

Alisher Navoi'nin eserlerinde Farsça ve Arapçadan alınan "dam" kelimesi hem evrensel bir kelime hem de çok anlamlı bir kelime olarak farklı anlamları ifade etmektedir. Bu aşağıdaki şekilde ayırt edilebilir: DAM I - nefes al, dinlen. 1. Nefes. 2. Sakin olun, dinlenin. 3. Taft, sıcak, sıcaklık. 4. Güç, kuvvet, yoğunluk. 5. Ses, un, ses. 6. Özlem, üzüntü. 7. İlham. 8. Garmsel, sabanın sıcak nefesi. 9. Rüzgâr. 10. Hastaya okunduğunda söylenen "Kuf-suf", hastalığa yol açan nefestir. 11. Gelecekteki bir işle ilgili ağızdan çıkan sözler, ifade edilmiş bir niyet. DAM II - bir nefes fırsatı; an; zaman. 1. An, fırsat, zaman. 2. Çıkarma bağlacı olarak: Bazen..bazen. 3. Dönem, çağ, zaman. DAM III - demirciler tarafından bir fırında kömürü yakmak için hava üflemek için kullanılan deri bir alettir. DAM IV - kan. DAM V - kesme, aletin keskin tarafı, bıçak. Sonuç olarak Alisher Navoi, Farsçadan alınan "dam" sözcüğü ile Arapçada "kan" anlamına gelen "dam" sözcüğünü farklı anlamlarda kullanmış ve şiirsel düşüncenin eksiksiz bir şekilde ortaya çıkmasını sağlamıştır.

Anahtar Kelimeler: Alisher Navoi, söz, dinlenme, şiirsel düşünce.

Türk Dillerindeki Cinsiyetle İlişkili Stereotiplerin Lingvokültürel Özellikleri

Prof. Dr. Batir TACIBAYEV

Çeşitli topluluklarda kadınlar ve erkekler nutkunda farklılıklar gözetlenir. Bu sadece onların nutuk yaratma ve onu muhatabına iletme yöntemi, mulakat sürecinde dil birliklerinden yararlanmaya olan ilgisi ile, belki de cinsiyet (gender) özellikleri, daha çok kendine özgü karakteri, dünya bakışı, dış dünyaya olan ilgisi, dini ve ahlaki bakış açılarıyla da bağlantılıdır. İnsanoğlu, sosyokültürel cins olarak erkek ve kadın cinslerine gruplanırken, onun bu özelliği bu iki taifenin dünyayı idrak etmesi, tasavvurları, olayları değerlendirme ve hatta konuşma dilinde de direk olarak kendini hissettirir. Her insanın nutkunda sosyokültürel cins sıfatıyla genel ve sadece onun kendine özgü özel alametleri yansımatdır. Bu durum daha çok insanın nutkunda kullanılan cinse ima eden belli bir birlikler – hissi ve renkli sözcükler, tabirler, kargış ve küfür kelimeleri, benzetmeler, gender stereotipler aracılığıyla ortaya çıkmaktadır.

Makalede gender dilbilimciliğinin çağdaş ilmî alan olarak gelişmesinin ana hatları, bilimsel kategori sıfatıyla gender stereotiplerin sosyolingüistik doğası ve lingvokültürel özellikleri Türk dilleri örneğinde değerlendirilecektir. Bununla birlikte erkek ve kadın konseptleri assosiativ alanında gender stereotiplerin farklanmasına ait lisanî durumlar Özbek ve Türkiye Türkçeleri örneğinde öncelenmesi söz konusudur. Bunlar hariç, makalede Türk dillerindeki gender stereotiplerin sistemliliğini ilmî yönden temele oturtmak ve onları Türk dilleri kültürel olayını ifade eden kategori olarak incelemek hedef edilmiştir. Gender stereotiplerin lingüistik sistemli özelliklerini belirleme aracılığıyla bu olayın sosyokültürel kategori sıfatındaki karakterli özelliklerini açıklamak, Özbek ve Türkiye Türkçesine ait frazeologik birlikler, atasözleri lingüistik yönden değerlendirme ve adı geçen dillerin temsilcilerinde eksperimental sohbet yaparak Türk topluluklarının lingvokültürünü kendinde yansıtan gender stereotiplerin reprezentativ fonksiyonunu incelemek amaç edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Assosiativ alan, gender lingvistiği, gender farklılıklar, gender kültürü, gender felsefesi, gender stereotip.

Çuvaşça, Türk Dillerine ait Oğur Grubunun Tek Hayatta Kalmış Üyesi

Doç. Dr. Amir KHALİLZADEH

Eldeki yazının amacı Çuvaşçayı mümkün olduğu kadar başka Türk dilli halklara tanıtmak ve var olan farklılıklara rağmen Çuvaşça ile diğer Türk dilleri arasında bulunan bazı temel ve önemli benzerlikleri göstermektir.

Başlıkta görüldüğü gibi, Çuvaşça Oğur grubunun tek hayatta kalmış temsilcisi hem de tehlike altında olan dillerden sayılmaktadır. Bu grubun diğer üyeleri ön Bulgarca, Avarca, Hazarca ve Hunca dilleri olmaktadır. Çuvaşça Çuvaş cumhuriyetinin resmi dilidir. Çuvaşlar çoğunlukla Ural dağlarının batısında Rusyanın merkezi bölgesinde yaşamaktadırlar. Bu dilin yazı forması Kiril alfabesi vasıtasıyla gerçekleşmektedir. Üstelik, bu alfabede bazı Türkçe seslerini göstermek için ä (e), ë (æ), ç (ş) ve ý (ü) simvolları da kullanılmaktadır.

Bildirinin yazarı Çuvaşçanın bazı özelliklerini araştırmağa ceht etmiştir. Bu dil ile diğer Türk dilleri arasında karşılıklı anlaşma olmamaktadır. Ancak arada bulunan gramatik, leksik, fonetik, fonolojik ve diğer farklılıklara rağmen, bazı temel benzerlikler de bulunmaktadır, örn.bu dilin aglütinatif bir dil olması, SOV kelime sırası ve isimden sonra edat kullanması, hecenin ilk pozisyonunda ünsüz kümesinin kullanılmaması, (C)V(C)(C) hece yapısının kullanması ve saire.

Sonuç olarak, Çuvaşçayı, diğer Türk dillerinden farklı ve ayrı bir dil olmasına rağmen, Türk dillerinin bir üyesi olarak sınıflandırabiliriz. Bu nedenle Çuvaşçayı korumak ve güçlendirmek Türk Dünyası için çok önemli bir görev sayılmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Çuvaşça, Türk dilleri, Oğur dil grubu.

Türkiye Türkçesi Ağzlarında Korkunun Dili

Doç. Dr. Nilüfer YILDIRIM

Korku, hayatın olağan akışı dışında gerçekleşen ve olumsuz sonuçlar doğurma ihtimali bulunan herhangi bir olay ya da durum karşısında kişide tedirginlik, huzursuzluk, sıkıntı, panik gibi kaygı verici duygular oluşturan bir histir. İnsan bünyesinde fizyolojik değişikliklere de sebebiyet veren bu his iki şekilde ortaya çıkar. Bunların ilki ses, hareket, görsel malzeme, beklenmedik bir duyum veya eylemin etkisiyle korkunun tetiklenerek istem dışı belirmesidir. Diğeri ise korku oluşturacak sözlerin korkutma amacıyla kasıtlı söylenmesi, eylemlerin bilinçli şekilde korkutmaya yönelik olarak gerçekleştirilmesidir.

Korku hissini harekete geçiren en etkili yolların başında korku uyandıran sözcüklerin kullanımı gelmektedir. Kişiyi korkutmak için kullanılan kelimelerin yarattığı merak, heyecan ve bilinmezlik hissi korkunun oluşmasına temel hazırlar. Bu tür kelimeler bir amaç dâhilinde kullanılır ve bu amaç da türlü korkuların ortaya çıkmasına neden olur. Bildirinin konusunu Türkiye Türkçesi ağzlarının söz varlığında yer alan korku sözcükleri oluşturmaktadır. Türkiye Türkçesi ağzlarında kullanılan korku sözcüklerinin kapsamında ise cin, şeytan gibi ruhani varlıkların ağzlardaki karşılıkları; halk inanışlarının doğurduğu al karısı, hayalet, hortlak, umacı gibi sanal kişilerin adları ve çocukları korkutmak amacıyla söylenen hayali yaratıklara yönelik adlandırmalar yer almaktadır.

Korkuya yönelik ifadelerin oluşturduğu örnekler tarama ve derleme yöntemleriyle elde edilecektir. Türkiye Türkçesi ağzlarıyla ilgili yapılmış yüksek lisans ve doktora tezleri, yayımlanmış kitaplar taranacak, sahada yapılacak derlemelerle kaynak kişilerden bilgi toplanacak böylece konuyla ilgili malzemeye ulaşılabilecektir. Belirtilen yazılı ve sözlü kaynaklardan elde edilen “andık, büve, cangoluz, çullu guduz, enkebit, fosra, garagura, gogo, harkıt, homili, hombu, keftari, mekir, omuzu bicikli, öhmen, pısis, şeytan abıcalı, şıvıt, şubato, uyaca, yaprak gulak” vb. korkuya sebep olan sözcükler; anlam, kullanım amacı, kullanım şekli bakımından incelenecek, yapısal ve fonetik açıdan değerlendirilecektir.

Anahtar Kelimeler: Türkiye Türkçesi ağzları, söz varlığı, korku, korkunun dili.

Sırderya Yakınlarında Bulunan Mezar Taşlarındaki Yazılar

Banu NAGASHBEKOVA

Abay MIRZAGALI

Kazakistan Bozkırlarında Sakalardan bugüne kadar eski mezar taşları bulunmaya devam etmektedir. Altay'dan Tuna'ya kadar olan topraklarda belli belirsiz, kaybolan ve kaybolmaya yüz tutmuş mezar taşlarının, balbalların sayısı gün geçtikçe artmaktadır. Kazakistan'da bulunan mezar taşlarındaki yazıların çoğu Türklerin en çok kullandığı arap harfiyle rastlamaktadır. Kazakistan genelinde detaylı sefer çalışmaları yapılmamasına rağmen bölgesel küçük çalışmalar yapılmaya devam etmektedir. Kazakistan'da mezar taşları üzerinde yapılan çalışmaların birkaçına bakıldığında, Kazakistan'ın Batı'sında bulunan mezar taşları daha çok süslü, büyük boyutta, net yazılı olduğu görülür.

Çalışmanın ana konusu olan Sırderya (Seyhun) nehri yakınında bulunan mezar taşları son zamanlarda bulunan yeni taşlardan biridir. Halkın yaşadığı ve tarımın olduğu yerlerde mezarlıklar yapılıyor ve eski mezar yerleri buralarda bulunuyor.

Çalışmadaki bulunan mezar taşları 19.yüzyılın sonu 20.yüzyılın başına aittir. Kazak hanlığı döneminden bu yana Kazak Türkleri üç farklı alfabe türü kullanmıştır. Üstelik 19.- 20.yüzyılın başlarında kadar kullanılan arap alfabesinin eserleri 21.yüzyılda bulunmasıyla ispat edilebilir.

Düken Ata isimli mezarlık, Kızılorda ili, Janakorgan ilçesi, Kalgansır köyüne 1 km uzaklıktaki Sırderya yakınında 2023 yılında bulunur. Taşlar çok küçük boyutta olmasıyla birlikte, yazılarda herhangi boya ait damga veya ayetler rastlamamaktadır. En büyük olanı 85x20 cm ise, en küçüğü 45x15 cm arasında değişiyor. Mezar taşında kişi adı, soyadı, yaşadığı tarih belirlenmiştir.

Mezar taşları konusu Kazakistan'da daha yeni ele alınmaya başlayan konulardan biridir. Kazakistan topraklarının geniş olduğu göz önüne bulduğunda mezar taşlarını bulmak zor ve masraflıdır. Türk dünyasının ortak hazinelerinden biri olan mezar taşları ortak çalışmayı da gerektirir.

Anahtar Kelimeler: Mezar taşları, Kazakistan, eski yazılar.

Meşâ'irü's-Şuarâ'da Atasözü ve Deyimlerin Kullanımı

Dr. Öğr. Üyesi Ömer Faruk GÜLER

Atasözleri ve deyimler özellikle edebî metinlerde anlatımı güçlendirmek, somutlaştırmak ve ona değer katmak adına önemli dil enstrümanlarıdır. Aynı zamanda bu kalıp ifadeler bir milletin yüzyıllar içerisinde meydana gelmiş ortak değeri ve sonraki nesillere mirasıdır.

Bu çalışmada XVI. yüzyıl Türk edebiyatının önemli biyografi kaynaklarından olan Meşâ'irü's-Şuarâ'da yer alan atasözü, deyim ve diğer veciz ifadelerin kullanımı üzerinde durulmuştur. Bilindiği gibi tezkireler, yalnızca biyografik bilgi verilmek için kullanılmamış, aynı zamanda tezkire yazarlarının yeteneklerini gösterebilecekleri yeni bir mecra olmuştur. Bu doğrultuda tezkirelerde kelime oyunları, uzun ve sanatsal cümleler vb. unsurlar yanında deyim ve atasözü gibi kalıplaşmış ifadelere çokça rastlamak mümkündür. Bunlar da metindeki üsluba etki ederek anlatımda belirleyici rol oynamakta, söz varlığının korunup aktararak gelişmesine katkı sağlamaktadır. Çalışmamızda Meşâ'irü's-Şuarâ baştan sona taranarak eserde geçen deyim, atasözü ve veciz söyleyişler tespit edilmiş, bu kullanımların üsluba ve anlatıma olan katkısı değerlendirilmiştir. Ayrıca tezkirede geçen Arapça - Farsça atasözü, deyim ve kalıp ifadeler de dikkat çekilmiştir. Çalışma neticesinde Aşık Çelebi'nin bu eserinde hangi deyim ve atasözlerini ne sıklıkta kullandığı, bu unsurların üslubuna ne derecede katkı sağladığı tespit edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Klasik Türk edebiyatı, tezkire, Âşık Çelebi, Meşâ'irü's-Şuarâ, atasözü ve deyim.

Tekezâde'nin Durûb-ı Emsâl-i Türkiyye yahut Atalar Sözü Adlı Eserindeki Manzum Atasözleri

Prof. Dr. İsmail AVCI

Türk edebiyatında atasözlerini bir araya getiren birçok derleme eser yazılmıştır. Bu derlemelerin önemli bir kısmı mensurdur. Bir kısmı ise ya tamamen manzumdur ya da manzum-mensur karışık olarak hazırlanmıştır. Bu eserlerden biri Tekezâde Mehmed Sa'îd'e ait olan Durûb-ı Emsâl-i Türkiyye Yahut Atalar Sözü'dür. 1870-1913 yılları arasında yaşayan ve aynı zamanda ressam olan Tekezâde Mehmed Sa'îd'in eseri, hicri 1311 (1893-4) yılında yayımlanmış 384 sayfalık hacimli denilebilecek bir kitaptır. Eserin kapağındaki ifadeye göre 5742 adet atasözünü ihtiva etmektedir. Bu hâliyle hacim bakımından Şinâsî (öl. 1871), Ahmed Vefik Paşa (öl. 1891) ve Edirneli Ahmed Bâdî (öl. 1908)'nin eserleriyle birlikte bu sahada hazırlanmış temel kaynaklardan biri durumundadır. Eserdeki atasözlerinin çoğunluğu mensurdur. Ancak mürettip yer yer mısra, beyit ve kıta hâlinde manzum atasözlerine de yer vermiştir. Eserde 57 mısra, 190 beyit ve 5 kıta olmak üzere toplam 252 parça şiir yer almaktadır. Bildirinin konusu sözü edilen bu manzum atasözleridir. Çalışmada atasözü ve manzum atasözü kavramları üzerinde kısaca durulduktan sonra Tekezâde'nin hayatı hakkında bilgi verilecek, ardından eserde yer alan manzum parçalardaki atasözlerinin günümüzde konuyla ilgili hazırlanan eserlerdeki karşılıkları örneklerle gösterilmeye çalışılacaktır. Çalışma neticesinde eserin manzum atasözü ihtiva eden eserler içindeki yeri de oraya çıkarılmış olacaktır.

Anahtar Kelimeler: Manzum atasözü, Tekezâde Mehmed Sa'îd, Durûb-ı Emsâl-i Türkiyye Yahut Atalar Sözü.

+La Ekinin Yardımcı Fiil İşlevine dair Gözlemler

Prof. Dr. Hatice ŞAHİN

Türkçenin yapısı gereği kelime köklerinden yeni anlamda, farklı bir kavrama veya duruma karşılık olabilecek kelimeler türetmek üzere ekler kullanılır. Dilbilgisinde türetme ekleri olarak ele alınan bu ekler, sözlüksel olmayıp görevli dil birimleridir. Ancak her türetme eki, eklendiği kelimeye bünyesinde taşıdığı bir anlam ayrıntısı katar. Bu açıdan bakıldığında türetme eki almış bir kelime ile almamış kelime aynı kelime sınıfında olsa bile anlam açısından aynı değere sahip değildir.

Türetme ekleri anlam ayrıntısı katarak yeni kelimeler oluşturmaya yararken kelime türünde de değişiklik yapma gücüne sahiptir. İsimden fiil, fiilden isim yapan ekler dildeki köklerin işlevsel biçimde kullanılmasını sağlarlar.

Kelime türü değiştirme veya anlam ayrıntısı katma gibi amaçlarla kullanılan türetme eklerinin bazıları çok işlek, bazıları daha seyrek kullanılırken, bazıları Türk dilinin her döneminde, bazıları kimi dönemlerinde veya kimi kollarında kullanılabilirler.

+LA eki, Türk dilinin her döneminde, her sahasında işlek kullanılan eklerin başında gelmektedir. Bu sebeple işlevleri son derece fazla olan ekin zaman zaman yardımcı fiil işlevinde de kullanılabildiği, bir başka deyişle et-, ol- yardımcı fiilleriyle aynı işlevi gördüğüne dair tespitler de bulunmaktadır. Bu bildiride, ekin işlevlerinin haricinde ağırlıklı olarak Türkiye Türkçesinde yardımcı fiil ve +LA eki kullanımının Türk dili kaynaklı ve alıntı kelimelerdeki görünümüne dair bazı gözlemlere yer verilecektir.

Anahtar Kelimeler: Türetme ekleri, +LA eki, yardımcı fiil, birleşik fiil, alıntı kelime.

Türkmen Edebiyatındaki

Bade İçme Geleneğinden Bir Örnek: “Turgul!” Dediler”

Doç. Dr. Berdi SARIYEV

Bilindiği üzere 2024 yılı Bilgelik Okyanusu Mahtumkulu Firakı yılı olarak kabul edilmişti. Bu yıla ithafen hazırladığımız içeriklerde çeşitli akademisyenlerin Mahtumkulu ve Türk Edebiyatındaki tasavvuf inancı olan bade içme geleneği hakkında görüşleri ve yazıları büyük önem taşımaktadır.

Prof. Dr. Günay Umay, ‘‘Aşık Tarzı Şiir Geleneği ve Rüya Motifi’’ adlı kitabında ‘‘*Aşık Edebiyatı geleneği içinde sade kişilikten sanatçı kişiliğe geçişte önemli role ve göreve sahip kompleks rüya motifi, Orta Asya Türk Kültüründe yer alan şamanlığa giriş merasimlerinden İslamiyet ve Osmanlı Kültürü altında sembolleşerek ‘Kültür Örneği Rüya Motifi’ne’ dönüşmesiyle ortaya çıkmıştır.* (İstanbul, 1984, s153-173) Rüya motifi üstünde durmuş ve temelini Orta Asya’ya dayandığını vurgulamıştır.

Prof. Dr. Abdurrahman Güzel ise ‘‘Mahtumkulu Divanı’ndan Seçmeler ‘‘ adlı kitapta tasavvuf örneklerinin önemle altını çizmiştir. ‘‘*Hz. Muhammed (s.a.v)’in miracı esanasında cenâb-ı hakk’la sidretü’l müntehâ’daki karşılaşmalarında Süleyman hekim ata, yunus emre ve şah ismâil safavi’de birebir 90.000 söz sözleşmelerindeki, bu müstesna olayın Mahtumkulu’nda 80.000 kelâm beyan şeklinde oluşması önem arz etmektedir*’’ (Ankara, AKÇAĞ,2021:9) bu satırlarında Mahtumkulu’nun bir dörtlüğüne atıf vardır:

‘‘Uyanıp gafletten açtım gözümü,
Erenler payine sürdüm yüzümü,
Okuttular, hak söyledim sözümü,
Seksen bin kelâmı beyân dediler.’’

Prof. Dr. Ahmet Burhan ise ‘‘Sözü Kanatlandıran Şair Mahtumkulu’’ adlı kitabında bade içme geleneğini açıklamıştır.

III.3.2.Bade İçmesi ve Mahlas Alması’’

‘‘*Türk Halk edebiyatında, özellikle de âşık edebiyatında âşıklar, rüyalarında pir elinden bade içerek mahlas alabilirler. ‘‘Rüya-Bade içme’’ motifi, âşık edebiyatının geleneksel bir motifidir ve önemlidir. bade, âşığa; bir pir ya da üçler, beşler, yediler, kırklar eliyle verilir. âşık rüyasında, pirinin, ustasının elinden bade içer.’’ (Ankara, 2023:144)*

Prof. Dr. Ramiz Asker ise ‘‘Mahtumkulu Firâki Seçme Eserler’’ adlı kitabında bade içme geleneğinin Mahtumkulu’nda güzel bir örnekle açıklandığının altını çizmiştir. ‘‘*Müqaddesler âlinden badâ içmesi (Türkməncə buna ‘‘Haqdan içmə’’ deyilir), bunun məkanı və zamanı, kimlərin iştirakı ilə və nə şəkildə baş verməsi şairin öz şeirlərində təsvir edilmişdir*’’(2010:9)

Türkmen milli şairi Mahtumkulu Firakı’nın 17 dörtlükten, 68 satırdan ve toplam 339 kelimededen oluşan ‘‘‘Turgul!’’ Dediler’’ adlı şiiri belki de Türk dünyasında tasavvuf edebiyatındaki bade içme geleneği hakkında detaylı bilgi veren yegâne şiirlerden biridir.

Söz konusu şiiri ilk önce tasavvufta karşılaştığımız “Şiirsel İhbarname” olarak ele aldık ve onun aşağıdaki birbirine sımsıkı bağlı olan dört boyutunu incelemeye karar verdik:

1.Zaman, 2.Mekân, 3.İnsan, 4.Beyan (Olay).

Neden “Şiirsel İhbarname”? dedik. Önce şunu belirtmeliyiz. Birinciden, biz bu deyim (terimi) şartlı olarak aldık. İkinciden, rüyadaki olay hakkında “A”-dan “Z”-ye kadar detaylı haber vermektedir. Üçüncüden, sanatsal (şiirsel) yöntemle etkileyici gücü zayıftır. Dördüncüden, haber verme ve bildirme gücü kuvvetlidir. Beşinciden, anlatım yönteminin temelinde “Dediler” fiili yatmaktadır.

Şiirdeki Olayın Zaman Sonucu: Gece → Gecenin Yarı → O vakit → Şimdi.

Olayın Mekân Sonucu: Ev → Yatak Odası → Fırsat Evi → Sayram → O Yer → Ara → Alan → Arş → Ferş → Uluğ Ev → Getirilen Ev → Yer → Yerin Damarı → Arşın Kemerini → Meclis Halkası → Ceberut Âlemi...

Olaya Katılanlarla İlgili Sonuç: 4 Atlı → 4 Merdan → 2 Piyade → 2 Divane → 6 Pirzade → 2 Şeyh-i Şap → 4 Atlı → 60 Atlı → 124.000 Enbiya, Ashap...

Mahtumkulu → Muhammet Peygamber / Resulallah → Ali / Haydar / Şahmerdan → Selim Hoca → Baba Züryat → Veysel Karani → Baba Selman → Zengi Baba → Abu Bekir Sıddık / Ali / Ömer / Osman → Celil...

Bade İçme Olayının Sonucu: Orta Asya’da tasavvufla ilgili büyük törenlerinin yapıldığı yer olan Sayram ’da bulunmak → Ashaplar ile tanışmak → Meclis halkasının kurulması → Mahtumkulu’nun Meclis halkasında araya girme olayı → Ali’nin, Mahtumkulu’nun üzerine bir sıvı şeyi dökme olayı → Mahtumkulu’dan amacını sorma olayı → “Pata Verme” (Fatiha kelimesinden hayırlı uğurlu olsun anlamında) olayı → Kadehi derde salma olayı → Kendinden geçme olayı → Yel olup (hızlı) koşma olayı → Ceberut Âlemine ulaşma olayı → Hayal ettiklerini elde etme olayı → İstedğini görebilme olayı → Muhammet Peygamber’in yüze tükürme olayı → Haktan verilme yeteneğine kavuşma olayı → Allah yardımcın olsun! diye vedalaşma olayı...

Türkmenlerin Mahtumkulu ’ya “*Hakdan içen şahır*” (Haktan Bade İçen Şair anlamında) demelerinin temelinde söz konusu “Turgul!” Dediler” şiirindeki bade içme olayı yatmaktadır.

Söz konusu şiiri şairin kendinin seslendirebilmesi için biz ilk defa yapay zekâ yöntemini kullandık.

Anahtar Kelimeler: Türkmen edebiyatı, bade içme, Turgul.

Səməd Vurğunun Müdrik Kəlamlarında Dost Konsepti

Dr. Leyla TOFİQ QIZI İBRAHİMOVA

Dilimizde kullandığımız paremiyolojik birimler ve aforizmalar her türlü kavramı yansıtır. Modern Azərbaycan dilinde paremiolojik birimlerin oluşumunda "ölüm, yaşam, aşk, nefret, savaş, barış, iyi, kötü, iyilik, kötülük" gibi kavramlar özel bir rol oynamaktadır.

Kavram dilin dilsel ve kültürel özelliklerini yansıtırken aynı zamanda etnik düşüncenin de göstergesidir. Kavram, insanların bilincinin ve düşüncesinin doğrudan gerçekliğidir. Savaşa, yalana, ahlaksızlığa karşı olumlu bir düşünce yapısına sahip bir millet yoktur. Bütün bu ilişkiler dilde paremiolojik birimlere yansır. Kavram, ulusal-kültürel düşüncelerle ilgilidir ve dünyanın dil haritasını kavramlar halinde gözümüzün önüne sunmaktadır. Kelime birimleriyle karşılaştırıldığında kavram, paremiolojik yapılarda daha çok dikkat çekmekte, paremiolojik birimlerin tüm anlamsal yapısını oluşturmakta ve ulusal-kültürel bir olgu olarak ortaya çıkmaktadır.

Samad Vurgun'un şiirinde kavramlar doğrudan halkın örf ve adetleriyle, milli etnik bakış açısıyla ilişkilendirilmekte ve paremiolojik birimin kavramsal temeli cümle ve metin içerisinde gerçekleşmektedir. Kavramın dilsel bir temeli vardır ve dil bilgiyi farklı şekillerde ifade eder. Kavram analiz edilemeyen bir varlıktır ve farklı kavramların etkisi altında değişmektedir. Mesela "kırmızı" gibi bir işareti ele alalım, bir taraftan renk işareti olarak yorumlanırken, diğer taraftan yoğunluğunu belirterek diğer özelliklerle zenginleştirilmiştir.

Farklı kavramların farklı açılardan yorumlanabilme olanağı, birçok kavramın hem içerik sayısının hem de içerik hacminin sürekli değiştiğini göstermektedir.

Anahtar Kelimeler: Səməd Vurğun, koqnitiv dilçilik, konsept, paremioloji vahidlər, dost.

Birleşik Krallık'taki Türkçe Konuşan Ailelerde Aile Dil Politikaları

Büşra AKGÜN EZİN

Başlangıçta dil politikası araştırmalarından gelişen aile dil politikası (ADP) alanı, çocuk dil edinimi, dil sosyalleşmesi ve dillerin nesiller arası aktarımı üzerine yapılan çalışmalardan elde edilen bilgiyi bütünleştirerek ortaya çıkmıştır (Smith-Christmas, Bergroth, & Bezcioglu-Göktolga, 2019). ADP alanının gelişiminin altında, iki/çok dilli ortamlarda büyüyen bazı çocukların neden iki/çok dilli hale gelirken diğerlerinin neden tek dilli olarak kaldığı; bazı iki dilli ailelerin miras dillerini korurken diğerlerinin neden koruyamadığı; ebeveynlerin evde dil kullanımını ve uygulamaları konusunda hangi kararları aldıkları; belirli dillerin kullanımını teşvik edip etmedikleri veya caydırıp caydırmadıkları gibi temel sorular yatar (Curdt-Christiansen, 2018; King, Fogle, & Logan -Terry, 2008). ile daha geniş dil ideolojileri ve eğitim politikaları arasındaki etkileşim de incelenmektedir (Curdt-Christiansen & Sun, 2022).

Bu çalışmada, Birleşik Krallık'ta yaşayan Türk kökenli ebeveynlerin çocuklarının çok dilli bir ortamda Türkçe miras dilini korumaya yönelik ideolojileri, uygulamaları ve aile içi dil politikaları incelenmiştir.

Yöntem olarak etnografik bir söylem/anlatı olarak tanımlanabilecek bu çalışmada, araştırmanın evreni Birleşik Krallık'ın başkenti Londra'da ilk ve ortaokul düzeyinde eğitim gören 6 ile 12 yaşları arasında, orada doğup büyümüş ve düzenli olarak Türk dernek okullarına devam eden çocuklara sahip dört aile ele alınmıştır. Birleşik Krallık'taki çok dilli Türkçe konuşan ailelerle yapılan daha geniş bir etnografik araştırmanın parçası olan bu çalışmada, katılımcılar, üç kuşağın aynı evde yaşadığı geniş ailelerden seçilmiştir. Çalışmanın veri toplama yöntemi olan yarı yapılandırılmış görüşme tekniği, yüz yüze olarak katılımcı ailelerin evlerinde ve Türkçe- İngilizce iki dilli araştırmacı tarafından 2019-2020 yılları arasında toplanmıştır. Bu çalışmada, ebeveynlerle yapılan yarı yapılandırılmış görüşmelerden elde edilen veriler söylem analizi ile incelenmiştir.

Aile dil politikaları çalışmalarında önemli bir yere sahip olan Lanza (2007), ebeveynlerin çocuklarının ev içi dil kullanımına nasıl tepki verdiğinin, iki dilli veya tek dilli bir bağlamın kurulup kurulmadığını kritik bir rol oynadığını ifade etmektedir. Bu çalışmadan elde edilen bulgular, ebeveynlerin Türkçenin miras dili olarak devamını sağlamak için çeşitli stratejiler geliştirdiklerini; birinci kuşaktan büyükanne ve büyükbabaların, üçüncü kuşaktan torunlarının Türkçe dil gelişiminde önemli bir rol oynadıklarını ve Türk dernek okullarının, anne-babaların aile içi Türkçe devamlılığında yaşadıkları zorluklara karşı rehberlik edici bir rol üstlendiğini göstermektedir.

Anahtar Kelimeler: Aile dil politikaları, İngiltere'deki Türkler.

Ortak Türkçe Sözlük Zenginliği Olarak Ali Şir Nevai'nin Destanlarında Kullanılan Renk Belirten Kelimeler

Prof. Dr. Sırderyahan ÖTANOVA

Doğu şiirinin parlak temsilcisi Ali Şir Nevaî, Türk dilinde “*hob ve köp yazıb*”, yani “güzel ve bolca yazarak” kendisinden büyük bir edebî miras bırakmıştır. Hem dil, hem edebiyat türlerine ait icadî ve bilimsel eserleri aracılığıyla o, Arap ve Fars edebiyatındaki gelenekleri kendi ana dilinde güzel bir biçimde ifade ederek Doğu şiirinin daha da zenginlik kazanmasına katkı sağlamıştır. Bu durum şairin renk tasvirleriyle bağlantılı olarak kullandığı ifadelerle de kendini bolca hissettirmektedir. Onun “Hamsa” beşlik destanında renkleri ifade ettiği sözcükler oldukça zengin olmasıyla ilgi çekicidir. Bu tür sözcüklerle türetilen lirik metinlerde edebiyatta birkaç yüzyıllardan beri devam eden geleneklerden etkilenerek ortaya atılan bedîî ifadeler eserin dilsel değerini arttırmıştır: *şafak renk*, *nilüferî*, *kara* (*sevad*, *tiyre*, *siyahrü*, *müşkbü*, *müşkin*), *ak* (*beyaz*, *beyzagün*, *siymgün*, *ayinegün*), *kızıl* (*ahmer*, *gül-i ateş*), *sarı* (*efser*, *zerfişan*, *zernigar*), *ehzer*, *nilgün*, *hurşidfâm* vd.

Nevaî eserleri üzerine yapılan araştırmalardan da bilindiği gibi, “Hamsa” destanı biterken, şairin geniş çaptaki bir yenilikçi yaklaşım sergilediği söz konusudur. İşte bu edebî olay onun renklerin katılımıyla türettiği ruhiyet manzaraları, doğa tasvirleri, lirik kahramanların nutku, vakaalarını beyanında gözetlenir. Onları sırayla incelemeden önce elde ettiğimiz ilk sonuçlar şu tarzdadır: renkleri ifadeleyen sözcükler Oğuz, Kıpçak ve Karluk lehçelerini barındıran Türk dilinin özelliklerini yansıtmaktadır. Bu ise renklerle ilişkili sözcüklerin Türk dilleri sözlüklerinde korunmasını ve yine de zenginlik kazanmasını sağlamıştır; şairin sözcükleri kullanırken onun ne kadar yetenekli olduğunu ve bedîî tefekkürünün ne denli geniş olduğunu kanıtlamıştır; destanın bedîî ve estetik, irfanî ve felsefî değerini yükseltmiştir; Türk toplulukları kültürünün ne kadar güzel bir tarihe sahip olduğunu tasdik etmiştir; dil ve edebiyat biliminde benzersiz bir bedîî abide olmasına pay katmıştır.

“Hamsa” vasıtasıyla renk bildiren sözcüklerin yapım özelliklerini gözetleme imkanı bulunmaktadır. Bunun yanı sıra, makalede “*ton-ı arguvan*”, “*ayinegün sağar*”, “*mey-i lâlegün*”, “*kafurgün sef*”, “*bade-i lelfâm*”, “*çark-ı firüzfâm*”, “*sünbül-i enberinfam*” gibi renk çeşitleriyle birer söz ifadesini oluşturan tabirlere yorumlama yapılarak bilimsel sonuçlara ulaşılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Ali Şir Nevai, Türkçe sözlük,

Türkçe Öğretiminde Yapay Zekâ Kaynaklı Riskler

Prof. Dr. Abdurrahman GÜZEL

Doç. Dr. Yusuf Mete ELKIRAN

İnternetin icadıyla başlayan dijital dönüşümler, yapay zekâ teknolojileriyle günlük yaşamdan iş dünyasına kadar pek çok alanda devrim niteliğinde değişiklikler getirecektir. Doğru bilgiye erişimde milyonlarca internet kullanıcısı bilindik arama motorlarının ilk sayfalarda üretilen yanıtlarına yönelmekteyken günümüzde bu eğilim yapay zekâ temelli sohbet robotlarına doğru evrilmektedir. Yapay zekâ teknolojilerinin her bilişim teknolojisi gibi avantajlarının yanı sıra çeşitli riskler de taşıdığı düşünüldüğünde, bu evrimde Türkçe eğitiminde karşılaşılabilecek riskler büyük bir dikkatle ele alınmalıdır. Çünkü Türkçenin eğitimi aynı zamanda geleceğe Türk kimliğinin, kültürünün ve toplumsal süreçlerinin en önemli taşıyıcısıdır. Yapay zekâ araçları, Türkçe eğitiminde bireyselleştirilmiş eğitim seçeneğiyle zamanla vazgeçilmez bir teknolojiye dönüşünce hâkim gücün emellerine bağlı olarak yavaş yavaş kültür unsurlarının ihmal edilmesi ile başlayarak en verimli asimilasyon aracına dönüşebilir. Türkçe eğitiminin ve dolaylı olarak Türk kimliği ve kültürünün korunması adına milli yapay zekâ çözümlerinde "Dili yok olan milletlere ne olmuştur?" sorusu akıllarda tutulmalıdır. Milli yapay zekâ üretimi için doğal dil işleme alanındaki eksikliklerin hızla giderilmesi amacıyla bilgisayar bilimcileri ve Türkçe eğitimcilerinin iş birliği içerisinde çalışmalar yapması hayati önem arz etmektedir.

Anahtar Kelimeler: Türkçe eğitimi, yapay zekâ.

İlkokuma-Yazma Öğretiminde Yöntem Sorunu ve Hedef Kitle

Dr. Öğr. Üyesi Hayrettin PARLAKYILDIZ

Dünya diline gidişin olabilmesi için “yazma ve okuma” işi önce kendi çocuklarımıza, sonra başka ülkelerin çocuklarına gidecek dilimiz Türkçe'nin yöntemi ve tekniğini iyi belirlemekle olur. Dilimizi kullanma becerisi içinde model olmak önemlidir.

Dil, millî birliğin kuvvet bulmasına hizmet eder. Dilde birliğin sağlanması, memlekette dirliğin sağlanmasına yol açar.

“Türkiye Devleti'nin resmî dili Türkçe'dir. Resmî işlerde Türk dilinin kullanılması gerektiğini herkes tabii bulur,” (Nutuk C.II.S.104,1934),

Nitekim 7.11.1982 tarih ve 2709 sayılı Türkiye Cumhuriyeti Anayasası'nın Genel Esaslar başlıklı I. bölümünde yer alan 3. maddesinde; “Türkiye Devleti, ülkesi ve milletiyle bölünmez bir bütündür. Dili Türkçe'dir” der.

Sosyal ve Ekonomik Haklar ve Ödevler başlıklı 3. bölümün 42. maddesinin son paragrafında ise; “Türkçe'den başka hiçbir dille, eğitim öğretilmez.” yer almaktadır.

Türkçe konuşamayan bölgelerde, okula gelen çocuklar, öteki çevrelerdeki gibi, evlerinde veya çevrelerinde Türkçe konuşma becerisini yeterince kazanmış değillerdir. Almanya'da (yurt dışında) bulunan pek çok vatandaşımızın çocukları da Türkçe konuşamamaktadır.

Türkçe'nin, bütün vatandaşlar tarafından yeterince doğru ve güzel konuşulmasının birlik ve beraberliğimiz ile ülke bütünlüğümüzün sağlanmasında ve korunmasında çok büyük yeri ve önemi vardır. Öğrenim hayatında olduğu gibi, günlük hayatta da başarı Türkçe'nin yeterince doğru ve etkili bir şekilde kullanılmasına bağlıdır.

Şüphesiz anadilimizi etkili kullanmada en önemli görev de ilkokulda "ilkokuma-yazmayı" anlamlı bir şekilde verecek olan bizlere düşecektir.

Dil, milletleri birbirinden ayırt edici başlıca kültür unsurudur. Bu bakımdan Türkçe'nin bünyesi başka dillerden farklıdır... Türkçe'de sert sesler kısa ve mânâ yüklü olarak sıralanır. Cümle kuruluşu çok düzgündür. Ses uyumu dikkat çekicidir.

Yurdumuzda Türkçe bilmeyen yöreler ile Yabancılara Türkçe Öğretimi konusu da bu çerçevede irdelenecektir.

Anahtar Kelimeler: Türkiye Türkçesi, ilkokuma-yazma, yöntem ve teknik, hedef-kitle, Türkçe bilmeyen yöreler.

Yabancılara Türkçe Öğretiminde Karşılaşılan Sorunlara Yönelik Yapılan Araştırmalar Üzerine Bir İnceleme

Öğr. Gör. Ayşegül KAYAR MUSLU

Doç. Dr. Fatih VEYİS

Doç. Dr. Fatih Mehmet CİĞERCİ

Öğrenci, kurum ve öğretici sayısındaki artışla birlikte yabancılara Türkçe öğretiminin son yıllarda popülerlik kazandığı, bunun bir sonucu olarak da çeşitli alanlarda ve çok sayıda sorunla karşılaştığı görülmektedir. Genel anlamda yabancı dil öğretimi hedef dil, öğrenen, öğretici, öğretim materyali, öğretim programı veya öğretimin yapıldığı ortam gibi pek çok değişkenden etkilenen çok boyutlu bir süreçtir. Bu açıdan yabancı dil öğretimini olumsuz etkileyebilecek çeşitli dinamikler bulunmakta, bu dinamiklerin önce tespit edilmesi ardından da ihtiyaçlar doğrultusunda düzenlemeye gidilmesi gerekmektedir. Alanyazın incelendiğinde yabancılara Türkçe öğretiminde karşılaşılan sorunları inceleyen çok sayıda araştırma olduğu, bu sorunları daha genel bir perspektiften değerlendirmek için uygun bir zemin olduğu görülmektedir. Bu çalışmada da buna uygun olarak yabancılara Türkçe öğretiminde karşılaşılan sorunları tespit eden akademik çalışmaları sistematik olarak incelemek amaçlanmıştır. Betimsel içerik analizi deseninde yürütülen araştırmada TRDizin veri tabanından ulaşılan 14 çalışma içerik analizi tekniğiyle incelenmiş; yayın yılı, öğrenen grubu, veri kaynağı ve tespit edilen sorunlar açısından kodlanmıştır. Ulaşılan kodlardan hareketle yabancılara Türkçe öğretiminde hedef dil, öğrenci, öğrenme materyali, kurs, öğretici, öğretim programı, öğrenenin ana dili ve sosyal çevreden kaynaklı ve sıklıkları değişen pek çok sorun olduğu tespit edilmiştir. Ayrıca yabancılara Türkçe öğretiminde karşılaşılan sorunları inceleyen çalışmaların yıllara göre düzenli bir şekilde dağılmadığı, öğrenen grubu açısından genellikle üniversite düzeyi ve yetişkin öğrenenlere odaklanıldığı, veri kaynağı olarak da daha çok öğrencilere başvurulduğu görülmüştür.

Anahtar Kelimeler: Yabancılara Türkçe öğretimi, Türkçe, yabancı, sorun, inceleme

Yabancılara Türkçe Öğretimi Ders Kitaplarındaki Deyimlerin Saydamlık Derecesi Bakımından Görünümü: Yedi İklim A1-A2 Ders Kitapları Üzerine Bir İnceleme

Arş. Gör. Zehra Nur BAYINDIR

Öğr. Gör. Dr. Özlem OLCUSOY

Prof. Dr. Gökhan ÇETİNKAYA

Deyimler sözcüksel ve dilbilgisel olarak değişmezdir. Yapılarındaki herhangi bir değişim ve yeniden düzenleme, birincil anlamlarının tümüyle kaybolmasına yol açabilir. Deyimlerin, Türkçe öğrenme ve öğretme sürecinde önemli bir işlevi vardır. Çünkü birey deyimleri kullanarak düşüncelerini akıcı bir biçimde dile getirebilir. Yapılan araştırmalar, deyimlerin gerçek ve mecaz anlamları arasındaki yakınlığın, onların edinilme kolaylığını etkilediğini göstermektedir. Deyimler gerçek ve mecaz anlamları arasındaki yakınlık açısından saydam, yarı saydam ve opak olarak tanımlanır. Deyim, onu oluşturan sözcüklerin hepsi gerçek anlamıyla ilişkili ise saydam, yalnızca bir kısmı gerçek anlamıyla ilişki ise yarı saydam, hiçbirisi gerçek anlamıyla ilişkili değilse opak olarak tanımlanır. Deyimlerin saydamlığı aynı zamanda ne kadar kolay anlaşılıp öğrenilebildiğiyle de ilgilidir (Gibbs, 1987). Saydam deyimler opak deyimlere göre daha kolay öğrenilir. Deyimlerin öğreniminde bağlamsal ipucu önemli destek sağlar. Bu yüzden öğrencilerin deyimlerle bağlam içinde karşılaşması öğrenim sürecinin desteklenmesi bakımından önemlidir. Araştırmalar deyimsel yapıların anlaşılması ve öğrenilmesinin bağlamsal destekle kolaylaştığını göstermektedir (Cacciari ve Levorato 1989; Nippold ve Martin 1989). Deyimleri öğrenmek öğrencilerin Türk kültürünü anlamalarına, Türkçe anlama ve anlatma becerilerini ve iletişim yeterliliklerini geliştirmelerine yardımcı olur. Yabancı dil öğretimi sürecinde kullanılan ders kitaplarının deyim öğreniminde önemli bir yeri vardır. Çünkü ders kitaplarındaki metinler deyim öğrenimi için bağlam sağlar. Ancak temel düzeydeki kitaplarda daha çok saydam deyimlere yer verilmesi öğrencilerin deyimleri anlaması ve öğrenmesi açısından önemlidir. Dil yeterlikleri henüz kısıtlı olan öğrencilerin anlamsal açıdan daha karmaşık olan opak deyimlerle karşılaşması onların yabancı dil öğrenme güdüsünü örseleyebilir. Bu çalışmayla örnekleme yer alan yabancılara Türkçe öğretimi ders kitaplarında hangi deyimlere yer verildiğinin ve bu deyimlerin saydamlık derecesi açısından nasıl bir dağılım gösterdiğinin belirlenmesi amaçlanmıştır. Elde edilen bulgular araştırmacılara ve ders kitabı yazarlarına önemli katkılar sunabilir.

Anahtar Kelimeler: Saydam deyim, yarı saydam deyim, opak deyim.

Türk Düşüncesi Dergisinde Ele Alınan Türkçe Meselelerine Bir Bakış

Gökhan GÜNEŞ

Peyami Safa tarafından 1953-1960 yılları arasında altmış üç sayı olarak yayımlanan Türk Düşüncesi dergisi, Türk fikir ve yayın hayatında derin izler bırakan önemli düşünce dergilerinden biridir. Dergide, Türk düşüncesinin ve edebiyatının şekillenmesinde rol oynayan mühim yazarlara yer verilmekle birlikte medeniyet meselesi de geniş ve felsefi bir bakış açısıyla işlenmiştir. Bu itibarla dergide Türk Medeniyetinin tarihsel sürecinde önemli sorunlarından biri hâline gelen Batılılaşma meselesi, kimlik meselesi üzerinden ele alınmış, Doğu-Batı karşıtlığı ve kültür karmaşası gibi hususlar farklı konular üzerinden incelenmiştir. Türk Medeniyeti çatısı altında dergide ele alınan konular dil, din, kültür, bilim, felsefe, sanat ve edebiyat gibi çeşitli başlıklar altında şekillenmiştir. Bu bağlamda önemli konulardan biri olan dil meselesi hem genelde hem de Türkçe özelinde medeniyetin kurucu bir unsuru olarak ele alınmış ve tartışılmıştır. Derginin dil meselesine olan bu tutumu onu, Türkçe meseleleri üzerinden Türk medeniyetinin ve istikbâlinin ele alındığı önemli bir yayın hâline getirmiştir. Bu araştırmada Türk Düşüncesi dergisinde dil meselesini ele alan farklı yazarların yazıları incelenmiştir. Nitel araştırma yöntemlerinden doküman analizi ile gerçekleştirilen araştırmada 1953-1960 yılları arasında yayımlanan Türk Düşüncesi dergisinin altmış üç sayısında yer alan yazılar konularına göre taranmıştır. Yapılan tarama neticesinde Türk Düşüncesi dergisinde konusu itibarıyla ağırlıklı olarak Türkçenin sorunlarını ve dil meselesini ele alan on iki yazının kaleme alındığı tespit edilmiştir. Türkçe ve dile dair sekiz farklı yazar tarafından ele alınan meseleler konularına göre tasnif edilerek analiz edilmiştir. Analiz neticesinde dergide kaleme alınan Türkçe ve dil ile ilgili yazıların; dil ve şahsiyet, dilde sadeleşme, yabancı sözcükler ve yabancı sözcüklere Türkçe karşılık bulma meselesi, Osmanlı Türkçesi, dilde yozlaşma, Türkçe terim üretimi meselesi gibi çeşitli temalar altında toplandığı belirlenmiştir. Belirlenen temalar altında dergide gündeme getirilen meseleler ve bu meselelere getirilen çözüm önerileri Türkçenin güncel meseleleri ile karşılaştırılarak benzerlik ve farklılıklar ortaya konmuştur. Benzerlik ve farklılıklardan yola çıkılarak Türkçenin süreklilik arz eden sorunlarına yönelik çözüm önerilerinde bulunulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Türk Düşüncesi Dergisi, Türkçenin meseleleri, dil meselesi.

İsveç'te Türkçe ve Türk Kültürü Dersi Alan İki Dilli Türk Çocuklarının Miras Dili Konuşma Kaygılarının İncelenmesi

Prof. Dr. Abdurrahman GÜZEL

Öğr. Gör. Didem ORHAN

Bu araştırmanın amacı, Türkçe ve Türk Kültürü derslerine katılan yurt dışındaki iki dilli Türk çocuklarının, miras dilleri Türkçeye yönelik sınıf içi ve sınıf dışı konuşma kaygılarını incelemektir. İlgili hedef kitlenin miras dil konuşma kaygısının ne düzeyde olduğunu ve hangi değişkenlerle ilişkili olduğunu inceleyen araştırmada, korelasyonel araştırma türlerinden açıklayıcı korelasyonel desen kullanılmıştır. Araştırmanın evrenini yerel belediyeler tarafından İsveç'te yürütülen Türkçe ve Türk Kültürü dersi öğrencileri, örneklemini ise bu derslere katılan 50 öğrenci oluşturmaktadır. Veri toplama aracı olarak araştırma için geliştirilen ve geçerlilik güvenilirlik analizleri yapılmış olan Miras Dil Konuşma Kaygısı Ölçeği ve Kişisel Bilgi Formu kullanılmıştır. Bu ölçek sınıf içi konuşma kaygısı, sınıf dışı konuşma kaygısı ve konuşmada rahatlık alt boyutlarından ve 22 maddeden oluşmaktadır. Elde edilen verilerin analizi SPSS 26.0 programı ile gerçekleştirilmiştir. Öğrencilerin sınıf içi ve sınıf dışı konuşma düzeylerinin karşılaştırılmasında bağımlı gruplar T testi; miras dil konuşma kaygısı düzeylerinin cinsiyet, doğum yeri, anne ve baba doğum yeri değişkenleri açısından karşılaştırılmasında bağımsız gruplar T testi; evde ve arkadaşlarla konuşulan dil, başarılı olunan dil algısı, Türkiye'ye gelme sıklığı, dizi-film izlenen ve kitap okunan dil değişkenleri açısından karşılaştırılmasında tek yönlü varyans analizi (ANOVA); yaş, Türkçe ve İsveççeyi edinme yaşı ve sınıf düzeyi ile ilişki durumunun incelenmesinde Pearson korelasyonu kullanılmıştır.

Anahtar Kelime: İki dillilik, konuşma kaygısı, miras dil, Türkçe ve Türk kültürü dersi, yurt dışındaki Türk çocuklarına türkçe öğretimi.

Rumence'de Türkçeden Alıntı Sözcüklerin Yeri

Doç. Dr. Hatice KUTLAR

Tarihte her ne kadar Osmanlılarla Rumenler arasında doğrudan bir yöneten- yönetilen ilişkisi olmamış olsa da çok daha önceki tarihlerde Türklerle Rumenler arasında çeşitli sebeplerle bazı temasların var olduğu bilinmektedir. Sonraki dönemlerde de Türklerle Rumenler arasındaki tarihî ve siyasi ilişkiler yaklaşık 500 yıl boyunca sürmüş ve bu durum kültürel bir etkileşim oluşturmuştur. Osmanlıların tüm Balkanları etkisi altına aldığı zamanlarda, Rumenler de diğer Balkan halkları gibi çeşitli yönlerden bu etkiyi hissetmişlerdir.

Balkan dillerindeki Türkçenin izleri üzerine ilk çalışmalar oryantalizm, Türkizm veya Balkanizm adı altında 19. yüzyılda başlamış olup günümüzde de devam etmektedir. Bu çalışmada tarihî kültürel etkileşimin dil boyutu üzerinde durularak Rumencede bulunan Türkçe sözcüklerin bir değerlendirmesi yapılacaktır.

Anahtar Kelime: Dil alışverişi, Rumence, ödünçlemeler.

Eğitim Dili Rusça ve Özbekçe olan ğrencilerin Türkiye Türkçesine Yönelik Metaforik Algıları

Öğr. Gör. Dr. Hacer DENİZ

Shaxnoza KARİMOVA

Farklı eğitim dillerine sahip kişilerin Türkiye Türkçesi ğrenim süreçleri, dil edinimi açısından çeşitli zorluklar ve fırsatlar sunmaktadır. zbekistandaki ğrencilerin Rusça ve zbek Türkçesi ğrenim süreçlerini etkilemektedir. Hatta bu durumun ğrencilerin Türkiye Türkçesine yönelik bakış açıları ve duyuşsal süreçlerini de farklılaştırdığı dşnlmektedir. Bu araştırmanın amacı eğitim dili Rusça ve Özbekçe olan ğrencilerin Türkiye Türkçesine yönelik metaforik algılarının incelenmesidir. Nitel yöntemde tasarlanan bu çalışma fenomenoloji türde gerçekleştirilmiş olup fenomenlerin olguya yönelik metaforik algılarının ortaya çıkarılması amaçlanmıştır. Çalışma grubu amaçlı örnekleme yöntemleri içerisinde yer alan tipik durum örnekleme ile belirlenen Taşkent Devlet niversitesinde eğitim gören niversite öğrencileri içerisinden lt tabanlı örnekleme ile belirlenmiştir. Bu doğrultuda 145 ğrenci üzerinden uygulamalar gerçekleştirilmiştir. Bilgisayar ortamına aktarılan veriler MAXQDA programı yardımıyla analiz edilmiş, metaforların açıklanmasında katılımcı görüşleri esas alınmıştır. Yorumlama sürecinde betimsel fenomenoloji kullanılarak olgunun tanımlanması, yorumsayıcı fenomenoloji kullanılarak olgunun açıklanması sağlanmıştır. Metaforlar üzerinde katılımcı görüşlerinden hareketle yaratıcı kodlama gerçekleştirilmiş ve MAXQDA programında kod haritası elde edilmiştir. Araştırmanın sonucunda eğitim diline göre ğrencilerin Türkiye Türkçesine yönelik metaforik algılarının farklılaştığı söylenebilir. Bu noktada eğitim dili zbek Türkçesi olan öğrencilerde ana dili, güneş, kitap, ağaç metaforları ön plana çıkarken eğitim dili Rusça olan öğrencilerde şarkı, deniz ve kitap gibi metaforların yoğunlukta olduğu belirlenmiştir. Metaforlar genel olarak değerlendirildiğinde dil, fırsat, yaşam, değer, sanat, gelişim gibi alanlarda metaforların yoğunlukta olduğu söylenebilir. Buradan hareketle zbek ğrencilerin genel anlamda Türkiye Türkçesini önemsedikleri ve öğrenmek istedikleri söylenebilir.

Anahtar Kelimeler: Türkçe eğitimi, Türkiye Türkçesi, zbek ğrenciler, eğitim dili, ana dili.

Özbek Türkçesinde Unvan Birimleri

Doç. Dr. Dilshoda MUBARAKOVA

Özbek türkçesinin onomastik sözlüğünde “bek”, “bonu”, “begim”, “jan”, “han”, “hana”, “abod” ve benzeri unsurlar yaygın olarak kullanılmaktadır. Listelenen birimlerden “bek”, onomastik sözlükte uzun süredir kullanılmaktadır. Nitekim “bek” kelimesi, "bazı Türk milletlerinde hanlık döneminde devlet büyüklerine, şehir veya bölge valilerine ve bunların çocuklarına verilen onursal unvan ve bu unvanı almış kimse" anlamında kullanılmaktadır. “Bek” bileşenin farklı kelimelerde farklı konumlara sahip olduğuna dikkat edilmelidir. Özbek dilinde “bek” bileşenli onomastik birleşik sözcükler, diğer birleşik sözcükler gibi, birleştirme yöntemiyle oluşturulmuştur. Bir kelimenin türetme yöntemiyle oluştuğu söylendiğinde, “bek” bileşenli onomastik birleşik sözcükler de dahil olmak üzere genel olarak birleşik sözcükleri ifade eder. Ancak tüm bileşik kelimeler, kompozisyon yöntemiyle oluşturulmaz. Bilhassa bileşik kelimeler, sözcüksel-sözdizimsel yöntem kullanılarak oluşturulur. “Bek” kelimesinin genellikle isimler ve sıfatlarla birleştirildiğine dikkat edilmelidir. Modern Özbek edebî dilinde beka, *han, jan, nisa, naz, ay, paşa, sultan* gibi kelimelerin yanı sıra “bek” kelimesinin eklenmesiyle kadın isimlerini ifade eden bir bileşik kelime olduğunu da belirtmek gerekir. Aslında “beka” (bek nesline ait kadın) kelimesi kadınlar için kullanılmaktadır. Bu durumda kadın isimlerini ifade eden bileşik kelimeler, farklı kavramları ifade eden kelimelerin yanına “beka” eklenerek yapılır. Ancak bu tür birleşik kelimeler isim bilimi sözlüğünde çoğunluğu oluşturmaz. Bize göre, onomastik sözlükte bileşik sözcükleri oluşturan bir dizi başka bileşen vardır ve bunların ayrı bir şekilde incelenmesi modern dilbilimin önemli konularından biridir.

Anahtar Kelimeler: Özbek dili, onomastika, sözlük, unvan birimleri.

Praat Programı ile Türk Soylu Öğrencilerin Duygusal Bürün İfadelerinin Analizi

Dr. Öğr. Üyesi Gökçen TEKİN

Konuşma eğitiminin parçalarüstü birimleri olarak tanımlanan bürünsel özellikler, iletişimin etkili ve verimli bir şekilde gerçekleşmesini sağlayan ve konuşmayı anlamsal açıdan tamamlayan sesletimin bir diğer yönüdür. Duygusal bürün ise bürün türleri arasında konuşmanın duygusal bağlamını yansıtan ve dolayısıyla anlam yönünü oluşturan bürün türüdür. Özellikle yabancı dil öğretiminde konuşma becerisinin bu denli karmaşık ve dilde yetkinlik, birikim gerektiren bir doğasının olması öğrencilerin konuşma becerisine olan tutumunu etkileyebilmektedir. Ayrıca yabancı bir dilde etkili bir iletişim için hedef dilin bilgisinden bağımsız olarak duygu ve düşüncelerin de ifadeye aktarılması çok önemlidir. Bireyler ifadelerindeki parçasal hataları düzeltmiş olsalar dahi anlam boyutunu oluşturacak yön büründür. Bu nedenle bürün ve türlerinin eğitimi özellikle yabancı dil öğretiminde konuşma becerisinin gelişiminde gecikmeden başlanması gereken bir kazanım durumudur. Bir durum çalışması olan bu çalışmada öğrencilerin korku, mutluluk, üzüntü ve öfke olmak üzere dört temel duygu durumunu konuşmalarına yansımaları ve bu ifadelerin ana dile kıyasla frekans ve sesletme (tonlama) görünümünün ortaya çıkarılması amaçlanmıştır. Araştırmanın çalışma grubunu Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi 2024-2025 eğitim öğretim yılında lisans öğrenimi gören Türk soylu 10 öğrenci oluşturmaktadır. Araştırma duygusal bürün ifadelerinden korku, mutluluk, üzüntü ve öfke duyguları ile sınırlıdır. Öğrencilerin duygusal bürün ifadelerinin durumunu incelemek amacıyla onlardan daha önce belirlenen cümleleri bahsedilen dört temel duygu ile sesletmeleri istenmiştir. Ses kayıt programı ile kaydedilen bu ifadeler, Praat programı aracılığıyla frekans ve sesletme (tonlama) açısından analiz edilmiş; Türkçenin duygu durum sesletmeleri ile karşılaştırılarak yorumlanmıştır. Bu çalışma ile Türkçenin yabancı dil öğreniminde Türk soylu öğrencilerin duygusal bürün durumlarının ortaya çıkarılması, bürünsel özelliklerin öğretiminin önemine yönelik bir farkındalık oluşturabilir. Araştırmanın bürün eğitimi alanında çalışanlar ve konu ilgililerine; bürün eğitimi açısından rehberlik edeceği umulmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Konuşma eğitimi, Türkçenin yabancı dil olarak öğretimi, bürün eğitimi, duygusal bürün.

Uluslararası Öğrencilerin Türkçe Cümle Yazma Öz Yeterliklerinin Türkçe Yazma Öz Yeterliğini Yordama Rolünün Belirlenmesi

Arş. Gör. Dr. İbrahim DOYUMĞAÇ

Bu çalışmanın amacı, Türkiye’de üniversite okumakta olan uluslararası öğrencilerin Türkçe cümle yazma öz yeterliğin Türkçe yazma becerisi öz yeterliğini nasıl yordadığına ilişkin sonuçları tespit etmektir. İlişkisel tarama modeline dayanan araştırmanın çalışma grubu, Türkiye’de okumakta olan uluslararası öğrenciler oluşturmaktadır. Türkiye’nin farklı üniversitelerinde okumakta olan 498 öğrenciyle gerçekleşen araştırmanın örneklem türü basit seçkisiz örnekleme oluşturmaktadır. Araştırmanın veri toplama araçları, Türkçe Cümle Yazma Öz Yeterlik Ölçeği ile Yabancı Dil Olarak Türkçe Yazma Öz Yeterlik Ölçeği’dir. Türkiye’de üniversite okumakta olan uluslararası öğrencilerden toplanan veriler SPSS programında korelasyon analizi, çoklu regresyon ve hiyerarşik regresyon ile incelenmiştir. Araştırmanın sonuçları, Türkçe cümle yazma öz yeterliğin Türkçe yazma öz yeterliğini önemli ölçüde etkilediği ortaya konmuştur.

Anahtar Kelimeler: Türkçe cümle yazma öz yeterliği, Türkçe yazma öz yeterliği, uluslararası öğrenciler, çoklu regresyon ve hiyerarşik regresyon analizi.

2024 İlkokul ve Ortaokul Türkçe Dersi Öğretim Programlarında Yer Alan Yapay Zekâ Kavramının İncelenmesi

Prof. Dr. Ömer Tuğrul KARA

Halil İbrahim KARAOĞLAN

Arş. Gör. Serkan FURTUN

Selahattin ÖZTÜRK

Yapay zekâ, önemi ve popülerliği gün geçtikçe artan bir teknolojidir. Günümüzde çeşitli alanlarda yapılan çalışmalar yapay zekâ ile birlikte daha verimli hâle getirilmektedir. Söz konusu teknoloji, Türkçe eğitimi alanına da konu olmaya başlamıştır. Millî Eğitim Bakanlığının 2024 yılında yayımladığı ilkokul ve ortaokul Türkçe dersi öğretim programlarında yapay zekâyâ yer verilmiş ve böylece bu kavram Türkçe öğretim programlarında ilk kez kullanılmaya başlamıştır. Bu sayede yapay zekânın Türkçe eğitiminde kullanımı ile ilgili önemli bir adım atıldığını söyleyebiliriz. İlkokul programında yapay zekâ bazı temalar içerisindeki anahtar kelimeler arasında yer almış, ortaokul programında ise kimi temaların uygulanmasında yapay zekâ kullanılarak ders içeriğinin zenginleştirilmesinden bahsedilmiştir. Yapılan bu açıklamaların uygulanabilirliği, programı uygulayacak olan öğretmenlerin bu konudaki yeterlilikleri önemli bir tartışma konusudur. Öğrenciler yeni teknolojilere hızla uyum sağlarken öğretmenlerin teknolojik yetkinlikleri, yeni teknolojilere olan hazır bulunuşluk düzeyleri alan yazında üzerinde durulan ve hakkında araştırmaların yapıldığı bir konudur. Çalışma sırasında 2024 Ortaokul Türkçe Dersi Öğretim Programı ile öğretim programlarının oluşturduğu bütünü ortaya koymak adına 2024 İlkokul Türkçe Dersi Öğretim Programı ve Türkiye Yüzyılı Maarif Modeli Öğretim Programları Ortak Metni; yapay zekâ kavramı açısından incelenmiştir. Programın uygulanmasını daha verimli hâle getirmek için yapay zekâ kavramını Türkçe eğitimi içinde ele alan daha fazla çalışmaya ihtiyaç duyulmaktadır. Nitel araştırma yöntemlerinden doküman analizi yoluyla yapılan bu çalışma ile yeni Türkçe öğretim programlarının içeriğinde yer alan yapay zekâ kavramı ile ilgili açıklamaların incelenmesi ve programın daha nitelikli olarak uygulanmasına katkı sağlamak amaçlanmaktadır. Bu sayede çalışmamız, programlarda yer alan yapay zekâ kavramının eğitim süreçleri içerisinde nasıl işleneceği konusuna açıklık getirecek, programlarda yer alan içeriklerin daha iyi anlaşılmasını sağlayacaktır.

Anahtar Kelimeler: 2024 İlkokul Türkçe Dersi Öğretim Programı, 2024 Ortaokul Türkçe Dersi Öğretim Programı, Türkçe eğitimi, Türkiye Yüzyılı Maarif Modeli Öğretim Programları Ortak Metni, yapay zekâ.

Dinleme İzleme Becerileri Açısından 2019 Türkçe Öğretim Programı ile 2024 Ortaokul Türkçe Dersi Öğretim Programı Karşılaştırılması

Prof. Dr. Ömer Tuğrul KARA

Sevgi KESKİN

Öğr. Gör. Begüm Sultan ÜNSAL

Ayşe Gül UZ

Hazırlanmış olan eğitim programları, belirli öğretim yöntem ve teknikleri için kaynak görevi görüp eğitimciler için yol gösterme niteliğine sahiptir. Dinleme becerisinin, anlama sürecini oluşturan temel dil becerisi olmasına rağmen yıllarca Türkçe eğitiminde hak ettiği ilgiyi tam anlamıyla bulamadığı yapılan araştırmalar ışığında da görülmektedir. Bireyin ilk edindiği beceri olan dinleme, sosyal ve bireysel anlamda kullanılan en önemli becerilerden biridir. Dinleme becerisinin gelişmesini sağlayabilecek kazanımların öğretim programlarında yeterince yer alması bu açıdan çok önemlidir. Bununla birlikte gelişen teknoloji ile beraber bireyler dinlerken izlemeye de başlamıştır. Dolayısıyla “izleme”nin de kişinin anlama sürecini destekleyen bir beceri olarak karşımıza çıkması kaçınılmaz olmuştur. Bu nedenle dinleme ve izleme Türkçe öğretim programlarında bir arada ele alınmıştır. 2019 Türkçe Dersi Öğretim Programındaki dinleme/ izleme kazanımlarının yerini 2024 Ortaokul Türkçe Dersi Öğretim Programı’ndaki öğrenme çıktıları almıştır.

Bu çalışmanın amacı, 2019 Türkçe Dersi Öğretim Programı ile 2024 Ortaokul Türkçe Dersi Öğretim Programı’nın ortak yönlerinin ve farklılıklarının incelenip karşılaştırılmasıdır. Bu amaç doğrultusunda ilgili Türkçe dersi öğretim programları çeşitli değişkenler açısından incelenmiştir. Çalışma 2019-2024 Türkçe Dersi Öğretim Programlarında yer alan dinleme/izleme becerilerinin incelenip karşılaştırılması üzerinden ele alındığı için nitel araştırma yöntemi tercih edilmiştir. Çalışmanın materyali ve veri toplama araçları 2019 Türkçe Dersi Öğretim Programı ve 2024 Ortaokul Türkçe Dersi Öğretim Programıdır. Kullanılan bu materyallerden elde edilen veriler betimsel bir analiz yöntemi kullanılarak elde edilmiştir. Araştırmanın sonucunda 2024 Türkçe Dersi Ortaokul Öğretim programı ile beraber dinleme/ izleme becerisi ile öğrencilere verilmek istenen kazanımların nasıl değiştiği, bu becerinin 2019 Türkçe Dersi Öğretim Programına göre birbirinden hangi yönlerden farklılaştığı derinlemesine incelenip tespit edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: 2019 Türkçe Dersi Öğretim Programı, 2024 Türkçe Dersi Ortaokul Öğretim Programı, dinleme/ izleme becerisi, dil becerisi, öğrenme çıktıları.

Türkçe Öğretmenlerinin Yeni Beceri Temelli Ölçme Değerlendirme Yaklaşımı Konusundaki Görüşleri

Doç. Dr. Ersoy TOPUZKANAMIŞ

Doç. Dr. Nurettin KARTALLIOĞLU

Doç. Dr. Nuray KAYADİBİ

Dr. Öğr. Üyesi Celal Can ÇAKMAKCI

Millî Eğitim Bakanlığının 09.09.2023 tarihinde yayımladığı "Yazılı ve Uygulamalı Sınavlar Kılavuzu" uyarınca dinleme ve konuşma becerilerine yönelik ayrı sınavlar yapılmasına karar verilmiştir. Bu çalışmada alınan bu karar doğrultusunda yapılan uygulamalar hakkında öğretmenlerin görüşleri ve karşılaştıkları zorluklar belirlenmeye çalışılacaktır. Nitel araştırma yöntemlerinden görüşme tekniğinin seçildiği bu çalışma için öğretmenlerin cinsiyeti, mezun olduğu lisans programı, mezuniyet yılı, mesleki deneyim süresi, lisansüstü eğitim alıp almadıklarına ilişkin kişisel bilgilerini içeren maddelerin yanında yaklaşık bir yıldır Türkçe öğretmenleriyle yapılan çeşitli görüşmeler sonucu oluşturulan 5 görüşme sorusu hazırlanmıştır. Soruların "Google Forms" sitesi üzerinden öğretmenlerle paylaşılması daha fazla öğretmene kolaylıkla ulaşılmasına olanak sağladığı için uygun görülmüştür. Sorular üzerinden öğretmenlerin genel olarak bu uygulamaya ve merkezî değerlendirme ve öğretmenlerin değerlendirmesine nasıl baktıkları ile özellikle dinleme ve konuşma sınavlarında yaşanan sorunların belirlenmesi, ayrıca bu uygulamanın öğrenci değerlendirmelerinin nesnel bir şekilde yapılmamasına neden olup olmadığı ortaya konmaya çalışılmıştır. Sonuçlara göre öğretmenlerin bir kısmı uygulamayı doğru bulmamakta, bir kısmı ise temelde doğru bulmakla birlikte öğrenci sayısının fazlalığı, veli ve idare baskısı, müfredatın yetişmemesi, sınava özel bir zaman dilimi ayrılması gibi hususlarda uygulamanın sorunlu olduğunu belirtmektedir. Dinleme sınavlarındaki karşılaşılan sorun olarak öğrencilerin bu sisteme hazır olmaması, öğrencilerin dinlediğini kavrama sürelerinin farklı olması, zamanın yetmemesi; konuşma sınavında ise öğrencilerin kaygı, heyecan veya özgüvensizlik gibi duyguları yaşamaması ve konuşmak istememesi, sınıfların kalabalık olması ve zaman yetersizliği gibi konuları dile getirilmektedir. Bu uygulamayla birlikte getirilen 70 puan barajından ötürü, öğretmenlerin büyük bir kısmı sınavlarda kendilerinin de başka öğretmenlerin de kolay metinler verdiklerini, bu şekilde bile bazı öğrencilerin ŞÖK ile geçebildiğini ifade etmektedirler. Bu çalışma ile bir yıl uygulanan bu ölçme-değerlendirme sisteminin olumlu ve olumsuz yanları ortaya konulacağı için alana katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

Anahtar Kelimeler: Türkçe dersi, dil becerileri, ölçme-değerlendirme.

Ortaokul Türkçe Dersi Öğretim Programının (Türkiye Yüzyılı Maarif Modeli-2024) Konuşma Öğrenme Alanı Bağlamında Değerlendirilmesi

Öğr. Gör. Dr. Nurşen YILDIRIM

Öğretim programları, öğretme sürecine yön veren temel bileşenler olup alan yazınındaki bilimsel çalışma ve uygulamaların sonuçları ile güncellenmektedir. Bu nedenle bu araştırmada, Talim Terbiye Kurulu tarafından 2024 yılında güncellenen ve yayımlanan Ortaokul Türkçe Dersi Öğretim Programı'nı (5, 6, 7 ve 8. Sınıflar) konuşma öğrenme alanı bağlamında değerlendirmek; konuşma kazanımlarının, strateji yöntem ve tekniklerinin programdaki yerini belirlemek ve konuşma eğitiminin uygulanma sürecine ilişkin çeşitli öneriler sunmak amaçlanmıştır. Bu amaçla, nitel durum çalışması olarak tasarlanan araştırmada veriler doküman incelemesi yoluyla elde edilmiştir. Araştırmanın sonunda, konuşma becerisinin programda “sözlü üretim” ve sözlü etkileşim” olmak üzere iki süreç bileşeniyle ifade edildiği görülmüştür. 2024 Türkçe Dersi Öğretim Programı'nda bulunan konuşma öğrenme alanı kazanımlarına bakıldığında beşinci, altıncı, yedinci ve sekizinci sınıf düzeyinde toplamda 26 ana kazanımın yer aldığı ve bu kazanımlara bağlı 87 alt kazanım olduğu belirlenmiştir. Bu ana kazanımlardan 21'i her sınıf seviyesi için ortak olup açıklamaları da aynıdır; kazanımların 5'i ise bazı sınıf seviyelerinde farklı açıklamalar içerir. Konuşma kazanımlarının sınıf seviyesine göre temalarda yer alma durumu incelendiğinde iki kazanımın ön plana çıktığı belirlenmiştir: “Konuşma sürecini yönetebilme”, “Konuşma sürecine yönelik öz yansıtma yapabilme/ kendini uyarlayabilme”. Bu kazanımlar her sınıf seviyesinde ve her temada konuşma becerisine yönelik öğrenme çıktısı olarak mutlaka bulunmaktadır. Araştırmanın bulgularından hareketle, 2024 Türkçe Dersi Öğretim Programı'nın konuşma öğrenme alanı kazanımları açısından ayrıntılı olmakla beraber konuşma becerisini geliştirmeye yönelik olarak uygulamaya dönük kapsayıcılığının ve modellemelerin artırılması gerektiği ve programın konuşma stratejileri öğretimine yönelik kazanımlar ile zenginleştirilmesi gerektiği sonucuna ulaşılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Türkçe eğitimi, öğretim programı, 2024 TDÖP, konuşma eğitimi.

Türkçenin Yabancı Dil Olarak Öğretiminde Türk Yemek Kültürünün Ders Kitaplarındaki Yeri: Gazi Üniversitesi TÖMER Yabancılar için Türkçe Öğretim Seti Örneği

Öğr. Gör. Dr. Rahime İrem YAVUZ

Öğr. Gör. Dr. Esra TOPÇU

Dil ve kültür ayrılmaz bir bütündür; dolayısıyla, dil öğretiminde kültürel unsurların işlenmesi, öğrenmenin kalıcılığını ve etkisini artırmaktadır. Türkçenin yabancı dil olarak öğretiminde kullanılan ders kitaplarında Türk kültürüne ait unsurlara ne kadar yer verildiği, dil öğrenme sürecinin bütüncül bir yaklaşımla ele alınması açısından önemlidir. Atasözleri, deyimler, yemekler, gelenek ve görenekler vb. kültürel unsurların ders kitaplarında yer alması, öğrencilerin Türk toplumuna dair daha geniş bir perspektif kazanmalarına katkıda bulunur.

Türk yemek kültürüne dair metinlerin kullanımı, dil öğrenimini daha ilgi çekici hale getirdiği gibi, öğrencilerin hedef dilde daha iyi iletişim kurmalarını da destekler. Kitaplarda yemek kültürüne ait metinlerin, A1'den C1'e kadar tüm seviyelerde yer alması öğrencilerin dil becerilerini geliştirmesinin yanı sıra, Türk kültürünü tanıtmaya işlevi de görmektedir. Yemek tarifleri, geleneksel yemeklerin tanıtımı, yemeğin sosyal hayattaki yeri gibi konular, öğrencilerin kelime dağarcığını ve dil bilgisi yapısını geliştirirken aynı zamanda Türk kültürüne dair özgün bilgiler edinmelerine de yardımcı olur. A1 ve A2 gibi başlangıç seviyelerinde, temel kelime ve ifadeler kazandırılırken; B1, B2 ve C1 gibi daha ileri seviyelerde ise, öğrencilerin dilde akıcılık kazanmaları ve kültürel bağlamda dilsel farkındalıklarının artması sağlanabilir.

Türk yemek kültürü ve diğer kültürel unsurların dil öğretim kitaplarında kullanılması, öğrencilere dil öğrenme sürecinde hem dil becerilerini geliştirme hem de kültürel farkındalıklarını artırma imkânı sunar. Dolayısıyla Türk kültürünü yansıtan işlevsel nitelikte ders materyallerinin hazırlanması için alanda yapılacak çalışmalara ihtiyaç olduğu düşünülmektedir. Bu düşünce doğrultusunda yapılan çalışmada Türkçenin yabancı dil olarak öğretiminde kullanılan ders kitaplarındaki Türk yemek kültürüne ait unsurların niteliğini, işlevselliğini ortaya koymak amacıyla Gazi Üniversitesi TÖMER'in "Yabancılar İçin Türkçe Öğretim Seti" A1, A2, B1, B2 ve C1 seviyesi ders kitapları nitel araştırma yöntemi kullanılarak analiz edilmiştir. Analiz sonucunda Gazi Üniversitesi TÖMER'in "Yabancılar İçin Türkçe Öğretim Seti" ders kitaplarında Türk yemek kültürüne ait öğelerin hangi seviyede ne kadar yer aldığı ve öğrencilerin dil gelişimi sürecine ne kadar katkı sağladığı tespit edilmeye çalışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Türkçenin yabancı dil olarak öğretimi, dil ve kültür ilişkisi, Türk yemek kültürü.

Dil Değişiminin Kültürel Etkileşim Üzerindeki Etkisi: Uluslararası Öğrencilerin Görüşleri

Öğr. Gör. Zeynep Şule ZENGİN

Doç. Dr. Gülnur AYDIN

Dil değişimi, bireyin ikinci veya yabancı bir dilde kendini ifade ederken bağlama, konuya, yeterliğe göre bildiği diğer dil(ler)e geçiş yapmasıdır. İki dilli ya da çok dilli bireylerin genellikle etkileşim halindeyken konuşmayı bağlamsallaştırmak için dil değiştirmeye başvurdukları gözlemlenir. “Alternatif kullanım” olarak da tanımlanan dil değişimi, iki veya daha fazla dil yapısının aynı konuşma içerisinde alternatif olarak seçilmesi ve kullanılması biçiminde açıklanmaktadır (Milroy & Muysken, 1995; Myers-Scotton, 2005). Öğrencilerin hedef dilde yetkinlikleri arttıkça alternatif dil yapılarına ihtiyaçları da azalmaktadır. Ayrıca Gumperz (1982), dil değişimini, durumsal (situational) ve iletişimsel (conversational) olmak üzere iki yönde değerlendirmiştir. İletişimsel dil değişimini, aynı konuşma içindeki iki farklı dilbilgisi yapılarına ait konuşma değişimi ve dizilimi olarak tanımlamış; durumsal dil değişimini ise konuşmacıların içinde bulunduğu durum ve yer nedeniyle dil seçimindeki değişiklikler olarak açıklamıştır. Her iki değişimin de farklı gerekçeleri ve kültürel etkileşimi artırma potansiyeli bulunmaktadır. Bu araştırma, Türkçeyi ikinci dil olarak öğrenen uluslararası öğrencilerin genellikle ana dilleri yönünde gerçekleştirdikleri dil değiştirme davranışlarının gerekçelerini ve bu değişimin oluşturduğu kültürel etkileşim potansiyelini kendi görüş ve deneyimleri çerçevesinde değerlendirmeyi amaçlamaktadır. Nitel araştırma yaklaşımına dayalı durum çalışması yönteminin benimsendiği araştırmanın katılımcıları, seçkisiz olmayan örnekleme yöntemlerinden ölçüt örnekleme ile belirlenen 10 uluslararası öğrenciden oluşmaktadır. Veriler, araştırmacılar tarafından, katılımcılara ilişkin demografik bilgiler ile görüşme sorularının yer aldığı iki bölüm olarak hazırlanan yarı yapılandırılmış görüşme formu ile toplanmıştır. Verilerin çözümlenmesinde içerik analizine başvurulmuştur. Araştırma sonucunda katılımcıların, Türkçe dil yetkinliklerindeki sınırlılığın dil değişiminde temel gerekçe olacağı; ana dili veya başka bir dil kullanmalarının farklı dillerden kişilerle etkileşim için yaratıcı bağlamların oluşumunu, dolayısıyla da kültürel etkileşimi destekleyeceği; Türkçe dil yetkinliği arttıkça, dil değiştirme gereksinimlerinin de azalacağı beklenmektedir.

Anahtar Kelimeler: Dil değişimi, kültürel etkileşim, ikinci dil olarak Türkçe öğretimi, uluslararası öğrenciler.

Türkçede Katmerli Çatı

Prof. Dr. H. İbrahim DELİCE

Katmerli çatı, Türkçe dilbilgisinin çok az tartışılmış ve bu yüzden bu başlık altında verilen bilgilerin ne kadarının doğru ne kadarının yanlış olduğu çok iyi anlaşılamamıştır. Türkçe dilbilgisi çalışmalarında, çatı eklerinin aynı çatı işlevi ile üst üste gelmesi, genellikle "katmerli çatı" terimi ile ifade edilmektedir; ancak bunun dışında başka terimlerle de karşılaşılmaktadır. "Aynı görevi yapan birkaç çatı ekini üst üste alması" durumu -için sadece edilgen ve ettirgen çatılar söz konusu olmak üzere- "çift çatılı" (Aksan vd., 1983, 226); "değişik çatı eklerinin aynı eylemi oluşturması" durumu için "çok çatılı" (Aksan vd., 1983, 226); Bir çatı ekinin farklı metin bağlamı içinde hem edilgenlik hem de dönüşlülük için kullanılmasını ifade eden "ikili çatı" (Aksan vd., 1983: 226; Korkmaz, 1992: 83); "katmerli çatı" terimini de ifade edip etmediği çok açık olmayan "birden çok çatı eki almış eylem" için "çok çatılı eylem" (Koç, 1992, 68-69); ünlülerle biten fiillerin [-n] ile kullanılması için "katmerli edilgen" (Gencan, 1979: 228); birden çok ettirgen ekinin üst üste gelmesi için "katmerli ettirgen" (Gencan, 1979: 166) "katmerli faktitif" (Ergin, 2009: 210) bunlardan bazılarıdır. Katmerli çatı konusunu, Muharrem Yıldız "İşlevsel Bağlamda Katmerli Çatı" adlı makalesinde detaylı bir şekilde değerlendirmiştir (2018). Bu bildiride, Yıldız'ın tespitlerine ilave olarak aynı işlevde sadece ettirgen çatı ekinin kullanılabilceği vurgulanacak ve diğer çatı eklerinin bir fiil çekimi içinde aynı işlevle üst üste gelemeyeceği tezi ortaya konup bu tür eklerin neden üst üste gelemeyeceği çeşitli sözdizimi bağlamıyla açıklanacaktır.

Anahtar Kelimeler: Dilbilgisi, çatı, katmerli çatı.

Türkiye Türkçesinde İşteş Özne

Doç. Dr. Ahmet Turan DOĞAN

Cümle, dilbilgisi kategorilerinin en doğru değerlendirildiği dil birimidir. Bu kategori değerlendirmelerinin cümle düzeyinde yapılmasının en gerekli olduğu konu ise çatıdır. Temel öge/kurucu öge olan yükleme göre cümlede bulunması gereken zorunlu ögeler çatıyı oluşturur ve çatı zorunlu ögelerin özelliklerine göre bir ad alır. İşteş çatı da bunlardan biridir. İşteş çatıda kılış fiiline -ş- eki getirilerek fiilin ifade ettiği işin ortaklaşa veya karşılıklı yapıldığı ifade edilir. Cümle ise temel öge olan yüklem ve zorunlu öge olan öznenen oluşur. Ancak, kılış fiillerinde özne zaten zorunlu olduğu için çatıyı belirleyecek ikinci bir ögenin işteş çatılı cümlelerde olmadığı görülür. Bu durumda öznenin eksiltelen ögeleri kendi bünyesinde barındırdığı görülür ve bu özelliğinden dolayı da işteş özne olarak adlandırılması gerekliliği ortaya çıkar. Peki, “İşteş özne bünyesinde hangi ögeleri barındırır, bu ögeleri belirleyen yüklem özellikleri nelerdir, işteş çatı dil kullanıcısının hangi ihtiyacını giderir?” bu soruların cevabı söz konusu bildiride aranmıştır. Bu sorulara cevap aranırken öncelikle cümle düzeyinde dil birimleri, cümle yeterli değilse parça ve metin düzeyindeki dil birimleri esas alınmıştır. Çünkü, çatıyı belirleme, çatıya göre cümle ögelerini adlandırma işlemleri en az cümle düzeyindeki dil birimleri incelenerek belirlenebilir. İncelemeler sonucunda Türkiye Türkçesindeki işteş çatılı cümlelerde birbiriyle, birlikte veya birbirini tarzındaki ögelerin yüklem almış olduğu ekten dolayı özনে toplandığı, bunların bazılarının istense de çatıdan dolayı cümleye giremediği, bazılarının ise kullanıcının tercihine göre girebildiği görülmektedir. Bu sebeple, söz konusu çatıya sahip cümlelerdeki öznenin salt özne olmaktan uzak olduğu ve bir özne türü olarak işteş özne olarak adlandırılması gerektiği ortaya konmuştur.

Anahtar Kelimeler: Türkiye Türkçesi, özne, işteş özne, çatı.

Türkiye Türkçesinde Cümle Bağımlılaştırıcı Bağlaçlar Üzerine

Doç. Dr. Hasene AYDIN

Cümleyi oluşturan zorunlu ve seçimlik ögeler, dilin yapısal özellikleri doğrultusunda farklı biçimlerde kurgulanabilirler. Bu anlamda cümle ögeleri; sözcük, sözcük öbeği ya da cümle kuruluşunda olabilir. Bağımsız cümlelerin başka bir cümleye dâhil olarak öge görevi üstlenmesi, o cümlenin bağımlılaşması demektir. Bağımsız cümlelerin bağımlılaşmaları, bir başka deyişle temel önerme konumundan yan önerme konumuna geçişleri, farklı yollarla olabilmektedir. Bu noktada bazı bağlaçların da rolü görülür. Bağlaçların temel görevi, denk unsurları birbirine bağlamaktır. Dolayısıyla bazı bağlaçlar, cümleleri de bir araya getirebilmektedir. Dil bilgisinde cümleleri bağladıkları için genel olarak cümle bağlaçları olarak ele alınan bağlaçların, farklı özellikler gösterdikleri dikkati çeker. Kimi cümle bağlaçları, cümle üstü birimlerde metin ögesi olarak görev yapıp cümleleri anlamca ilişkili kılarken bazıları, bağımsız bir cümlenin önüne, ardına, bazen de içine eklenerek o cümleyi yan önerme yapma görevini de üstlenmekte; böylece ilgili cümle, başka bir cümlenin yapıca parçası olmaktadır. Cümleleri bağlayan her bağlacın bağımlılaştırma görevinin olmaması, bu bağlaçların daha ayrıntılı olarak ele alınması zorunluluğunu ortaya çıkarmaktadır. Alan yazına bakıldığında bağlaçların bu özelliğine değinilerek bazı adlandırmalar yapıldığı görülür. Ancak bu çalışmalarda değerlendirilen bağlaç sayısı sınırlıdır. Türkiye Türkçesiyle ilgili çalışmalarda daha çok "de, ki, eğer, ise" bağlaçlarının bağımlılaştırma görevi üzerinde durulmuştur. Oysa bunların yanı sıra "hele, hele bir, madem, mademki, hazır, nasıl ki, değil mi ki, ne zaman ki, diyelim, diyelim ki, tam" gibi başka dil birimlerinin de böyle bir işlev üstlendiği görülmektedir. Üstelik bunların arasında da cümledeki konum, nitelik gibi bakımlardan çeşitli farklar bulunmaktadır. Bağlaç sınıflandırması çalışmalarına katkıda bulunabilmek amacıyla yapılan bu çalışmada Türkiye Türkçesinde cümle bağımlılaştırıcı bağlaçlar bütüncül olarak ele alınmaya çalışılmakta ve cümle bağlaçlarının da görev bakımından ayrılmaları gerektiğinin altı çizilmektedir.

Anahtar Kelimeler: Bağlaç, cümle bağlaçları, bağımlılaşma, yan önerme.

İle Edatının Anlamsal Değişimi Üzerine Bir Değerlendirme: “İle Birlikte” Kullanımı

Dr. Öğr. Üyesi Züleyha Hande AKATA

Ekleşme, sözcüklerin yapısal özelliklerinde meydana gelen değişimler sonucunda bağımsız bir biçimbirimken bağımlı bir biçimbirime dönüşme sürecine karşılık gelmektedir. Türkçenin elde edilen ilk yazılı kaynaklarından bugüne kadar ekleşme sürecini tamamlayarak bir bağımlı biçimbirime dönüşmüş pek çok öge olduğu bilinmektedir. Nitekim ile edatı da günümüzde ekleşme süreci devam eden hem bağımlı hem de bağımsız biçimbirim olarak kullanılan ögelerden biridir. İle'nin bu ekleşme sürecinde işlev ve anlam bakımından değişimi de devam etmektedir. Nitekim bu değişimi imleyen dil kullanımlarını da görmek olasıdır. Bunlardan bir tanesi de günümüz dil kullanımlarında birliktelik anlamında kullanıldığında kendisiyle eş anlamlı sözcüklerle bir arada kullanılmasıdır. Bunların en sık karşılaşılan örneği ise birlikte-beraber ögeleridir. İlenin ekleştiği durumlarda anlamsal bir aşınmaya uğrayarak bu sözcüklerle kullanılmasına karşın günümüzde bağımsız bir biçimbirim olarak kullanıldığı durumlarda da anlamsal bir aşınma ile kendisi ile eş anlamlı olan bu sözcüklerle kullanıldığı görülmektedir. Peki bu kullanım bir anlatım bozukluğu mudur, yoksa ile edatının anlamındaki bir değişikliği mi imlemektedir?

Bu çalışmada birliktelik anlamıyla ile birlikte biçimindeki kullanımların son dönem dil kullanımlarında daha sık gözlemlenir oluşunun nedenlerini araştırmak ve anlamsal tekrara yol açan bu kullanımının dil kullanıcıları tarafından tercih edilme sebeplerini ortaya koymak amaçlanmıştır. Çalışmada ile birlikte ögesinin dilbilgisel yapısı, kullanımı ve anlamı üzerine odaklanılacaktır. Güncel Türkçede ilenin eş anlamlı ögelerle kullanımının anlam pekiştirici bir işlevi imlemediği tam tersine ile edatının ekleşme sürecinin bir sonucu olarak anlamsal bir yitime uğramış olduğunun göstergesi olduğu görüşü, çalışmanın temel varsayımdır. Çalışmada ilenin günlük dil kullanımlarındaki örnekleri üzerinden çıkarımlarda bulunmaya ve dilin gelişim sürecine dair bir farkındalık oluşturarak ilenin bu anlamsal değişim süreci delillendirilmeye çalışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Ekleşme, dilbilgiselleşme, edat, ile, ile birlikte, anlamsal değişim.

Sivas Ağızları ve Kazak Türkçesindeki Ortak Söz Varlığı

Dr. Öğr. Üyesi Gülmira OSPANOVA

Çağdaş Türk lehçeleri ile Anadolu ağızları leksik, fonetik, morfolojik, semantik ve sentaktik açılardan karşılaştırıldığında, birçok ortak özelliğe rastlanmaktadır. Ölçünlü Türkiye Türkçesinde bulunmayan bu dilsel benzerliklerin veya ortaklıkların bilhassa Kıpçak Türkçesi özellikleri taşıması, çalışmamızın konusu açısından önemlidir.

Anadolu ağızlarının Oğuz Türkçesinin temelinde kurulan Eski Anadolu Türkçesinin birer bakiyesi olması, Kazak Türkçesinin ise Eski Kıpçakçanın modern uzantısı olması hasebiyle, karşılaştırmalı çözümleme yöntemine dayalı dil bilimsel çalışmaların yapılması önemlidir. Çalışmada, Anadolu ağızlarından Sivas ili ağızları ile Kazak Türkçesinin leksik açıdan bazı ortak unsurları ele alınmıştır. Doküman tarama yoluyla elde edilen, leksik açıdan ortak özellik taşıyan 108 sözcük ve sözcük öbeği üzerinde durulmuştur. Tespit edilen leksik malzemelerin aynılığı veya benzerliği dikkat çekicidir. Büyük çoğunluğunun Türkçe sözcüklerin oluşturduğu örnekleme eş sesli sözcükler dâhil edilmemiştir. Örnekleme oluşturan yapıların anlamları, tarihî gelişimleri ve etimolojileri verilerek karşılaştırılmıştır. Elde edilen bulgular, Türk Dili'nin tarihî dönemlerinde kullanılan sözcükleri aynen yaşatmak veya bu sözcüklere yeni anlamlar yükleyerek kullanmak, ayrıca yeni sözcükler türetmek, birleşik sözcükler oluşturmak, yansıma sözcüklere ve yabancı sözcüklere başvurma gibi çeşitli yollardan oluşturulan ortak söz varlığını ortaya koymaktadır. Fonetik varyantlaşma sonucunda oluşan sözcük ve sözcük öbeklerinden “süt, yoğurt gibi yiyecek ve içecekler” anlamına gelen ağartı, ağartu, a:rtu ~ ağarğan; “aşık kemiğinin çukur tarafı” anlamına gelen çik ~ şik, şige, “kıskanmak” anlamına gelen günüle-, günülle- ~ künde-, ölçünlü dildeki anlamlarından farklı anlamlarda kullanılan üzül- ~ üzil- “ölmek”; ahdar-, ahdar- ~ aqtar- “karıştırmak; dökmek” vd. örnekler, ortak söz varlığının aynı dil yapısının sağladığı imkânlardan faydalanılarak aynı dil mantığı çerçevesinde biçimlendiğini göstermektedir.

Çalışmanın amacı, Sivas ağızları ile Kazak Türkçesindeki ortak söz varlığına dikkat çekmek ve sözcük bilimi açısından genel değerlendirmesini yapmaktır.

Anahtar Kelimeler: Kazak Türkçesi, Sivas ağızları, söz varlığı, sözcük bilimi.

Ad Durum Ekleri Özelinde Gürcülere Türkçe Öğretimi Üzerine Bir Bakış

Dr. Öğr. Üyesi Mehmet Nadir ACET

Türkçe bugün dünyanın birçok ülkesinde öğretilmektedir. Ana dilin özelliklerinden kaynaklı fiziksel eksiklikler ve birçok farklı nedenlerden dolayı dil öğretimi yapılan ülkelerde çeşitli sorunlar ortaya çıkmaktadır. Bu sorunlar dilden dile değişmektedir. Bu farklılıkları çözmek için çeşitli yöntem ve metotlar kullanılmaktadır.

Türkçe'nin sistemli bir dil olmasından ötürü Yabancı dil olarak Türkçe öğretiminde özellikle dil bilgisi yapılarının da sistemli bir biçimde öğretilmesinin zorunluluğu düşünülebilir. Ancak dilimizin uluslararası öğrencilere öğretiminde o dili konuşanların ana dilleri ile olan gramatikal farklılıkları öğrenim sürecinde de çeşitli sorunların ortaya çıkmasına sebep olmaktadır.

Türkçe ve Gürcüce iki farklı dil ailesine mensup dillerdir. Bu dillerin öğretiminde farklı dil ailelerinden olmasının olumlu ya da olumsuz yanları vardır. Örneğin, her iki dildeki zamanlar veya isim hal eklerindeki benzerlikler ve farklılıklar dilin öğrenilmesini zorlaştırmaktadır. Dolayısıyla hatalar ortaya çıkabilmektedir.

Gürcistan'da Türkçe öğretimine yönelik çalışmalar yapılıyor olsa da eksiklikler ve çözülmeyi bekleyen sorunlar devam etmektedir. Yabancı öğrencilere Türk dil bilgisi, tek başına alıştırma ile değil diğer dilin dört temel becerisiyle ilişki kurarak öğretilmelidir. Dil bilgisi öğretimindeki sorunlar diğer dil becerilerini de olumsuz etkileyebilmektedir.

Bir dili öğrenirken bazı sorunlarla karşılaşmak ve hatalar yapmak son derece doğal bir eylemdir. Türkçeyi yabancı dil olarak öğrenmeye çalışan her yabancı öğrenci gibi Gürcülerin de bu zorluklarla karşılaştığı görülmektedir.

Bu çalışmada, Türkçeyi öğrenmeye çalışan Gürcü öğrencilere Türkçe ad durum ekleri öğretilirken hangi sorunlarla karşılaştığı, öğrencilerin ne tür yanlışlar yaptıkları ve bu yanlışların en aza indirgenmesi hatta tekrarlanmaması için karşılaşılan sorunları çözebilmeye yönelik adımların neler olabileceği üzerinde durulacaktır.

Anahtar Kelimeler: Yabancı dil olarak Türkçe, Gürcistan, ad durum eki, Türk dilbilgisi, Gürcü.

Atsız'ın Eserlerinde Birleşik Fiiller

Dr. Maksut YILDIRAN

Atsız, ömrünün büyük bir bölümünü araştırmaya, düşünmeye ve yazmaya harcamıştır. Dil, tarih, edebiyat, sanat ve siyaset gibi farklı alanlarda eserler kaleme almıştır. Siyasi duruşu ve romancılığı ile bilinmesinin yanında, çok iyi bir bilim adamıdır. Aynı zamanda Türkçülük davasının inanmış ve yılmaz önderidir. Bu çok yönlü şahsiyetin roman, hikaye, şiir, makale vb. türlerinde 28 adet kitabı vardır. Birleşik fiil, en az iki kelimededen oluşan fiil yapılarıdır. Bir fiile eklenen isim, fiilimsi, deyim, atasözü ve fiil yardımıyla oluşturulur. Oluşturulduğu kelime türüne göre de farklı adlandırılır. Bilim adamları arasında bu adlandırmalarda fikir birliğine varılmamıştır. Çalışmamızda, bu büyük şahsiyetin hayatını, eserlerini ve kendisinin kaleme aldığı eserlerdeki birleşik fiilleri ele aldık. Dönemin birleşik fiil yazımı farklılık gösterdiği için imla kurallarını da inceledik. Nihal Atsız'ın hacimli külliyatında tespit ettiğimiz birleşik fiilleri, okuyucuların ve araştırmacıların bilgisine sunduk.

Anahtar Kelimeler: Atsız'ın eserleri, birleşik fiil, imla.

Yönetim ve Bağlama Kuramı'na Göre "Ses" Öykü'sünde Yönetici Unsur

Şevval ÖZGÜLTEKİN

Dil, kuralları çerçevesinde oluşan ve gelişen insana özgü bir olgudur. Bu oluşum ve gelişim toplumlarda farklı boyutlarda ve özelliklerde kendini göstermektedir. Ortaya çıkan bu farklılık, karmaşık bir yapı ortaya koymaktadır. Bu karmaşık yapısı dili farklı disiplinlerde inceleme alanı haline getirmiştir. 20. yüzyılda dil kendi kurallarını sistemleştirip yeni boyutlar atfederek dilbiliminin ortaya çıkışını sağlamıştır. Dilbilim de dil gibi farklı inceleme alanlarına sahiptir. Bu inceleme alanları bir zincirin halkaları gibi birbirlerinin alt dallarını oluşturur. Bu halkalar dil, dil bilimi, dil bilgisi gibi silsilelerle devam etmektedir. Dil bilgisinin de alt dalı olan bir diğer inceleme alanı ise söz dizimidir. Söz dizimi dil sisteminin oluşumu ve akışını açıklamayı hedefleyen dil felsefesinden itibaren başlayıp dil bilimine / dilbilgisine kadar uzanan bir alandır. Bu hedefler doğrultusunda söz dizimi incelemeleri farklı yaklaşımlar ve yöntemlerle geliştirilmiştir. Bu yaklaşımların temel ve ortak özelliklerinden bir tanesi ise cümleyi yöneten unsurun, yüklemcil ögede yer alan fiillerin olmasıdır. Chomsky'nin geliştirmiş olduğu Yönetim ve Bağlama Kuramı'na göre bir söz diziminde yönetici konumunda yer alan bir baş unsur ve ona bağlı diğer unsurları kesin suretle barındırması gerekmektedir. Diğer unsur olarak kastedilen yapı; söz diziminde yer alan kelimelerin anlamsal özelliklerine dayanılarak zorunlu ve seçimlik olarak ele alınabilir. Zorunlu ve seçimlik unsurlar söz diziminde yer alan yöneticiyi nitelendirme veya belirtme görevlerinde rol oynamaktadır. Söz diziminde yer alan bir yönetici unsur bir öbek yapıyı yönetirken diğer bir öbek yapıya da rol tayin edebilmektedir.

Bu çalışmada ise Sabahattin Ali'nin "Ses" adlı öyküsünde yer alan tümceleri Chomsky'nin Yönetim ve Bağlama Kuramı ilkelerini dikkate alınarak değerlendirilmeye çalışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Söz dizimi, Yönetim ve Bağlama Kuramı, yönetici, baş unsur, Sabahattin Ali.

Cumhuriyetin Kuruluş Dönemi Dil ve Kültür Politikası Bağlamında Halkevlerinin Faaliyetleri

Prof. Dr. İbrahim ERDAL

İslamiyet'in kabulü ile başlayan tarihi süreçte özellikle Arapça ve Farsçanın etkisi altında kalan Türkçe, Karamanoğlu Mehmet Bey ile yeniden devlet dili haline getirilmiştir. Osmanlı hükümdarı II. Murat döneminde de Kabusname adlı divanın yeniden çevirisi sırasında herkesin kolaylıkla anlayabileceği sade bir Türkçe'nin kullanılması istenmiştir. Tanzimat Fermanı ile birlikte kimlik tartışmalarının yaşandığı süreçte hem okuryazar oranını arttırmak hem de Türkçeyi özellikle Arapça ve Farsça etkisinden kurtarmak için başlayan çalışmalar Şemseddin Sami'nin Türkçe sözlüğü ile somutlaşmıştır. İkinci Meşrutiyet ile birlikte artan Türkçülük düşüncesiyle Türkçe kullanımı, dilin yabancı dillerde kurtarılması ve yeni alfabe arayışları ortaya çıkmıştır.

Türkiye Cumhuriyetinin kurulmasıyla devletin temel ayaklarından birisi dil olmuş Türkçenin kolay anlaşılır bir alfabeyle kullanılması, kadim bir geçmişe sahip olduğunun ortaya çıkarılması, unutulmuş dil ve kültürel eserlerin yeniden değerlendirilmesi devlet politikası haline getirilmiştir. Bu bağlamda kurulan Türk Dili Tetkik Cemiyeti'nin Türkçenin kadim özelliklerinin derlenmesi, unutulmuş eserlerinin yeniden kazanılması amacıyla çalışmalar başlatmıştır. Dilde sadeleşme, Türkçenin yabancı kelimelerden kurtarılması veya özellikle teknolojik kelimelerin Türkçeleştirilmesi, yeni alfabe ile Türkçe okuryazarlığın artırılması faaliyetlerinde önemli yardımcı kurumu Halkevleri olmuştur. Halkevlerinin Dil ve Edebiyat Şubesi üyeleri Anadolu'nun en ücra köşelerine kadar giderek derlemeler yapmış devlet politikası bağlamında Türkçe'nin grameri üzerine inceleme eserler yayınlamış, Türkçenin saklı kültürel hazinelerini ortaya çıkarmış, Dil kurultaylarında alınan kararları halka ulaştırmıştır. Bu bildiride devletin dil politikası halkevlerinin faaliyetleri üzerinden değerlendirilecektir.

Anahtar Kelimeler: Türk Dili Tetkik Cemiyeti, derleme, halkevleri.

Türklerin Bağımsız Olmadığı Ülkelerde Türk Nüfusa Karşı Uygulanan Dil Politikaları: Rusya, Çin ve İran Örnekleri

Prof. Dr. Elçin İBRAHİM

Rubabe İBRAHİM

Dil politikası ve dil planlaması, toplumdaki dilleri veya dil çeşitliliğini, dillerin işlevini etkilemek amacıyla bilinçli olarak yürütülen faaliyetlerdir. Dil politikası her ülkede farklı şekillerde ve farklı kurumlar tarafından uygulanmaktadır. Her devletin ve toplumun kendi dil politikası vardır.

Farklı Türk topluluklarında yaşayan Türk dilleri üzerine yapılan araştırmalar son dönemde boyut ve yaklaşım açısından daha objektif ve duyarlı bir nitelik kazanmaya başlamıştır. Özellikle 1990'lı yıllardan sonra yok olmak tehlikesinde olan dillere olan ilgi artmış ve bu tarihten sonra sistemsiz de olsa araştırmalar yapılmaya başlanmıştır. Türk dillerinin (lehçelerinin) bazıları uluslararası bilimsel literatürde “tehlikedeki diller” olarak adlandırılan ve konuşanlarının sayısı giderek azalan diller arasında yer almaktadır. Şu anda özellikle Rusya Federasyonu, Çin, İran, Moldova, Bulgaristan, Gürcistan vb. (bugün Türk toplumlarının daha çok yaşadığı ülkeler) o ülkelerin hegemonik dil ve kültürünün etkisiyle asimilasyona maruz kalmakta, kültürlerini, dillerini ve etnik kimliklerini kaybetme tehlikesiyle karşı karşıyadır.

Günümüzde farklı topluluklar halinde yaşayan Türk halklarının dillerinin ve milli kimliklerinin korunmasına yönelik birtakım tedbirler alınmaktadır. Rusya Federasyonu, Çin Halk Cumhuriyeti ve İran İslam Cumhuriyeti'nin üst mevzuat ve anayasalarında azınlık Türk halklarının dillerinin devlet korumasının sağlanmaması, bu ülkelerde yaşayan Türk halklarının dillerini korumasını zorlaştırmaktadır. Çin, İran, Rusya gibi ülkeler, Türk halklarına karşı sert bir politika izleyerek bu dilleri baskı altında tutmakta, bu dillerin korunmasını garanti etmemek, hatta normal gelişimlerini bile engellemektedir. Her üç ülkede de uygulanan dil politikası ve dile ilişkin olarak kabul edilen yasalar, orada yaşayan az sayıdaki Türk halkının dillerini tehlikeye atmıştır.

Araştırmamızda günümüzde Türklerin bağımsız olmadığı, topluluk şeklinde yaşadıkları ülkelerde (Rusya, Çin, İran) onlara karşı uygulanan dil politikalarından ve çözüm yollarından bahsedeceğiz.

Anahtar Kelimeler: Dil politikası, Türk toplulukları, Türk dilleri, tehlikedeki diller, etnik kimlik, dil.

Harezm Folklorunun Destani: Bahşi Repertuari ve Performans Becerileri

Doç. Dr. Nasiba SABİROVA

Bu makale Harezm'de folklor destanlarının icrasında müzik aletlerine ve müziğe verilen önemi incelemektedir. Aynı zamanda melodilerin özellikleriyle de ilgilenir, melodilerin kendi isimleri vardır ve bakhşilerin bunları ezberlemesi zorluk ve sorumluluk doğurur. Aynı zamanda bakhşilerin repertuarının ve performans becerilerinin araştırılmasını da amaçlamaktadır. Ayrıca makalede aşağıdakilerle ilgili bilgiler verilmektedir. Bakhshi'nin inançlı, dinamik bir enerjiye ve mesleğine yönelik gayrete sahip olması gerekir. Khorezm'den Suyav Bakhshi Muhammad Rahimkhan, Soniy-Feruz'da 21 gece boyunca "Eroglı" destanını seslendirdi ve hatta Poyarik'ten Amin Bakhshi bile üç ay boyunca "Alpomış" destanını seslendirdi. Görünüşe göre bakhshi'nin becerisi pek çok şeye bağlı. Folklor destanlarını söyleme sanatına ilişkin her şey gelenekle başlar. Ayrıca folklor destanlarını söyleme geleneği de nesilden nesile aktarılmıştır. Yetenekli bakhşilerin dizisi tüm folklor destanlarını ayrıntılı hale getirebilir. Makale, bakhşilerin folklor destanlarını söyleme becerilerini geliştirdikleri koşullara ilişkin örnekler sunmaktadır. Makalede ayrıca hikaye anlatma geleneğinin yüzyıllar boyunca nesilden nesile aktarıldığı, yetenekli icracıların bunu sürekli geliştirdiği, ancak icracının kişisel becerilerinin ancak gelenek bağlamında ortaya çıktığına dair örneklere de yer veriliyor. Destan şiirinin sırlarını bilmeyen icracının hünelerini gösterememesi, bu gizemin esas olarak destanın kompozisyonuna yansıdığı ve folklorda buna destan deseni denildiği konusunda ilginç bilgiler veriliyor.

Anahtar Kelimeler: Bahşi, bahşi repertuarı, icra becerileri, bahşi okulu, destan icrası, idare, müzik, dostluk, destan söyleme gelenekleri.

16. Yüzyıl Başlarında Yazılmış Ādāb-ı Menāzil'de Dudak Uyumu Yönünden İkili Yazılışlar

Dr. Öğr. Gör. Rafet ATALAY

Ādāb-ı Menāzil, 16. yüzyıl başlarında kadınlar için yazılmış bir ahlak, öğüt ve dinî bilgiler kitabıdır. Üzerinde çalıştığımız Hicrî 922 tarihli Ādāb-ı Menāzil nüshası, Türkiye Yazmaları Toplu Kataloğu'nda 06 Mil Yz B 928 arşiv numarası ile kayıtlıdır. Eserin metninin sonlarında geçen bir ifadeye göre müellifinin Abdüllatif İbn-i Durmuş Fakih olduğu kesindir. Abdüllatif İbn-i Durmuş Fakih ile ilgili olarak kaynaklarda onun dinî, ahlakî ve tasavvufî konularda eserler vermiş fazilet sahibi bir kişi olduğu belirtilmektedir.

Osmanlı Türkçesi yazı dilinin yabancı unsurlarla henüz ağırlaşmadığı yıllarda yazılan Ādāb-ı Menāzil, sade bir dile ve zengin Türkçe dil malzemesine sahiptir. Özellikle eserde üzerinde durulan konulara dair anlatılan kısa hikâyeler, Türkçe söz varlığı yönünden epeyce zengindir. Eserin söz varlığı içinde Türkçe sözcüklerle kurulmuş birleşik fiiller önemli bir yer tutmaktadır. Bununla birlikte eserin harekeli ve açık imlası, dönemin ses özellikleri açısından önemli veriler sunmaktadır. Özellikle dudak uyumunun oluşmaya başladığını tanımlayacak örneklerin tespit edilmiş olması bu verilerdendir.

Yapılan araştırmalara göre dudak uyumu, Türkçenin her dönemi ve her sahasında belirgin olmamış ancak Türkiye Türkçesinin ölçünlü yapısında kuvvetli bir biçimde oluşmuştur. Eski Türkçede dudak uyumunun varlığı bazı tereddütlerle birlikte genel olarak bilinmektedir. Eski Anadolu Türkçesinde ise dudak uyumunun çeşitli nedenlerle bozulduğu, özellikle de yuvarlaklaşma eğiliminin artmasıyla büsbütün kalktığı görülmektedir. Klasik Osmanlı Türkçesi Dönemi'nden itibaren de dudak uyumunun oluşmaya başladığını bu dönem eserlerinde izleyebiliyoruz.

Osmanlı Türkçesi Dönemi'nde imlada hareke kullanımı 15-16. yüzyıllardan itibaren azalmaya başlamıştır. Bu durumun o dönemdeki Türkçenin ses özelliklerinin tespit ve takibini zorlaştırdığı bir gerçektir. Üzerinde çalıştığımız 16. yüzyıl başlarında yazılmış olan Ādāb-ı Menāzil ise harekeli açık imlasıyla dönemin ses özelliklerine dair önemli veriler içermektedir.

Bu bildiride Ādāb-ı Menāzil öncelikle içerik, dil özellikleri ve söz varlığı bakımından kısaca tanıtılacak, sonra da dudak uyumu bakımından ikili yazılışlar örneklenecek, bu örneklerden hareketle de eserin dudak uyumunun henüz oluşmaya başladığı yıllarda yazılmış olduğu tespitiyle değerlendirme yapılacaktır.

Anahtar Kelimeler: Ādāb-ı Menāzil, Abdüllatif İbn-i Durmuş Fakih, dudak uyumu, imla, Osmanlı Türkçesi.

Türkçe Diliçi Çeviri: Muhyî Dîvânı'nda Eylemek Yardımcı Fiiline Yüklenen Anlamlar

Dr. Öğr. Üyesi Nihal YAVUZ

Dilbilim ve edebiyat incelemelerinde kullanılan bir alan olarak biçembilim (stilistik), yazılı ya da sözlü eserlerde kullanılan dilin özelliklerini, üslup ve tarzını inceler. Biçembilim, metinlerde dilin hangi biçimlerde kullanıldığını, hangi dilsel araçların öne çıktığını, bunların nasıl bir etki yarattığını anlamaya çalışır. Biçembilimin inceleme anlamlarından olan çeviri bilim 1970'lerde bağımsız bir bilim dalı olur ve diller arası, dil içi ve göstergeler arası çeviri olmak üzere üç alanda faaliyet gösterir. Çeviri biliminin faaliyet alanlarından olan dil içi çeviri hem kaynak hem de erek metnin aynı dilin ürünü olduğu çeviridir.

Türk edebiyatının farklı dönemlerde verilen ürünleri zamanla dil içi çeviri yoluyla yeniden yazılmaya ihtiyaç duymuştur. Özellikle Klasik Türk şiiri metinleri günümüz okuyucusuna yeniden sunulurken dil içi çeviri yönteminin uygulanması zorunlu hale gelmiştir. Çeviri esnasında kelimelere, kelime gruplarına ya da cümlelere anlamsal olarak müdahale edilir ve dilde var olan kullanımlar dil içi çeviri ile yeni karşılıklar bulur. Bu bağlamda Muhyî Divânı'nda yer alan “eylemek” yardımcı fiili ile oluşan kelime grupları ve dil içi çeviri esnasında bu kelime gruplarına yüklenen anlamların incelenmesi çalışmanın amacını oluşturmaktadır.

Muhyî Divânı'nda “eylemek” yardımcı fiili ile kurulan yedi yüze yakın kelime grubu yer almaktadır. Dil içi çeviri esnasında “eylemek” yardımcı fiilinin birbirinden farklı anlamlar oluşturduğu tespit edilmiştir. Bu durum Klasik Türk edebiyatı metinlerinin dil içi çevirisi ile Türkçenin anlam zenginliğine önemli katkılar sağlanabileceğini göstermektedir. Özellikle birleşik fillerin dil içi çevirisinde yardımcı fiilin aynen kullanılmasının tam anlamı karşılamakta yetersiz kaldığı ve yeni anlamlara ihtiyaç duyulduğu görülmektedir.

Anahtar Kelimeler: Çeviri bilim, dil içi çeviri, Klasik Türk şiiri, Muhyî Dîvânı, eylemek yardımcı fiili.

Iştınmak Fiili Üzerine

Öğr. Gör. Dr. Ali Selami BAŞOĞLU

Türkler, tarih boyunca farklı coğrafyalara yayılıp pek çok kavim, boy, ulusla etkileşim içinde olarak kültür alışverişinde bulunmuş, buldukları geniş coğrafyalarda kültürel unsurları şekillendirmiş veya şekillenmiştir. Bugün sözlük hazinemizde sayamadığımız binlerce kelime vardır. Bu kelimelerin bazıları unutulup giderken bazıları çoğalıp yayılmış ve varlığını devam ettirmiştir. Unutulmaya yüz tutmuş kelimelerden biri de ıştınmaktır. İzlerine halk ağzında, yaşlıların dilinde, daha çok da varlığına Bulgaristan Türk ağızlarında rastladığımız yaşlıların kullandığı bu kelimenin izini sürmeye çalıştık bu araştırmamızda. Ağızlarla; dile, sosyolojiye, tarihe ait birçok bilinmeyen ortaya çıkarılmaktadır. Bu nedenledir ki ağızlar bilim alanları için önemli bir başvuru kaynağı olabilmektedir. Bizler de kökeni merak edilen bu fiili değişim ve gelişim sürecini ağızlar yardımıyla ortaya koymaya çalıştık. Bu bildiride, konuşmak, gürültü yapmak, sesini çıkarmamak, mukabele etmemek, ehemmiyet vermemek, üstüne mal etmemek anlamında kullanılan ıştınmak fiili üzerinde durulmaya çalışılmıştır. Etimoloji sözlükleri, Derleme Sözlüğü ve bazı çalışmalarda, ıştınmak kelimesine temas edilmiş ancak kelime üzerine müstakil bir inceleme yapılmamıştır. Bu çalışmada, ıştınmak fiilinin yapısı ve oluşumu hakkındaki bilinenlerden yola çıkılarak bilinmeyene ulaşılmaya çalışılmıştır. Saha çalışmalarındaki eserler taranarak bağlam üzerinden hangi anlamlarda kullanıldığına dair veriler elde etmeye çalışıldı. Çalışmanın sonunda kelimenin “hiç tınma” kelimesinin birleşimi neticesinde bölgeye has ses hadiseleriyle ıştınmak şeklinin ortaya çıkmış olabileceği kanaati ağır basmakla beraber hıştınmak kelimesinin bölgenin karakteristik kelime başındaki “h” ünsüz düşmesi neticesinde ortaya çıkabileceği de göz ardı edilmemelidir.

Anahtar Kelimeler: Fiil, Bulgaristan Türk ağzı, ıştınmak, sözlük.

Kaşkay Diyalektinde Moğolca Söz Varlığı

Arş. Gör. Dr. Hüseyin GÖKÇE

Sözcük alışverişleri genellikle kültürel, siyasal ve tarihsel olarak ortak bir geçmişe sahip olan toplumların dillerinde meydana gelir. Bu durum Türkçe ve Moğolca için de geçerlidir. Tarih boyunca birbirleriyle iç içe yaşayan bu toplumların dillerinde çeşitli sözcük alışverişleri meydana gelmiştir. Kaşkay diyalekti de Moğolcadan sözcük alan bir Türk diyalektidir. Günümüzde İran'ın güney bölgesinde yaşayan Kaşkaylar, tarihi süreç içerisinde yer yer Moğollar ile etkileşimde bulunmuşlar ve bu etkileşim sonucunda Moğolcadan çeşitli sözcükler almışlardır. Türkçedeki Moğolca sözcükler üzerine muhtelif çalışmalar yapılmış olsa da Kaşkay diyalekti özelinde bir çalışmaya rastlanmamıştır. Dolayısıyla bu çalışmada Kaşkay diyalektindeki Moğolca alıntı kelimeler incelenecek ve Kaşkaylar ile Moğollar arasındaki ilişkiden bahsedilecektir.

Anahtar Kelimeler: Kaşkay, Moğolca, alıntı sözcükler, söz varlığı.

Ana Dili Türkçe Olan Hedef Kitleye Dil Öğretiminde Seçilecek Anlatı Metinlerinin Belirlenmesine Dair Yöntem ve Yaklaşımlar

Prof. Dr. Ali YAKICI

Ana dil öğretiminin etkili olmasını sağlayan önemli yöntem ve yaklaşımlarından biri de metin seçimidir. Ana dili Türkçe olan hedef kitlenin dil öğretimine yönelik olarak hazırlanan kitap, makale vb. çalışmalara bakıldığında genellikle dilin nasıl öğretilmesi/ öğrenilmesi gerektiğine dair önemli yöntem ve teknik bilgilere yer verilmiş ama metin seçimi üzerinde fazla durulmamıştır. Tıpkı helva yapım tekniklerinin hakkıyla verilip un, yağ, şeker vb. kalitesinden ya da varlığından söz edilmediği gibi. Çünkü dil öğretimi yöntem ve tekniklerinin ele alındığı oranda ana dili Türkçe olan hedef kitleye seçilen ya da seçilecek metinlere dair bilgilere yer verilmediği görülmektedir. Türkçe öğretimi konusunda yapılan 1980 sonrası çalışmalara bakıldığında bu durum belirgin olarak görülmektedir. Türk Dili dergisinin 379-380. Temmuz Ağustos 1983 sayıları Dil Öğretimi konusuna ayrılmıştır. 37. sayfada Ahmet Hamdi Tanpınar'ın; «Türk düşüncesinin yüzyıllarca süren başıboşluğunun on üç asırdan beri muhtelif lügatlerin arasında dolaşan Türk düşüncesi ancak Türkçenin içinde ve Türkçe metinler arasında kendini bulabileceğini» belirten sözlerine yer verilmesine rağmen bu dergide yer alan 40 makaleden 10'u Türkçenin ana dil olarak öğretimine 30'u ise yabancı dil olarak öğretimine dairdir.

Türkçe öğretimi alanında önemli çalışmalara imza atan Özcan Demirel'in MEB yayınları arasından çıkan kitabında da dil öğretimine yönelik önemli teknik bilgiler yer almakla birlikte ana dili Türkçe olan hedef kitlede özgüven oluşturacak metin özetleri ya da örneklerinin yeterli olmadığı fark edilmektedir.. Sadi'den, Reşat Nuri'den, Sait Faik'ten metin örneklerinin olması doğaldır. Fakat Refik Halit Karay'dan, Ahmet Hikmet Müftüoğlu'ndan, Oğuz Kağan'dan, Dede Korkut'tan vd. metinlerden örneklere rastlanmamaktadır. Benzeri diğer Türk dili ve edebiyatı öğretimine yönelik olarak yayımlanan bazı kitaplarda ana dili Türkçe olan hedef kitleye yönelik destan metinlerine kısmen de olsa yer verilmiştir. Fakat bu metinlerden hangi yaş gruplarına uygun olarak nasıl bir yol takip edileceğini dair açık bir yaklaşım sergilenmemiştir. Bunun içindir ki; ana dili Türkçe olan hedef kitleye, buldukları yaş gruplarına göre psikolojik, sosyolojik ve kültürel bakımdan onlarda özgüven ve yaşama sevinci oluşturacak metinler seçilmelidir. Bu metinler seçilirken başka etnik kişi, boy, ulus ve unsurlarla mukayese ve onlara hakaret niteliği taşımayan, Türk'ün yüksek kişilik ve ahlâkını, millî değerlerini gerçekçi biçimde ortaya koyan ve anlatan metinler tercih edilmelidir. Ana dili Türkçe olan hedef kitleye yönelik dil eğitim ve öğretiminde özellikle Yaratılış, Alp Er Tunga, Oğuz Kağan, Attila, Göktürk, Uygur gibi mitolojik değeri olan anlatı metinlerinden hedef kitlede bilgi ve bilinç oluşturacak bölümler alınmalıdır. Bu metinlerden alınacak bölümler bağımsız birer efsane nitelikli, kısa anlatımlı ve bir hüküm/ sonuç bildiren metinler olmalıdır. Bu bağımsız metinler seçilirken hedef kitlede bilimsel yetkinlik, yeterlilik ve üreticilik oluşturacak bilim-teknik ağırlıklı olanları tercih edilmelidir. Bu metinlerin dil öğretimiyle birlikte verilmesi hedef kitlede hem kendi dil ve kültürlerinin yaratıcı ve üretici olduğu bilincini oluşturacak hem de oluşturduğu özgüvenle bilim ve teknikte başarılı olmalarını, geleceğe umutla, güvenle bakmalarını sağlayacak ve etik değerlere saygılı olmalarına katkı sağlayacaktır.

Anahtar kelimeler: Türkçe, ana dil öğretimi, metin seçimi, efsane, destan.

Güney Azerbaycan Onomastik Birimleri ve Onları Yabancılaştırılması Politikası

Doç. Dr. Hatıra ABDULLAYEVA

Onomastik birimler her bir halkın tarihinin göstergesidir. Bu tarihin unutulmasını kendisi içi amaçlayanlar zamanla onların silinmesini siyasallaştırmışlar. Ne yazık ki, ebedî ve ezeli topraklarımız olan Erivan'da, işgalden kurtarılan Karabağ'da Ermeniler tarafından Türkçe kökenli onomastik birimler ermenileştirildiği gibi, Güney Azerbaycan'da da coğrafi adların yabancılaştırılması yapılmıştır. XX. yüzyıldan itibaren, daha somut söylesek, Pehlevî Hanedanı döneminden başlayarak, Rza Şahın sözde “millî birlik” sloganı altında Türkçe kökenli onomastik birimler ya tercüme olunarak ya da mevzubahis bölgelere yapay adlar verilerek farslaştırılmıştır. Türke ait ne varsa, onların tamamının yok edilmesi uğruna farslaştırma siyaseti yapılmıştır. Böylece insanlar gibi adlar da büyük siyasetin kurbanı olmuştur. Gerek oykonim gerek oronim gerek hidronim gerek toponim gerekse de etnonimler olsun, fark etmez, onlara:

- ya “bu, Türkçe kökenli değil, yabancı kelimedir” damgası vurulmuştur (Örneğin: Tebriz kelimesinin teb+riz köküyle (kızdırma+döken) ilişkilendirilmesi bunun somut göstergesidir. Tebriz'de sık sık depremlerin olması nedeniyle adın kökünün depreş- (terpeş-) veya terpeniş//depreniş sözcüğüyle bağlılığı daha çok mantıklıdır. Bu da kuşkusuz olarak Tebriz toponiminin etimolojik açıdan Türkçe kökenli olmasını açıkça doğruluyor);
- ya fonetik şekli değiştirilerek yabancı dilin yapısına yaklaştırılmıştır (Araz→ Eres... gibi adları buna örnek verebiliriz)
- ya Türkçe kökenli leksik birim kalka (tercüme) yoluyla yabancı kelimeyle yer değiştirmiştir (Örn.: Qərəsu//Karasu → Siyahrut: siyah “kara”, rud ise “nehir”, “su” anlamına geliyor);
- ya da Türke yabancı olan başka kelimeyle değiştirilmiştir (Örneğin: Xəzər//Hazar → Məzəndaran, Qızılözən//Kızılözen → Sefidrüd vb.)

Kanaatimizce soykırım sözcüğünü yalnızca insan faktörüyle bağlamak doğru değildir. Türke ait olan onomastik birimlerin düşünölmüş şekilde üstünün çizilmesi, o millete ait tarihî izlerin tamamen ortadan kaldırılması anlamına gelmelidir. Böyle bir siyasallaştırma halkın tarihine saldırıdır, o milletin tarihine yönelik en büyük soykırımdır.

Anahtar Kelimeler: Onomastik birimler, coğrafi adlar, fonetik yapı, Farslaştırma politikası.

Yapay Zekâ Yazma Sorunlarını Tespit Edebilir Mi? İnsan ve Yapay Zekânın Karşılaştırılması

Arş. Gör. Dr. İbrahim DOYUMĞAÇ

Bu çalışmada, yapay zekâ tabanlı ChatGPT 4.0 uygulamasının yabancı dil olarak Türkçe öğrenenlerin yazmada yaşadıkları sorunları doğru bir şekilde değerlendirip değerlendiremeyeceği incelenmiştir. Araştırmanın çalışma grubunu, Türkiye'deki bir devlet üniversitesinde yabancı dil olarak Türkçe öğrenmekte olan B2 düzeyindeki 15 öğrenci oluşturmaktadır. Öğrencilerden alınan yazılı metinler, yapay zekâ tabanlı ChatGPT 4.0 uygulamasına eklenmiş ve yapay zekâ uygulamasından öğrencilerin yazma sorunlarını tespit etmesi istenmiştir. Daha sonra aynı yazılı metinler, Türkçe eğitimi alanında üç uzman tarafından incelenmiştir. Yapay zekâ uygulamasının tespit ettiği yazma sorunları ile Türkçe eğitimi alanındaki üç uzmanın tespit ettiği yazma sorunları karşılaştırılmıştır. Sonuçlar, yapay zekâ tabanlı ChatGPT 4.0 uygulaması ile uzmanlar arasındaki uyum yüzdesinin yüksek olduğu tespit edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Yabancı dil olarak Türkçe yazma, yazma sorunları, yapay zekâ.

1980 Yılı Sonrasındaki Türk Dili ve Edebiyatı Dersi Öğretim Programlarında Metin Tahlili Yaklaşımları

Dr. Seda ARTUÇ BEKTEŞ

Prof. Dr. Mustafa KURT

Türkiye’de, Cumhuriyetin ilanından sonraki dönemde dil ve edebiyat eğitimi alanındaki yenileşme çalışmaları ile toplumun millî ve kültürel bilinçle donatılmasının yolu da açılmıştır. Cumhuriyet dönemiyle başlayan bahse konu bu planlı eğitim hamlesi, değişen zamanın şartlarına göre güncellenerek günümüze ulaşmıştır. Türk Dili ve Edebiyatı öğretiminin planlı ve programlı bir şekilde yürütülebilmesi alandaki öğretim programları aracılığıyla gerçekleştirilmektedir. Bu araştırmanın kapsamını, 1980 ve 2018 yılları arasında uygulanan Türk Dili ve Edebiyatı dersi öğretim programları oluşturmaktadır.

Araştırmanın amacı 1980 yılı sonrasındaki Türk Dili ve Edebiyatı dersi öğretim programlarında metin tahlili yaklaşımlarını değerlendirmektir. Bahse konu amaca istinaden çalışmanın, “1980 yılı sonrasındaki Türk Dili ve Edebiyatı dersi öğretim programlarında metin tahlili yaklaşımları nelerdir?” problem cümlesine edebiyat eğitimi yönünden cevap aranacaktır. Araştırmada kullanılan öğretim programları, nitel araştırma yöntemlerinden doküman incelemesi tercih edilerek değerlendirilecektir.

Çalışmanın kavramsal çerçevesi göz önüne alınarak 1976, 1991-1992, 1995-1996, 2005, 2011, 2015, 2017-2018, 2024 yıllarının Türk Dili ve Edebiyatı dersi öğretim programları incelenecek; araştırmada bu kapsam üzerinden değerlendirmelerde bulunulacaktır. Bu süreçte verilerin analizi, alanda yapılan araştırmalardan yola çıkılarak yapılacaktır. Çalışmada içerik analizi kullanılacak ve bulgulardan hareketle sonuca ulaşılabilecektir.

Anahtar Kelimeler: Türk Dili ve Edebiyatı dersi, öğretim programları, edebiyat eğitimi, metin tahlili.

Tebriz’de Türkiye Türkçesinin Öğrenilmesi ve Konuşulmasında Türk Dizilerinin Etkisi

Esra AKA

Ortak kültür ve edebiyata sahip olduğumuz İran, geçmişten günümüze dil ve edebiyat çerçevesinde etkileşimde bulunduğumuz bir ülkedir. Kadim metinlerimizin birçoğunda Farsça kelimelerin sık kullanımını ve edebî ürünlerde Fars şairlerin etkisini görmek mümkündür. Buna mukabil Türkologlar tarafından yapılan dil çalışmaları neticesinde Farsçada yer alan Türkçe kelimelerin sayısının da azımsanmayacak bir yekûn oluşturduğu görülmektedir. Köklü bir geçmişe dayanan bu alışveriş, günümüzde de farklı şekillerde devam etmektedir. Çalışmaya konu olan Tebriz halkı, etnik köken itibarıyla ağırlıklı olarak Farslardan ve Azerbaycan Türklerinden oluşmaktadır. Bu durum, bölgede Türkiye Türkçesinin öğrenimini kolaylaştırmaktadır. Lehçe farklılıklarına rağmen Türk diline hâkim olan yeni nesil, farklı kanallar aracılığıyla Türkiye Türkçesini akıcı bir şekilde konuşacak derecede öğrenmektedir. Küreselleşmenin etkisiyle sosyal ağlar ve bilgiye erişimin kolaylığı, öğrenme ve araştırma alanlarını çeşitlendirmiştir. Söz gelimi bu çalışmada ele aldığımız İran’ın Tebriz eyaletinde yaşayan halkın Türkiye Türkçesini öğrenmesi ve günlük hayatta kullanması; kitap çevirileri ve Türkçe öğretim kurslarının yanı sıra sosyal medya, TV dizileri ve çeşitli video kanalları aracılığıyla gerçekleşmektedir. Yapılan son çalışmalara göre Türkçe, 90 milyona yakın konuşuru ile dünyada en çok konuşulan 18. dildir. Bu durumun; eğitim, siyaset, ticaret, turistik amaçlar vb. gibi çeşitli sebepleri bulunmaktadır. Tüm ihtiyaçların yanı sıra Türk dizilerinin ve Türk oyuncuların dünyanın birçok yerinde sevilerek takip edilmesi de Türkçenin öğrenimini ve yayılımını hızlandırmaktadır. Çalışmada Türk dizilerinin Türkçe öğrenmedeki etkisi, olumlu ve olumsuz yönleri üzerinde durulmuştur. Çalışmanın sonuçları, Tebriz eyaletinde iki ay süren şahsî gözlemlerimiz ve üniversite öğrencileriyle yaptığımız anketler neticesinde elde ettiğimiz verilerle ortaya konulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Türkiye Türkçesi, Tebriz halkı, TV dizileri.

Kastamonu/Abana Ağzından Derleme Sözlüğüne Katkılar

Prof. Dr. Naciye ATA YILDIZ

Türkiye'nin batı grubu ağızları arasında yer alan Kastamonu ağızı, ağız araştırmaları açısından önemli bir alandır. Alanla ilgili çalışmalar yapılmakla birlikte, eksiklerin olduğu da gözlemlenmektedir. Kastamonu'nun ilçesi olan Abana ağızı da, sahil kesiminin taşıdığı özellikler bakımından iç kesimlerde kalan ilçelerle farklılıklar taşımaktadır. Yaptığımız çalışmalarda bu bölgede kullanılan “aktaç”, “dangoz”, “Ásude” gibi kelimelerin Derleme Sözlüğünde olmadığını; “cırmalamak”, “göbel” gibi bazı kelimelerin Derleme Sözlüğünde bulunmakla birlikte, sözlükte bu yörenin isminin yer almadığını; “tepegöz” gibi bazı kelimelerin farklı anlamıyla yörede gösterildiğini, “üvendürö” gibi bazı kelimelerin ise ses farklılıklarıyla sözlüğe girmediğini tespit ettik. Bu çalışmada, bu özellikleri taşıyan ve yörede kullanılan kelimeler, isimler ve fiiller başlığı altında toplanarak verilmeye çalışılmıştır. İsim soylu kelimeler sözcük türlerine göre alt başlıklar hâlinde düzenlenmiştir. Derleme sırasında kaynak kişilerin kurduğu cümleler de verilerek bu kelimelerin cümle içinde nasıl kullanıldıklarına dikkat çekilmeye çalışılmıştır. Abana, Karadeniz kıyısında 3500 kişilik bir nüfusa sahip bir ilçedir. Yazları, bu nüfus 30-40 binlere çıksa da başta İstanbul olmak üzere, Ankara, Bursa, Antalya gibi birçok şehre göç vermiş ve vermeye de devam etmektedir. İlçede okuma yazma oranı da yüksektir. Bu sebeplerle ağız özelliği taşıyan kelimeler standartlaşmakta ve unutulmaktadır. Bu söz varlığının hiç değilse kayıtlara girmesi için 60 yaş üstü kaynak kişilerden faydalanılmıştır. Ses özelliklerini daha açık gösterebilmek üzere fonetik alfabe kullanılmıştır.

Anahtar Kelimeler: İsim, ünlem, edat, fiil, mahalli.

Türk Atasözlerinin Sebep-Sonuç İlişkisi Açısından İncelenmesi Üzerine

Dr. Öğr. Üyesi Fatma KOÇ

Atasözleri, bir toplumun kültürünü gelecek nesillere aktaran önemli dil birimlerinden biridir. Bu dil birimleri, sosyal bir varlık olan insanın yaşam kurallarını hem bireysel hem de toplumsal anlamda ortaya koymaktadır. Hastalık, ilaç, suç, ceza, iyilik, kötülük, cimrilik, cömertlik, çalışkanlık, tembellik vb. hayatın içinde ne olup bitiyorsa atasözlerinin içerisinde bir değer olarak bulunmaktadır. Dolayısıyla atasözleri, hayatın adeta bir yansımasıdır. Geçmişten günümüze halkın yaşam süzgecinden geçerek gelen atasözleri, insanlara yaşam kılavuzluğu yapma rolünü üstlenmiştir. Atasözleri, insanoğlunun bütün yapıp etmelerini konu edindiği için aynı zamanda kültürün oluşumu ve bu kültürün aktarıcısı konumunda bulunan bir dil ögesidir. Buna bağlı olarak atasözleri, hem maddî hem de manevî değerleri ihtiva etmekle birlikte toplumların kimliği görevini de üstlenir. Bir millet için önemli veya kıymetli olan ya da gereksiz ve önemsenmeyen herhangi bir unsur, atasözleri içerisinde rahatlıkla bulunabilir. Bundan dolayı atasözleri, dil ve kültür birliği oluşturmada önemli bir rol oynar. Gerek gerçek gerek mecaz anlamlarla birlikte birçok değere vurgu yapan atasözleri, kültürel birikimi yansıtan en değerli dil unsurlarıdır. Atasözleri konu ve tema zenginliklerinin yanı sıra dil ve üslûp özellikleriyle de dikkat çeker. Birçok edebî sanatı ve birbirinden farklı kip ve zaman eklerini de içerisinde bulundurur. Atasözleri, dilin gücünü ve ihtişamını belirginleştiren değerli dil ürünleridir. Atasözlerinde ağır bir dil kullanılmamakla birlikte anlaşılır ve net ifadeler yer almaktadır. Bununla birlikte yaşanmışlıklar en sade şekilde dile getirilir ve etkileyici bir üslûpla zihne dokunur. Atasözleri, Türk edebiyatında birçok eserde yer almış ve dilin sanatsal yönünü keşfetmek açısından değerli bir yere sahip olmuştur. Çalışmanın esasını oluşturan Türk atasözleri, sebep-sonuç açısından incelenecek ve içerdiği temaya göre açıklanacaktır. Tespit edilen atasözlerinde sebep-sonuç ilişkisi, farklı anlam yönleriyle sunulmuş olup bu anlam yönleri ulaşılan veriler çerçevesinde sunulacaktır.

Anahtar Kelimeler: Dil, Türkçe, Türk atasözleri, sebep-sonuç.

Halkbilimi Metinlerinde Metin Tamirinin Yeri Hakkında Bazı Mülahazalar

Dr. Öğr. Üyesi Nilgün TÜRKMEN

Metin neşri ve tamiri, Türk edebiyatının klasik edebiyat ve yeni Türk edebiyatı sahaslarında olduğu kadar halkbilimi sahasında da önem taşıyan ve azami dikkat gerektiren bir meseledir. Zira yayınlanan metinlerin üzerinde yapılacak olan çalışmaların doğru analiz edilmesi, değerlendirilmesi bir yönüyle mevcut metnin doğruluğuna, sağlamlığına yani sağlığına bağlıdır. Edebiyatın farklı alanlarında örneğin divan şiirinde bir metnin en doğru biçimini bulmak her ne kadar zor olsa da halkbilimi sahasındaki metinlere göre daha kolay ve mümkündür. Halkbilimi alanında incelenecek metinlerin ilk şeklini ya da en doğru/güzel biçimini bulmak mümkün müdür sorusuna verilebilecek cevap şüphelidir. Ancak halkbilimi çalışmalarının geldiği nokta düşünüldüğünde bunun çok da gerekli olmadığı sorusu tartışılmalıdır. Çünkü kültürel hayatın hemen bütün unsurlarında olduğu gibi halka ait edebî ürünlerin metinleri de, bir halkbilimci için halkı anlattığı takdirde ve ölçüde önem taşımaktadır. Şayet metinle bu amaca ulaşabiliyorsa onun edebî boyutu yani anlam ve söylem bakımından mükemmelliği, hiç kuşkusuz değer taşımakla birlikte, daha geri planda kalmaktadır. Elbette yapılabildiği ölçüde metnin doğru ve tam bir neşrini/varyantını/şeklini elde etmeye çalışmaktan hiçbir zaman kaçınmamak gerekmektedir. Bu çalışmada, halkbilimi çalışmalarının geldiği noktalar da göz önünde bulundurarak, özelde halk edebiyatı genelde ise halkbilimi alanında metinlerin tamiri hakkında konuyla ilgili bugüne kadar yapılanlardan yola çıkarak çeşitli önerilerde bulunmaktadır. Konu, hem sözlü hem de elektronik kültür ortamlarının yapı ve işlev özellikleri kapsamında irdelenmektedir. Sözü edilen kapsamda halkbilimi sahasına dâhil edilen metinler için metin tamiri yapmanın mümkün olup olmadığı ve gereklilikleri de tartışılmakta ve konuyla ilgili çeşitli önerilerde bulunmaktadır. Tüm bu değerlendirmeler, halkın ortaya koyduğu metinlerde yapılacak herhangi bir değişikliğin, o metni ortaya koyan halka ait bir özelliğin veya unsurun gözlerden kaçırılmaması gerektiği hakikati dikkatlerde tutularak yapılmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Metin tamiri, halk bilimi ve halk edebiyatı, sözlü kültür ve elektronik kültür ortamları.

Memluk Kıpçak Türkçesinde Ümera İsimleri

Dr. Öğr. Üyesi Efe DURMUŞ

Memlük devletinde çoğunluğu Bahri Memluk dönemi olarak bilinen 1260-1382 yılları Kıpçak askerlerinin yoğun olarak yaşadığı zaman dilimi olarak kabul edilmektedir. 1382-1517 yılları arası memlük askerlerinin çoğu çerkes kökenli olmasına rağmen yine de Kıpçak kökenli ümeraya rastlanmaktadır.

Ortaçağ'da Türk tarihi hakkında yazan Arapça müelliflerin özellikle Mısır Memlük sahasında yazılan anakaynak eserlerde genelde yabancı kelimelerin özelde Kıpçak Türkçesi ile anılan isimlerde kelimenin orijinal teleffuzu kaydedilmemiştir. Bunun yerine transliterasyon sistemi ile Kıpçak Türkçesi'nin Arapça'ya aktarılmış olduğu görülmektedir.

Bu duruma neden olan Arapça ve Türkçe arasındaki fonotik yapıdır. Türkçe'deki bazı sessiz ve sesli harflerin Arapça'da olmayışı buna gerekçe olarak gösterilmektedir. Bu yüzden Memlük devri kaynaklarında kaydedilmiş Memlük ümera isimlerinin yazımında anlam kaymalarına sıkça rastlanmaktadır. Genelde özel isimlerin terim anlamıyla birlikte değerlendirilmesi neticesinde anlamlandırma sağlanabilmektedir.

Mısır Memlük devletinin köle asker kaynağının daha çok Deşt-i Kıpçak bölgesi olarak bilinen güney Rusya olmasından dolayı sözlük ve gramer çalışmaları için en önemli kaynaklardan biri Codex Comanicus adlı eserdir. Bununla birlikte memlük tarih yazarlarından önemli bir Emirin oğlu olan İbn Tağrıberdi'nin Menhelu's-Safi adlı eserinde Türkçe isimlerin yorumlanması adına oldukça katkı sağlamaktadır.

Bu bildiride daha çok yaygın olan ve önemli görevler ifa etmiş Memlük ümera isimleri onların kültürel kodları hakkında da bir fikir vermesi bakımından öne çıkarılmış ve tarih-dil çalışmalarına katkı sağlaması amaçlanmıştır.

Anahtar Kelimeler: Memluklar, Kıpçak Türkçesi, Memluk emirleri, İbn Tağrıberdi.

Dil Kılıcıyla Ülkeler Fethetmek Metaforu Bağlamında Ali Şîr Nevâyî'nin Ortak Türkçe Konusunda Katkıları

Dr. Muhterem SAYGIN

İnsanoğlu, dil adını verdiğimiz ortak bir anlaşma aracıyla iletişim kurmakta, bilgi ve birikimini gelecek kuşaklara taşıyabilmektedir. Dil, onu oluşturan milletlerin varlıkları, kavramları ve evreni algılama biçimini, birikimini, kimliğini bünyesinde barındırdığından kültürü taşıyan genetik kod gibidir. Bu bakımdan dil, milletin istikbalinin teminatıdır.

Sanat, insanın eşyaya estetik bir gayeyle şekil verme ihtiyacından doğmuştur. Sanatkâr, edebî eseri vücuda getirirken bir iletişim aracı olan dili estetik bir biçimde düzenleyerek duyguyu, insanda hayranlık ve haz uyandıracak biçimde ifade etmektedir. Bu aşamada ses, ahenk, ölçü gibi hususiyetlerle dil birimlerine yüklenen anlamlar, dili farklı bir kimliğe büründürerek onu üst dile dönüştürmektedir.

İnsan, karşılaştığı her yeni varlık ve kavramı zihnindeki mevcut varlık ve kavram şemaları ile karşılar. Böylece, yabancı bir varlık veya kavram algılanmaya ve anlamlandırılmaya çalışılır. Bu durum, ilk insandan beri süregelen bir algılama, kavrama ve anlatma biçimidir. Metafor adı verilen bu ifade biçimini sanatkârlar da tercih etmiştir.

Ali Şîr Nevâyî (1441-1501), Türk kültür ve edebiyatının mühim şahsiyetlerindedir. O, Farsça şiir yazma hevesine kapılan genç şairlere “Muhâkemetü'l-Lugateyn” adlı eserinde Türkçenin pek çok yönden Farsçadan daha nitelikli bir dil olduğunu kanıtlarıyla açıklamış, onları Türkçe şiir yazma hususunda teşvik etmiştir. Yaşadığı çağdan günümüze kadar pek çok sanatkâr üzerinde tesiri olan Ali Şîr Nevâyî, ömrünü Türkçenin “mana hazinelerini” ortaya çıkarmaya adanmıştır. “Sedd-i İskenderî, Ferhâd ü Şîrîn, Lisânü't-Tayr, Garâ'ibü's-Sıgar” adlı eserlerinde Türk illerini dil kılıcı ile fethettiğini bir metafor olarak dile getirmiştir. Hüseyin Baykara (1438-1506), 1485 (Hicri 890) tarihinde kaleme aldığı bir risalede onu överken bu metafora yer vermiştir.

Padişahlar nasıl fetih yaparak siyasi birliği sağlamaya çalışmışlarsa Ali Şîr Nevâyî de eserleriyle dünyanın farklı bölgelerinde yaşayan Türklerin gönlünde taht kurmuş, onları Türkçenin ortak estetik zemininde bir araya getirmiştir. Bu çalışmada, “dil kılıcıyla ülkeler fethetmek” metaforunun fiziki, sosyal, kültürel temelleri bazı Türk lehçelerindeki atasözü ve deyimler vasıtasıyla açıklandıktan sonra bu metafor bağlamında Ali Şîr Nevâyî'nin ortak Türkçeye katkıları ele alınmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Kültür, Türk dili ve edebiyatı, Ali Şîr Nevâyî, metafor (mecaz), dil kılıcı.

Doğru Bilinen Yanlışlar Üzerine {-CI} Eki "Meslek Adı" Yapmaz

Prof. Dr. Kerime ÜSTÜNOVA

Dilbilgisi çalışmalarının bir kısmında, eğitimde ve mesleklerle ilgili web sayfalarında, "uğraş dallarını, akın adlarını gösteren türemiş sözcükler yapma" işlevindeki {-CI} eki, meslek adı yapan ek olarak sunulmaktadır: dans-ı, dil-ci, endüstriyel bakım ve onarım-cı-sı, gazate-ci, oyun-cu, sır üstü dekorlama-cı, yer bilim-ci-si, yelken-ci vb.

Konuyla ilgili olarak beş portalın verileri üzerinde çalışılmıştır. "Meslek Adı" / "Meslek Pozisyonu" başlıkları altında verilen yaklaşık 9000 veri incelenmiş, ilerinde yaklaşık 3000 tanesinin {-CI} / {-CIsI} ekleriyle türetilmiş sözcükler olduğu saptanmıştır. Bunların büyük bir bölümü meslek adı yerine mesleke çalışanınin işaret etmektedir.

Web sayfaları üzerinde yapılan çalışmalarda, verilerde {-CI} ekiyle sunulan çok sayıdaki meslek adlarına karşın az da olsa fotoğraf-ı-lık, kameraman-lık, kalıp-ı-lık, ok-u-luk vb. meslek adını doğru tanımlayan örneklere rastlandığı gibi meslek adını doğru kullanarak elde edilen yapının meslek çalışanı için kullanıldığı örneklere de rastlanmaktadır. Banka-cı-lık ve sigorta-cı-lık meslek elemanı vb. Yat-ı-lık ve yat işletme-ci-lik-i meslek elemanı örneğinde ise melek adı doğru tanımlanıp meslek adamı farklı bir yolla gösterilmiştir. {-CI} ekine ait bilgilerin kaynaklara kusurlu geçmesine dilbilgisi çalışmalarına biçimsel yaklaşımın neden olduğu düşünölmektedir. Bir gösterge asla yalnız göstereniyle değerlendirilemez. Gösteren ve gösterilen birbirinden ayrılamaz.

Anahtar Kelimeler: Türetim, meslek adı, türetim eki.

Batı Türkçesinde Kurmak Fiili ve Anlam Özellikleri

Prof. Dr. Celal DEMİR

Türkçedeki “kılış” ifade eden fiiller kategorisi içinde bazı fiiller bilinçli bir tasarım ve tasavvurun sonucunda gerçekleştirilmiş eylemlere tahsis edilmiştir. “Kurmak” fiili bu fiillerden biridir.

Kurmak fiili; bir işin doğru yapılabilmesi için dengeleri gözetmek, bir oluşumun gerçekleşmesinde gerekli olan nesne ve eylemleri dengelemek, varlıkların amaca uygun olarak biçimlenmesi ve eylemlerin istenilen sonucu vermesi için en uygun şartları yaratmak anlamlarında kullanılan bir “ihtisas” fiilidir. En kısa ifadeyle bilgi ve deneyim gerektiren bir oluşumu bilinçli olarak inşa etmek, özel gereksinimlere bağlı bir eylemi, dengeleri gözeterek gerçekleştirmek anlamlarına gelmektedir.

Kurmak fiilinin en önemli özelliği, birden çok bileşeni olması ve bu bileşenlerin dengelenmiş olmasıdır. Eylemin gerçekleşmesi, bu dengelerin gözetilmesine ve şartların ayırt edici bir yaklaşımla oluşturulmasına bağlıdır. Aile kurmak, grup kurmak, çadır kurmak, saati kurmak gibi.

Bu özelliğinden dolayı bilgi, beceri, birikim, görgü, tecrübe, öngörü ve kurgulama gücü gerektiren tüm işler ve oluşumlar bu fiille karşılanmaktadır.

Türk insanı, önem verdiği, kuruluşunda ve gerçekleştirilmesinde dikkat, bilgi, beceri ve öngörü gerektiren tüm olgu, oluşum ve eylemleri kurmak fiili ile ifade etmiştir: Devlet kurmak, aile kurmak, çadır kurmak, ev kurmak, düzen kurmak, iş kurmak, şirket kurmak, dernek kurmak, vakıf kurmak, sofrası kurmak, hayal kurmak, dostluk kurmak, şehir kurmak, turşu kurmak, parti kurmak, örgüt kurmak, bina kurmak, teorem kurmak, ağ kurmak, tuzak kurmak, komplo kurmak, grup kurmak, ekip kurmak, bilgisayarı kurmak, tuzak kurmak, sistem kurmak, cümle kurmak, metin kurmak, dostluk kurmak, iletişim kurmak, bağlantı kurmak gibi.

Bunun gibi düzenli bir oluşum ifade eden, bir sistemin varlığına vurgu yapan isimler ve fiil gövdeleri de “kur-” kökünden türetilmiştir: Kurum, kurumlaşmak, kuram, kuramcı, kuramsal, kural, kurallı, kuralcı, kuruluş, kurgu, kurgulamak, kuruntu gibi.

Kurmak fiili; temel anlamı itibarıyla Türk insanının devlet, aile, ev, yurt, şehir gibi toplumsal değer ifade eden kavramlar üzerindeki düşünme biçimini yansıtmaktadır. Bu fiilin daha sonra kazanmış olduğu, dostluk kurmak, köprü kurmak, hayal kurmak, grup kurmak gibi birleşik fiiller de temel anlamıyla benzerlik göstermektedir.

Bu bildiride kurmak fiilinin etimolojisi, asıl fiil veya yardımcı fiil oluşu, anlam özellikleri ve işletimi, tarihî metinlerden getirilen kanıtlar üzerinde tartışılmış ve değerlendirilmiştir.

Anahtar kelimeler: Kurmak fiili, itmek fiili, kurmak fiilinin türevleri, devlet kurmak, ev kurmak.

Kıbrıs Ağızlarında Şu Zamirinin Temel İşlevi Dışında Bağlaç ve Zarf Olarak Kullanımı Üzerine: Oşu/ Oşşu/ Osu/ Ossu

Doç. Dr. Elza ALIŞOVA DEMİRDAĞ

Ağız çalışmaları, bir dilin tarihsel gelişim sürecini takip etmek açısından önemlidir. Bu süreçlere bir dilin ses, şekil, söz dizimi, anlam bilimi, söz varlığı gibi alanlar dahildir. Türkiye Türkçesi ağızlarının Batı Grubu başta olmakla farklı kollarıyla çeşitli benzerlikler taşıyan Kıbrıs Türk ağızlarını bütün hâlde inceleyen çalışma sayısı yeterli değildir. Kıbrıs Türk Cumhuriyetinin anavatanından uzak, ada konumunda olması, diğer ağızlarla aynı kara parçasında konuşulmaması, ada içinde bu konuda yeterli uzman sayısının az olması, Türkiye bilim çevrelerinde bu konuya çok fazla önem verilmemesi vb. gibi çeşitli nedenlerden dolayı bu sahadaki çalışmalar belli noktadan öteye geçmemiştir. Bu da Kıbrıs Türk ağızlarının Türkiye Türkçesi içerisinde yerinin tam belirlenmemesine neden olmuştur.

İlişkiye geçtiği çeşitli dillerden etkilenen Kıbrıs Türk ağızlarında çeşitli değişimler mevcuttur. Bunlar ister ses bilgisinde ister şekil bilgisinde ister söz varlığında isterse de söz diziminde önümüze çıkmaktadır. Bu çalışmada Kıbrıs Türk ağızlarında işaret zamirlerinin kullanımı ele alınmıştır. İşaret zamirleri, somut ve soyut nesnelere işaret etme, gösterme yoluyla karşılayan kelimelerdir. Türkiye Türkçesinde kullanılan işaret zamirleri “bu”, “şu” “o” (teklik), “bunlar”, “şunlar”, “onlar” (çokluk)”dır. Kıbrıs Türk ağızlarında işaret zamirleri “bu” ve “o”dur ve kullanımı Türkiye Türkçesiyle aynıdır. Ölçünlü dilde kullanılan “şu” zamiri ise Kıbrıs Türk ağızlarında temel işlevini yitirmiştir. Ölçünlü dildeki kullanımı yaygın değildir. Oşu, oşşu, osu, ossu biçimlerinde değişime uğrayan. “şu”zamiri genel işaret yoluyla temsil özelliğini yitirerek yaygın olarak bağlaç, bazı durumlarda ise zarf gibi kullanılmaktadır. Çalışmada “şu” zamirinin bu görev değişimi incelenecektir. Bu bağlamda Kıbrıs Türk ağızlarıyla ilgili daha önce derlenmiş metinlerden yararlanılacaktır. Metinlerde geçen “şu” zamiri tespit edilecek ve bağlaç veya zarf olarak kullanımı örnek cümleler üzerinden açıklanacaktır. Ayrıca sahada derleme yapılması da hedeflenmektedir. Böylece ister daha önce derlenmiş metin ve kitaplar isterse de yeni derlenecek derlemeler üzerinden “şu” zamirinin kullanımı izlenecektir. “Şu” zamirindeki bu temel görev değişimin nedeni tartışılacak ve değişimin izleri aranacaktır. Çalışma, “şu” işaret zamirinin Kıbrıs Türk ağızlarındaki temel görevi dışındaki kullanımını ele alacağı için önemlidir.

Anahtar Kelimeler: Kıbrıs Türk ağızları, ağız çalışmaları, işaret zamiri, görev değişimi.

Türkiye Türkçesi Ağzlarına Ait Söz Varlığının Z Kuşağı Belleğindeki Durumu: Yozgat Merkez Ağzı Örneği

Dr. Öğr. Üyesi Ebru GÜVENEN

Gelişen teknolojiyle birlikte, zaman ve mekân kavramlarının ortadan kalkması; ağızların kullanımını etkilemekte ve hatta kaybolmasına zemin hazırlamaktadır. Ağız kullanımında ve ağızların genç kuşaklara aktarımında büyük rolü olan yaşlıların vefatı da söz konusu kaybolmanın nedenleri arasında yer almaktadır. Buna karşılık dilin canlı bir varlık olması, bir yandan her kuşağın onu kendi ihtiyaçları, duygu ve düşüncelerine göre yeniden inşa etmesi anlamına gelirken diğer taraftan ise kendisini büyütenlere dair bir şeyleri de kullanmaya devam etmesinin doğal bir süreç olduğu çıkarımını vermektedir.

Türkiye’de çocuklar genellikle 8 yıllık zorunlu eğitimlerinin sonuna kadar aileleriyle, ailelerinin yaşadığı sosyal çevrede yaşamakta ve iletişimlerini bu sosyal çevrenin ağız özelliklerini kullanarak gerçekleştirmektedirler. Gözlem odaklı bu bilgi, ilköğretim çocuklarının ağız araştırmalarında kaynak kişi olabileceğini düşündümüş ve bu gözlemin doğruluğunu saptayabilmek adına bu çalışmayı ortaya çıkarmıştır. Bu sebeple, tarafımızca yürütülen Yozgat Merkez Ağzı ile ilgili çalışmanın derleme sürecinde sıklıkla kullanıldığı belirlenen sözcüklerle ilgili Yozgatlı ilköğretim Türkçe öğretmenlerine danışılmış, öğrencilerin seviyelerine uygun bir anket hazırlanmıştır. Hazırlanan ankette, öğrencilerden bağlamdan yararlanmaları amacıyla cümle içerisinde verilen 30 adet sözcüğün anlamlarını yazmaları istenmiştir. “Türkçe Sözlük’te Bulunmayan veya Bölge Ağzındaki Anlamıyla Kayıtlı Olmayan Söz Varlığı Ögeleri” ve “Türkçe Sözlük’te Bulunan Ama Bölge Ağzında Ses Değişimine Uğramış Söz Varlığı Ögeleri” olmak üzere iki alt başlıktan oluşan ankette yer alan sözcükler; 1. Fonetik, etimolojik ve semantik olarak incelenen sözcüklerle Derleme Sözlüğü’nün söz varlığına katkıda bulunmak, 2. İlköğretim 6., 7. ve 8. sınıf öğrencilerine uygulanan anket sonucunda ilköğretim ikinci kademe öğrencilerinin ağız araştırmalarında kaynak kişi olup olamayacağını belirlemek ayrıca hangi yaş grubunun, hangi cinsiyet grubunun ağız araştırmaları için kaynak kişi olma konusunda daha elverişli olabileceğini tespit etmek amacıyla değerlendirilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Ağız, Yozgat Merkez Ağzı, ilköğretim öğrencileri, söz varlığı.

Türkmen Türkçesi ve Türkiye Türkçesindeki Akrabalık Bildiren Kelimeler Üzerine Bir İnceleme

Dr. Kasım GAYİPOV

Dilimiz akraba isimleri konusunda hiçbir dilde olmayan bir zenginliğe sahiptir. Çünkü, Türkmenler ve Türkler, akrabalık ilişkilerine tarih boyunca önem vermişlerdir. Bu durum günümüzde de devam etmektedir. Akraba dayanışmasının örneklerini toplumsal hayatta sık sık görmek mümkündür. Bu iki milletin sözkonusu özelliği, doğal olarak, diline de yansımıştır.

Türk dilleri denilince ilk olarak Türkiye Türkçesi, Azeri Türkçesi, Kazak, Kırgız, Türkmen, Özbek, Tatar vb. Türkçeler akla gelmektedir. Bu dillerin hepsi de kökü aynı olan dillerdir ve bilgiler de ispatlayacak ki, bu dillerdeki akraba kelimelerin tamamen hepsi birbirine çok benzemektedir. Benzerliklerinin olduğu gibi, tarih ve zaman nedeniyle meydana gelmiş farklılıklar da mevcuttur. Ayrıca, günümüzde globalleşmenin, sosyal medyanın yaygınlaşması ve yabancı dillerin etkisi sonucunda, dillerimizde bulunan zengin akrabalık kelimeleri gitgide fakirleşmeye, yanlış anlamda kullanılmaya ve yabancılaşmaya başlamıştır. Sırf bu yüzden de onları öğrenmek, benzerliklerini örneklerle göstermek ve farklarının nedenlerini açıklamak, onların aktif bir şekilde genç kuşakların arasında doğru olarak kullanılmasını kazanmak hem-de dillerimizi yabancı dillerin saldırılarından korumak açısından da çok ilgi çekici ve önemli bir inceleme konusudur.

Anahtar Kelimeler: Türkmen Türkçesi, Türkiye Türkçesi, Dil akrabalığı.

Eski Türkçe Metinler Işığında ‘Pişmanlık’ Kavramı

Öğr. Gör. Hatice TEKLER

Duygular, insanı diğer canlılardan ayıran önemli bir durumdur. His kavramının eş değeri olan duygunun özne üzerinde görülen farklı varyasyonları vardır. Kimi duygular insanı olumlu anlamda harekete geçirirken kimileri olumsuz anlamda bedensel ya da tinsel olarak pasif kılar. Duyguların ana kaynaklarından birkaçı insanın kendi varoluşunu sorgulayarak anlamlandırması ve bunun sonucunda bir arzuya sahip olması; yaşanan kozmik durumlar karşısında neşe duyması; bir diğeri ise bu durumla alakalı bir keder, üzüntü hissetmesidir. Bütün bunlar aynı zamanda bir dış nedene ihtiyaç duyar. Sevgi, nefret, üzüntü ya da pişmanlık duyguları dış nedenlerin doğurduğu duygu durumlarıdır ve kalıcı değildir. Şöyle ki insan gerçekleştirdiği bir eylem karşısında bugün mutluluk hissederken yarın pişmanlık duyabilir. Zaten pişmanlık denilen kavram bugüne değil yarına aittir. Kişi, ya bugün gerçekleştirdiği eylem karşısında eylemin yapılmaması, ya da gerçekleştirilmeyen eyleme dair eylemin yapılması gerektiği düşüncesiyle pişman olur. Bu yüzden insan her dönemde pişmanlığı hissetmiştir ve hissedecektir denilebilir.

Yazılı ya da sözlü kaynaklarda dile getirilen pişmanlık hissini, Türçenin tespit edilen ilk yazılı kaynaklarına sahip olma özelliği taşıyan ve Eski Türkçe Dönemi olarak adlandırılan bu dönemde de görmek mümkün. İnsan yaşadığı dönemin sosyal şartlarından bağımsız olarak düşünülemez. Bu sebeple bu dönemde de pişmanlık hissini nedenleri farklılık gösterebilir.

Çalışmada Eski Türkçenin kaleme alınan yazılı eserlerinden ve sosyal yaşamından yola çıkılarak metinlerde geçen pişmanlık kavramı dil ve anlam özellikleri bakımından incelenecektir. Bu kavram etrafında gelişen olaylar, dönemin sahip olduğu şartlar neticesinde değerlendirilecektir.

Anahtar Kelimeler: Eski Türkçe, dil, kavram, duygu, pişmanlık.

Kelime Türetimi ve Psikobilim

Prof. Dr. Gatibe MAHMUDOVA

20. yüzyılın 90'lı yıllarından itibaren bilişsel dilbilim hızla gelişmeye başladı. Dilbilimin her alanına bilişsel bir yaklaşım ön plana çıkmaya başladı. 20. yüzyılın sonlarına kadar dilbilimde baskın bir konuma sahip olan yapısalcılık, yavaş yavaş yerini bilişsel dilbilime bırakmıştır. Aslında bilişsel dilbilim, geleneksel dilbilim teorisine dayanmaktadır. V. Humboldt'un "halkın ruhunun kendi dilinde ifade edildiği" düşüncesi bilişsel dilbilimin temel dayanağıdır. Dildeki kelimeler, her bir milletin yalnızca ruhunu yansıtmaz, aynı zamanda yaşam tarzını, târihini, doğasını, coğrafyasını ve geleneklerini yansıtır. Bütün bunlar insan düşüncesinde ve bilincinde kavramlar hâlinde gerçekleşir. Kavramlar düşüncenin süzgecinden geçerek kelimeler hâlinde dile yansır. Dildeki sözcük birimleri bilişsel süreçlerle doğrudan ilişkilidir. Türkçede ekler kelime yapımında çok etkilidir. Kelime türete bilen ekler morfolojik yöntemde etkin bir konuma sahiptir

Sözdizimsel yöntemle sözcük oluşturmada, iki ayrı anlamı olan kelimeler, zıt anlamlı kelimeler yahut aynı anlamı taşıyan kelimeler birleşir. Bildiğimiz gibi sözdizimsel yöntemle kelime oluşturma, iki farklı, benzer, karşıt veya aynı deyimini birleştirir. Bu dil birimlerinin birleşimi de bilişsel ilkelere dayanmaktadır. Örneğin, Azerbaycan Türkleri, gördükleri kuşu büyüklüğü ve boyu nedeniyle deveye benzetmiş ve ona "devekuşu" adını vermişler. Diğer Türk dillerinde ise Kazakçada, devekuşuya *тыкыс*, Kırgızcada *deve kush*, Türkiye Türkçesinde *devekuşu*, Tatarcada *тыя*, Özbekçede *tuyagush* denmektedir. Kelimenin merkezinde deve kelimesi dayanmaktadır. Batı dillerinde bu durumu göremiyoruz. Yani ortak Türk düşüncesinde kuşa, tam da deveye benzediği için "devekuşu" adı verilmiştir.

Dilbilimciler için sadece yeni bir kelimenin biçimsel ifadesi değil, aynı zamanda yeni bir kelimenin de ülkenin kalkınma süreci önemlidir. Kelime türetiminde bilişsel, dilsel ve kavramsal öğrenmenin kelime yaratma oranı terimin anlamına yeni bir bakış açısı oluşturmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Türk dilleri, kelime türetimi, ekler, bilişsellik, psikobilim.

Özgür Balpınar Kitaplarının Çocuk Edebiyatı Estetik Ölçütleri Açısından İncelenmesi

Doç. Dr. Esra KARAKUŞ TAYŞI

Mustafa TAYŞI

Güzel olana ilgi her insanın doğasında vardır. Çocukluktan itibaren etrafında gördüğü her güzellik çocuğa cazip gelir ve ona yönelir. Doğuştan getirilen bu duygunun geliştirilmesi için sanat, edebiyat, resim, tiyatro gibi pek çok sanat dalıyla da desteklenmesi gerekir. Çocuklarda nitelikli bir estetik anlayışının oluşması, gördüğü veya izlediğinde güzel ve nitelikli olanı seçebilmesi için her yaş döneminde estetik ölçütleri taşıyan çocuk edebiyatı eserleriyle buluşturulmalıdır. Bu çalışmanın amacı da çocuklar tarafından çok okunan Özgür Balpınar'ın Göğü Yere İndirelim Serisindeki 3 kitabını (Göğü Yere İndirelim, Yeryüzünün Kalbi, Düşler Atlası) estetik ölçütler bağlamında incelemektir. Kitaplar belirlenirken çok satanlar ve öğretmen görüşlerinden yararlanılmıştır. Temel nitel desen kullanılacak çalışmada Dedeoğlu Orhun (2019) tarafından geliştirilen “Estetik Ölçütler Kontrol Listesi” ile veriler toplanıp içerik analiziyle çözümlenecektir.

Anahtar Kelimeler: Estetik ölçütler, çocuk edebiyatı.

Kavram Alanı Açısından Samsun Türküleri

Doç. Dr. Mediha MANGIR

Bir dilin söz varlığını oluşturan ögeler birbirinden bağımsız değildir. Söz varlığında birbirine yakın, anlam ilişkileri bulunan ve çeşitli yönlerden birbirini tamamlayan kavramlardan oluşan bütünlükler vardır. Kavram alanı olarak betimlenen bu bütünlükler, bir metinde aynı gerçeklik alanına ya da aynı fikre işaret eden kelimeler kümesi olarak değerlendirilebilir. Kavram alanı, bir dilin söz varlığında yer alan, dilin sözlüğüne girmiş bütün kelimeler ile bu kelimelerin kazandığı bütün anlamlar ve bu kelimelerin bir araya gelerek oluşturdukları bütün eşdizimlilikler (birleşik sözcükler, deyimler, atasözleri) için geçerlidir. Bir dilin kavramlaştırma gücünü ve nesnelere kavramlaştırma yöntemine yansıttığı bakış açısını anlamak tümüyle o dilin söz varlığının kavram alanını çıkarmakla mümkündür. Yazılı ve sözlü kültür ürünleri bu açıdan önemli malzeme teşkil ederler.

Türküler, bir toplumun bütün yönleriyle hayat tarzını, duygu, düşünce ve zevklerini işleyen ve o toplumun kültürünü yansıtan sözlü veya sözsüz ezgilerdir. Herkesin anlayabileceği ortak, sade ve tabii bir dille söylenen ve yazılan türküler; halkın ruh halini, derdini, neşesini, zevkini, dünya görüşünü, inancını, karşılaştığı olayları gösterme yönüyle de dikkat çekici bir türdür. Türküler, aşk, ayrılık, özlem gibi bireysel temalardan savaş, kahramanlık, doğal afetler, eşkıya baskınları gibi toplumsal temalara kadar çok geniş bir izleğe sahiptirler. Sözlü ve yazılı kültür ürünlerinin söz varlığı tespiti, bunların üretildiği toplumun ekonomik, kültürel ve tarihsel olayları, gelenek, görenek ve inançları, coğrafyası ve günlük yaşamıyla ilgili önemli veriler sunarken dilin genel söz varlığına katkıları açısından da önem arz eder. Bu çalışmada, Karadeniz'in tarihî ve konumu itibarıyla ön plana çıkan Samsun ve yöresine ait türküler, kavram alanları açısından incelenecektir. Samsun'un stratejik özellikteki coğrafi konumu, Milli Mücadele'nin başlangıç noktası olarak seçilmesinde önemli bir etken olduğu gibi deniz, kara, hava ve demiryolu ulaşım imkânlarının gelişmiş olması da komşu il ve bölgeler ile etkileşimin kolay ve sürekli olmasını sağlamıştır. Bu etkileşim, Samsun ağızını çeşitlendirdiği gibi türkülerin söz varlığına da yansımıştır. Bu çalışma da Samsun türkülerinin kavram alanlarını belirleyerek söz varlığı sahasına katkı sağlamayı amaçlamaktadır.

Anahtar Kelimeler: Söz varlığı, kavram alanı, Samsun türküleri.

Altay Cumhuriyetinde Türkoloji Merkezleri ve Çalışmaları

Doç. Dr. Nadejda TIDIKOVA

Enstitü, Altay halkının tarihi, dili, edebiyatı ve kültürünün araştırılmasına yönelik ana bilimsel merkezdir. Enstitü 1952 yılında kuruldu. Makalede enstitünün temel bilimsel yönelimleri ve bu alanlarda son yıllarda yapılan araştırmalar anlatılmaktadır. Ana odak noktası Altay dili üzerine araştırmalar olacaktır. Son yıllarda Altay dili araştırma grubu, Altay dilinin grameri, orthografisi, sözlükbilimi ve Altay Cumhuriyeti'nin toponimi üzerine çok bilimsel çalışmalar yayınladı.

Anahtar Kelimeler: Altay Cumhuriyeti, Altaistika Enstitüsü, Altay Türkçesi, grammer, sozlükler, toponimi.

Sanat ve Estetikteki Kavramlara Türkçe Karşılıklar Bulmada İlk Teşebbüsler

Dr. Öğr. Üyesi Halef NAS

Türk edebiyatı için 19. yüzyıl bir yönüyle yabancı kavramlara yerli karşılıklar bulma aşısı olmuştur; Batılılaşma süreci içinde basının gelişmesiyle birlikte bilim, felsefe, sanat, siyaset, eğitim, hukuk, ekonomi vs. alanlarla alakalı bazı kavramlara Türkçe karşılıklar verilmiştir. Zaman içinde bu karşılıkların bir kısmı kamuoyunca benimsenmiş; bazılarının kullanımında yerli karşılığının bırakılarak alındıkları yabancı dildeki kullanımına dönüldüğü de olmuştur. Bu kavramlardan “estetik”, Türkçe karşılığı verilen ve anlam sahası üzerine birçok yazı kaleme alınan bir kavramdır. Başlangıçta “estetik” için birtakım karşılıklar verilmişse de kelime ve kavramlara karşılıklar bulma uğraşını esas alan İstilahat-ı İlmiye Encümen’inin (1913) Fransızca “esthétique” kavramına verdiği nihai karşılık “bedîîyât” olmuştur. Cumhuriyet döneminde öz Türkçecilik faaliyetleri içinde “estetik” “bedizel” sözcüğüyle karşılanmış ancak tarihi seyir içinde “estetik” şeklindeki kullanımına dönülmüş ve bugün de olduğu gibi kavramın telaffuzu bu haliyle korunmuştur. Osmanlı matbuatında “estetik” kelimesi sözlüklerde karşılanmış olmakla birlikte dönem gazete ve dergilerinde, bir bilim olarak telakki edilen estetiğe dair birçok yazı kaleme alınmış, estetiğin tanımları yapılmış, estetik konularla ilgili çevirilere yer verilmiş; nihayet estetiğe dair kitaplar da yayımlanmıştır.

Türk edebiyatında Batıdan alınan her yabancı tür bu türle alakalı meselelerle birlikte edebiyata dahil olmuştur. Bunun gibi “estetik” de bir kelime ve kavram olarak karşılandıktan sonra estetikle alakalı problemler de basında karşılık bulmuştur. Estetiğe dair kavramsallaştırma çabaları sanatın mahiyeti ve tarifi, edebiyatın bir güzel sanat olarak telakkisi, sanat eseri ve tabiat eseri ayrımı ve bu eserlerin kanunları, sanat eserinin değerinde ölçütler, zevk ve güzellik gibi konuların incelenmesine katkıda bulunmuştur. Böylece sanatta sanat eserlerinin değerini ifade etme hususunda sistemli bir düşünmeye kapı aralanmıştır. Şu hâlde Fransızca “esthétique” kavramına Türkçe karşılık bulmanın basitçe bir kelime uğraşısı olmadığı, aksine bir kavram etrafında sanat eserleri üzerinde bir değer hükmü verme çabası olduğu söylenebilir.

Bildiride Tanzimat’tan Cumhuriyet’e kadar estetik kelimesine verilen karşılıklar ve estetiğin kavramsallaştırılmasına yönelik süreç üzerinde durulacaktır.

Anahtar Kelimeler: Estetik, sanat, çeviri.

Olumsuz Cevap Ünlemi Olarak “Yok”

Dr. Öğr. Üyesi Sıdıka DURSUN

"Evet" sözcüğünün olumsuz karşılığı olarak genellikle ilk akla gelen "hayır" olsa da Türkçenin konuşma dilinde "yok" sözcüğü de en az onun kadar yaygın kullanılmaktadır. Bu çalışma, alanyazında yeterince ilgi görmemiş bu ifadenin edimbilimsel işlevlerini incelemektedir. Türk Dilbilgisi kaynaklarında "evet", "hayır" ve "yok" gibi dilsel birimlerin hangi sözcük türüne ait olduğuna dair tam bir uzlaşma bulunmamaktadır. Bu sözcükler genellikle ünlem olarak ele alınsa da, bazı çalışmalarda edat, cevap edatları, cevap ünlemleri, bağlaç veya zarf olarak değerlendirilmektedir; ayrıca, bu birimlerin kiplik kategorisi içinde incelenmesi gerektiğini savunan görüşler de mevcuttur. İşlevsel bir yaklaşımla incelendiğinde, edimbilim ve söylem çözümlemesi alanlarında, bu dilsel birimler için "söylem belirleyicileri", "etkileşimsel belirleyiciler" veya "edimsel belirleyiciler" gibi terimler kullanılmaktadır. Edimbilim çalışmaları, bu ifadelerin yalnızca olumsuz bir yanıt vermenin ötesinde, konuşmayı düzenleyen birimler olarak konuyu değiştirme, söz sırasını alma ve yanlış anlaşılmalara düzeltme gibi işlevlere de sahip olduğunu vurgulamaktadır. Türkoloji çalışmalarında ise genellikle bu sözcüklerin morfolojik çerçevesi üzerine yoğunlaşmış, ancak işlevsel yönleri yeterince ele alınmamıştır. Edimbilim perspektifinden bakıldığında, Türkçe konuşma dilinde "hayır" sözcüğünün yanı sıra, olumsuz cevaplarda "yok" sözcüğünün de sıkça, hatta bazı durumlarda daha fazla kullanıldığını tespit eden çalışmalar mevcuttur. Türkçe Sözlük'te ünlem olarak tanımlanan ve "hayır anlamında kullanılan bir söz" olarak nitelendirilen "yok" ifadesi için "Geldiler mi?" - "Yok, daha gelmediler." örneği verilmiştir. Bu örnekten de anlaşılacağı üzere, "yok" sözcüğü cevap ünlemi olarak olumsuzlama, reddetme ve kabul etmeme işlevlerini yerine getirmekte ve bazı durumlarda konuşma dilinde "hayır" ifadesine tercih edilmektedir. "Yok" sözcüğünün genellikle daha günlük, samimi ve dolaylı bir reddetme anlamı taşıdığı, bu reddetme ifadesini yumuşattığı; "hayır" sözcüğünün ise daha ciddi, kesin ve net bir reddetme anlamı taşıdığı ve daha resmi durumlarda tercih edildiği belirlenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Yok, cevap ünlemi, cevap edatı, olumsuzlama, hayır, edimbilim.

Türk Kültür Tarihinin Mihenk Taşlarından Biri: Dede Korkut Hikâyelerinde “Pişmanlık”

Öğr. Gör. Ebru İLGEN

Duygu durum ifadesi olarak ele alınabilecek bir kavram olan pişmanlık, insanlık tarihinin başlangıcından itibaren varlığını sürdürür. İlk büyük günah olarak adlandırılan Âdem ile Havva'nın yasaklı meyveyi yiyerek tanrıdan af dilemesi, Yakup peygamberin oğlu Yusuf'u yitirdikten sonra gözleri kör olana kadar ağlaması, Firdevsi'nin Şehname adlı eserinde Rüstem ve oğlu Sührap'ın ilişkisinde görülen oidipus kompleksi, Shakespeare'in Hamlet'i ve Orhan Pamuk'un Kırmızı Saçlı Kadın isimli romanında görülen pişmanlık ifadeleri farklı dönemlerde, farklı mekânlarda, farklı insanların yaşadığı pişmanlığın varyasyonlarıdır.

Geçmişten başlayarak günümüze kadar insanoğlunun kadersel çizgisinde önemli bir rol oynayan pişmanlık kavramı toplumların yaşayış, inanç ve ahlak kuralları çerçevesinde şekillenerek yeni anlamlar kazanır. Pişmanlık beraberinde; kaygı, korku, endişe ve buhran gibi insanı varoluşsal sıkıntılara iten ciddi sorunlar ortaya çıkarır. İlâveten pişmanlık tinsel bir arınmanın başlangıcıdır. Pişmanlık sadece bir yakınma değil “yeni değerler yaratma” ruhudur. Zihinde yaşanan pişmanlık maddi pişmanlıktan uzak, derinliği olan ve insanı uyanışa götüren bir pişmanlık türüdür. Bu varlığın ontolojik olarak yeniden doğuşudur. Varlık uyanışa giderken zaman ve mekândan bağımsız değildir, kaostan kozmosa doğru bir yolculuk yapar. Bu sebeple geniş bir anlam alanında ele alabileceğimiz pişmanlık yaşadığı dönem, mekân ve insandan bağımsız olarak düşünülemez. Bir bütünlük içerisinde incelenerek bağlamdan hareketle yorumlanabilir.

Türk kültür tarihinin önemli eserlerinden biri olan Dede Korkut Hikâyeleri sözlü dilden yazılı dile aktarılan en eski metinlerden biridir. Her hikâye bir kaosla başlar, beyler toplanır, ziyafet verilir, sıkıntılar söylenir, kâfire karşı bir mücadele verilir, pişmanlıklar ifade edilir ve sonunda baş kahraman kazanır, Dedem Korkut gelir, dualar eder ve mutlu son olur. Böylelikle kaosla başlayan hikâye kozmosla son bulur. Kaos, kargaşa ve çatışmayı ifade ederken kozmos, durağanlık ve sakinliğini gösterir. Durağanlık ve sakinlik, kefareti ödenen günahların ardından arınmış insanların huzur dolu ortamlarını gösterir.

Dede Korkut anlatılarındaki pişmanlık salt bir kelime olarak ele alınmaz. Pişmanlık gerçek anlamını karakterlerden hareketle kazanır. Kırık bir aynanın her parçasının aynı yöne bakmasına rağmen farklı şeyleri göstermesi gibi pişmanlık kavramı yaşanan durum ve olaylarla ilintili olarak bağlamdan hareketle yeni anlam alanlarını ifade eder. Bu bir nevi yeniden doğuştur. Her şeyin yanıp kül olduğu noktada bir Anka Kuşu'nun küllerinden doğması gibi düşünülebilir. Türk kültür tarihinin eşsiz eserlerinden biri olarak değerlendirilen geleneksel bir yapının temsilcisi olan Dede Korkut Hikâyeleri'nde pişmanlık sıkça vurgulanır. Bu yazıda pişmanlık kavramı metinlerarasılık yöntemden faydalanılarak bağlamdan hareketle geleneksel edebiyattan modern edebiyata doğru ilerleyen bir çizgi üzerinde incelenecektir. Pişmanlığın eski edebiyattan yeni edebiyata doğru geçirdiği evrim ve kazandığı manalar çokanlamlılıktan faydalanılarak yorumlanacaktır.

Anahtar Kelimeler: Dede Korkut, pişmanlık, çokanlamlılık, geleneksel, modern.

Eski Türkçede Eşdizim, Konsept, İstem ve Kültür Dil Bilimi İlişkileri Üzerine Bir İnceleme

Prof. Dr. Ertan BESLİ

Dil, bir toplumun kültürel değerlerini, düşünce yapısını ve dünya görüşünü yansıtan önemli kültür araçlarından biridir. Bu bağlamda, dil biliminin alt dallarından biri olan kültür dil bilimi, dil ve kültür arasındaki karmaşık ilişkiyi incelemeyi amaçlar. Bu bildirinin araştırma problemi olarak; Eski Türkçe özelinde kültür dil bilimi perspektifinden eşdizim, konsept ve istem kavramlarının kültürel yansımaları, söz konusu kavramlar arasındaki yapı, söz dizimi ve anlam ilişkilerinin gerçekleşme şekilleri ortaya konmaya çalışılacaktır. Çalışmamızın teori bölümünde söz konusu kavramlarla ilgili teori bilgisi ve alan yazındaki tanımlar verilmeye çalışılacaktır. Araştırmanın uygulama kısmında Eski Türkçe metinlerden seçilen örnek cümlelerin araştırma konumuz bağlamında analizlerine yer verilecektir. Böylelikle dildeki çeşitli eşdizim kalıpları, konseptler ve eğilimler aracılığıyla kültürel öğelerin nasıl ortaya konabileceği belirlenmeye çalışılacaktır.

İstem bir kelimenin anlam, yapı bilgisi ve söz dizimi bakımından potansiyel birlikteliklerini tanımlarken eşdizimler bu potansiyel birlikteliklerin dildeki gerçekleşme şekillerini ve kelimelerin bir arada kullanımını açısından ortaya çıkarma sıklığını gösterir. Bu nedenle, eşdizimler, bir kelimenin istem yapısının dil kullanımındaki yansımaları olarak düşünülebilir. Eşdizimde; araştırmanın bağlamında, farklı metinlerin analiziyle dildeki genel kalıplar, eğilimler ve kültürel unsurlar tespit edilebilir. Eşdizimleri oluşturan kelimeler ve ortaya çıkan anlamlar herhangi bir dilde sıklıkla kullanıldıklarından dolayı kültür kelimeleri olarak dil konuşurlarının dili ve kültürü nasıl algılayıp anladığını gösterir. Örneğin, “ekmek parası” eşdiziminin geçtiği Türk dili ve kültüründe insanların hayatlarını sürdürmek için önemli besin maddelerinden biri “ekmek” olarak algılanır. Bu eşdizim yaşamak için çalışmanın önemini açıklar. İngilizcede “He works long hours to earn his bread and butter.” ve “He is the breadwinner of the family.” cümlelerinde “ekmek ve yağ” ile “ekmek kazanan kişi” kelimeleri aynı kavramın göstergeleri olan kültür kelimeleridir. Örneğin, Eski Türkçede “élimin törümin étintim (Mo12 B3, Mo31.3) “Yurdumu töremi düzenledim.” eşdiziminde “étin-” fiilinin “devlete, hukuka düzen vermek ve adaleti sağlayabilmek” anlamında cümle oluşturması için nesne pozisyonunda ekli ya da eksiz yükleme ve iş yapan kişi ya da kurum anlamında yalın halde bir özne cümleyi tamamlamak için ihtiyaç duyduğu iki istemdir. Söz konusu fiil bu iki öge üzerinden anlamsal olarak cümleyi tamamlamak için işi yapan özneyi “eden” anlamsal rolünde ve yapılan iş akıl ve düşünceyle ilgili olduğundan “içerik” anlamsal rolünde nesne alabilir. “él törü etin-“ eşdiziminin nasıl meydana gelebileceğini “étin-” fiilinin istemi belirlemiştir. Yani eşdizimler arasında söz dizimsel ve anlamsal ilişkiler istem tarafından belirlenir. Örnek cümledeki eşdizim “yurt, töre” kavramlarıyla oluşmuş ve eski Türklerden bu yana “devlet, vatan edinmek, hukuk, adalet getirmek” kavramlarının önemini belirttiğinden kültür kelimeleri olarak kabul edilir. Söz konusu kavramlarla Türklerin dünyaya bakış açısı ve dilde ifade ediş şekilleri bu çalışmada ortaya konmaya çalışılacaktır. Araştırmamız; eşdizim, istem, konsept ve kültür dil bilimi aracılığıyla Eski Türkçe'de eşdizim, konsept ve istem kavramlarının kültürel yansımalarını ve bu kavramlar arasındaki ilişkiler üzerine birtakım sonuçlara ulaşmayı hedeflemektedir.

Anahtar Kelimeler: Eski Türkçede eşdizim, konsept, istem ve kültür dil bilimi ilişkileri üzerine bir inceleme.

Âşık Veysel Şiirlerinde "Sen-Ben" Metaforu Üzerine

Doç. Dr. Tuğçe ERDAL

Âşıklık geleneğinde 20. yüzyılın en önemli âşıkları arasında yer alan Âşık Veysel, kendine has üslubu ve söyleyiş özelliği sebebiyle üzerinde pek çok çalışma yapılmış bir âşıktır. Özellikle koşmalarındaki samimi, etkili ve derin anlamlar barındıran sözleri üslup özelliği olarak kendisini öne çıkarmıştır. Âşık Veysel, şiirlerinde anlaşılır, sade, akıcı ve arı bir Türkçe kullanmıştır. Veysel, duyguları ve hissettikleri yanında yetiştiği ortamları veya başından geçen olayları da şiirlerinde dile getirmiştir. Şiirlerinde tercih ettiği kelimelerin hiçbirinin tesadüfen seçilmediği şiirlerinin içerik analizi yapıldığında fark edilecektir. Veysel'in şiirlerinde benzetme amacı güderek kullandığı metaforik yapıya sahip kelime varlığı oldukça dikkat çekicidir. Bu bağlamda Batı kökenli kaynaklardan Türk diline giren metafor kavramı, Türkçede hazırda var olan birtakım kavramlar ile karşılanmıştır. Bu kavram, Türkçedeki karşılıkları ile temel sözlüklerdeki yerini almıştır. Söz konusu kavram, "mecaz", "eğretileme", "istiare" ve "ödünçleme" gibi Türkçe karşılıklar kavramlara gönderme yapmaktadır. Konu üzerine yapılan incelemelerde metafor kavramının klasik anlayışta bir söz sanatı olarak ortaya çıktığı, ancak modern dil anlayışı ile değerlendirildiğinde dil ile düşüncelyi ilgilendiren bir kavram olduğu görülmektedir.

Çalışmada Âşık Veysel'in basılı bütün şiirleri taranmış ve metafor söz sanatını kullandığı şiirlerden "sen-ben" içerikli şiirleri değerlendirilmiştir. Örneğin "Sen bir ceylan olsan ben de bir avcı", "ben bir çoban olsam sen de bir koyun" gibi metaforik içerikli şiirlerde görüldüğü üzere Veysel'in bir kullandığı kelimelere yüklediği anlam ile altta okunan anlamın birbirinden farklı olduğu görülebilir. Âşık Veysel'in yukarıda örneklenen şiirleri gibi diğer şiirleri de tespit edilmiş ve metafor kavramı çerçevesinde analitik bir değerlendirme yapılmıştır. Böylece bu çalışma ile Veysel'in şiirlerinde "sen-ben" metaforu bağlamında şekillenen hayal dünyası, imge zenginliği, kelimeleri kullanımdaki veya tercihindeki ustalığı ve gerekçeleri tespit edilmiş olacaktır.

Anahtar Kelimeler: Âşık Veysel, metafor, benzetme sanatı, imge, sen-ben.

Türkçenin Ana Dili ve Yabancı Dil Olarak Öğretimi için Yeni Bir Teknik Önerisi: Fısıltı Durağı

Dr. Öğr. Üyesi Seda KAYA

Öğr. Gör. Ali YILMAZ

Dil öğretimi bir süreçtir ve bu süreçte öğretmenler de öğrenciler de birtakım zorluklarla karşılaşabilmektedirler fakat bu sürecin doğru yönetimi bu süreci kolaylaştıracaktır. Süreç yönetiminde şüphesiz öğretmen, kullanılan yöntem, teknik ve araçlar çok önemlidir. Bilinçli öğretmenler, doğru ve etkin kullanılan yöntem, teknik ve araçlarla dil öğretiminde öğrencilerin dil becerilerinin geliştirilmesinin yanı sıra onlara sosyal beceriler de kazandırılabilir. İş birlikli öğrenme, öğrencilerin sosyal becerilerini geliştirme noktasında etkili olabilir. Nitekim grup içinde etkin olan birey, kendisine verilen görevi tamamlamak için sadece kendisi için değil grup arkadaşı için de sorumluluk duyacaktır. Böylelikle sosyal bir birey olduğunu ve kendisine görev verildiğini hisseden kişilerin öğrenmeleri olumlu yönde pekiştirilebilir. Dil öğrenirken gerek söz dağarcığını geliştirme gerekse yeni bir kural öğrenmede şüphesiz akılda tutma önemlidir. Öğrenciler için hem yeni bir dille tanışma hem yeni kelimeleri ve kuralları akılda tutma hem de sosyal bir ortama dâhil olma zorlayıcı olabilmektedir. Dil öğrenme sürecinin bu gibi zorlukları öğretmen tarafından kullanılacak birtakım tekniklerle kolaylaştırılabilir. Alanyazın incelendiğinde Türkçenin ana dili ve yabancı dil olarak öğretiminde kullanılan, var olan tekniklerin geliştirilmesi gereken yönler olduğu, derste oyunlardan faydalanmanın öğrencilerin öğrenmelerini olumlu yönde etkilediği belirlenmiştir. Bu çalışmada öğrencilerin eğlenerek öğrenebilecekleri, kulaktan kulağa ve yuvarlak masa tekniklerinden esinlenerek araştırmacılar tarafından oluşturulmuş olan Türkçenin hem ana dili hem de yabancı dil olarak öğretiminde kullanılacak duraktan durağa tekniğinin tanıtımı amaçlanmaktadır. Bu öğretim tekniği, öğrencilerin okudukları metinleri akıllarında tutarak önceden oluşturulmuş istasyonlardaki eşlerine aktarması ve etkinliğin sonunda hikâyeleri yazılı metinler hâline getirmeleri basamaklarından oluşmaktadır. Bu teknikle öğrencilerin eğlenerek iş birlikli öğrenmeleri, okudukları ve dinlediklerini akılda tutmalarıyla dil becerilerini geliştirmeleri sağlanabilir.

Anahtar Kelimeler: Dil öğretimi, kulaktan kulağa, yuvarlak masa tekniği, iş birlikli öğrenme.

Prof. Dr. Bekir Çobanzade'nin Türkçenin Leksik Semantik Yapısıyla İlgili Görüşleri

Dr. Pervin EYVAZOV

Azerbaycan Türkçesinin anlam bilimi (semasiyoloji) hakkında ilk ilmî görüşler ünlü türkolog Bekir Çobanzade'nin yaratıcılığında yer almıştır. Türkçenin söz varlığını inceleyen B. Çobanzade “sözün manası delalet ettiği şeyin, hâlin ortadan kalkmasıyla değişiyor” fikrine dayanarak kelimelerin anlamında ortaya çıkan değişiklikleri “psikolojik, ruhî, zihnî meleke ve hasiyetler”e bağlamakla anlamın gelişmesinde üç önemli hususu kaydetmiştir: a) anlam değişmesi; b) anlam genişlemesi; c) anlam daralması. Anlam değişmelerini aynı zamanda “günlük hayatın, medeniyetin tebeddülü”ne bağlayan bilim adamı semantik gelişmenin üç usulünden “Türk Dili” kitabında anlam değişmesi, anlam daralması ve anlam genişlemesi, “Türk Grameri”nde anlam genişlemesi, anlam daralması ve anlam intikali isimleriyle bahsetmiştir. “Türk Tatar Lisaniyatına Methal” eserinde yazar anlam intikalini anlam değişmesi, “Türk Grameri”nde ise anlam aktarımı anlamında, yani çok anlamlılık olayı açısından izah etmiştir.

Anlam değişmesi. B. Çobanzade anlam değişmesine Tanrı kelimesini örnek getirerek belirtiyor ki, eski dönemlerde gök, sema anlamlarını bildiren bu sözcük İslamın gelişinden sonra yalnızca Allah manasında kullanılmıştır. Kelimelerin yeni anlamlar kazanmasıyla ilgili yazar şunu da vurguluyor ki, önceleri bayat – eski, ok – akıl, til – parça, yazuğ/yazuk – günah, yanlış, kız – nadir, pahalı anlamlarını ifade ettiği hâlde, bugün bayat – ekmeğin taze olmayanı, ok – okumak, til – dil, kız – kız (evlat), yazık – teessüf anlamlarına geliyor.

Anlam genişlemesi. B. Çobanzade anlam genişlemesinin iki türünü göstermiştir: a) benzerlik (müşahebet) esasında anlam genişlemesi. Yazar burada anlamın mecazileşmesini kastediyor (kesmek – söz kesmek, yol kesmek; ağır – ağır kelime, ağır koku); b) kelimenin semantik kapsamının değişmesi (sınırdaşlık) sonucunda anlam genişlemesi (ocak – aile, mektep; kağıt – mektup, vesika; devlet – var, devlet sahibi).

Anlam daralması. B. Çobanzade anlam daralmasını iki yönden açıklıyor: a) kontekste bağlı olan anlam daralması; b) tarihî gelişim sonucunda ortaya çıkan anlam daralması. Yazar kontekste bağlı olan semantik daralmayı şehir ve köy kelimelerinin cümlede kazandıkları anlamlarıyla izah ediyor. Tarihî gelişim sonucunda ortaya çıkan anlam daralmasını yazar şöyle yorumluyor ki, bazı kelimeler zamanında geniş içerik taşıyıcılar da, günümüzde yalnızca bir kavramı ifade ediyorlar. Örneğin, konmak sözcüğü eskiden “oturmak”, “yerleşmek” anlamlarını bildirse de, şimdi kuşun konması; paypuş//papuş zamanında ayakkabı anlamına geldiği hâlde, bugün çağdaş Türk dillerinde yalnızca ayakkabının tek çeşitinin adını bildiriyor.

Anahtar Kelimeler: B. Çobanzade, Türkçe, semantik yapı, anlam gelişmesi.

Yabancılara Türkçe Öğretiminde Yunus Emre Enstitüsü'nün B1-B2 Seviyesi “Mesneviden Hikâyeler” Adlı Okuma Kitabının Değerler Eğitimi Açısından İncelenmesi

Öğr. Gör. Zeynep KİŞİ

Yabancı uyruklu öğrencilere Türkçe öğretilirken sadece dil öğretimi yeterli değildir. Bununla beraber kültür, değer, ahlak gibi kavramlar da öğrencilere bazen direkt bazen sevdirmeye yoluyla aktarılır. Türkçe öğretimi aracılığıyla öğrencilere evrensel etik ve ahlak kavramları aktarılacak istenen becerilerden bazılarıdır. Evrensel değerlere karşı farkındalık oluşması dil öğretiminin amaçlarından biri olarak kabul edilebilir. Bireyler yeni bir dil öğrenirken sadece dil bilgisi değil bununla beraber o dilin kültürünü de öğrenirler. Bu çalışmada Yunus Emre Enstitüsü'nün “Mesnevi'den Hikâyeler” adlı okuma kitabında, tüm dünyada evrensel kabul edilmiş Mevlana'nın öğretileri üzerinden seçilen hikâyeler hem etik değerlerinin öğrencilere aktarılması açısından hem de etik değerler vasıtasıyla Türkçenin öğretilmesi noktasında oldukça önemlidir. İncelenen kitapta seviye olarak B1-B2 olarak belirlenmiş ve hikâyeler tam olarak dil öğrenme de orta seviyede olan yabancı uyruklu öğrencilerin kendi değerler eğitimi ile öğrendikleri dilin değerler eğitiminin aslında evrensel bütünlük sağladığını kanıtlanması açısından oldukça önemlidir. Çalışmada kitapta bulunan 15 hikâyeye, değerler eğitiminin dil öğrenme sürecindeki yeri açısından incelenmiştir. Kitapta bulunan hikâyeler değerler eğitimi ana başlığı altında merhamet, erdemli insan olmak, adalet, sevgi, saygı, dürüstlük, hoşgörü ve yardımlaşma gibi alt başlıklarla sınıflandırılarak incelenmiştir. Çalışmada değerler eğitiminin evrenselliği ve bu bağlamda yabancı uyruklu öğrencilerin öğrenmekte oldukları yeni dilin temel değerler bakımından ortak paydada oluşu, doğru insan kavramının evrenselliği açısından dikkate değer bir yaklaşımdır. Değerler eğitimi üzerinden dil öğretimi, yabancı uyruklu öğrencilerin kendilerini manevi anlamda da doyurdukları etkili bir yaklaşımdır.

Anahtar Kelimeler: Değerler eğitimi, Türkçe öğretimi, yabancı öğrenciler, Mesnevi.

Adıyaman Ağzında Olumsuzluk Kavramı

Arş. Gör. Büşranur ASLAN

Olumsuzluk kavramı; kelimelerde gerçekleşmeme, olmama durumunu belirtir. Bir dilde olumlu bir durum olumsuz durumla var olmaktadır. Çünkü insan yaşamında da her şey zıddıyla mevcuttur. Bu zıt durumlar sonucunda insanlar düşüncelerini ifade ederken olumlu durumların yanında olumsuz durumları da sıklıkla kullanırlar ve söz varlığı hazinesine aktarırlar. Ağızlar, ölçünlü dile oranla daha geniş bir söz varlığına sahiptir. Ağızlardan elde edilen veriler, yörenin kültürü, toplumsal kimliği, tarihi, yaşamı hakkında önemli bilgiler sunmaktadır. Bugün bir yörenin ağız yapısının incelenmesi beraberinde birçok konuyu aydınlatmaktadır. Anadolu Ağızlarının Sınıflandırılmasında Batı Grubu'nda yer alan Adıyaman ağızı barındırdığı söz varlığı hazinesi bakımından zengin örnekler sunmaktadır. Adıyaman ağızında olumsuzluk kavramı dikkat çeken bir konudur. Her ağız yöresinde olumsuzluk kavramı farklılık gösterebilir. Bunun sebebi ağız yörelerinin söz varlığının birbirinden farklı olmasıdır.

Bu çalışmada Adıyaman ağızındaki olumsuzluk içeren kavramlar incelenmiştir. Çalışmada sadece olumsuzluk belirten eklerle ve olumsuz kelimelerle kurulan olumsuzluklar üzerinde durulmuştur. Türkçede olumsuzluk belirten ekler “-mA, -mAz, -mAdAn, -mAzlık, -mAksızIn, -sız, mı soru eki” gibi eklerdir. Türkçede olumsuzluk belirten kelimeler “değil, hiç, yok, hayır, ne ... ne (de), ama, aksi hâlde, yoksa” gibi kelimelerdir. Adıyaman ağızında olumsuzluk içeren ekler ve kelimelerle oluşturulan sözlük birimler tespit edilerek gruplara ayrılmış olup kullanıldığı yörelere yer verilmiştir. Böylece Adıyaman ağızında olumsuzluk kavramının nasıl oluştuğu, hangi eklerle ve hangi kelimelerle olumsuz durumlar kurulduğu tespit edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Adıyaman ağızı, olumsuzluk kavramı, eklerde olumsuzluk, kelimelerde olumsuzluk.

Millî Dilin Oluşması Meselesinde Ord. Prof. Dr. Tofik Hacıyev'in Yaklaşımı

Prof. Dr. Gızılgül ABDULLAYEVA

Millî dil kendine özgü yapıya, sosyal işlevsel imkânlarla sahiptir. Bileşik ve dinamik bir kavram olan millî dil, yalnızca millete dönüşmekte olan halk kültüründeki dil ve konuşma (nutuk) değişimlerini yansıtır. Peki millet nedir? Bazen “halk” ve “millet” kavramlarını eşleştiriyorlar. Aslında halk, bir devlet içinde yaşayan insanların bütünüdür. Yaranması kapitalist toplumu kapsamına giren millet ise farklı anlamlarda (nüfus, halk; tarikat, mezhep; dini cemaat veya toplum) kabul edilse de, tek etnik kökene sahip bir toplumdur. Tabii ki, milletin oluşması millî dilin yaranmasının güvencesidir. Ancak bu, bütün millî dillerin aynı zaman kapsamında oluşumu anlamına gelmiyor. Fikir ayrılığına neden olan da budur. Araştırmacıların çoğu ulusal dillerle milletlerin oluşmasını XIX. yüzyıla bağladığı halde Prof. Dr. Tofik Hacıyev, tüm millî dillerin yaranmasının milletin oluşmasıyla aynı döneme düşmesi gerçekliğini reddediyor. Çünkü gelişim hızlarının farklı olması, tüm ulusal dillerin yaratılış tarihinin aynı anda gerçekleşmesine bilim dışı bir anlam kazandırmaktadır. Araştırmamız aynı zamanda T. Hacıyev'in görüşlerindeki tereddütleri de karşı karşıya getiriyor:

1. Millî dilin oluşması süreci XVII. yüzyılın başlarına tesadüf ediyor. Yeni aşaması ise XIX. yüzyılın II. yarısından başlıyor.
2. Ulusal dilin tarihi VII. yüzyıla kadar uzanıyor. XVII. yüzyılın başlarından itibaren ise yeni aşaması başlıyor.

Her iki durumda ulusal dil, milletin yaranmasından önce geliyor. Birinciyi reddetmek “Dede Korkut Kitabı”nın 1300. yıl dönümünden sonraya düşüyor. Millî dil kendi başlangıcını dilin fonetik, leksik ve gramatik sisteminin görüldüğü yerden alıyor. Bunu “Dede Korkut Kitabı”nda da açıkça görebiliriz. Demek ki, millî dil başlangıcını XVII. yüzyıldan değil, “Dede Korkut Kitabı”ndan alıyor. VII-XII. yüzyıllarda millî dilin gelişmesi, XIII.-XVI. yüzyıllarda millî dilin şekillenmesi ve belirlenmesi süreci gerçekleşiyor. Farklılaşma (diferansiyasyon), sabitleşme, demokratikleşme... gibi yeni dil içi süreçleri kendinde yansıtan XVII. yüzyıldan ise onun yeni aşaması başlıyor. Demek ki, millî dilin yaranması, milletin oluşmasından önce gerçekleşebilir. Bu, “millî dil ortaklıktadırsa, onun ilanı için milletin yaranmasını beklemeye ihtiyaç duyulmuyor” görüşünü gündeme getiriyor.

Anahtar Kelimeler: Millî dil, millet, halk, dil değişimleri, nutuk değişimleri.

Öğretmenlerin Okul Dergileri Hakkında Görüşleri ve Dergi Tasarımı İçin Öneriler

Dr. Öğr. Üyesi Şeyma ÖZDİL

Gözde GÜLSUYU

Okul dergileri, okul iklimini ve kültürel yapısının yansıtılmasında önemli bir araç niteliği taşır. Bu dergilerde yer alan okul hakkındaki bilgiler, öğrenci yazıları, bilimsel bilgiler, film, dizi ve kitap önerileri gibi unsurlar öğrencilerin kültürel anlamda beslenmesine katkıda bulunur. Okullarda ekiple çalışmayı gerektiren ve öğrencilerin yaparak yaşayarak öğrenmelerine olanak tanıyan bu materyaller basılı olarak yayımlandığı gibi dijital ortamda da sunulmaktadır. Okul dergileri sayesinde öğrenciler sorumluluk alarak okul içinde zengin bir deneyim kazanma fırsatı elde etmektedir. Ancak okul dergilerinin öğrencilere faydalı olması, dergilerin niteliğine bağlıdır. Dergilerin büyüklüğünden sayfa yapısına, içeriğinden kapak tasarımına kadar birden fazla değişken, derginin niteliğinde rol oynamaktadır. Bununla birlikte derginin çıkarılış amacı, öğrencilere sunulması, içeriğinde etkileşimli öğelere yer verilmesi gibi birçok unsurun özenli ve kontrollü bir şekilde hazırlanması gerekmektedir. Dergilerin sözü edilen özelliklerinin en iyi düzeyde hazırlanmasında öğretmenlerin emeği büyüktür. Bu nedenle deneyimleri ve görüşleri oldukça kıymetlidir. Bu çalışmada okul dergilerine ilişkin öğretmen görüşlerinin tespit edilmesi ve bu görüşler doğrultusunda dergi tasarımına yönelik önerilerde bulunulması amaçlanmıştır. Araştırmada nitel araştırma desenlerinden biri olan durum çalışması tercih edilmiştir. Araştırmanın çalışma grubu uygun örneklem tekniği ile belirlenen sınıf öğretmeni, Türkçe öğretmeni ve Türk Dili ve Edebiyatı öğretmenlerinden oluşmaktadır. Araştırmanın verileri çevrim içi görüşmeler aracılığıyla toplanmıştır. Görüşmeler esnasında öğretmenlere, okul dergilerinin niteliğine ilişkin (örneğin; kapak tasarımı, metin türü, hazırlanış biçimi vb.) soruların yer aldığı yarı yapılandırılmış görüşme formu aracı hazırlanarak soru yöneltilmiştir. Araştırmanın verileri Dedoose programı kullanılarak içerik analizi tekniği ile analiz edilecektir. Analiz sonucunda elde edilen bulgular, kodlama işleminin ardından tablo şeklinde sunulacaktır. Bununla birlikte araştırmaya katılan öğretmenlerin görüşlerinin incelenmesi ve literatür taraması sonucunda okul dergilerinin niteliklerinin belirlenmesine yönelik öneriler sunulacaktır.

Anahtar Kelimeler: Okul dergileri, okul dergiciliği, dergi tasarımı.

Ortaokul Öğrencilerinin Türkçe Ders Kitaplarındaki Karşılaştığı Soru Türlerinin İncelenmesi

Öğr. Gör. Dr. Yusuf TAŞKIN

Türkçe derslerinde öğretmen ve öğrencilerin başvurdukları temel kaynaklardan en önemlisi ders kitaplarıdır. Türkçe öğretim programı doğrultusunda hazırlanan Türkçe dersi kitapları temalar, metinler ve bu metinlere bağlı etkinliklerden oluşmaktadır. Öğrenciler, Türkçe derslerinde temel kaynak olarak kullandıkları ders kitapları aracılığıyla hem okul sınavlarına hem de ulusal düzeyde uygulanan Liseye Geçiş Sınavlarına hazırlanmaktadır. Başat kaynak olarak kullanılan ders kitaplarının öğrencileri gerek okul bazında gerekse ulusal düzeydeki bu sınavlarda karşılaştığı soruları cevaplayabilecek bir yetkinliğe ulaşmasına yardımcı olması beklenmektedir. Ders kitaplarının dersin hedefine ulaşıp ulaşılmadığının tespit edilmesine veya liseye geçiş sürecine yönelik uygulanan sınavlara öğrencileri ne derece hazırladığına yönelik bulgulara ulaşılacak olması çalışmanın önemini artırmaktadır. Bu bağlamda araştırmanın amacı, ortaokul Türkçe ders kitaplarında (5-8. sınıf) öğrencilerin karşılaştığı soruların tür (çoktan seçmeli, açık uçlu, doğru-yanlış, boşluk doldurma, kısa cevap vb.) bakımından incelemektir. Nitel yaklaşıma dayalı olarak yürütülecek bu çalışmada verilere doküman incelemesi yoluyla ulaşılacaktır. Araştırma materyallerini 2024-2025 eğitim-öğretim yılında Millî Eğitim Bakanlığı tarafından ortaokul 5,6,7 ve 8. sınıflarda Türkçe ders kitabı olarak okutulması kabul edilen Türkçe ders kitapları oluşturmaktadır. Bu bağlamda her sınıf seviyesinde öğrencilerin ders kitaplarındaki okuma, dinleme, yazma ve konuşma etkinlikleriyle tema sonu değerlendirme etkinliklerinde karşılaştıkları sorular tür bakımından incelenecektir. Araştırma sonucunda ortaokul 5, 6, 7 ve 8. sınıf Türkçe ders kitaplarında öğrencilerin karşılaştıkları soruların tür dağılımları oransal olarak tespit edilmeye çalışılacaktır. Olası bu sonuçlar üzerinden öğrencilerin okul sınavlarında ve liseye geçiş sürecinde ulusal düzeyde yapılan sınavda karşılaştığı soru türleriyle oransal olarak benzerlikleri, farklılıkları literatürde benzer muhtevalarla yapılan çalışmaların sonuçları da dikkate alınarak tartışılacaktır. Araştırma bulguları doğrultusunda ders kitabı yazarlarına, öğretmenlere, liseye geçiş sınavlarındaki soru türlerini belirleyen yetkili mercilere önerilerde bulunulacaktır.

Anahtar Kelimeler: Türkçe eğitimi, ölçme ve değerlendirme, soru türleri, ders kitabı, ortaokul.

Türkçenin Yabancı Dil Olarak Öğretiminde Edebi Metin Kullanımı: Türkiyem Şiiri

Öğr. Gör. Dr. Esra TOPÇU

Öğr. Gör. Dr. Rahime İrem YAVUZ

Edebî metinler, kültür değerlerini dil ile ifade eden edebiyat sanatının ürünleridir. Dil öğretim sürecinde başvurulabilecek kaynaklardan olan bu metinler, sunduğu zengin dil malzemesi sayesinde öğrencilere dilin ifade biçimlerini ve estetik kullanımını tanıtırken, aynı zamanda metinlerde yer alan kültürel referanslar ve toplumsal normlar aracılığıyla da öğrencilerin kültürel farkındalıklarını artırır.

Edebî metinler, dilin doğal kullanımını, anlam katmanlarını ve toplumun değerlerini yansıtarak, öğrencilere hem dili hem de dilin ait olduğu kültürü öğretmede büyük bir potansiyele sahiptir. Dil öğretimi, yalnızca dil bilgisi kurallarının öğrenilmesi ve kelime dağarcığının genişlemesiyle sınırlı kalmamalıdır; aynı zamanda o dile ait kültürel değerlerin ve toplumsal yapının da öğrenciler tarafından kavranmasını sağlamalıdır. İleri seviyede edebî metinlerden yararlanılması, öğrencilere dilin ötesinde bir eğitim sunar. Bu yaklaşım, öğrencilerin dil becerilerini ve kelime dağarcığını geliştirirken, aynı zamanda Türk kültürüne ait unsurları da dolaylı olarak aktarmayı hedefler. Böylece, dil öğretimi, kültürel öğrenme ile bütünleşerek daha etkili ve kalıcı bir hale gelir. Bu bağlamda, Turgut Uyar'ın "Türkiyem" şiiri, Türkçede yer alan kültürel unsurları içermesi nedeniyle, dil öğretim materyali olarak büyük bir değer taşır. "Türkiyem" şiiri, akrabalık isimleri, coğrafi bölgelerle özdeşleşmiş eşyalar, günlük yaşamda sıkça kullanılan deyişler ve kültürel davranış kalıpları gibi pek çok unsuru barındırır. Bu kültürel referanslar, öğrencilerin hem dilin zenginliklerini öğrenmesine hem de Türk kültürünü daha yakından tanımasına olanak sağlar.

Yabancı dil olarak Türkçe öğretimi için hazırlanan ders kitaplarının genelinde edebî metin türlerinden şiirler, ana metin olarak değil metin-altı etkinlik olarak kullanılmıştır. Bu çalışmanın amacı Turgut Uyar'ın "Türkiyem" şiirini C1 seviyesinde ana metin olarak kullanarak dört temel becerinin ve kültürel etkileşimin geliştirilmesine katkı sağlayacak bir materyal oluşturmaktır.

Anahtar Kelimeler: Türkçenin yabancı dil olarak öğretimi, edebî metin, şiir, dil ve kültür.

Türkçe Ders Kitabındaki Kültürel Öğelerin Kültür Okuryazarlığına Katkısı Bakımından Değerlendirilmesi

Dr. Nigar KÖÇER

Milli kültürün ilerleyen kuşaklara aktarımı, korunması Türkçe öğretiminin en önemli hedeflerinden biridir. Ortaokul Türkçe derslerinde, toplumun üyeleri konumunda olan öğrencilerin kültürel aidiyetlerini geliştiren, kültür okuryazarlıklarına katkıda bulunan eğitim materyallerine ihtiyaç duyulmaktadır. Ders kitaplarında yer alan her türlü görsel ve yazılı metin, doğrudan veya dolaylı olarak kültürel okuryazarlığa katkıda bulunmaktadır. Bu bakımdan çalışma 2024-2025 eğitim öğretim yılında Milli Eğitim Bakanlığı Talim Terbiye Kurulu tarafından okullarda okutulması uygun görülen 5. Sınıf Türkçe ders kitabında yer alan kültür öğelerini tespit edip bu öğelerin görünümünü tartışarak kültür okuryazarlığına katkılarını değerlendirmeyi amaçlamaktadır. Doküman analizi yöntemine göre tasarlanan bu çalışmada ders kitaplarında yer alan kültür öğelerini çözümleme yaklaşımı olarak Byram (1997)'in kültürel yeterliliğin öğretimi için geliştirdiği kültürel içerik çözümleme ölçütleri esas alınmıştır. Ders kitaplarında yer alan kültürel öğe sınıflamalarının ardından bu unsurların kültür okuryazarlığına katkıları Yeni Maarif Programı bağlamında tartışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Kültür okuryazarlığı, Türkçe öğretimi, ders kitapları.

İkinci Dil Olarak Türkçe Öğrenen Ortaokul Öğrencilerinin Okuma Becerilerinin İncelenmesi

Elif TEKİN

Doç. Dr. Faruk POLATCAN

Bu araştırmanın amacı, ikinci dil olarak Türkçe öğrenen ortaokul öğrencilerinin okuma becerilerini öğretmen görüşleri çerçevesinde incelemektir. Araştırma tarama modelinde nitel olarak tasarlanmıştır. Bu kapsamda Türkçe öğretmenleriyle görüşmeler yapılacaktır. Literatür taraması ve en az 2 öğretmenle ön görüşme yapılarak yapılandırılmış bir ön görüşme formu hazırlanmıştır. Türkçe eğitimi alanında 3 uzmandan görüş alınıp 2 öğretmenle pilot uygulama yapılmıştır. Elde edilen verilerden yola çıkarak yapılandırılmış görüşme formuna son hâli verilmiştir. Araştırmanın çalışma grubunu belirlemek için amaca uygun örneklem yönteminden yararlanılacaktır. Araştırmaya gönüllü olarak katılmak isteyen öğretmenlerle hızlı bir şekilde görüşmeler yapılmıştır. Veri doygunluğuna ulaşıldığı düşünüldüğünden yalnızca 10 Türkçe öğretmenin görüşü alınmıştır. Verilerin analizinde içerik analizi yönteminden yararlanılacaktır. Böylece öğretmen görüşleri derinlemesine incelenebilecektir. Çalışma sonucunda Türkçe öğrenen iki dilli öğrencilerin okuma becerilerini geliştirmek için kullanılabilir dil öğretim yöntemleri, destekleyici materyaller ve sınıf içi uygulamalara ilişkin öneriler elde edilebilecektir. Ayrıca öğretmenlerin farklı kültürler karşısında yeni stratejiler geliştirilebilme kabiliyetleri tespit edilebilecektir. Sonuç olarak, bu çalışma, Türkçe öğretiminde iki dilli yabancı öğrencilerin okuma becerilerini güçlendirmek için öğretmenlerin rollerinin ve uygulamalarının önemini vurgulayarak, eğitim politikalarına ve öğretim yöntemlerine katkı sağlamayı hedeflemektedir.

Anahtar Sözcükler: Okuma, iki dillilik, yabancılara Türkçe öğretimi, öğretmen görüşleri.

Yabancılara Türkçe Öğretiminde Yapay Zekâ Tarafından Üretilen Sanal Görsellerin Kültür Aktarımı Bağlamında İncelenmesi

Prof. Dr. Mesut GÜN

Elif ALKAN

Mustafa Barış BAŞTÜRK

Kültür, geçmişten bugüne toplumları bir arada tutana bel kemiğidir. Dil içerisinde geçirmiş olduğu çeşitli dönüşümler sonucunda her toplumun kendine has yapısıyla şekillenen kültür kavramı milletleri bir arada tutan özgü bir olgudur. Bu açıdan öğretim süreci içerisinde kültür kavramının aktarımı her birey açısından farklılık göstermektedir. Gelişen ve değişen teknolojik unsurlarla birlikte yaşanan teknolojik devrim kültür ve kültür aktarımı kavramlarının yayılma alanlarını genişletmiştir.

Günümüzde yapay zekâ teknolojisi yaşamın her alanına dahil olarak bütüncül bir çerçevede varlığını sürdürmeye devam etmektedir. Teknolojinin hızlı dönüşümü eğitimden sanata, tıptan hukuka kadar birçok alanda kendisini göstermeye, devrimler gerçekleştirmeye devam etmektedir.

Eğitim alanı içerisinde yapay zekâ kullanımı yaygınlaşmakla birlikte öğretim süreci içerisinde öğrenmeyi pek çok yönden etkileyen bir unsur olmuştur. Bu çerçeveden hareketle çalışma, eğitim alanı içerisinde dil öğretim sürecinde yabancı dil olarak Türkçe öğretimi kapsamında yapay zekâ kullanımını esas alarak hazırlanmıştır.

Nitel araştırma çerçevesinde doküman analizi yöntemi kullanılarak Türkçe, Kültür, Türk kültürü, kültürün bireyin yaşamındaki yeri, kültür ve yabancı dil öğretimi konuları çerçevesinde yapay zekâ aracı olan Image fx, Midjourney, Dall.e, Microsoft Image Genarator yapay zekâ uygulamaları kullanılarak karşılaştırmalı analizi yer almaktadır.

Araştırma elde edilen verilerden yola çıkarak, kültür kavramı çerçevesinde üretilen görsellerin kültür aktarımını yansıtmaya biçimini dikkate almıştır. Araştırmada kültür kavramı çerçevesinde dil öğretim süreci öncelenmiştir. Bundan hareketle çeşitli yapay zekâ araçları kapsamında üretilen görsellerin süreç içerisindeki kullanımına değinilmiştir. Bu kapsamda üretilen görsellerden hareketle yabancı dil olarak Türkçe öğretimi sürecinde kültür kavramının aktarılmasındaki niteliği tartışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Dil öğretimi, kültür öğretimi, yabancı dil olarak Türkçe öğretimi, yapay zekâ.

Türkçe Ders Kitaplarındaki Metinlerin (P4C) Eğitimi Açısından İncelenmesi

Doç. Dr. Salim DURUKOĞLU

Esin GÜNEŞ ŞAHİN

P4C (Çocuklar için Felsefe) çocukların eleştirel, yaratıcı ve iş birlikçi düşünme becerilerini geliştirmeyi amaçlayan bir eğitim yaklaşımıdır. Matthew Lipman tarafından geliştirilen bu yaklaşım, çocukları kendi düşüncelerini sorgulamaya, muhakeme becerilerini geliştirmeye ve empati kurmaya teşvik eder. Bu bilgilere bakılarak PC4 eğitiminin (Çocuklar için Felsefe) çocukların sorgulama ve çok yönlü düşünme becerilerini geliştirmek için kullanılan bir eğitim yöntemi olduğu söylenebilir. Bu tartışmalar sırasında çocuklar farklı bakış açılarını anlamaya, analiz etmeye ve mantıksal olarak tartışmaya teşvik edilir. Ayrıca grup çalışmaları ile empati ve iş birliği becerilerini geliştirirler. Bu program, çocukların felsefi düşünme becerilerini ve yaratıcı çözüm yolları geliştirmelerini teşvik eder. Eğitim sürecinde çocuklara felsefi sorular sorulur ve bu sorular üzerinden tartışma yapılır. Bu tartışmalar sırasında çocuklar farklı bakış açılarını anlamaya, analiz etmeye ve mantıklı bir şekilde tartışmaya yönlendirilirler. Ayrıca, grup çalışmaları sayesinde empati kurma ve iş birliği yapma becerileri de gelişir. PC4, Sokratik yöntemle dayalı olarak yapılır ve öğrencilerin bir topluluk içinde sorgulama ve diyalog yoluyla öğrenmelerini sağlar. Eğitim, genellikle metinler, hikâyeler veya çocuk kitapları üzerinden ilerler ve çeşitli derslerde uygulanabilir. Bu yöntem, özellikle öğretmenlerin sınıflarında öğrencilerin daha derin ve anlamlı öğrenmelerini sağlamak için tercih edilmektedir. Bu bağlamda araştırma, Türkçe ders kitaplarındaki metinlerin Çocuklar İçin Felsefe (P4C) eğitimi açısından incelenmesini amaçlamaktadır. Araştırma, nitel araştırma yönteminden durum deseni kullanılarak gerçekleştirilmiştir. Araştırmada, Millî Eğitim Bakanlığı tarafından yayımlanan Ortaokul Türkçe ders kitapları doküman olarak kullanılmıştır. Veri toplama aracı olarak ise doküman analizi tercih edilmiştir. Bu inceleme, metinlerin eleştirel düşünme, sorgulama ve felsefi tartışmalar yoluyla öğrencilerin düşünsel gelişimlerine katkı sağlamıştır. Öğrenciler metinleri hem zaman hem de anlam açısından daha çabuk kavramışlardır. Çalışmanın bulguları, P4C metodolojisinin ortaokul düzeyindeki Türkçe ders kitaplarına ne ölçüde entegre edildiğine dair önemli ipuçları sunmuştur. Çalışmanın sonunda bulgular ışığında Millî Eğitim Bakanlığına, Türkçe öğretmenlerine ve öğrencilere önerilerde bulunulmuştur.

Anahtar Kelimeler: PC4 eğitimi, Türkçe dersi, Türkçe ders kitabı, öğrenci.

Miktar Zarfı Görevinde de Kullanılan Sözlük Anlamı Olumsuz Kelimeler

Doç. Dr. Ahmet KAYASANDIK

Asıl işlevi insanlar arasında anlaşmayı sağlamak olan dilin önemli bir özelliği de canlı olmasıdır. Çeşitli sebeplere bağlı olarak bazı kelimelerin unutulması, yerini başka kelimelere bırakması, yeni anlamlar yüklenmesi, başka anlamlar kazanması dilin bu özelliğinin doğal sonuçlarındandır. Sözlükler, kelimelerin farklı metinlerdeki ve bağlamlardaki kullanımları esas alınarak hazırlanır. Sınırlı sayıda kelimenin zamanla başka anlamlar yüklenmesi, anlam genişlemelerine ve anlam değişikliklerine uğraması mümkün olduğundan sözlüklerin belli zaman aralıklarıyla güncellenmesi makul sayılmalıdır. Dilde tarihî ve toplumsal sebepler, dile bağlı nedenler, kültürel nedenler, zaman ve mekân, eksik veya yanlış öğrenme, başka dillerin etkisi, abartma, sosyal etkileşimler, ironiler, psikolojik nedenler, kullanım sıklığı gibi sebeplerle anlam genişlemeleri ve değişimleri olabilir. Bağlama bağlı olarak temelde olumsuz anlama sahip kelimeler olumlu anlamda da kullanılabilir. Bu bildiride, Türkçe Ulusal Derlemi (TUDv3.0, <http://v3.tnc.org>) ve temel bazı sözlüklerden yararlanılarak sözlük/temel/ilk anlamı olumsuz olan "acayip, afet, dehşet, deli, felaket, inanılmaz, korkunç, manyak, müthiş, pis" kelimelerinin anlamları araştırıldı. Bunların günümüzde "çokluk, fazlalık, aşırılık, en üstünlük" gibi anlamlarla da çoğunlukla miktar zarfı olarak kullanıldığı ancak çoğu sözlükte bu kelimelerin (birkaçı dışında) bu görevlerine/anlamlarına yer verilmediği görüldü. Özellikle günlük kullanımdaki ve sosyal medya uygulamalarındaki sıklık sebebiyle bu bildirinin konusu olan bu kelimelerin bağlama göre kazandıkları anlamlara en azından Güncel Türkçe Sözlük'te yer verilmesi gerektiği önerisinde bulunuldu. Türkçeyi yeni öğrenmeye başlayan yabancılar hesaba katılırsa sözlük için bunun önemli bir eksiklik olabileceği vurgulandı. Güncel Türkçe Sözlük, Ötüken Türkçe Sözlük ve Misalli Büyük Türkçe Sözlük'te "dehşet, felaket, inanılmaz, korkunç" ve "müthiş" kelimelerinin olumlu anlamları ve miktar zarfı olarak kullanımları yazılmış ama diğerlerinin olumlu anlamlarına ve zarf görevindeki kullanımlarına yer verilmemiştir. TUD sorgulamalarından elde edilen veriler, bildiriye konu kelimelerin olumlu anlamlarına ve miktar zarfı görevindeki kullanımlara sözlüklerde yer verilmesi gerektiği konusundaki kanaati güçlendirmektedir.

Anahtar Kelimeler: Çok anlamlılık, anlam değişimleri, olumlu anlamlar kazanan olumsuz kelimeler.

Türkçenin Yabancı Dil Olarak Öğretiminde Animasyon Kullanımı: Plotagon Örneği

Dr. Öğr. Üyesi Seda KAYA

Canan Rabia TARAKCI

Teknoloji kullanımı ve önemi uzaktan eğitim süreciyle artış göstermiştir. Geleneksel yöntemlerin yanı sıra teknolojinin imkânlarından faydalanarak hem görsel hem işitsel araçların kullanıldığı, insan, bilgisayar etkileşimini sağlayan web 2.0 araçlarını kullanmak öğrencilerin sadece akademik başarılarını geliştirmede değil aynı zamanda onların teknoloji okuryazarlıklarını geliştirmede ve teknolojik araçları bir öğrenme aracı olarak görmelerini sağlamada etkili olabilir. Nitekim günümüzde sosyal medya kullanımının yaygınlaşması dolayısıyla cep telefonları ve bilgisayarlarla geçirilen sürenin artması öğrencileri ders çalışmadan alıkoyabilmekte ve bu da akademik başarıları üzerinde olumsuz etkiye sebep olabilmektedir. Öğrencilerin cep telefonları ve bilgisayarlarını birer öğrenme aracı olarak da kullanmaları bu olumsuz etkileri azaltabilecektir. Türkçenin yabancı dil olarak öğretiminde öğrenciler özellikle eğer hedef dilin konuşulduğu ülkede değilse ses farkındalığı kazanmada daha çok güçlük çekebilmekte bu da dinleme ve konuşma becerilerini etkileyebilmektedir. Ders sırasında sadece öğretmenin sesletimine maruz kalan öğrenci başka bir kişiden Türkçe duyduğunda anlamakta zorlanabilmektedir. Bu nedenle öğrencinin farklı kişilerden farklı sesletim duyması önemlidir. Bu noktada öğrencilere farklı temalarda farklı diyaloglar yardımcı olabilecektir fakat bu diyalogların sesletilmesi gerekmektedir. Birçok materyal bu alanda mevcut olsa da öğretmenlerin bazen kendi materyallerini üretmesi gerekmektedir. Gerçek kişilerin videolarını çekip diyalog oluşturmalarını sağlamak bir çözüm olsa da görüntü kalitesi iyi olan bir kamera, mikrofon bulmak ve uygun ortamın olduğu yer ayarlayabilmek her zaman mümkün olamamaktadır. Buna çözüm olarak öğrenciye zengin bir öğrenme ortamı sunan animasyonlardan faydalanılabilir. Bu çalışmada ise animasyon uygulamalarından olan Plotagon'u tanıtır bu web 2.0 aracı ile hazırlanan Türkçenin yabancı dil olarak öğretiminde temel düzeyde kullanılacak konuşma ve dinleme etkinliklerinin tanıtımı, nasıl yapıldığının detaylı olarak anlatılması amaçlanmıştır. Böylece bu etkinlikler, bu alanda çalışanlara düzeye uygun animasyonların nasıl hazırlanacağı konusunda yol gösterecektir.

Anahtar Kelimeler: Türkçenin yabancı dil olarak öğretimi, web 2.0 araçları, animasyon, Plotagon.

2024 Yılı LGS Türkçe Sorularının Barrett Taksonomisi'ne Göre İncelenmesi

Dr. Hikmet DURSUN

Doç. Dr. Salim DURUKOĞLU

Bu araştırmada 2024 yılında uygulanan LGS'nin Türkçe soruları Barrett Taksonomi'ne göre incelenmiştir. Bu amaçla LGS Türkçe bölümüne ait 20 soru değerlendirilmiştir. Araştırma nitel araştırma desenlerinden durum çalışmasına göre yapılandırılmış, doküman incelemesi tekniği ile elde edilen veriler betimsel analiz yöntemi ile çözümlenmiştir. Araştırmada soruların en çok çıkarım yapma (%35) basamağında yer aldığı belirlenmiştir. Bu basamağı yeniden organizasyon (%30) ve değerlendirme (%30) basamağının takip ettiği, en alt basamak olan basit anlama basamağında (%5) oranında soru bulunduğu görülmüştür. Yapılan araştırmada soruların büyük çoğunluğunun üst düzey basamaklarda yer aldığı ancak sınavda sorulan soru tipinden dolayı en üst basamak olan tepki basamağında sorunun bulunmadığı gözlemlenmiştir. Araştırmada elde edilen sonuçlardan hareketle sınavlarda kullanılacak soru tipleri ve soruların taksonomi basamağına göre dağılımları hususunda öneriler sunulmuştur.

Anahtar Kelimeler: 2024 LGS, Türkçe soruları, Barrett Taksonomisi, ilköğretim, ortaöğretim.

Eski Türkçeden Özbek Türkçesinde Fonetik Yansımalar ve *Hid* Sözcüğü

Dr. I. YOQUBOV

Köktürkçe ve Eski Uygur Türkçesinin kültürel ve edebî mirasçısı olan Özbek Türkçesi birçok eski dil özelliğini yapısında taşımaya devam etmektedir. Bu özelliklerden biri de Eski Türkçedeki /d/ sesi taşıyan sözcüklerin /y/ye dönüşmüş şekilleridir: *adak* > *ayak*, *kadgu* > *kaygu*, *ked-* > *kiy-*, *adig* > *ayı...* gibi sözcüklerde /d/ sesi genel Türkçe kurala uygun olarak /y/'ye dönüşmüştür. Bunlar içinde /y/'ye dönüşmeyen bir sözcük vardır. Bu sözcük *hid* “koku” sözcüğüdür.

Özbek Türkçesinde diğer Türk lehçelerinden farklı olarak koku anlamına gelen *hid*, *is*, *bo'y*, *sassiğ* kelimeleri bulunmaktadır. Bunlardan *sassiğ* (<ET *sası-* “kokmak”), *is* (<ET *is* < *yizi* < *yizig* < *yıdıg*), *hid* (<ET *yıdıg*) Türkçe, *bo'y* (<Far. *būy*), ise Farsça kökenlidir.

Bunlardan inceleme konumuz olan *hid* sözcüğü Eski Türkçedeki *yıdıg* “koku” sözüne dayanmaktadır. Bu söz, *yıd-ı-g* > *hıdıg* > *hıdı* > *hid* şeklinde gelişim çizgisine sahiptir. Daha sonra da Özbek Türkçesindeki fonetik kurala uygun olarak *hid* şeklini almıştır.

Eski Türkçede *yıdıg* sözünden çeşitli sözcükler türetilmiştir. Bu sözcüklerden biri de *iyi* kelimesidir. *Yiyi* – Türkiye Türkçesi Tarama Sözlüğüne göre “koku” anlamına gelen kelimelerden biridir. Bu kelimedenden türemiş olan *iyidin* (kokmuş, kokuşmuş), *iyir* (pis kokulu), *iyitmek* (kokutmak) kelimeleri ve *iyi duymak* (koku almak) birleşigi de bir zamanlar kullanılmıştır. Kaşgarlı Mahmut ise bunlarla ilgili olan şu kelimeleri aktarıyor: *yıd* (koku), *yıdımak* (kokmak), *yıdıg* (kokuşmuş), *yıdlamak* (koklamak) *yıdlanmak* (et vb. şeylerin kokması)...

Biz de bu çalışmamızda Özbek Türkçesindeki *hid* kelimesini esas alarak, koku kavramının Türk uygarlığındaki yerini değerlendirmeye çalışacağız.

Anahtar Kelimeler: Hid, koku, Eski Türkçe, Çağatay Türkçesi, Özbek Türkçesi, etimoloji.

Türkiye Yüzyılı Maarif Modeli Kapsamında Hazırlanan 9. Sınıf Türk Dili ve Edebiyatı Ders Kitabında Yer Alan Metin Altı Soruların Yenilenmiş Bloom Taksonomisine Göre İncelenmesi

Yıldız ÖZBİLEN

Kadriye SAKUR

2024-2025 eğitim öğretim dönemi içerisinde Türkiye Yüzyılı Maarif Modeli kapsamında müfredat değişikliğine gidildi. Bu değişiklik şu an itibariyle ortaöğretim kademesinde 9. sınıf düzeyinde başladı. Bu modelle birlikte öğrencilere değer, eğilim, okuryazarlık ve sosyal-duygusal öğrenme becerileri kazandırma öncelik hâline gelmiş oldu. Bununla birlikte öğrencilere duygusal becerinin yanında bilişsel düzeyde de üst düzey düşünme becerisi kazandırmaya odaklanıldı. Bu becerilerin öğrenciye kazandırılmasında sorular büyük rol oynar. Ders kitaplarında yer alan soruların üst düzey becerilere yönelik olması bu bakımdan önemlidir. Bu bağlamda çalışmada 2024 yılında yeni müfredata göre hazırlanmış 9. sınıf Türk Dili ve Edebiyatı ders kitabında yer alan metin altı sorular incelendi. Türk Dili ve Edebiyatı dersi yeni müfredatla birlikte “Metin Tahlili” ve “Edebiyat Atölyesi” olmak üzere iki temel bölüme ayrıldı. Metin tahlili kısmında okuma ve dinleme/izleme yer alırken edebiyat atölyesi kısmında konuşma ve yazma bölümleri yer almaktadır. Çalışmanın konusunu metinler ve metin altı sorular oluşturduğundan okuma ve dinleme/izleme metinleri ve bu metinlere ait sorular yenilenmiş Bloom taksonomisine göre incelendi. Doküman incelemesi yönteminin kullanıldığı çalışmada 278 metin altı soru analiz edilecektir. Yapılan analiz sonucunda bu soruların programın amacıyla aynı doğrultuda olup olmadığı ortaya konacaktır.

Anahtar Kelimeler: Yenilenmiş Bloom Taksonomisi, Türk Dili ve Edebiyatı ders kitabı.

Türk Dilinde ve Türkiye Türkçesi Ağzlarında İkiz Ünlü-Uzun Ünlü İlişkisi

Prof. Dr. Ahmet BURAN

Tarihi Türk yazı dillerinde birincil bir ses birimi olarak açıkça belirtilmeyen ve sistematik yaygın kullanımları bulunmayan ikiz ünlüler, Saha (Yakut) Türkçesi başta olmak üzere, bazı yeni Türk yazı dillerinde, Türkiye Türkçesi ağzlarında ve diğer birçok Türk konuşma dilinde kullanılmaktadır. Türk dili için birincil bir ses birim olmayan ikiz ünlüler, genellikle ünsüz erimesi, ünsüz düşmesi ya da son sesi ve ilk sesi ünlü olan iki kelimenin birleşmesi sonucu yan yana gelen iki ünlü arasında meydana gelirler. “y, v, h, ğ” gibi yarı ünlü nitelikli sesler ile ünlüler yan yana geldiğinde de ikinci derecede ikiz ünlüler oluşabilmektedir

Yukarıda belirtilen ses olayları sonucu karşılaşan ve bazı niteliklerini kaybederek tek hece haline gelen ikiz ünlüler, birleşerek uzun bir ünlüye dönüşebilmektedirler. İkiz ünlülerin uzun ünlüye dönüşmesi canlı ve bol örneklili bir fonetik olay iken, yeni dönemde, Türkiye Türkçesi ağzlarında ve diğer Türk yazı ve konuşma dillerinde “birincil” uzun ünlülerin ikiz ünlüye dönüştüğü pek görülmemektedir.

Dil, her şeyden önce bir sistemdir ve belirli kurallara göre işler. Sistem mevcut durumda neyi nasıl, hangi sebeple ve hangi süreçlerden geçirerek üretiyor, değiştiriyor ya da var ediyorsa, bilinmeyen zamanlarda oluşan örneklerin de aynı sebeplerle ve aynı süreçlerden geçerek oluşması gerekir. Dolayısıyla, ikiz ünlülerin kaynağında ve tipolojik kronolojisinde birincil uzun ünlülerin bulunduğu iddiası, dil sistemi ve çağdaş zamanlardaki örneklerin oluşma biçimleri dikkate alındığında çok kandırıcı değildir.

Bu durumda, sorulması gereken soru ve çözülmesi gereken sorun şudur: İkiz ünlüler mi uzun ünlülerden doğdu, yoksa uzun ünlüler mi ikiz ünlülerden oluştu? Hareket noktamız daha çok Türkiye Türkçesi ağzları ve çağdaş Türk yazı dilleri olsa da sorunun cevabı, genel anlamda, Türk dilinin “birincil uzun ünlüler” gibi temel bir sorununu ve bir paradigma olarak kabul edilen “ikiz ünlülerin uzun ünlülerden doğduğu” yönündeki görüşleri de yakından ilgilendirmektedir.

Anahtar Kelimeler: Türk dili, Türkiye Türkçesi ağzları, ikiz ünlü, uzun ünlü.

At Kültürünün Ali Şir Nevâyî Şiirlerindeki Görünümü

Prof. Dr. Funda TOPRAK

Türk kültürü denince ilk akla gelen hayvan şüphesiz attır. Atın kültürümüzdeki değeri bozkır yaşantısında sağladığı faydanın yanında savaşlarda binek hayvanı olarak adeta kahramanların ayrılmaz dostu, yoldaşı olmasıyla da yüceltilmiş, destanlarda, masallarda, türkülerde kendisine önemli bir yer bulmuştur. Orhun yazıtlarında Kültigin'in bindiği atlarla savaşta gösterdiği kahramanlıklar anlatılırken Dede Korkut hikayelerinde at, yiğidin yoldaşı, yardımcı, zor zamanlarında dayandığı en güçlü silahı olarak işlenir. Edebiyat toplumdan ayrı bir olgu değildir, toplumun tüm değer yargıları, inançları, kültürü edebî metinlerde ele alınır, sanatçıların diliyle somuttan soyuta soyuttan somuta bir yolculuk içerisinde verilir. Bu açıdan bakıldığında edebî metinlerin önemli bir unsurunu da at üzerine yazılmış metinler ya da atın benzetme amacıyla kullanıldığı sanatlı söyleyişler oluşturur. Çağatay şiirinin usta kalemi, büyük Türk şairi Ali Şir Nevâyî de şiirlerinde ata dair pek çok unsuru kullanır. Onun şiirlerinde at ile ilgili söz varlığı oldukça zengindir. Semend, şeb-reng, edhem, tevsen, rahş gibi değişik at türlerini anlatan sözcüklerin yanında, biniciliğe ait sigrit-, cevlân iyle-, rahş sür-, ıldam sür- fiilleri bulmak mümkündür. Sevgili pek çok yönüyle bir binici olarak tasvir edilirken “çabük-süvârim, şeh-süvârim” diye yüceltilir. At, Nevâyî’de diğer şairlerden farklı benzetmelerde de kendisine yer bulur. Dünya ve felek huysuz, hırçın bir at olarak düşünülür. Ali Şir Nevâyî, kendi gönlünü ve düşüncelerini de yine bir ata benzetirken kulluk düşüncesinden vazgeçmemeyi, düşünce atının meydana çıkıp onu kulluktan uzaklaştırmamasını da aşağıdaki beyitte dile getirir.

İy Nevâyî sin çu kul-sin kuluguñnı yahşî bil

Fikretiñ rahşığa cevlân birme bu meydân ara (FK:3/9)

Bu çalışmada Ali Şir Nevâyî'nin şiirlerinde at kültürünün izleri takip edilecek onun yaşadığı çağa, atalarından gelen at kültürünü nasıl yansıttığı incelenmeye çalışılacaktır.

Anahtar Kelimeler: Ali Şir Nevâyî, at kültürü, at ile ilgili söz varlığı, at benzetmeleri.

Genç Kuşanın Ağız Kullanım Canlılığına Bir Örnek Olarak Elazığ Ağız

Prof. Dr. Fatih ÖZEK

Reyhan Tuba İŞGÜZAR

Ağız canlılık çalışmaları, bir ağzın toplumda ne kadar aktif kullanıldığını belirlemeye yöneliktir. Çoğunlukla sosyolengüistik temelli olan bu araştırmalar, belirli bir yaş grubunun veya herhangi sosyolojik grubunun ağız kullanma durumlarını tespit etmeyi amaçlar. Türkiye literatüründe bu konuda herhangi bir bilimsel araştırmaya rastlanılmamış olsa da, dünya literatüründe son yıllarda önemli çalışmalar yapılmıştır.

Bu bildiride, Elazığ'da yaşayan 12-24 yaş aralığındaki genç kuşanın ağız kullanım alanlarının ve ağız kullanım sıklığının; ağız kullanıma yönelik tutumlarının belirlenmesi ve genel olarak da ağızların toplumsal algı ve statüsünün tespit edilmesi amaçlanmıştır. Ayrıca bu genç kuşanın içinde buldukları ağız bölgesinin ağız özelliklerini taşıyıp taşımadıkları da saptanmaya çalışılacaktır.

Bu bildiride karma araştırma yöntemi kullanılacaktır. Üç veya üçten fazla gruplardaki karşılaştırmalar için dağılım normal olduğu durumlarda One-way ANOVA analizi, dağılımın normal olmadığı durumlarda ise Kruskal Wallis H testi testi; ikili grup karşılaştırmalarında dağılım normal olduğu gruplarda independent sample t-test, dağılım normal olmadığı gruplarda ise wilcoxon işaretli sıralar testi; çoklu grup karşılaştırmalarında ise çapraz tablolar analizi (Crosstab) ve IBM SPSS V22.0 yazılımları kullanılacaktır. Araştırmanın evreni Elazığ merkez ile sınırlı tutulmuştur. Yine araştırmanın örnekleme ölçüt örnekleme yöntemine göre belirlenmiş olup 100 katılımcı ile gerçekleştirilecektir.

Anahtar Kelimeler: Ağız canlılığı, Elazığ ağızı, genç kuşak, ağız, tutum.

Irk Bitig’de Duyulan Geçmiş Zamanın Kullanımı

Dr. Öğr. Üyesi Gamze ÖZOK

Eski Türkçe dönemine ait eserler içinde dili, içeriği, yazı biçimi bakımından önemli bir yere sahip olan Irk Bitig, Uygurlar zamanında Köktürk harfleriyle yazılmış bir fal kitabıdır. Kitap biçiminde yazılmış olan eser, her biri bir fala karşılık gelen 65 paragraftan oluşmaktadır. Her falın başında küçük dairelerin oluşturduğu üçlü gruplar bulunmakta ve bu daire gruplarının dizilimi her falda değişmektedir. Eser üzerine yapılan incelemelerde falların, bu daire gruplarının farklı dizilimlerinin yorumlanması sonucunda ortaya çıktığı belirtilmektedir. Dolayısıyla fallarda kullanılan dil ve anlatım ile kullanılan dilin içeriğe uygunluğu, anlatılan durumla kullanılan zamanın uyumu gibi konular da bu noktada önem arz etmektedir. Irk Bitig’i oluşturan fallarda duyulan geçmiş zaman kullanımına bu açıdan bakıldığında zamanın cümleye kattığı temel iki anlam dışında farklı bir şekilde kullanıldığı görülmüştür. Duyulan geçmiş zaman, kullanıldığı cümleye temelde iki anlam vermektedir. Bu anlamlardan ilki bir durumu ya da olayı başkasından duyma/öğrenme, ikincisi ise bir durumu sonradan fark etmedir. Irk Bitig’i oluşturan 65 falın 39’unda durumlar ve olaylar duyulan geçmiş zaman ile anlatılmış; bu zaman ekinin, cümleye kattığı temel iki anlamın dışında başka bir oluş ve kılışı karşıladığı fark edilmiştir. Bu durum, zaman kaymasından kaynaklanabileceği gibi fallardaki anlatım şekli de buna sebep gösterilebilir. Bu çalışmayla da amaç, bahsi geçen fallardaki olay ve durumların anlatımında duyulan geçmiş zaman kullanımının nasıl bir farklılık gösterdiğini, Irk Bitig’de farklı zamanlarla anlatımın sağlandığı 16 falın dili ve bugün herhangi bir falda kullanılan dil ile karşılaştırarak tespit etmektir.

Anahtar Kelimeler: Irk Bitig, duyulan geçmiş zaman, fal kitabı.

“lı” Biçimbiriminin Morfo-Semantik İncelemesi Ve Kaynaklarda Geçmeyen Anlam Kategorileri

Dr. Öğr. Üyesi Sabire Ceren DEMİR

+II bağımlı biçimbirimi, Türkçenin en işlek eklerinden biridir. Bu açıdan birden fazla görev ve anlam yüklenmektedir. Literatürde +II biçimbirimi üzerine yapılan çalışmalar, daha çok biçimbirimin işlevine odaklanır. Bu çalışmada türetim eklerinden +II biçimbirimi semantik açıdan değerlendirilmiştir. Böylece morfo-semantik bir yaklaşım ile biçimbirimin anlam kategorileri tespit edilmeye çalışılmıştır. Yapılan semantik tasnifte +II biçimbiriminin türettiği sözcüğe yüklediği anlam özelliklerine bakılarak anlamsal kategoriler oluşturulmuştur. Böylece biçimlerin işlevsel yapılar olmaktan başka anlam yükleyen yapılar olduğu, anlam ile yapının ortak hareket ettiği tezi araştırmada tanıklanmaya çalışılmıştır.

Çalışmada nitel araştırma yöntemlerinden tabakalı örnekleme yöntemi kullanılmıştır. Örneklem tabakaları için Türk Dil Kurumunun 2011 yılında bastığı Türkçe Sözlük'te isimden isim yapan bağımlı biçimbirimlerden +II ekini alarak madde başı olmuş sözlükbirimler değerlendirilerek anlam kategorileri oluşturulmuştur.

Yapılan değerlendirmede +II biçimbirimine ait 40 adet anlam kategorisi tespit edilmiştir: Aygıt, Alet, Nesne, Eşya Kategorisi; Giyecek Kategorisi; Giyinmiş Olmayı İşaret Etme; Yiyecek Kategorisi; Hayvan Kategorisi; Hastalığa Tutulmuş Kimseyi İşaret Etme; Benzerlik Kategorisi; Büyütme, Artırmayı İşaret Etme; Ortaklık, Eşitlik, Beraberliği İşaret Etme; Pekiştirme, Kuvvetlendirme, Abartmayı İşaret Etme; ... Bir Şekilde, Biçimde; ...a Göre; ... İle İlgili, Aitlik, ... Biçiminde Olan; ... VASFİNA SAHİP; ... HUYU OLAN KİŞİ, KARAKTER; Sık Sık Olan, Sürekli Yapılan, Tekrar Eden; Özelliği Olmayı İşaret Etme; İçinde, İçeriğinde Bulunmayı İşaret Etme; Kaplanmış Olmayı İşaret Etme; Bir Şeyin Sahibi Olmayı İşaret Etme; Bir Şeyi Yapmış Olanı İşaret Etme; Yapılmış Olanı İşaret Etme – Edilgen; Eksikliği İşaret Etme; Gerektirmeyi İşaret Etme; Semt, Mahalle, İlçe, Bölge Kategorisi; Bir Yerde Yaşama, Orada Kalıcı Olmayı İşaret Etme; Bir Yerden, Bir Irktan Olma, Mensubiyeti İşaret Etme; Yanlısı Olmayı İşaret Etme; Çokluk, Topluluk, Gruplama Kategorisi; Kişiyi-Varlığı İşaret Etme; Oyun Kategorisi; Sınırlandırma Kategorisi; Mecazlık Kategorisi; Kötü Algıyı İşaret Etme; İyi Algıyı İşaret Etme; Argo Kategorisi; Terim - Jargon Kategorisi. Ortaya çıkan kategorilere bakıldığında kaynaklarda daha önce değinilmemiş anlam kategorileri olduğu dikkat çekmektedir.

Anahtar Kelimeler: Dil bilimi, morfo-semantik, semantik, bağımlı biçimbirim, türetim.

Yenisey Abidelerinde Akrabalık Bildiren Kelimelerin Türkiye ve Azerbaycan Türkçesi Ağızlarında İzleri

Gönül EYVAZOVA

Çağdaş Türk lehçelerinde akrabalık ifade eden kelimeler diğer dillerle mukayesede çok zengindir. Bunun nedeni Türk toplumunda aile ve akrabalık ilişkilerinin çok sağlam temeller üzerine kurulmuş olmasıdır. Akrabalık terimleri genel olarak Türk lehçelerinin söz varlığının önemli bir parçasını oluşturduğu için ortak özellik taşımaktadır ve M. Kaşgarlı'nın da söylediği gibi, "Türk lehçelerinde söz varlığının temeli birdir. Orada farklar yoktur. Eğer varsa da sadece çeşitli harflerde (seslerde) ve onların değişmesindedir". Bazen herhangi bir terimin başka lehçelerle mukayesede bir Türkçede daha geniş anlam ve işlevlik kazandığına da rastlayabiliriz.

Akrabalık ilişkileri hem genetik yolla (kanla) hem de kültürel ilişkiler sonucunda kuruluyor. Bu açıdan akrabalık bildiren terimleri iki gruba ayırabiliriz: a) kan kardeşliğiyle ilgili akrabalık terimleri; b) nikâh akrabalığıyla bağlı olan terimler.

Yenisey anıtlarının dilinde, akrabalık kavramını ifade eden bir grup kelime çeşitli şekillerde: bazıları kısmen değişerek, bazıları ise hiçbir fonetik ve semantik değişikliğe uğramadan günümüze kadar izini sürdürmüştür. Bugün bu kelimelerin bir kısmı arkaikleşmiş, bir kısmı ise belirli fonetik-semantik değişikliklerle çağdaş Türkiye ve Azerbaycan Türkçesi ağzlarında yer almıştır. Örneğin, *ər//er* kelimesinin semantiği hemen hemen tüm Türkçelerde diferansiyelleşmemiştir ve bu leksik birim "kişi", "cesur", "yiğit" anlamlarında çağdaş Türk dillerinde kullanılmaktadır. "Oğuzname"de de "er" sözcüğüne "cesur", "kahraman" anlamlarında rastlanılır. Türkiye ve Türkmen Türkçelerinde "er" kelimesi "asker" ve "savaşçı" anlamında kullanılırken, Azerbaycan Türkçesinde "eş" (hayat arkadaşı) anlamına gelmektedir.

Yenisey abidelerinin dilinde rastladığımız *kunçuy – hanım*, *apa - abla*, *ata//baba*, *kaŋ – ata*, *han*, *kadın - avrat*, *kadın*, *eke - anne*, *teyze*, *ög –anne*, *içi//eçi - ağabey*, *iti//ini – küçük kardeş*, *küdegü - damat*, *oğlan//oğul – oğul vb.* onlarca kelime bugün çağdaş Türkiye ve Azerbaycan Türkçeleri ağzlarında farklı şekillerde yer almaktadır. Tüm bu olguların dil tarihi açısından incelenmesi ise Türk leksik katmanının tarihen ulusal leksik birimlerle zengin olduğunu bir daha kanıtlıyor.

Anahtar Kelimeler: Yenisey Abideleri, Türkiye Türkçesi, Azerbaycan Türkçesi, ağızlar, akrabalık terimleri.

Ahmed Yesevi'nin Fakr-Nâme'si üzerine Mülâhazalar

Prof. Dr. Nadirhan HASAN

Türk Tasavvuf edebiyatı tarihinde farklı tasavvufi ekollerin adab u erkanı ve kurallarıyla ilgili birçok eser kaleme alınmıştır. Hoca Yusuf Hemedani'nin “Adab-ı tarikat”, Sufi Muhammed Danişmend'in “Mir'at ul-kulüb”, Muhammed Parsa'nın “Risale-i kudsiye”, Aziz Mahmud Hüdayi'nin “Tarikatnâme”, Aşık Paşa'nın “Fakr-nâme” gibi eserleri bunlardan bazılarıdır. Hoca Ahmed-ı Yesevi ve takipçilerinin hikmetlerinin toplandığı “Divan-ı hikmet”in bazı nüshalarında yer alan ve Ahmed Yesevi'ye nispet edilen “Fakrnâme” risalesi de bu tarz eserlerdendir. Tasavvufun yüksek makamlarından olan Fakr makamının Yesevilikte ayrı bir önemi vardır. Bu çalışmada Tasavvufta fakr kavramı, Yesevilik ekolünde fakr ve fakirin özellikleri, Ahmed Yesevi'nin “Fakr-nâme” eseri ve onunla ilgili uzmanların farklı görüşleri gibi konular üzerinde durulacak, “Fakr-nâme” neşirleri üzerine bahsedilecektir.

Anahtar Kelimeler: Ahmed Yesevî, tasavvuf, hikmet, Fakr-nâme, Yesevilik, kaynak, eser.

Arif Nihat Asya'nın Şiirlerinin Milliyetçilik ve Vatanseverlik Bağlamında Değerlendirilmesi

Doç. Dr. Osman TÜRK

Arif Nihat Asya, Türk edebiyatında millî bir çizgide duran milliyetçi ve vatansever bir şairdir. “bayrak şairi” olarak tanınan şair, Türklüğü bir bakış açısı olarak benimsemiş ve bu bakış açısını eserlerinde şeffaf bir şekilde yansıtmıştır. Şair, Türk edebiyatında milliyetçi ve muhafazakâr bir duruş sergilemiştir. Sadece şiirleriyle değil, düzyazılarıyla da ön plâna çıkmıştır. Şiirlerini milliyetçiliği ve vatanseverliği vurgulamak için bir vasıta olarak kullanmıştır. Eserlerinde kullandığı dil ise oldukça sade bir yapıdadır. Onun şiirlerinde din, bayrak, vatan, milliyetçilik, aşk, tabiat, tarih, tarihî şahsiyetler vb. birçok temanın ele alındığı görülmektedir. Nesirlerinde ise bu temalarla birlikte sosyal ve siyasal konuları da ele alır. Onun eserleri tematik açıdan geniş bir yelpazeye sahiptir. Şiir yazma konusunda kendini her zaman geliştiren şairin şiir türündeki eserleri birçok dergide yayımlanmıştır. Milliyetçilik ile mistik anlayışı özdeşleştirmiş ve bu yapıyı bütünsel açıdan şiirlerinde değerlendirmiştir. Duyuş tarzı olarak Yunus Emre, Mevlânâ gibi şahsiyetlere ilgi duymuş ve onlardan esinlenerek şiirler yazmıştır. Cumhuriyet dönemi Türk şiirinin önemli temsilcilerinden olan şair, “Bayrak” şiiri ile büyük bir üne kavuşmuş olup “bayrak şairi” olarak bilinmesini sağlamıştır. Şair, Türk halk edebiyatı ve eski Türk edebiyatı nazım şekillerini kullanmış ve süslü olmayan bir üslûp tercih etmiştir. Rubai nazım şekline merak salmış ve bu türü eserlerinde sıklıkla kullanmıştır. Gazete yazıları, hiciv, mensur şiir vb. birçok düzyazı türünde de yazmış ve eserler vermiştir. Millî ve manevî bir duyuşa sahip olan şair bu yönüyle aynı zamanda iyi bir nâsirdir. İnsanî değerlere eserlerinde ayrıntılı olarak yer vermiş özellikle millî duygulara temas etmiştir. Bu çalışmada Arif Nihat Asya'nın şiirleri milliyetçilik ve vatanseverlik çerçevesinde ele alınacak ve buna dair gerekli açıklamalar yapılacaktır.

Anahtar Kelimeler: Arif Nihat Asya, milliyetçilik, vatanseverlik, bağlam.

Memluk Kıpçak Türkçesinde Fiil Çekimlerinin (B)Olsa ile Kurulan Şart Çekimleri

Doç. Dr. Onur BALCI

Memluk Kıpçak Türkçesi, Türk dilinin kuzey-batı lehçeleri koluna dâhil olan bir Türk lehçesidir. Bu dönemde kaleme alınan eserler Kıpçak konuşma ağzına dayanmaktan ziyade dönemin yazı dili özelliklerini gösteren eserlerdir. Bu dönemin konuşma diline dair özellikleri ise dönemde kaleme alınan sözlük ve gramerlerde görmek mümkündür.

Fiil çekimlerinin şart biçimleri fiile eklenen zaman ekinin karşıladığı zaman anlamının şarta bağlanmış biçimidir. Türkiye Türkçesinde için fiil + zaman eki + cevherî fiil ve şahıs ekleriyle kurulan yapılar Türk dilinin hiçbir bir dönem ve lehçesinde kip özelliği barındırmaz. Bu yapıdaki fiiller temel yüklem zarf tümlecini oluşturmaktadır.

Bu durum Memluk Kıpçak Türkçesinde de aynıdır. Ancak Memluk Kıpçak Türkçesinde cevherî fiil olarak (b)ol- fiilinin kullanıldığı da görülmektedir.

Bu çalışmada Memluk Kıpçak Türkçesi ile yazılan eserlerde fiil çekimlerinin (b)olsa biçimbirimi ile kurulan şart çekimleri üzerinde durulmuştur. Bu dönemde yazılan eserlerin yayımlanmış biçimleri taranmış, tespit edilen örnekler tasnife ve incelemeye tâbi tutulmuştur. Eserlerden alınan örnekler italik olarak verilmiş, örnekten sonra örneğin alındığı eserin kısaltması ile birlikte varak ve satır numaraları verilmiştir. Ardından örnek cümle veya cümleler Türkiye Türkçesine aktarılmıştır.

Yapılan incelemede yedi zaman yapısının (b)olsa biçimbirimi ile kurulan şart biçimleri tespit edilmiştir. Bu çekimlerin özellikleri verilmiş, hangi eserlerde daha yoğun kullanıldığı üzerinde durulmuştur.

Sonuç bölümünde elde edilen bulgular değerlendirilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Memluk Kıpçak Türkçesi, fiil çekimi, birleşik çekim, şartlı birleşik çekim.

Mesleğe Yeni Başlayan Türkçe Öğretmenlerinin Karşılaştıkları Sorunlar

Doç. Dr. Abdullah KALDIRIM

Öğr. Gör. Hikmet DEĞEÇ

Eğitim ve öğretim ortamlarının fiziki yapısı, eğitsel araç-gereçlerin kalitesi ve erişilebilirliği, teknolojik olanakların varlığı vb. gibi etkenler eğitim faaliyetlerinin kalitesiyle doğrudan ilgilidir. Ancak, öğretmenlerin belirtilen bu etkenler üzerindeki aktif rolü, onu bu faktörlerin ötesinde değerli kılmaktadır (Özoğlu, 2010). Bu nedenle öğretmenler bir milletin kalkınmasında en önemli rolü üstlenen, insanoğlunu beşikten alarak mezara kadar götürüp teslim eden, dünyanın en büyük sorumluluğuna sahip insanlarıdır (Topçu, 2013). Öğretmenlerin eğitim sisteminde oynadığı kilit rol göz önünde bulundurulduğunda yaşadıkları sorunların eğitim sistemini doğrudan etkileyeceği düşünülmektedir. Yapılan araştırmalar da öğretmenlik mesleğinin ilk yıllarında yaşanan sorunların meslekten ayrılma noktasına gelme, meslekten ayrılma, okul veya şehir değiştirme ile sonuçlandığını göstermektedir (Babad, 2009; Fantilli ve McDougall, 2009; Yılmaz ve Altinkurt, 2011). Bu nedenle göreve yeni başlayan öğretmenlerin yaşadıkları sorunların yakından incelenmesi, benzer sorunların yaşanmaması, yaşanan sorunlara çözümler üretilebilmesi ve hizmet içi eğitim programlarının geliştirilmesi adına önem taşımaktadır. Bu çerçevede bu araştırmada görevine yeni başlayan Türkçe öğretmenlerinin karşılaştıkları sorunların derinlemesine incelenmesi amaçlanmaktadır. Araştırmada nitel araştırma desenlerinden fenomenolojik araştırma deseni kullanılacak ve araştırmanın gerçekleştirilmesi sürecinde fenomenolojik araştırma türlerinden biri olan betimleyici fenomenoloji tercih edilecektir. Bireylerin bildikleri şeyin ne olduğu ile ilgilenen ve bunu betimlemeye çalışan betimleyici fenomenoloji epistemolojik bir bakış açısına sahiptir (Ersoy,2016). Genel olarak betimleyici fenomenoloji çalışmalarının amacı bireylerin bir olgu, kavram ya da durum hakkındaki deneyimlerinden meydana gelen algılarını betimlemektir (Reiners, 2012). Araştırmanın katılımcılarının belirlenebilmesi amacıyla amaçlı örnekleme tekniklerinden “kartopu örnekleme” tekniği kullanılacaktır. Kartopu örnekleme araştırmacının problemine ilişkin olarak zengin bilgi kaynağı olabilecek birey veya durumların saptanmasında özellikle etkili bir örnekleme yöntemidir (Yıldırım ve Şimşek, 2016). Bu örnekleme yönteminde probleme taraf olan ilk katılımcıya “Bu konu hakkında başka kimlerle görüşmeliyim?” sorusu sorularak katılımcı ve probleme taraf olan kişi sayısı artırılmaktadır. Böylece kartopu gittikçe büyür ve problemin detaylı bir şekilde incelenmesi sağlanır (Patton, 2014). Araştırmanın verilerinin toplanması sürecinde öğretmenlerin görevleri sırasında yaşadıkları güçlüklerle ilişkin yarı yapılandırılmış görüşmeler yapılacaktır. Ayrıca araştırmaya katılan tüm öğretmenlerden araştırmanın başından itibaren okulda geçirdikleri her gün için günlük tutmaları istenecektir. Sonrasında bu günlükler araştırmanın problemi çerçevesinde incelenecektir. Böylece veri kaynakları çeşitlendirilerek araştırmanın inanılabilirliğinin artırılması hedeflenmiştir. Verilerin toplanmasının ardından gerekli çözümlenmeler, analizler yapılacak ve araştırmanın sonuçları paylaşılacaktır.

Anahtar Kelimeler: Türkçe öğretmenleri, mesleğe yeni başlayan öğretmenler, sorunlar, fenomenoloji.

Uzaktan Eğitim Türkçe Öğretmeni Adaylarını Okuma Alışkanlıklarından Uzaklaştırdı mı?

Dr. Öğr. Üyesi Bekir Sıddık KILIÇ

Dr. Öğr. Üyesi Mehmet ÖZŞAVLI

Dünyayı etkileyen Covid 19 salgını Türkiye'deki eğitim öğretim süreçlerini de etkilemiştir. Eğitim öğretim faaliyetleri çeşitli uygulamalarla internet üzerinden gerçekleştirilmiş, internet ve teknoloji hayatımızın önemli bir parçası hâline gelmiştir. 6 Şubat 2023'te Kahramanmaraş merkezli depremler, 11 ilde ve çeşitli ilçelerde can ve mal kayıplarına neden olmuş eğitim öğretim faaliyetleri çoğu okul ve üniversitede uzaktan eğitim şeklinde yürütülmüştür. Birçok alanda ve birçok insanda değişikliklere neden olan uzaktan eğitim günlük yaşama yeni kelimeler, alışkanlıklar, teknolojiler, tutum ve davranışlar getirmiştir. Bu çalışmanın amacı, çeşitli sebeplerden dolayı tercih edilen uzaktan eğitim sürecinin, üniversite öğrencilerinin okuma alışkanlıkları üzerindeki rolünü ele almaktır. Çalışma Kilis 7 Aralık Üniversitesinde Türkçe Eğitimi Bölümünde okuyan uzaktan eğitim sürecini deneyimleyen öğretmen adaylarıyla gerçekleştirilecektir. Çalışma nitel araştırma yöntemi, fenomenoloji deseniyle yürütülecektir. Türkçe öğretmeni adaylarının görüşleri kapsamında elde edilen veriler kod, kategori, temalara ayrılacak daha sonra içerik analizine tabi tutulacaktır. Çalışma bulgularından hareketle uzaktan eğitim sürecinin öğretmen adaylarının okuma alışkanlıkları üzerindeki rolleri ele alınacaktır.

Anahtar Kelimeler: Uzaktan eğitim, okuma alışkanlıkları, Türkçe öğretmeni adayları.

Ahmed Yugnaki'nın "Hibat Al-Hakayiq" Eserinde Dil Kültürü

Gulchehra HOJANOVA

Eski Türk edebiyatı eserlerinin yaratılış tarihi, dil özellikleri ve kendi fikir dünyalarının yanı sıra, aynı zamanda poetik özellikleri de dikkate değerdir. Türk dilinin edebi dil olarak gelişiminde, ilk kaynakların özel bir yeri bulunmaktadır. Bu eserlerden biri, şüphesiz, "Hibat al-Hakayiq"tir. "Hibat al-Hakayiq" hem leksik, fonetik ve gramatik açıdan "Kutadgu Bilig"e yakın, hem de diğer yönden "Kıyas-i Rıbguzi"ye benzerdir. Bu temele dayanarak, E. E. Bertels, bu eseri eski Özbek edebi dilinden klasik Özbek edebi diline geçişte bir "köprü" olarak tanımlamıştır. Bu görüş, "Hibat al-Hakayiq"ın dili üzerinde çalışan diğer dilbilimciler tarafından da desteklenmiştir. Alisher Navoi de, Ahmed'in Türk dilinin gelişimine katkısını "Nassayim al-Muhabbat" ve "Munshaot" eserlerinde takdir eder. Ayrıca, Navoi'nin "Munshaot"ta verdiği dörtlükler "Hibat al-Hakayiq"te rastlanmamaktadır. Bilim insanlarının itirafına göre, "Navoi döneminde Ahmed'in başka bir eseri de halk arasında ünlü olmuştur." Eserin dili ve üslubu, yazarın edebi yeteneğinden ve Türk dilinin fesahatinden izler taşımaktadır. Aynı zamanda eserde dil kültürleri de detaylı bir şekilde ele alınmıştır. "Düşünerek konuşan kişinin sözü doğrudur, gereksiz yere çok konuşan dil acımasızdır" gibi anlamdaki özdeyişlerin beyitlere yedirilmesi, eserin etkisini genişletmiştir. "Hibat al-Hakayiq"ın halk ağız edebiyatı ile yakınlığı ve halk şiirinin etkisi, eserde geniş bir şekilde yer alan dörtlük formunda görülmektedir. Bu, tartışmaya yer bırakmayan bir delildir. Eğer eserin metnine daha derin bir bakış atılırsa, dörtlüklerin çoğunun dil, anlam, üslup ve ifade açısından özdeyişlere yakınlığı belirginleşir. Konferansta, "Hibat al-Hakayiq" destanının Türk edebi dilinin gelişimine kattığı büyük katkı açıklanacaktır.

Anahtar Kelimeler: "Hibat al-Hakayiq", Türkçe, dil, özdeyiş, dörtlük.

Temel Eğitim Öğrencilerinin Yazılı Anlatım Tutum ve Kaygısı

Prof. Dr. Halit KARATAY

Yazılı anlatım becerisi yaparak yaşayarak bir öğrenme süreci ile gelişir. Bununla ilgili öğrencilerin yeterli bilgiye sahip olması, yeteri kadar ve iyi deneyimlerinin olması durumunda yazma isteği ve özyeterlilikleri artar. Bunların aksi olursa öğrencilerin yazma motivasyonu düşer, yetersiz ve olumsuz deneyimler zamanla yazmaya karşı olumsuz bir tutuma ve yazma kaygısına neden olabilir. Okullarımızda yazma etkinliklerine çeşitli nedenlerden dolayı yeteri kadar zaman ayrılmadığı da bilinmektedir. Bu çalışmada 3-11 arası temel eğitim öğrencilerinin yazılı anlatım tutum ve kaygısı incelenmiştir. Araştırma betimsel araştırma tekniklerinden tarama modeli ile gerçekleştirilmiştir. 3,4,5,6,7,9,10 ve 11. sınıf düzeyinden 130 öğrenci olmak üzere toplam 1040 öğrenci katılmıştır. Öğrencilerin yazılı anlatım tutum ve kaygılarını belirlemek için Yazılı Anlatım Tutum ve Kaygı Ölçeği (YATKÖ) veri toplama aracı olarak kullanılmıştır. Elde edilen verilere göre ilk ve ortaokul öğrencilerinin orta düzeyde ve olumlu; lise öğrencilerinin yüksek düzeyde ve olumsuz bir tutuma ve kaygıya sahip oldukları belirlenmiştir. Bunun kaynağında yazma becerilerinin yeteri kadar geliştirilememesinin, yazma motivasyonunun yetersizliği, yazım ve noktalama kurallarının ve yazılarını başkalarıyla paylaşma kaygısının olduğu belirlenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Yazılı anlatım, yazma becerisi, yazma tutumu, yazma kaygısı, temel eğitim öğrencileri.

Türk Dillerinde İki Dilliliğin Sosyal Yönleri

Prof. Dr. İsmayıl KAZIMOV

Dilbilimde iki dillilik, bir topluluğun iki lehçesi ya da iki dili olmasıdır ve günümüzde toplumsal bir sorundur. Artık dil ve toplumun diyalojik etkisi, dil ve etno-demografik kültür, bölgesel ve sosyal lehçeler ve ayrı dilsel faktörler ve toplumsal nitelikteki olgular gibi pek çok uygunsuz durum ortaya çıkıyor. Örneğin, tek dillilik ve çok dillilik koşullarının bir sonucu olarak herhangi bir dili kullananların niceliksel olarak azalması ve o dili işlemenin işlevsel olanaklarının daralması gibi konular bu uygunsuz durumu karakterize edebilir. "Toplum-Dil" şeması bu içeriği kapsamaktadır. Uluslararası düzeyde kültürel, ekonomik, ticari, askeri vb. iletişim ve ilişkilerin artması, bireylerin bir ülkeden diğerine serbest dolaşımı, uluslararası dil hâline gelen başta Türkçe ve İngilizce olmak üzere farklı dillerin kullanımını kaçınılmaz kılmaktadır. İki dillilik aynı zamanda dillerin sosyal yönlerini, yani gelişim kalıplarını da karakterize eder. Bu koşullarda iki dillilik de gelişir. Bu gelişimde toplumun bilinçli müdahalesinin rolü ve önemi artmaktadır. Bu dillerden birinin sosyal işlevleri genişliyor. Bu diller arasında etkileşimler ve ilişkiler oluşturulur ve geliştirilir. Yani iki dillilik, uzun zamandır dil bilimini ilgilendiren konulardan biridir. Makale, bazı ülkelerde nüfusun yüzde 18-20'sinin iki dilli koşullarda yaşadığını gösteriyor. Azerbaycan'da Azerbaycan Türklerinin yanı sıra Ruslar, Ahıska Türkleri, Lezgiler, Talışlar, Tatlar, Lakhlar, Udinler, İnglolar, Avarlar, Rutullar, Tabasaranlar, Kınalıklar vb. yaşamaktadır. Büyük ve küçük ulusların temsilcileri kendi dilleri ile birlikte hakim dili de konuşuyorlar. Sovyet döneminde Rusça, Azerbaycan nüfusunun ikinci dili olarak kabul ediliyordu. Bağımsızlık döneminden sonra Azerbaycan'da durum değişti ve artık İngilizce ikinci dil olarak alınmaya başlandı. Azerbaycan Türkleri ülke nüfusunun yüzde 90'ını oluşturuyor ve elbette cumhuriyetin devlet dili de Azerbaycan dili yani Azerbaycan Türkçesidir. Makalede toplumdilbilimin, iki dillilik de dahil olmak üzere çeşitli ve zor dil sorunlarının çözümünde büyük önem taşıyan bir dilbilim alanı olduğu belirtilmektedir.

Anahtar Kelimeler: Dil durumu, iki dillilik, sosyal yönler, iki dillilik türleri.

Türkçe Öğretmen Adaylarının Konuşma Becerisi Öğretim Yöntem ve Etkinliklerine Yönelik Farkındalıkları

Dr. Öğr. Üyesi Yağmur Özge UĞURELLİ

Dr. Öğr. Üyesi Buket DEDEOĞLU ORHUN

Bu çalışma, Türkçe öğretmen adaylarının konuşma becerisi öğretim yöntemleri ve etkinliklerine yönelik farkındalık düzeylerini belirlemeyi amaçlamaktadır. Dil öğretiminde konuşma becerisinin geliştirilmesi, başarılı iletişim ve sosyal etkileşim için temel oluşturmaktadır. Dört temel dil becerisinden konuşma, kişilerin dili günlük hayatta kullanma yeterliliğini doğrudan gösteren beceri olarak kabul edilmiştir. Doğru yapılandırılmış konuşma eğitimi öğrencilerin iletişim yeterliliklerini artırarak duygu ve düşüncelerini açık ve etkili bir şekilde ifade etmelerine imkân sağlar. Bundan dolayı konuşma becerisi teorik içerikten ziyade öğrencinin doğrudan uyguladığı etkinlikler aracılığıyla geliştirilmektedir. Türkçe öğretmenleri, konuşma becerisinin geliştirilmesine ders sürecinde gerekli özeni göstererek öğrencilerinin kendilerini kişisel, akademik ve profesyonel ortamlarda etkili bir şekilde ifade etmelerinde önemli bir rol oynarlar. Türkçe dersi sürecinde öğrenci sayısı, zaman sorunu, sınav kaygısı gibi bazı nedenlerden dolayı konuşma becerisinin geliştirilmesine yönelik uygulamalara daha az yer verilmektedir. Bu bağlamda konuşma becerisinin geliştirilmesine yönelik yöntemler ve etkinlikler de diğer dil becerilerinin uygulamalarının yanında daha fazla ihmal edilebilmektedir.

Konuşma becerisi, dilin etkin ve doğru bir şekilde kullanılması açısından dil eğitiminin temel alanlarından biridir. Türkçe öğretiminde de öğrencilerin kendilerini etkili ifade edebilme, doğru iletişim kurabilme yeterliliklerini geliştirmek büyük önem taşımaktadır. Bu bağlamda, çalışmada Türkçe öğretmen adaylarının, konuşma becerisinin öğretimi ve geliştirilmesine yönelik öğretim yöntemlerine ve etkinliklerine yönelik farkındalık düzeyleri belirlenecektir. Araştırmanın çalışma grubunu, “Konuşma Eğitimi” dersini almış ve konuşma becerisinin geliştirilmesine yönelik temel bilgilere sahip olan Türkçe öğretmen adayları oluşturmaktadır. Araştırmada karma araştırma desenlerinden sıralı açıklayıcı karma yöntem deseni kullanılacaktır. Sıralı açıklayıcı desen nicel ağırlıklıdır ve araştırmanın ilk basamağı niceldir, süreç nitel basamak ile devam eder. Araştırmanın nicel verileri, Türkçe öğretmen adaylarının konuşma becerisinin geliştirilmesine yönelik farkındalıklarını belirlemek amacıyla hazırlanan anket aracılığıyla toplanacaktır. Elde edilen nicel verilerin daha anlaşılır hale gelmesi için ise öğretmen adaylarıyla odak grup görüşmesi yapılacaktır. Her iki veri grubu ilişkilendirilerek analiz edilecek ve Konuşma Eğitimi dersini almış Türkçe öğretmen adaylarının konuşma becerisinin geliştirilmesine yönelik öğretim yöntem ve etkinliklerine ilişkin farkındalık durumları ortaya konulacaktır. Araştırmada sonucunda elde edilen bulgular, konuşma becerisine yönelik uygulamalar konusunda öğretmen adaylarında farkındalık ve bilinç kazandırma konusunda bir öngörü sağlayacaktır.

Anahtar Kelimeler: Konuşma becerisi, Türkçe öğretmen adayı, konuşma etkinlikleri.

Türkçede İçtenlik ve Yakınlık

Dr. Öğr. Üyesi Buket DEDEOĞLU ORHUN

Yağmur Özge UĞURELLİ

Türkçe zengin ve kapsamlı bir dildir. Dilimizin zenginliklerini fark etmemiz gerekmektedir. Bu gereklilik doğrultusunda dilimizi sahiplenmemiz ancak bilinçli yaklaşımlarla gerçekleşebilir. Dilinin ayrıcalıklarını fark etmeyen bir millet kültürünü, yaşayışını, özünü, benliğini ve en sonunda da geleceğini kaybetmiş demektir. Dil milletin geleceğiyle arasında kurduğu köprüdür. Öyleyse bize düşen dilimizin inceliklerinin farkına varıp, yeni nesillere aktarmaktır. Bu araştırma Türkçenin içtenlik ve yakınlık belirten ifadelerine örnekler vererek dilimizin inceliklerinin ortaya çıkarılması çabasıyla oluşmuştur.

Türkçe söz varlığı açısından gelişmiş ve gelişmesini devam ettiren bir dildir. Dilimizin söz varlığı unsurlarından; içtenlik ve yakınlık belirten ekler, sözcükler, deyimler ve atasözleri birçok yazı türünde kullanılmıştır. Araştırmamızda ele aldığımız yazı türlerinin çerçevesinde yakınlık ve içtenlik belirten ifadelerle değinilecektir.

Anahtar Kelimeler: Türkçe, içtenlik, yakınlık.

Kırgızca ve Kiril Alfabeti

Dr. Öğr. Üyesi Mirzat RAKİMBEK UULU

Bilindiği üzere Kırgızistanda Çağdaş Kırgızcada yazı sistemi olarak Kiril alfabeti kullanılmaktadır. Bu yazı sistemini Kırgızlar Soviyetler Birliği Döneminden günümüze kadar kullanmaktadırlar. Bundan önce Latin harflerine dayalı yazıyı 1928-1940 yılları arasında kullandılar. Bunun da öncesinde ise Arap yazı sistemine dayalı bir alfabe kullanmışlardır. Demek ki 20. asırda Kırgızistanda üç farklı yazı sisteminin kullanıldığını söyleyebiliriz. Aslında yazıda alfabe değiştirme işi kolay bir iş değildir ve birçok ekonomik ve kültürel sorunlara neden olabilmektedir. Dolayısıyla sadece bir asırlık süre içinde Kırgızistanda neden alfabe değiştirme ihtiyacı olmuştur? Tabii ki bunun nedeni sadece yazı ve dille ilgili değildir ve siyaset, bağımsızlık, kültür, din, örf adet gibi etkenlere de bağlıdır.

Çağdaş Kırgızcada Kiril alfabetine dayalı olan 36 harf kullanılmaktadır. Bunlardan sekiz harf ünlü sesleri karşılarken geri kalan 28 harf ünsüzleri, iki sestem oluşan heceleri yada imlada kullanılan işaretleri karşılamaktadır. Kırgızcanın ses kadrosunda ise toplam 39 ses olup bunlardan on dördü ünlü ses, yirmi beşi ünsüz seslerdir. Başka bir deyişle Çağdaş Kırgızcada 39 sesi 36 harf karşılamaktadır.

Bu bildiride Kırgızca için uyarlanmış Kiril yazı sistemi üzerinde durulacaktır. Çağdaş Kırgızcada kullanılan söz konusu alfabenin dilin gelişimindeki avantajları ve dezavantajları imla, ses bilgisi ve şekil bilgisi üzerindeki etkileri gösterilmeye çalışılacaktır. Ülkedeki dil konusundaki devlet kanunlarının dili ne kadar etkilediği de örneklerle gösterilecektir.

Ayrıca Günümüz Kırgızca için geçerli olan yazı kurallarının oluşumundaki süreç ve prensipler üzerinde de durulacaktır.

Anahtar kelimeler: Kırgızca, Kiril alfabeti, yazı sistemi, ünlü, ünsüz.

Salâh Birsel’de Mahallî Unsurlar

İrem Nur TAŞKIN

Prof. Dr. Şerif Ali BOZKAPLAN

Salâh Birsel, söz hazinesi, anlatım gücü ve kendine has ifadeleriyle sıra dışı bir kalem erbabıdır. Türkçenin imkânlarından, kaynaklarından ve dahi varlığından beslenerek, kendine has bir söz dünyası ve ifade zenginliği oluşturmuştur. Bu söz varlığını besleyen kaynaklara ulaşmak ve kullanmak sıradan bir iş değildir elbette. Salâh Birsel, çok okumuştur hem de farklı farklı kaynakları... Zihninde topladığı o zengin söz hazinesiyle en sıradan hadiseleri bile başka bir halde ve dikkat çekici olarak ifadelendirmeyi başarmıştır.

Bu kendine has ifade dünyasının bir ayağını da mahallî unsurlar oluşturmaktadır. Salah Birsel, Karşıyakalı olduğu için, Ege’ye ait söz ve söz kalıpları da bu bağlamda yerini almıştır.

Türkçeyi ustalıkla kullanan Birsel, meramını anlatırken mahallî unsurları kullanmış ve hatta bazen değiştirmiş adeta kelimelerle oynamıştır. Çünkü onun kelimeleri okuyucusunu düşündürmeli, eğlendirmeli ve de başka dünyalara sürüklemelidir.

hoşundu: kırgınlık, gücenme

“Benim çocukluğumda bir “hoşundu” sözü vardı, az bir kırgınlık , bir gücenme gösterirdi: Dün sizde toplanmış eğlenmişsiniz, bizi çağırmadınız. Hoşundu Ahmet bey! Gibi.” (K., s. 123)

köpek dolabı: gizli ve usulsüz iş çevirme, oyun içinde oyun

“Dünya nasıl bir köpek dolabı ki Hitler, ölüm kararını verdikten sonra Roehm ile ayakdaşlarının Nazi partisini gözden düşürecek derecede birer eşcinsel olduklarını da anımsayacaktır.” (PP., s. 20)

paldımsız: patavatsız, düşüncesiz davranma

“Ne derlerse desinler, o kötü yürekli, o paldımsız erkek kardeşin ahlaksızlıklarını bilenler...”(K., s. 106)

sübek: küçük ve uzun yüz

“Hay, boyu da ne kadar ufacık tefecikti. Sübek kadar yüzünde, sübek kadar bir bıyık (yapıştırma bıyık) sallanırdı.” (K., s. 138)

tezberi: “ çabucak, hemencecik” (DS., C. X, s. 3905)

“Makinenin işleme biçimi de hani öyle tezberi işlerden değildir.” (PP., s. 7)

Çalışmamızın esas konusunu oluşturan mahallî unsurlar, Salâh Birsel’in eserleri incelenerek tespit edilecektir. Tespit edilen bu zenginlikler tek tek incelenerek, anlatım gücü ve söz varlığı bakımından değerlendirilecektir.

Anahtar Kelimeler: Söz varlığı, mahallî unsurlar, Salâh Birsel.

Makedonya’da Yabancı Dil Olarak Türkçenin Yeri

Prof. Dr. Sena ARİF

Makedonya’da, Türkçeyi öğrenmede son 20 yılda çok ilgi gösterildi. İster kurslarda ister okullarda, 2. yabancı dil olarak okutulmasında Millî Eğitim Bakanlığı da ciddi adımlar attı.

Kurs olarak en verimli ve en düzenli şekilde Üsküp’te bulunan Yunus Emre Enstitüsünde gerçekleşiyor. İlgi farklı yaş guruplarından var. Hatta Türkiye firmalarında çalışanlarda bu ilgi çok çok daha yoğun.

Bunun yanı sıra, Devlet Aya Kiril ve Metodiy Üniversitesinin Filoloji Fakültesindeki Türk Dili ve Edebiyatı Kürsüsü bünyesinde ,1993 yılından itibaren, bir paralel gurup da açıldı. Ana Dili Türkçe olmayanlar için. Bu "guruba" kaydolan talebeler, yoğunlukla 2 sene Çağdaş Türkçe derslerine giriyorlar, haftada 4+4. Bu dört sömestirde de Müfredatta olan diğer dersleri Makedonca dinliyorlar. Devamda 5- 8 sömestirde, Ana dili Türkçe olan gurupla beraber dersleri Türkçe dinliyorlar. Çağdaş Türkçe dersi (4+4) 8ci sömestire kadar devam ediyor. İlgi günden güne seneden seneye Türkçeye ilgi artıyor hem kurslara hem Kürsümüze. Bu bizim için bir gurur kaynağıdır şüphesiz. Bilindiği gibi, bir dil öğrenirken, tabii ki. o Millet tarihini, edebiyatını ve sosyokültürünü öğreniyor talebeler. İşte bu unsur da bize bir kültür elçisi görevini yüklüyor.

Anahtar Kelimeler: Makedonya, Türkçe öğretimi, MEB.

2019 ve 2024 Türkçe Dersi Öğretim Programlarının Karşılaştırılması

Prof. Dr. Murat ATEŞ

Doç. Dr. Emine SUR

Bilgi ve iletişim teknolojisinde meydana gelen gelişmelerle beraber karmaşıklaşan yeni dünya düzenine öğrencilerin uyum sağlayabilmesi birtakım becerilere sahip olmalarına bağlıdır. Dil eğitiminin verildiği Türkçe dersleri ile amaç hedeflenen profile uygun, bulunduğu çağın gereklerini yerine getirebilecek öğrenciler yetiştirebilmektir. Bu amacı gerçekleştirebilmek için Türkçe Dersi Öğretim Programlarında 2015, 2017, 2018, 2019 ve son olarak da 2024 yılında çeşitli düzenlemeler yapılmıştır. 2024 yılında uygulamaya konulan Program'a kavramsal beceriler, alan becerileri, öğrenme çıktıları, öğrenme kanıtları, eğilimler, erdem-değer-eylem çerçevesi eklenmesiyle Program'ın yapısında önemli değişiklik meydana gelmiştir. Bu değişiklikten hareket edilerek mevcut çalışmanın amacı, 2024 Programı'nın 2019 Programı'ndan farklı taraflarını, uygulamaya konan yenilikleri tespit etmek olarak belirlenmiştir. Çalışma, nitel araştırma yöntemine uygun olarak tasarlanmış, doküman incelemesine göre desenlenmiştir. Araştırma kapsamında ortaokul Türkçe dersi öğretim programları dört temel dil becerilerinin uygulanması, strateji ve yöntem öğretimi, temalar ve metin seçimine, ölçme-değerlendirme uygulamalarına ilişkin esaslar ve yapı bakımından karşılaştırılmıştır. Araştırma sonucunda yeni programın öğrenme çıktısı, metin yapıları, metin türleri, metinlerin sahip olması gereken özellikler, okuryazarlık türleri, değerler bakımından daha kapsamlı olduğu; öğrenme çıktılarının yapı bakımından öğrencilerin üst düzey düşünme ve üst biliş becerilerini kullanabilmelerini gerektirdiği; noktalama işaretleri ve dil bilgisi öğrenme çıktılarında önemli değişikliklerin meydana geldiği görülmüştür.

Anahtar Kelimeler: Program, öğretim programı, Türkçe dersi öğretim programı.

2024 Ortaokul Türkçe Dersi Öğretim Programı'nın 21. Yüzyıl Becerileri Bağlamında İncelenmesi

Doç. Dr. Ahmet Zeki GÜVEN

Gizem ŞAHİN

Uğur ÖZBİLEN

Bu çalışmanın temel amacı 2024 Ortaokul Türkçe Dersi Öğretim Programının 21. yüzyıl becerileri bağlamında incelenmesidir. Bu amaçla öncelikle alan yazın incelenerek 21. yüzyıl becerileri belirlenmeye çalışılmış, yapılan inceleme sonucunda Partnership for 21 Century Skills (P21) sınıflandırılmasının bu çalışmada kullanımının uygun olacağına karar verilmiştir. Bu sınıflandırmada Öğrenme ve Yenilenme Becerileri; Bilgi, Medya ve Teknoloji Becerileri; Yaşam ve Kariyer Becerileri olmak üzere üç ana başlık bulunmaktadır. Öğrenme ve yenilenme becerileri başlığı altında; problem çözme, yaratıcılık, yenilikçilik, iletişim, iş birliği, eleştirel düşünme, karar verme, öğrenmeyi öğrenme becerileri bulunmaktadır. Bilgi ve medya teknolojileri başlığı altında; bilgi okuryazarlığı, bilgi ve iletişim teknolojileri okuryazarlığı ve medya okuryazarlığı becerileri bulunmaktadır. Yaşam ve kariyer becerileri başlığı altında ise; esneklik ve uyum, girişimcilik, öz yönlendirme, sosyal ve kültürler arası etkileşim, üretkenlik, hesap verilebilirlik, liderlik ve sorumluluk alma becerileri bulunmaktadır. Betimsel modelin kullanıldığı çalışmada veriler doküman analizi tekniği ile elde edilmiştir. Yapılan analiz sonucunda ulaşılan bulgular kategorileştirilerek yorumlanmış, 2024 Ortaokul Türkçe Dersi Öğretim Programının 21. yüzyıl becerilerine yer verme durumu belirlenmeye çalışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: 21. yüzyıl becerileri, Türkçe öğretim programı, doküman analizi.

Türkçenin Yabancı Dil Olarak Öğretiminde Forum Tiyatrosu

Dr. Öğr. Üyesi Tuğrul Gökmen ŞAHİN

Arş. Gör. Nurettin CİNTEMİR

Hazal GÖNÜLDAŞ

Forum tiyatrosu, Augusto Boal tarafından geliştirilen "Ezilenlerin Tiyatrosu"nun bir parçası olarak ortaya çıkmıştır. Bu tiyatro biçimi, toplumsal sorunları ele alarak izleyiciyi etkin bir katılımcı hâline getirmeyi amaçlar. Forum tiyatrosu, tiyatronun geleneksel yapısını bozarak katılımcıyı pasif bir izleyici olmaktan çıkarır ve onları oyun içinde birer "seyirci-oyuncu"ya dönüştürür. Bu yöntemde, katılımcılar duruma müdahale edebilir, karakterlerin yerine geçerek alternatif çözüm yolları önerebilirler. Katılımcılar kurgunun içinde yer alarak duruma farklı açılardan bakabilme ve bunu sahneleme imkanına sahiptir. Bu bilgiler ışığında çalışma, yabancı dil olarak Türkçenin öğretiminde forum tiyatrosunun katkılarını incelemeyi amaçlamaktadır. Forum tiyatrosu, katılımcıların dil öğrenim sürecine aktif olarak katılmalarını sağlarken, kültürel etkileşim ve dilin sosyal bağlamda kullanımını teşvik eden bir yaklaşımdır. Araştırma, yabancı dil olarak Türkçeyi öğrenen öğrencilerin dil becerilerini geliştirmede bu yöntemin etkisini değerlendirmeyi hedeflemiştir. Nitel araştırma yöntemiyle tasarlanan çalışmada, fenomenoloji deseni kullanılmıştır. Çalışma grubunu Fırat Üniversitesi, Adıyaman Üniversitesi ve Mersin Üniversitesi TÖMER (Türkçe ve Yabancı Dil Uygulama ve Araştırma Merkezi) öğrencileri oluşturmaktadır. Veri toplama sürecinde, yarı yapılandırılmış görüşmeler ve gözlemler aracılığıyla öğrencilerin forum tiyatrosu sürecinde yaşadıkları deneyimler detaylı bir şekilde analiz edilmiştir. Elde edilen bulgular, forum tiyatrosunun, öğrencilerin bir problem karşısında yaratıcı düşünme becerilerini öne çıkararak veya geçmişteki deneyimlerini kullanarak çözüm önerileri ürettiklerini, sözlü iletişim becerilerini geliştirdiğini, bir topluluk karşısında duygularını ve düşüncelerini etkili bir şekilde ifade edebildiklerini ve bu nedenle kendilerini daha iyi tanıyıp öz güvenlerini geliştirdiklerini, beden dillerini etkili bir şekilde kullanabildiklerini ve dil öğrenimini daha etkili ve motive edici bir hâle getirdiğini göstermektedir. Çalışmanın sonunda Türkçe ve Yabancı Dil Uygulama ve Araştırma Merkezindeki öğretmenler, öğrencilere yönelik önerilerde bulunulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Forum tiyatrosu, TÖMER, yabancı dil olarak Türkçenin öğretimi, öğrenci.

Ortaokul Türkçe Dersinde Söz Varlığı Unsurlarının Geleneksel Türk Tiyatrosu ile Öğrencilere Kazandırılması: Konuşma Becerilerinin Geliştirilmesi

Dr. Öğr. Üyesi Tuğrul Gökmen ŞAHİN

Mehmet COŞKUN

Bengü ERCAN

Geleneksel Türk tiyatrosu, tarihsel ve kültürel bağlamda zengin bir mirasa sahip olan bir tiyatro biçimidir. Bu tiyatro türü, halkın günlük yaşamından, geleneklerinden ve sosyal normlarından beslenmiş, aynı zamanda mizah, dram ve eğitici unsurları harmanlamıştır. Geleneksel Türk tiyatrosu; Karagöz geleneği, meddah geleneği, ortaoyunu geleneği, dramatik köy seyirlik oyunları geleneği gibi birçok unsurdan oluşmaktadır. Bu gelenekleri aynı noktada buluşturan ortak öğeler olduğu gibi kendine özgü kılan farklılıkları da vardır. Bu temel farklılıklardan dolayı her gelenek, kendi öz biçimlerine ve süreçlerine sahiptir. Söz varlığı ise bir dilin tüm kelimeleri ve terimleri toplamını ifade eden dilsel kavramdır. Dil bilimi açısından söz varlığı, bir dilin anlam ve iletişim kapasitesini belirleyen temel unsurlardan biridir. Bu kavram, dilin zenginliğini, çeşitliliğini ve kullanıcıların iletişim becerilerini doğrudan etkiler. Dört temel dil becerilerinden konuşma becerisi de söz varlığının yansıtılmasında önemli bir etkidir. Bu bilgiler ışığında araştırma, ortaokul Türkçe derslerinde söz varlığı unsurlarının geleneksel halk tiyatrosu yöntemiyle öğrencilere kazandırılmasını ve bu bağlamda konuşma becerilerinin geliştirilmesini amaçlamıştır. Çalışma, nitel araştırma desenlerinden fenomenoloji desenini kullanarak Malatya ilinin Yeşilyurt ve Doğanyol ilçelerindeki ortaokul öğrencileri üzerinde yürütülmüştür. Fenomenoloji deseni, bu süreçte öğrencilerin deneyimlerini, algılarını ve öğrenme süreçlerini derinlemesine anlamayı mümkün kılmıştır. Araştırmanın odak noktası, geleneksel Türk tiyatrosunun eğitsel potansiyelinden yararlanarak öğrencilerin dil becerilerini artırmaktır. Bu bağlamda, geleneksel Türk tiyatrosunun dinamiklerinin, öğrencilerin söz varlığına dair bilgilerini derinleştirme ve konuşma yeteneklerini geliştirme üzerindeki etkileri incelenmiştir. Çalışmada elde edilen bulgulara göre öğrencilerin hem dilsel hem de sosyal becerilerinin güçlendiği, dili etkin bir şekilde kullandıkları ve genel olarak konuşma becerilerinin geliştiği gözlenmiştir. Çalışmanın sonunda Millî Eğitim Bakanlığına, Türkçe öğretmenlerine ve öğrencilere yönelik önerilerde bulunulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Geleneksel Türk tiyatrosu, söz varlığı, konuşma becerisi, Türkçe dersi ve öğrenci.

Yabancılara Türkçe Öğretiminde Okuma Metni İhtiyacı için Yapay Zeka Kullanılabilir mi?

Dr. Öğr. Üyesi Şamil ÇAN

Yabancılara Türkçe öğretimi her geçen gün önemini artırmaktadır. Dünya Dili olan Türkçenin öğrenimine yönelik talebin artması bu konuda materyal ve yöntem ihtiyaçlarını da gündeme getirmektedir. Dil öğreniminde kaynak dil ile ilgili bolca okuma yapılması en fayda görülen yöntemler arasında yer almaktadır. Ancak Türkçe öğretiminde seviyelere uygun okuma metinlerinin yetersizliği bu konuda eğitimciler için bir eksikliği gündeme getirmektedir. Bu konuda ChatGPT gibi yapay zeka uygulamalarının okuma metni oluşturmada sağlayabileceği katkılar bu araştırmada ele alınarak değerlendirilecektir.

Anahtar Kelimeler: Yabancı dil olarak Türkçe, Türkçe öğretimi, ders uygulamaları, yapay zeka.

Edebiyat ve Müzikalite Bağlamında Nedim ve Şarkıları

Anıl DOĞAN

Şiirde en önemli öğelerden biri müzikalitedir. Türkçenin, bozkırda dört nala giden atın koşuşundaki ahenge sahip olması ezgiyi de ifade eder, şiirin müzikalitesi dilin inceliğinden gelmektedir. Divan edebiyatı; diliyle, aruzuyla, kafiyesiyle ve üslubuyla melodiktir. Bu melodi bazı şiirlerde ön plana çıkmış, bazılarında gizlenmiştir. Güfte mecmualarıyla yetinmeyen melodi ve müzikalite; şarkılardan gazellere, rubailerden kıt'alara bestelerin odağı olmuştur. Na'îl-i Kadim, Nedîm, Enderunlu Vasıf gibi pek çok şarkı yazarı şair; şiirlerinde, şarkılarında müziği duyurmuştur. Türk edebiyatının ve Lale Devrinin en önemli şairlerinden olan Nedîm, şûhâne ve rindâne tarzıyla; bezme ve işrete olan tutkusuyla dikkat çekmiştir. Bu bildiride şarkı nazım biçimiyle âdeta birer beste nakşeden Nedîm'in şarkılarında, müzikaliteyi veren unsurlar tetkik edilmiştir. Aruz, nakarat, kafiye, redif, aliterasyon ve asonans, leffüneşir ile verilen ahenk, mısra başında ve sonunda tekrar yoluyla oluşturulan ezgi incelenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Nedim, Türkçe ve müzik, Divan edebiyatı.

Türkiye Yüzyılı Maarif Modeli Ortaokul Türkçe Dersi Öğretim Programının Yazma Becerisi Açısından İncelenmesi

Prof. Dr. Kadir Kaan BÜYÜKİKİZ

Arş. Gör. Dr. İmren YILDIZ

Bu çalışmanın amacı, Türkiye Yüzyılı Maarif Modeli çerçevesinde 2024 Ortaokul Türkçe Dersi Öğretim Programında yer alan yazma becerisine genel bir bakış açısıyla ele almak ve bu becerinin öğretim programındaki önemini değerlendirmektir. Yazma becerisi, öğrencilerin dilsel gelişimlerini destekleyen en önemli unsurlardan biri olup aynı zamanda onların düşünme, problem çözme ve yaratıcılık yeteneklerini de geliştirmelerine olanak tanır. Türkiye Yüzyılı maarif modelinde yazma becerileri, sadece dil bilgisi ve yazılı anlatım becerilerinin kazandırılmasıyla sınırlı kalmayıp öğrencilerin eleştirel ve analitik düşünme yeteneklerinin de gelişmesini hedeflemektedir.

Araştırma nitel olarak desenlenmiş olup, belge inceleme yöntemi ile çözümlenmiştir. Bu kapsamda 2024 Ortaokul Türkçe Dersi Öğretim Programı incelenmiş yazma becerisinin programa ne ölçüde dahil edildiği çözümlenmiştir. Programda yazma becerisinin gelişimi için belirlenen kazanımlar, öğrencilerin farklı türde metinler yazabilme, dil bilgisi kurallarına uygun olarak kendilerini ifade edebilme ve yaratıcı düşüncelerini yazılı olarak ortaya koyabilme becerilerini kazanmalarını amaçlamaktadır.

Bu çalışmada yazma becerisine yönelik genel bir değerlendirme yapılmakta ve programda öngörülen yöntemler, stratejiler ile yazma becerisinin öğretimi üzerindeki etkileri ele alınmaktadır. Sonuç olarak da yazma becerisinin Türkiye Yüzyılı maarif modeli çerçevesinde nasıl ele alındığı ve öğretim programında yazmaya ayrılan yerin yeterliliğine yönelik muhtemel sonuçlar ve bu becerilerin geliştirilmesi için öneriler raporlaştırılacaktır. Çalışma, yazma becerisinin öğretim programında nasıl daha etkili bir şekilde yer alabileceğine dair görüşler sunması ve ileride yapılacak çalışmalara ışık tutması açısından önem taşımaktadır.

Anahtar Kelimeler: Türkiye Yüzyılı Maarif Modeli, ortaokul türkçe öğretim programı, yazma becerisi.

Türkçe Öğretiminde Yapay Zekâ Temalı Araştırma Makaleleri: Bir İçerik Analizi Çalışması

Dr. Öğr. Üyesi Halit ÇELİK

Gülsüm ARSLAN

Araştırmanın amacı yabancı dil olarak Türkçe öğretiminde ve Türkçenin ana dili olarak öğretilmesinde yapay zekâ konusundaki ortaya koyulmuş olan bilimsel makalelerin eğilimlerini belirlemektir. Bu amaç doğrultusunda; 32 akademik makale, 6 kitap bölümü ve 2 yüksek lisans tezi detaylı bir şekilde incelenmiştir. İnceleme; makalelerinin, kitap bölümlerinin ve tezlerin yayımlandığı dergileri, yılları, konu başlıkları, kullanılan araştırma yöntemleri ve veri toplama araçları gibi kriterlere dayanarak yapılmıştır. Araştırmada nitel bir yöntem olarak belge incelemesi kullanılmıştır. Ulaşılabilen makalelere "Türkçe öğretiminde yapay zekâ", "Yabancılara Türkçe öğretiminde yapay zekâ", "Eğitimde yapay zekâ", "Türkçe öğretiminde teknoloji kullanımı" gibi anahtar kavramlarla taranmış ve kaynakça taramaları ile seçilmiştir. Sonuç olarak makalelerin çoğunluğunun 2024 yılında yayımlandığı ve içerik analizi yöntemlerinin sıkça kullanıldığı belirlenmiştir. Çalışmaların çoğunun çift yazarlı olduğu tespit edilmiştir. Bu araştırmalardan 15 tanesi yapay zekânın Türkçenin ana dili olarak öğretiminde kullanıldığı, 14 tanesinin yabancılara Türkçe öğretiminde kullanıldığı, 3 kitap bölümünün yabancılara Türkçe öğretimi alanında kullanılan yapay zekâ konusunu işlediğini diğer 3 kitap bölümünün ise Türkçenin ana dil olarak eğitimi konularını içermektedir. 2 adet yüksek lisans tezi incelenmiştir. İkisinin de konusu Türkçenin ana dil olarak öğretilmesinde yapay zekâ desteğidir. Bu bulgular, Türkçe öğretiminde yapay zekâ üzerine yapılan araştırmaların belirli eğilimler ve yöntemler etrafında yoğunlaştığını ortaya koymaktadır.

Anahtar Kelimeler: Türkçe öğretimi, yapay zekâ, yabancılara Türkçe öğretimi, ana dili olarak Türkçe öğretimi ve eğitimi, ChatGPT, içerik analizi.

Yabancı Dil Olarak Türkçe Öğretiminde Ettirgen Yapı

Arş. Gör. Dr. Gözde TEKİN

Dil öğretim tarihinde tartışmaların odağı olan dil bilgisi bir dilin ses, biçim ve cümle yapısını inceleyip kurallarını tespit eder. Bu çalışmada, yabancı dil olarak Türkçe öğretiminde kullanılan ders kitaplarında ve Türkçe öğretim programlarında ettirgen yapının öğretim şeklinin incelenmesi ve nasıl öğretileceğine dair önerilerin sunulması amaçlanmıştır. Çalışma durum tespiti deseniyle desenlenmiştir. Nitel bir araştırma olan çalışmada veriler doküman incelemesi yoluyla toplanmış, toplanan veriler içerik analiziyle analiz edilmiştir. Araştırmanın inceleme nesnelere oluşturulan Yeni Hitit Yabancılar İçin Türkçe Seti, Yedi İklim Türkçe Seti, Yeni İstanbul Uluslararası Öğrenciler İçin Türkçe Seti ile TMV-Türkçenin Yabancı Dil Olarak Türkçe Öğretimi Programı, Ankara Üniversitesi TÖMER Yabancı Dil Olarak Türkçe Öğretim Programı içerik analizine tabi tutulmuştur. Elde edilen bulgular ettirgen yapının yer aldığı seviye, öğretim yaklaşımı ve ettirgen yapının türleri olmak üzere üç ana tema etrafında analiz edilmiştir. Ettirgen yapının inceleme nesnelere “ettirgen fiil”, “ettirgen çatı” ve “fiillerde ettirgenlik” olmak üzere üç farklı şekilde adlandırıldığı ve yapının adlandırılması konusunda bir standartlaşmanın olmadığı belirlenmiştir. Ettirgen yapının Türkçenin yabancı dil olarak öğretiminde temel başvuru metinleri olan TMV- Türkçenin Yabancı Dil Olarak Öğretimi Programı’nda B2 seviyesinde, Ankara TÖMER Yabancı Dil Olarak Türkçe Öğretim Programı’nda B1 seviyesinde verilmesinin önerildiği; Yedi İklim ve Yeni Hitit Yabancılar İçin Türkçe Seti’nde B1 seviyesinde, Yeni İstanbul Uluslararası Öğrenciler İçin Türkçe Seti’nde ise B2 seviyesinde öğretim yapıldığı görülmüştür. Ettirgen yapının öğretim yaklaşımına yönelik olarak yapılan içerik analizine göre Yeni İstanbul Uluslararası Öğrenciler İçin Türkçe ve Yeni Hitit Yabancılar İçin Türkçe Seti’nde hem biçim hem de biçim odaklı; Yedi İklim Türkçe Seti’nde ise sadece biçim odaklı öğretim yapıldığı belirlenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Yabancı dil olarak Türkçe öğretimi, dil bilgisi öğretimi, ettirgen yapı, yaklaşım.

Türkçe ve Rumence Ana Dili Öğretimi Ders Kitaplarının Metin Türleri Bakımından Karşılaştırılması: 6. Sınıf Örneği

Arş. Gör. Feyza Yağmur YEĞİN

Bu çalışma, Türkiye ve Romanya'da ana dili eğitiminde kullanılan Türkçe ve Rumence ders kitaplarının metin türleri açısından karşılaştırılmasını amaçlamaktadır. Araştırma, nitel araştırma yöntemlerini içeren bir çerçeve ile yürütülmüş ve veri toplama sürecinde doküman incelemesi tekniği kullanılmıştır. Ders kitapları, metin türleri bazında kategorilendirilerek benzerlik ve farklılık gösteren yönleri belirlenmiştir. Çalışmada, Türkiye'de Anka Yayınevi tarafından yayınlanan 6. sınıf Türkçe ders kitabı ile Romanya'da 6. sınıf düzeyinde kullanılan *Limba Şi Literatura Română* (Rumen Dili ve Edebiyatı) arasında bir karşılaştırma yapılmıştır. Elde edilen bulgulara göre, metin sayıları bakımından önemli bir fark olmasına rağmen, metin türleri açısından belirgin bir fark bulunmamıştır. Her iki kitap da okuma, yazma, dinleme ve konuşma alanlarında etkinliklere yer vermiştir. Ancak Rumence ders kitabının içerik çeşitliliğinin Türkçe ders kitabına oranla daha zengin olduğu ve kültürel öğelerin daha fazla vurgulandığı tespit edilmiştir. Özellikle Rumence ders kitabının kültürel ve çocuk dünyasıyla ilgili konular bakımından Türkçe ders kitabına göre daha zengin olduğu belirlenmiştir. Bu tür karşılaştırmalar, ana dili eğitiminin ve müfredatların geliştirilmesinde rehberlik ederek ana dili eğitimi ders kitaplarının zenginleştirilmesine katkı sağlayabilir.

Anahtar Kelimeler: Ana dili eğitimi, Türkçe ders kitabı, Rumence ders kitabı, 6. sınıf, karşılaştırma.

Türkçenin Yabancı Dil Olarak Öğretiminde Lisansüstü Yabancı Uyruklu Öğrencilerin ve Lisansüstü Ders Veren Öğretim Elemanlarının Karşılaştığı Sorunlar ve Çözüm Önerileri

Büşra DEMİR YILDIRIM

Prof. Dr. İhsan KALENDEROĞLU

Bir dili öğrenmek başlı başına çeşitli zorluklar barındırırken aynı zamanda, hedef dil olarak öğrenilmeye çalışılan bu dilin akademik anlamda tüm boyutlarıyla öğrenilmesi ayrı bir probleme kapı aralar. Lisansüstü eğitimdeki yabancı uyruklu öğrenciler, kendi disiplinlerine ait terminolojiyi öğrenmeye çalışırken genel dil becerilerinin de üstüne koyarak ilerlemeye çalışırlar. Özellikle seçilen alan Türkçenin yabancı dil olarak öğretimi olduğunda, öğrenciler yabancıları oldukları bu dili, aynı zamanda bu dilin yabancıları olan başka bir kişiye öğretmeye ilişkin kavramlar ve yöntemlerle de başa çıkmak zorunda kalırlar. Bu durum, dilin hem öğrenci hem de öğretici düzeyinde çok boyutlu bir şekilde ele alınmasını gerektirir. Diğer taraftan, bu öğrencilere ders veren öğretim elemanları da zaman zaman bazı sorunlar yaşayabilmektedir. Öğretim elemanları, öğrencilerin dil yeterlik seviyeleri ve kültürel farklılıkları nedeniyle ders materyallerini adapte etme ve iletişim süreçlerini kolaylaştırma noktasında zorluklarla karşılaşabilirler. Ayrıca, öğrencilerin akademik yazma becerilerinin destekleme ve karmaşık kavramların anlaşılmasını sağlama gibi konularda da sorunlar yaşanabilir. Bu araştırma, Türkçenin yabancı dil olarak öğretimi alanında lisansüstü düzeyde öğrenim gören yabancı uyruklu öğrencilerin ve lisansüstü düzeyde yabancı uyruklu öğrencilere ders veren öğretim elemanlarının karşılaştığı sorunları ele almaktadır. Araştırma nitel araştırma yöntemlerinden durum çalışması modeliyle desenlenmiştir. Araştırmanın verileri yarı yapılandırılmış görüşme formu ile toplanmıştır. Araştırma, katılımcıların deneyimlerini derinlemesine anlamak ve ortaya çıkan temaları belirlemek amacıyla içerik analizi ile değerlendirilmiştir. Öğrencilerin dil ve akademik becerilerini geliştirmeleri, sosyal, kültürel uyum süreçlerini yönetmeleri ve eğitim sistemine adapte olmaları beklenirken, karşılaştıkları dil ve terminoloji eksiklikleri, akademik yazma becerilerindeki zorluklar, yerel ağız problemleri gibi akademik zorluklar ile sosyal uyum problemleri önemli engeller olarak belirlenmiştir. Öğretim elemanları ise öğrenci sorumlulukları, sınıf yönetimi, öğrenci motivasyonu, iletişim sorunları ve yabancı uyruklu öğrencilerin kabul ölçütleri gibi konularda sorunlar yaşamaktadır. Çalışmada elde edilen bulgular, Türkçenin yabancı dil olarak öğretimi alanındaki öğretim programlarının ve destek mekanizmalarının iyileştirilmesi için önemli ipuçları sunmaktadır. Bu çalışma, hem öğrencilerin hem de öğretim elemanlarının perspektifinden dil öğretimi sürecindeki pratik zorlukların anlaşılmasına katkı sağlayacaktır.

Anahtar Kelimeler: Türkçenin yabancı dil olarak öğretimi, yabancı uyruklu öğrenciler, öğretim elemanları, sorunlar.

Et-Tuħfetü'z-Zekiyye fi'l-Luġati't-Turkiyye'de Hapaks Kelimeler

Prof. Dr. Zeki KAYMAZ

Arş. Gör. Âdem BULUT

Et- Tuħfetü'z- Zekiyye fi'l Luġati't Turkiyye, Memlūk-Kıpçak Türkçesi döneminde yazılmış ve yazarı belli olmayan Orta Türkçe dönemi eserlerinden biri olup eserin yazılış tarihi kesin olarak bilinmemekle birlikte Hicrî 829 yılından önce yazılmış olabileceği tahmin edilmektedir. Eserin günümüze ulaşabilen tek bir nüshası vardır. Eser, Memlūk-Kıpçak Türkçesi dönemi içerisinde ihtiva ettiği gramer ve sözlük bilgileri bakımından Kitābu'l İdrāk li- Lisāni'l Etrāk'ten sonraki en hacimli kaynak olma özelliğini taşımaktadır. Büyük oranda Kitābu'l İdrāk li- Lisāni'l Etrāk ile benzerlik gösteren eser, ağız özelliklerine ait unsurları içermesi, isimlerin fiil çekim ekleri ile doğrudan fiilmiş gibi kullanılması ve hapaks kelimelere (hapax legomenon) çokça yer vermesi bakımından hem Kitābu'l İdrāk li- Lisāni'l Etrāk ve bu dönem içerisinde yazılmış diğer eserlerden ayrılmakta hem de Türk dili araştırmacıları için eşsiz bilgiler sunmaktadır. Bu çalışmada ise Et- Tuħfetü'z- Zekiyye fi'l Luġati't Turkiyye'deki hapaks kelimelerin incelenmesi amaçlanmıştır. Bunun için Et- Tuħfetü'z- Zekiyye fi'l Luġati't Turkiyye'nin İstanbul Beyazıt Umumî Kütüphanesi Veliyüddin Efendi Bölümü, 3092 yer numarasına sahip 91 varaklık nüshada bulunan Türkçe kısımlar transkripsiyon alfabesiyle Latin harflerine aktarılmış ve Arapça açıklamalar da Türkiye Türkçesine çevrilmiştir. Bundan sonra metinde yer alan Türkçe bilgilerin doğru okunup okunmadığının tespiti için hem tarihî kaynaklar hem de Et- Tuħfetü'z- Zekiyye fi'l Luġati't Turkiyye üzerine yapılan diğer çalışmalar kullanılmıştır. Bu aşamadan sonra metinde hapaks olduğu düşünülen kelimeler ortaya konmuş ve bunlar da bugün elde bulunan en eski yazılı metinlerden başlanarak tarihî bütün kaynaklarda aranmış ve diğer metinlerde geçmediği durumda hapaks kelime olarak kabul edilmiştir. Bu anlamda çalışmada kullanılan yöntem, tarihî-karşılaştırmalı dilbilgisi yöntemidir. Çalışmada, art zamanlı bir yol izlenmiş olup modern Türk dilleri karşılaştırmaya dâhil edilmemiştir. Çalışmanın giriş bölümünde hapaks kelimelerin ne olduğu hakkında bilgi verildikten sonra, çalışmaya kaynak olan eser hakkında bilgi verilmiş ve eserde tespit edilmiş olan hapaks kelimeler varak numarasına göre sıralanmıştır. Hapaks olduğu kabul edilen kelimelerin tarafımızca yapılan okuma ve anlamlandırma çalışması yanında eser üzerine yapılan diğer çalışmalardaki okuma ve anlamlandırma çalışmaları da her kelime için ayrı ayrı verilmiştir. Sonuç bölümünde ise çalışma genel olarak değerlendirilmiş ve çıkarımlarda bulunulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Et- Tuħfetü'z- Zekiyye fi'l Luġati't Turkiyye, hapaks kelimeler, Memlūk-Kıpçak Türkçesi.

Dîvânü Lügati't-Türk Eseri ve Lingvopoetik Analiz Meseleleri

Doç. Dr. Huan BERDİYEV

Bu makalede dilbilimsel poetika konuları açısından filolojik inceleme tarihinin belirli yönleri ele alınacak ve dilbilim tarihi çalışmalarında Divânü Lügati't-Türk'ün önemi kanıtlara dayalı olarak ortaya konulmaya çalışılacaktır. Böylece eserin, dilbilim ve edebiyat araştırmaları açısından önemli yönlerine dikkat çekilecektir.

Anahtar kelimeler: Dilbilimsel poetika, şiir bilimi tarihi, Divânü Lügati't-Türk, edebi alıntılar, filolojik inceleme.

Derleme Sözlüğü'nde Geçen “Çocuk” Adlandırmaları Üzerine Bir Değerlendirme

Dr. Öğr. Üyesi Onur YILDIRIM

1932 yılına kadar yazı diline girmemiş ve 1932-1960 yılları arasında yurdun çeşitli bölgelerinde halk ağzından derlenmiş olan Türkçe veya Türkçeleşmiş sözleri içine alan Türkiye’de Halk Ağzından Derleme Sözlüğü, zengin söz varlığı malzemesi sebebiyle sık sık başvurulması ve üzerinde araştırmalar yapılması, milletlerin sahip oldukları değerleri geçmişten geleceğe taşıması, kültür aktarıcısı olması bakımından önemli bir kaynaktır. Anadolu’nun çeşitli bölgelerinden derlenen sözcüklerin oluşturduğu sözlük, farklı varlıklara verilen farklı isimlerin yanı sıra; aynı varlığa verilen yüzlerce farklı isim barındırmasıyla Anadolu insanının geniş bakış açısını ve zengin kültür birikimini ortaya koymaktadır. Derleme Sözlüğü’nde yer alan “çocuk” ile ilgili adlandırmalar da bu zengin kültürün örnekleri olarak karşımıza çıkmaktadır. Türk Dil Kurumu tarafından yayınlanan Türkiye’de Halk Ağzından Derleme Sözlüğü (TDK, 2019) temelinde ele alınan bu çalışma hem aynı varlığa farklı isimlerin verilmesi hem de “çocuk”u karşılayan sözcüklerin azımsanmayacak sayıda olması bakımından dikkate değerdir. Derleme Sözlüğü’nde kimi maddelerin açıklamasında “Çocuk.”, “.....çocuk.” şeklinde yer alan ifadeler dikkat çekicidir. Bu şekildeki sözcüklerin sayıca oldukça fazla olmaları, çocuk üzerine yapılan çalışmaların bu yönünün eksik olması, bu çalışmayı yapmanın başlıca amaçlarından biridir. Derleme Sözlüğü bünyesinde bulunan her unsurun ayrı ayrı ele alınması ve incelenmesi hem halk kültürünün korunması ve gelecek nesillere aktarılması hem de bu alanda çalışan/çalışacak araştırmalara yol göstermesi/kolaylık sağlaması açısından oldukça önemlidir. Bu unsurlardan sadece biri olan ve çalışmamızın sınırlarını oluşturan “çocuk” adlandırmaları, tarama yöntemiyle tespit edilip anlamlarına göre sınıflandırılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Derleme Sözlüğü, çocuk, adlandırmalar, söz varlığı, ağız.

Kuzey Makedonya Türk Ağzlarında Hâl Eklerinin Farklı Fonksiyonlarda Kullanımı Üzerine

Öğr. Gör. Dr. Elifnur YILDIZ YALÇINDAĞ

Hâl ekleri cümlelerin gramatikal açıdan düzenli bir şekil almasına yardımcı olan isim çekim ekleridir. Aynı zamanda cümle içindeki isimlerin dil bilgisi açısından görevinin belirlenmesinde önemli rol oynamaktadır. Bu ekler yalnız başına herhangi bir işleve sahip değilken isimlerle kullanıldığında, kullanıldığı isme işlev kazandırmakta ve bununla birlikte cümlelerin manasına etki etmektedir. Bahsi geçen ekler tarihsel süreç içerisinde farklı kullanımlarla karşımıza çıkmaktadır. Eski Türkçe döneminde kullanılan hâl ekleri Eski Anadolu Türkçesi, Karahanlı, Harezmi ve Çağatay Türkçesi dönemlerinde farklı varyantlarda kullanılmıştır. Hâl ekleri, kendi fonksiyonunda kullanıldığı gibi birbirinin fonksiyonunda da kullanılabilir. Mekân ifade eden yönelme, bulunma, ayrılma hâli ekiyle yükleme hâli ekleri arasında görev aktarımları gerçekleşebilmektedir. Bulunma hâli eki, ayrılma hâli ekinin görevinde kullanılırken; yönelme hâli eki, bulunma hâli ekinin görevinde kullanılabilir. Türkiye Türkçesi ağzlarının çoğunda ölçünlü Türkçedeki kullanımın devam ettiği yapılan çalışmalarda gözler önüne serilmiştir. Söz konusu çalışmalarda Doğu Karadeniz Ağzlarında hâl eklerinin farklı fonksiyonlarda kullanımı göze çarpmaktadır. Bu görev aktarımları Tarihi Türk Lehçelerinde de karşımıza çıkmaktadır. Ölçünlü Türkçeye göre değişiklik gösteren bu hâl ekleri arasındaki görev aktarımının sebeplerinden birisi fiillerin taşınmış olduğu farklı anlamlarla ilgili olabileceği kanaatindeyiz. Kuzey Makedonya Türk Ağzlarında da hâl eklerinin farklı fonksiyonlarda yaygın olarak kullanıldığı tarafımızca tespit edilmiştir. Özellikle yükleme, yönelme, bulunma ve ayrılma hâli eklerinin birbirinin fonksiyonuyla kullanıldığı görülmektedir. Çalışmamızda Kuzey Makedonya Türk Ağzları ile ilgili yapılan çalışmalar titizlikle incelenmiş, hâl eklerinin farklı fonksiyonlardaki kullanımı cümlelerin bağlamından yola çıkılarak tespit edilmiştir. Sonrasında bu tespitler örneklerle tanıklanarak ifade edilmiştir. Anadolu ve Rumeli Ağzları zaman geçtikçe yerini Ölçünlü Türkçeye bırakmaktadır. Ağız özellikleri kaybolmadan söz konusu ağzların ses ve şekil bilgisiyle söz dizimi özellikleri zaman kaybetmeden yapılacak çalışmalarla ortaya konmalıdır. Yapılan ağız çalışmalarında deşifre edilen metinlerdeki ağız özellikleri ortaya konarken mananın doğru bir şekilde aktarılması son derece önemlidir. Hâl eklerinin gerçek fonksiyonunu anlamadan cümlelerin tam olarak manasını anlamak mümkün olmamaktadır. Bu sebeple bahsi geçen ağzlarda hâl eklerinin gerçek fonksiyonunun tespiti kanaatimizce büyük önem taşımaktadır.

Anahtar Kelimeler: Türk Dili, Kuzey Makedonya Türk ağzları, hâl ekleri.

Huruf-ı Munfasılacı Doktor Milaslı İsmail Hakkı'nın Tasvir-i Efkâr'a Verdiği Mülakatın Analizi

Şükrü OLCAY

1869-1948 yılları arasında yaşamış olan Doktor Milaslı İsmail Hakkı; sıhhiye müfettişliğine yükselebilecek kadar iyi bir sağlık bürokratı, İslam'la ilgili kitaplar yazacak kadar entelektüel ve Osmanlı yazısı için reform önerecek kadar aydın bir şahsiyettir. Geliştirmiş olduğu yazı sisteminde geleneksel yazıdan farklı olarak tüm harfler ayrı yazılmakta ve her ünlü ses için bir harf bulunmaktaydı. Adına huruf-ı munfasıla dediği bu sistemi kabul ettirmek ve yaygınlaştırmak için çeşitli derneklerin kuruluşuna katkıda bulunmuş ve çeşitli çalışmalar yürütmüştür. Kendi önerdiği sistem yerine Enver Paşa'nın önerdiği yazı sistemi orduda denenmiş ancak başarısız olmuştur. Kendi yazısını kabul ettiremezse de bu yazıyı tanıtan kitaplar, risaleler ve makaleler yayımlamış; birkaç kitabının arka kısmında bu yazı ile örnek metinler yazmıştır.

Bildirinin konusunu oluşturan mülakat Tasvir-i Efkâr Gazetesi'nin 24 Mart 1924 tarihli, 4017 numaralı sayısında bulunmaktadır. Mülakatta Milaslı'ya onun geliştirmiş olduğu huruf-ı munfasıla fikri, Hüseyin Cahit Yalçın'ın Latin alfabesi ile ilgili fikirleri, Enver Paşa'nın yazı sistemi, Latin harfleri-Batılılaşma ilişkisi, alfabe-gelişmişlik ilişkisi, alfabe-millîlik ilişkisi hakkında sorular yöneltilmiştir. Milaslı'nın verdiği cevaplar onun 1908'den beri savunduğu fikirlerinin değişmediğini ortaya koymaktadır. Ona göre Latin alfabesi yerine bize bin yıldır miras kalan harfleri ıslah etmek ve onları daha fennî bir yönetime tabi tutarak yazmak tüm sorunları ortadan kaldıracaktır.

Bildiride öncelikle Milaslı İsmail Hakkı'nın özellikle dil ve alfabe üzerine yazdığı eserlerinden bahsedilecek ve onun huruf-ı munfasıla fikri tanıtılacaktır. Daha sonra onun Tasvir-i Efkâr'a verdiği mülakatın Latin harfli metnine yer verilecektir. Mülakattaki cevaplardan hareketle Milaslı'nın alfabe, eğitim ve gelişmişlik üzerine fikirlerinin neler olduğu analiz edilecektir. Bildiri metninin sonunda mülakatın Arap harfli orijinal metnine yer verilecektir.

Anahtar Kelimeler: Doktor Milaslı İsmail Hakkı, yeni Türk dili, Tasvir-i Efkâr, huruf-ı munfasıla, alfabe.

Ramiz Asker'in Azerbaycan Türkoloji Tarihindeki Yeri

Oğuzhan YETİŞTİ

1954-2024 yılları arasında yaşamış olan Ramiz Asker, Azerbaycan Türkleri arasında filoloji ilimleri doktoru, şair, edebiyatçı, gazeteci ve tercüman gibi kimlikleri ile tanınan önemli bir bilim insanıdır. Azerbaycan'da Türkolojinin bir bilim dalı olarak geliştiği önemli kurumlardan birisi olan Bakü Devlet Üniversitesi'nde uzun yıllar çalışan Ramiz Asker'in yayınlanmış 28 monografisi, 300'dan fazla makalesi ve 40'ın üzerinde edebî çevirisi bulunmaktadır. O sahasında yaptığı bu ilmî çalışmalar ile Azerbaycan Türkolojisinde saygın bir konumda yer almaktadır. Asker, Karahanlı Türkçesi dönemine ait “Dîvânu Lügâti't-Türk” ile “Kutadgu Bilig” adlı eserleri Azerbaycan'da ilk defa çeviren ve tetkik eden Türkolog olarak bilinmektedir. Onun ömrü boyunca üzerinde çalıştığı saha genel olarak Karahanlı Türkçesi dönemine ait dil yadigarları olmuştur. Aynı zamanda Azerbaycan'da Türkolojinin gelişmesine katkı sağlayan birçok edebî metin çevirisi yapmıştır. Türk, Türkmen, Gagauz, Kazak, Kırgız, Özbek ve Tatar edebiyatlarından önemli yazar ve şairlerin eserlerini Azerbaycan Türkçesine aktarmış ve yayınlanmasını sağlamıştır. Çalışmaları Azerbaycan'daki üniversitelerde temel kaynak eser olarak okutulmuş ve birçok araştırmacıya ilham kaynağı olarak araştırmalarına katkı sağlamıştır. Bildirimizde, Ramiz Asker'in hayatı ve bilimsel çalışmalarından söz edilecek ve onun Azerbaycan Türkoloji tarihi içerisindeki yerine vurgu yapılacaktır.

Anahtar Kelimeler: Ramiz Asker, Azerbaycan, Türkoloji.

Kütahya-Merkez Ağzında Kalıp Sözler

Prof. Dr. Ayşe Nur SIR DÜNDAR

Senem VAROL ÖCAL

Her toplumun kültürel bağlamında belirli durumlar, muhtelif olaylar karşısında kullandığı ve çeşitli duyguları ifade ettiği söz kalıpları mevcuttur. Dilbilimsel açıdan, bu söz kalıpları "kalıp sözler" olarak adlandırılır. Bunlar, deyimler ve atasözleri gibi kültürün temel taşıyıcı unsurlarındandır. Eşimizle dostumuzla selamlaşırken, bir kişiyi başarısından dolayı kutlarken, bir iyilik ya da yardım karşısında teşekkür ederken, hasta olduğunu öğrendiğimizde bir kimseyi ziyarette bulunurken veya bir kişi hakkında olumlu ve olumsuz düşünceleri ifade ederken vb. durumlarda kullanılır. Geçmişten günümüze kadar uzanan zaman diliminde kullanılması gelenek hâline gelmiş olan bu kalıplar, toplumun inancını, örfünü, âdetini, hayat felsefesini, yaşam tarzını, bireylerin birbiriyle olan ilişkilerini ortaya koyarak ilin kültürel yansımalarını anlamada önemli bir rol oynar. Kalıp sözler, daha önce karşılaşmamış yeni durumlar veya olaylar için de geçerli olabilmektedir. Bununla birlikte toplumlar arasında hem söyleyiş biçimi hem de kullanım şekli açısından farklılıklar göstermektedir. Geçmişte üretilmeye başlayan bu dil birimlerinin asıl kaynağı ağızlardır. Türkiye Türkçesi ağızlarında kayda alınan veya alınmayan çok sayıda kalıplaşmış dil birimleri mevcuttur. Kayda alınmayan kalıplaşmış dil birimleri arasında Kütahya-Merkez ağzında kullanılan ögeler de bulunmaktadır.

Bu çalışmada, Kütahya-Merkez ağzında kullanılan kalıp sözler üzerinde duruldu. Çalışma; derleme, tarama, listeleme ve tanımlama olmak üzere çalışma dört aşamada gerçekleştirildi. Başta Tuncer Gülensoy'un Kütahya ve Yöresi Ağızları adlı kitabındaki derleme metinlerde geçen kalıp sözler olmak üzere bugüne kadar yapılan bilimsel çalışmalar tarandı ve kullanılan kalıp sözler tespit edildi. Önce kalıp sözler hakkında bilgi verildi sonra derleme metinlerden belirlen kalıp sözler, kullanıldıkları durumlara ve ele aldıkları konulara göre çeşitli alt gruplara ayrılarak sınıflandırıldı. Amaç, Kütahya-Merkez ağzında yaygın olarak kullanılan kalıp sözlerin zenginliğini ortaya koymaktır.

Anahtar Kelimeler: Türkiye Türkçesi ağızları, Kütahya-Merkez ağzı, söz varlığı, kalıp sözler, kültürel unsurlar.

Kazak Türkçesinin Avcılık ile İlgili Söz Varlığı

Prof. Dr. Ayşe Nur SIR DÜNDAR

Balaussa TİLEUBAYEVA

İnsanoğlu dünya sahnesinde yerini aldıktan sonra kendisini çevreleyen ortama ayak uydurmaya çalışmış; yaşamak için doğadaki bitkileri kullanmaya, av hayvanlarını kuşları avlamaya başlamıştır. Buna bozkır kültürünü yansıtan ve günümüze kadar muhafaza edilegelen eski yadigârlar şahittir. Özellikle taşlar üzerindeki av ve avcılık o yaşam kültürün bir delilidir. İnsanoğlunun ilk ve en eski yaşam tarzı olan av ve avlanma daha sonra farklı bir mecrada devam etmiş, avcılık bir meslek, bir gelenek ve bir eğlence türü olarak sosyo-kültürel hayatta yerini almıştır. Ancak av hayvanlarının özellikle kuş familyasının gittikçe azalması, çeşitli ekolojik sorunlar, toplumların medenileşmesi, dinî faktörlerin kuvvetlenmesi, doğaya özen gösterilmesine ve avlanma yasaklarını gündeme getirmiştir. Bu gelişimin ardından avcılıkta tuzak kurarak, tüfek kullanarak, kartalla ya da av köpekleriyle avlanmak gibi çeşitli yöntemler geliştirilmiştir. Kazak Türkleri için avlanma av kuşu ve av köpeğini eğitmek önemli hâle gelmiş, böylece avcılık bir meslekten ziyade sanat olmuştur. Kazak avcıları, yüzyıllar boyunca biriktirdikleri bilgi ve tecrübelerin kuşaktan kuşağa aktarılmasına da önemle dikkat etmişlerdir.

Bu makalede (*Kazak Sözdigi* (Kazak Tiliniñ Bir Tomdıq Ülken Tüsindirme Sözdigi) başta olmak üzere Kazak Türkçesinin başka da sözlükleri taranarak Kazakçadaki kartal avcılığı ile ilgili sözcükler tespit edilmiştir. Bunlar, “Temel Söz Varlığı” başlığı altında alt gruplar oluşturularak sınıflandırılmış; Türkiye Türkçesine aktarılarak incelenmiştir. Ayrıca tanımı verilen av takımları resimleri ile ele alınmıştır.

Anahtar Kelimeler: Kazak kültürü, avcılık, avcı kuşlar, kartal, söz varlığı.

Milashlı İsmail Hakkı'nın Bilimsel Mirasından Güncel Türkçe Sözlük'e (GTS) Katkılar

Doç. Dr. Ebubekir ERASLAN

Fatoş ÖKSÜZAŞIKI

Sözlükçülük ülkemizde ve dünyada hızla gelişen dil biliminin bir dalıdır. Bu dalın gereği olarak Türkiye'de son yıllarda Türkçeyi başarı bir şekilde işleyen şair ve yazarların eserlerindeki söz varlığının hem Türkçe Sözlük hem de Güncel Türkçe Sözlük için tarandığı, fişlendiği ve ortaya çıkan sonuçların Türkçe sözlük derlemelerine aktarılması gerektiğiyle ilgili pek çok çalışma yapılmıştır. Lakin özellikle Türk bilim tarihine katkıda bulunmuş Türk bilim insanlarının külliyatlarının Türkçe Sözlük derlemleri için tarandığı eserler yok gibidir.

Türkçe; geçmişten günümüze tüm Türklüğün ortak paydası ve tarihe mal olmuş şahsiyetlerin eserleri incelenip okunurken sözlük derlemelerine müracaat ediliyorsa - o hâlde şair ve yazarların dışında yani edebî şahsiyetlerin dışında - özellikle Türkçenin bilim dili olması sebebiyle Türk bilim insanlarının kullandıkları dil malzemesi de Türkçe sözlük derlemelerinin konusu hâline gelebilmelidir.

Milashlı İsmail Hakkı; geç Osmanlı erken Cumhuriyet döneminin kalburüstü münevverlerinden birisidir. Onun külliyatındaki kitap, makale ve mektuplar içerisinde Güncel Türkçe Sözlük'te yer almayan madde başları, tanıklamaların yapılmadığı örnek cümleler, farklı anlamları verilmeyen sözcük birimleri, deyimler, sözcük grupları (birleşik fiil grupları, sıfat ve isim tamlamaları vb.) bulunmaktadır. Yazarın özellikle Cumhuriyet sonrasındaki eserlerinde Türkçe sözcükleri daha yoğun kullanmasından hareketle ilgili sözlük derlemesine daha çok katkısının olduğu görülmektedir. Yine sade dille yazdığı bilimsel eserlerinde de aynı durum görülmektedir.

Bildiride nitel araştırma yöntemlerinden doküman incelemesi ve içerik analizi yöntemi kullanılacaktır.

Çalışmanın amacı Güncel Türkçe Sözlük derlemelerine farklı disiplinlerden Türk bilim insanlarının da katkısının var olabildiğini akademik kamuoyunun gündemine getirmektir. Hedefiyse Güncel Türkçe Sözlük derleminin geliştirilip zenginleştirilmesine hizmet etmektir.

Türk Dil Kurumu'nun dijital ortamda ilgili paydaşlarla paylaştığı Güncel Türkçe Sözlük derlemi çalışmanın referans kaynağıdır.

Anahtar Kelimeler: Milashlı İsmail Hakkı, güncel Türkçe sözlük, sözlük derlemleri, Türk Dil Kurumu, sözlükçülük.

Adıyaman İli Gölbaşı İlçesi Yukarı Çöplü Köyü Ağzından Ölümle İlgili Örtmeceler

Dr. Öğr. Üyesi Sunay DENİZ

Toplumun geneli tarafından hoş karşılanmayan, toplum değerlerine ters düşen, korkutan, ürküten, söylendiğinde rahatsız eden bazı (dinî, ahlaki değerler, cinsellik, ölüm, hastalık gibi.) konuların tabulaşmış olması dolayısıyla daha kabul edilebilir söz veya ifadelerle ‘örtmece’ adı verilir. Dilin ilk yazılı belgelerinden bu yana tüm tarihi lehçe ve sahalarda pek çok örtmece söz veya söz grubuna rastlanmaktadır. Bu tür ifadeler sadece yazı dilinde değil ağızlarda da bulunur.

Ölüm, insanlık tarihi boyunca felaket olarak görülen bir olgudur. Yaşayan tüm varlıklar için korkutucu ve ürkütücüdür. Bu nedenle ifade biçimi bir örtüye ihtiyaç duyar. Türkiye Türkçesi ağızları her konuda olduğu gibi ölüm veya ölüm olayını anlatan ifadeler türetme, kullanma ve aktarma konusunda da zengin bir söz varlığına sahiptir. İnsanları dünden bugüne rahatsız eden ancak yaşamın bir parçası ve gerçeği olan ‘ölüm’le ilgili sözler, ağızlarda pek çok şekilde ifade edilir. Yazı dilinden farklı olarak ağızlarda bu kavramı karşılayan ilginç ve dikkat çekici kullanımlar mevcuttur. Adıyaman ağızları da bu kavramla ilgili çeşitli söz veya ifadelerle doludur.

Bu bildiride, Adıyaman ili ağızlarında şu ana kadar yazıya geçirilmemiş, derlenmemiş ölümle ilgili örtmece söz ve ifadeler ele alınmıştır. Bunun için yaşları 70’in üzerinde ikisi okuma yazma bilmeyen, biri de ilkokulu dışardan bitirmiş Yukarı Çöplü köyü sakinleriyle konuşulmuştur. Kayda geçirilen veriler bölge ağzındaki kullanım biçimiyle, alfabetik sıraya göre yazılmış ve her ifadenin karşısına anlamı verilmiştir. Örtmecelerde kullanılan ve anlamı bilinmeyen sözcükler de ilgili kaynaklardan tanıklanmıştır.

Anahtar Kelimeler: Ağızlar, örtmece sözcükler, ölüm, söz varlığı.

İşyeri İsimlerinde Türkçenin ve Yabancı Dillerin Kullanımı: Trabzon-Of Örneği

Fatma TÜRK

Kurumsal veya yerel işletmelerin, marka isimlendirmesi yaparken belirli amaçları vardır. Bu amaçların başında, hitap ettikleri kitle ile iletişim kurabilmek gelmektedir. Bunun için markalar gerek kullandıkları renk ve sembollerde gerekse marka isimlerinde hitap ettikleri kitleye göre bir tutum sergiler. Örneğin; birçok yerel işletme, bulunduğu bölgeye göre bir isim almakta, bulunduğu bölgenin ağzında yer alan kelimeleri kullanarak o bölgede yaşayan insanlara hitap edecek şekilde marka ismini tasarlamaktadır. Turizmin fazla olduğu veya genç nüfusun yoğunlaştığı bölgelerde işyeri isimleri, yerel halka hitap etmekten ziyade, bu kitlelere hitap edecek şekilde belirlenmeye başlanmıştır. Bu konuda dikkat çeken yerlerden biri, son yıllarda ülkedeki yabancı turizmin fazlaca artış gösterdiği, ayrıca birçok ilçede yerleşkesi bulunan bir üniversiteye sahip Trabzon ilidir. Özellikle Trabzon'un Of ilçesi; yaylalara ve Uzungöl'e yakın oluşu, yine turistler için cazibe merkezlerinden biri olan Rize'ye yakın olması bakımından yabancı turistlerin şehir merkezinden sonra en fazla gayrimenkul satın aldığı veya kiraladığı ilçedir. Ayrıca kuruluşu daha eski olsa da öğrenci kabulü 2011-2012 eğitim-öğretim dönemine denk gelen Of Teknoloji Fakültesi sayesinde ilçede bölge dışından gelen genç nüfus artış göstermiştir. Bu durum, son yıllarda ilçede gerek konaklama gerekse eğlence ve sosyal aktivite mekânlarının, alışveriş merkezlerinin ve tekstil sektörünün gelişmesini sağlamış, kısa sürede birçok işletme kurulmuştur.

Of ilçesinde, son 10 yılda açılmış işyerlerinin sayısı ve işlevi dışında dikkat çeken en önemli husus ise bu işyerlerine verilen isimler olmuştur. Daha öncesinde genellikle akrabalık ifade eden veya ilçe ağzında bulunan kelimeler üzerinden marka ismi tercih edilirken, son yıllarda açılan işletmelerin isimlerinde ciddi bir yabancılaşma dikkat çekmiştir. Bu işletmeler; konaklama, yeme-içme, alışveriş üzerine çeşitlenmektedir. Çalışma kapsamında; bu işyerleri hem isimleri hem de marka sahiplerinin bu isimleri tercih etme sebepleri bakımından incelenmiş, bu isimlerin tercih edilme sebepleri üzerinden dilde yabancılaşma sorununa çözümler üretilmiştir. İşyeri sahipleri ile yapılan görüşmeler neticesinde marka ismi tercihlerinde; hitap edilen kitlenin ve çevrenin etkisi, dahil olduğu hizmet sektörünün etkisi, işyeri sahibinin yaşı ve eğitim durumu üzerinden değerlendirmeler yapılmıştır. Bu değerlendirmeler sonucunda, ciddi bir sorun teşkil eden “dilde yabancılaşma” durumuna ve bu yabancılaşmanın Türkiye genelinde artışının engellenmesi ve mevcut marka isimlendirmelerinde değişikliğe gidilebilmesi için neler yapılabileceğine dair çözümler sunulmuştur. Söz konusu işletmelerden örnekle bir kısmı şu şekildedir: Çataklı Stream Park, Çaykent Suites Hotel & Coffe Restaurant, Ofpark Otel, North Star Resort Hotel, Organic House, Of Natural Bazaar AVM, De'reluqe Cafe Garden, Hahall Garden Cafe, Chef Burger, Semburger, Gülten Abla Fast Food&Cafe vd.

Anahtar Kelimeler: Türkçe, yabancı dil kullanımı, işyeri isimleri, Of ilçesi.

Seyahatname Üslubunun Dönemin Dil Özelliklerinden ‘Evliyaca’ Uzaklaşması Meselesi

Prof. Dr. Hanifi VURAL

Başta Türkçe için olmak üzere gezilip görülen yerlerin dilleri/ağızları için de önemli bir kaynak olan Evliya Çelebi Seyahatname’si aynı zamanda birçok alanda da zengin bir malzeme kapasitesine sahiptir. Hayat hikâyesinden bildiğimiz kadarıyla Evliya Çelebi; dönemin şartları ve imkânları çerçevesinde üst düzey bir eğitim almış, bu edinim ve kazanımlarını, eserini kaleme alırken de cömertçe ve etkin bir şekilde kullanmıştır. Yüzyılının Osmanlı Türkçesi hakkında ileri düzeyde bir müktesebata sahip olmasına, dolayısıyla Osmanlı Türkçesinde kullanılagelen alıntı sözlerin, özellikle Arapça ve Farsça’dan ödünçlenmiş kelimelerin kaynak dillerdeki doğru/özgün şekillerini bilmesine rağmen bunları farklı imlâlarla yazıya geçirmesi, bilinçli ve bile isteye bir tercihte bulunduğunu göstermektedir. Bu bildiride, Seyahatname’nin diline ve üslubuna genel olarak değinilecek, Evliya’nın kelimelerdeki tasarrufu, gerekçeleriyle birlikte tartışılacaktır.

Anahtar Kelimeler: Evliya Çelebi, Seyahatname, kaynak dil, alıntılama, imla.

Kazak Türkçesinde “Kadın” ile İlgili Söz Varlığı

Prof. Dr. Ayşe Nur SIR DÜNDAR

Assel RYMTAYEVA

Söz varlığı, bir dilin millî kimliğidir. Nesilden nesile aktarılan yazılı belgeler; milletin söz varlığının zenginliğini, söz hazinesinin derinliğini gösterir. Toplumda olsun, aile içinde olsun kadının yeri ve önemi büyük, sorumlulukları ve rolleri fazladır. Kadın, ilk önce toplumun bir bireyi sonra aile ocağının direğidir. Çocuğunun annesi, kardeşlerinin ablası, kendinden büyük kardeşlerinin kız kardeşi, eşinin zavcesi, torunlarının anneanesi yahut babaanesi vb.’dir. Aynı zamanda bir arkadaş, dost; günümüzün şartlarında bir iş kadınıdır. Dolayısıyla Türkçede “kadın” kavramını karşılayan sözcükler de fazladır. Kadının toplumdaki sosyal statüsü kullandığı eşyaları hatta giyim kuşamı düşünülecek olursa bu oranın yükseldiği görülür. Bu durumda kadın kavramı üzerinde yapılacak çalışmalar, o milletin kavramlar dünyası ile birlikte toplumun kadına bakış açısını yaşam felsefesini ve de ortaya koyacaktır.

Bu çalışmada 2008 yılında yayımlanan *Kazak Tilinin Tüsendirme Sözdigi* (Kazak Dilinin Açıklamalı Sözlüğü) taranarak, kadınla ilgili tespit edilen söz varlığı incelenmiştir. Elde edilen sözcükler, kavram alanlarına göre sınıflandırılmıştır. Genel anlamda “kadın” kavramı ile ilgili kelimeler, kadının yaşı, akrabalık bağları, evlilik bağı, sosyal statüsü, medenî hâli, kıyafetleri, eşyaları, mesleği, anatomisi vb. şeklinde başlıklar altında alfabetik sıraya göre verilmiştir. Her madde başı koyu yazılmıştır ve açıklamaları yapılmıştır. Sözcüklerin kökeninin hangi dilden geldiği parantez içinde belirtilmiştir. Esas kökeni Fransızca, Latince veya farklı bir dile ait olsa da Kazakçaya Rusçadan geçtiği için ve Rusçadaki biçimi kullanıldığı için kökeni Rusça olarak gösterilmiştir. Amaç, Kazak Türkçesindeki kadınla ilgili söz varlığını ortaya koymak ve daha önce yapılan çalışmalara katkıda bulunmak, Kazakların dünya görüşünü, çağrışım ve anlatım gücünü göstermektir.

Anahtar Kelimeler: Kadın, Kazak Dilinin Açıklamalı Sözlüğü, Kazak Türkçesi, söz varlığı.

Türk Lehçelerinde Arapça Kökenli Kelimelerin Anlamları Üzerine

Doç. Dr. Dürdane RAHİMZADE

Dünya dillerinin çoğunda olduğu gibi Türk lehçelerinde de Arapça alıntılarının mevcut olması bilinen bir gerçektir. Bu alıntılar yüzyıllar içerisinde içerdikleri dillerin söz varlığının bir parçasına dönüşmüş, çeşitli süreçlerden geçerek dilin en işlevsel katmanlarına girmişler. Flektif (bükümlü) yapıya sahip Arapça kökenli leksik birimler eklemeli (aglutinatif) yapıya sahip Türk lehçelerine geçtikten bir süre sonra kendine has özelliklerini kaybediyor ve Türk dillerinin yapısına uyum sağlıyor. Bu uyuşma Türk dilinin bütün düzeylerinde – fonetik, morfoloji ve leksik düzeylerinde kendini yansıtmaktadır. Türk lehçelerine girmiş olan alıntı sözcükler leksik semantik açıdan bir çok değişikliklere uğramıştır. Buraya genellikle kelimenin kendi anlamını değişmesi ve çağdaş Arap edebî dilinde kullanımını kaybetmesi olgusunu ait edebiliriz.

Her bir dil geliştikçe onun söz varlığı yeni kelimelerle zenginleşir, iletişim dışında kalan arkaik kelimeler dildeki yerlerini kaybederler. Arapça da bu anlamda istisna değildir. Zamanında Arap dilinde mevcut olmuş ve Türk lehçelerine girmiş birçok kelimeler, günümüz Arapçası için arkaik sözcükler sayılsa da, Türk dillerinde aktif şekilde kullanılmaktadır. Daha somut söylesek, bugün Türk lehçelerinde rastladığımız Arapça kökenli kelimelerin bir kısmı çağdaş Arap edebî dili açısından kullanımını kaybetmektedir. Burada Arap edebî dili kavramına özellikle dikkat edilmelidir. İlk olarak şunu kaydedelim ki, Arapça çok sayıda farklı ağızlara sahiptir ki, bu ağızlar birbirinden keskin şekilde seçilmektedir. Fakat bunun yanı sıra yirmi ikiden fazla olan Arap ülkesi için ortak Arap edebî dili de mevcuttur ki, biz de çalışmamızda edebî dili temel olarak ele almaktayız.

Anlam değişikliğine uğramış alıntılara fen, mertebe, lügat vb. sözleri, çağdaş Arap edebî dilinde arkaikleşmiş sözlere ise gıyabi, tenkit, esaret vb. kelimeleri örnek verebiliriz. Makalede bu kabilden olan leksik birimler araştırılacak, onların Arapça ve Türkçedeki anlamları karşılaştırmalı şekilde incelenecektir.

Anahtar Kelimeler: Türk lehçeleri, Arapça alıntılar, anlam değişimleri, karşılaştırma.

Anlambilim ve Kökenbilim Çerçevesinde Yöresel Yemek Adları (Van ve Hakkâri Örneği)

Doç. Dr. Sevda ÖZEN ERATALAY

Bozkır kültürü temelinde, tarihî derinliği ve coğrafi özellikleriyle şekillenen Türk kültürü köklü bir geçmişe sahiptir. Orta Asya'dan Anadolu'ya uzanan bu kültürel doku, farklı uygarlıkların da etkisiyle zenginleşerek bambaşka bir çeşitliliğe bürünmüştür. Türk kültürünün önemli yapı taşlarından biri de şüphesiz mutfak kültürüdür. Göçebe Türklerde hayvancılık önemli bir geçim kaynağıdır ve beslenme düzeni de et ve süt ürünlerinden oluşmaktadır. Tarım sınırlı olmasına rağmen Orta Asya'da Türkler etin yanı sıra arpa, buğday gibi tahıl ağırlıklı yiyeceklerle de beslenmiştir. Türkler, Anadolu'ya yerleştikten sonra Orta Asya'dan getirdiği yeme-içme anlayışını buraya da taşımıştır. Ayrıca Anadolu'ya özgü farklılıkları kendi anlayışıyla birleştirerek yeni ve bambaşka tatlar kazanmış ve kazandırmıştır. Türklerin Anadolu'ya taşıdığı mutfak kültürü bugünkü modern Türk mutfağının temellerinin atılmasında önemli rol oynamıştır. Orta Asya'ya özgü yemeklerin Anadolu tatlarıyla birleşmesi zengin bir çeşitlilik sunmuş ve Türk mutfak kültürüne bambaşka bir boyut kazandırmıştır. Orta Asya'dan Anadolu'ya taşınan bu yemekler bazen adları bazen biçimleri bazen de yapılış özellikleri itibarıyla aynen korunmuş hatta çok farklı kültürlerde özünü devam ettirmiştir. Örneğin ayran ya da yoğurt, bugün bile dünya mutfağında tanınan geleneksel Türk mutfağının özel yiyecek ve içecekleri arasındadır.

Çalışmanın temelini oluşturan Van ve Hakkâri yörelerine ait yemekler çeşitlilik bağlamında oldukça zengindir. Söz konusu yörelere ait yemekler oldukça ilginç adlarla karşımıza çıkmaktadır. Bu yemek adları anlambilim ve kökenbilim çerçevesinde değerlendirilerek kültürel birikimin aydınlanması sağlanacaktır. Van ve Hakkâri yöresinde kullanılan pek çok yiyecek, Türkiye'deki farklı ağız bölgelerinde aynı anlam ve biçimde karşımıza çıkmaktadır. Dip, ışgın/ıçkın/ıçgun, taptapa/tabtaba, kavurga, kavut, künci/küncü/günci gibi pek çok sözcüğün tarihsel Türkçeyle bağlantılı olduğu ve halen aynı anlamda kullanıldığı tespit edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Van, Hakkâri, yemek adları, anlambilim, kökenbilim, mutfak kültürü.

Biçimbilimsel Yeniden Çözümleme Örneği Olarak Türkçede Halk Etimolojisi

Doç. Dr. Süleyman ERATALAY

Dünya üzerinde var olan tüm diller köken olarak başka dillere ait sözcüklere sahiptir. Her dilde aynı biçimbilim kuralları ve aynı sesbilim özellikleri yoktur. Dolayısıyla farklı dillere ait sözcükler alıntılıandığında bunların sesleri ve anlamsal yapıları yeni dilde kavranamayabilir. Bu durumda dillerin doğasında olan yeniden çözümleme denen bir süreç devreye girer. Bir sözcüğü tarihsel olarak geçerli olmayan bir yapıya sahip biçimde yorumlamak ve bu yorumla başka sözcüklerin üretilmesine yeniden çözümleme (reanalysis) denmektedir.

Halk etimolojisi de aslında yeniden çözümleme sürecinin sonucu olarak değerlendirilmesi gereken bir olgudur. Ülkemizde bu kavrama iki farklı bakış olduğu görülmektedir. Birinci bakış; alıntılanan sözcüklerin ses yapılarına özensiz ve üstünkörü bir şekilde yaklaşılarak yanlış bir kökenbilimsel sonuç çıkarıldığıının ve sözcüklerin seslerindeki benzerlik nedeniyle yanlışya düşerek yapılan köken yorumları olarak değerlendirilmektedir. İkinci bakış ise; bir dilin konuşucularının kendilerine yabancı gelen bir sözcüğün ses ve anlam bakımından daha tanıdık yapılara benzetilerek algılanması sonucunda farklı bir kökenle açıklanması olarak kabul edilmektedir. İlk bakış açısına göre dilciliğin en çetin alanı bir şaka kolaylığına taşınmış ve bu konu kulağı olan herkesin at koşturabileceği bir alan haline gelmiştir. İkinci bakış açısına göre ise halk etimolojisi, halkın bilgeliğini, keskin zekâsını göstermekte ve aynı zamanda yaşam tarzından da izler taşımaktadır.

Neredeyse tüm dillere girmiş ‘hamburger’ anlamında bir sözcük olan hamburger sözcüğünün ilk hecesindeki [ham] yapısı ‘jambon’ anlamındaki sözcüğe benzetilmiş ve halk etimolojisiyle cheeseburger, fishburger, chickenburger gibi yeni sözcükler türetilmiştir.

Yukarıdaki farklı görüşler ışığında halk etimolojisinin dilin canlılığı ve işlerliğiyle ilgili doğal bir süreç olduğu farklı dillerden örneklerle açıklanmaya çalışılarak gönder, iliştiir, atlıkarınca, gelberi vb. Türkçe sözlüğe girmiş halk etimolojisi ürünü sözcüklerin değerlendirilmesi yapılacaktır.

Anahtar Kelimeler: Halk etimolojisi, yeniden çözümleme, etimoloji.

Ahmet Mithat Efendi'nin Fransızca Kelimeleri

Dr. Öğr. Üyesi Can ŞAHİN

Osmanlı Devleti'nin Tanzimat döneminde Batı ile teması Fransa ve Fransızca üzerinden gerçekleşmiştir. Bu dönemde Fransızca bilmek çağdaş insan olmanın vazgeçilmez şartı olarak kabul edilmiştir. Tanzimat döneminde Osmanlı aydınının öğrendiği ilk Batı dili Fransızcadır. Yurt dışına gönderilen elçiler, Fransa'dan getirilen uzmanlar, tercüme ediken gazete, dergi ve kitaplar aracılığıyla Fransızca kelimeler Türkçeye girmeye başlamıştır. 1884'te yayımlanan Kamus-ı Fransevî sözlüğünde yüz altmış beş Fransızca kelimeye yer alırken, 1901 tarihli Kâmûs-ı Türkî'de iki yüz yirmi dört Fransızca kelime yer almıştır. "Türkçe Sözlük"ün son baskısında Türkçede kullanılan altı bine yakın Fransızca kelime yer almaktadır.

Ahmet Mithat Efendi'nin Batı'yı tanınması Fransızca vasıtasıyla olmuştur. Okuduğu Fransızca eserler Ahmet Mithat'ın Fransızca kelime dağarcığını genişletmiş ve yazdığı telif eserlerde bu kelimeleri kullanmayı tercih etmiştir. Ahmet Mithat Efendi çok sayıda Fransızca roman, öykü ve tiyatro tercüme etmiştir. Yazar Fransızcanın önemini ve gerekliliğini eserlerinde sıkça dile getirmiştir. Ahmet Mithat'ın etkilendiği ve benimsediği Fransız yazarlara eserlerinde sıklıkla yer vermesi Fransız edebiyatını ne ölçüde içselleştirdiğini gösterir.

Bu çalışmada Ahmet Mithat Efendi'nin Müşahedat adlı romanında yer alan Fransızca kelimeler tespit edilmiştir. Romanda yer alan Fransızca kelimeler farklı kategoriler altında tasnif edilmiştir. Çalışmada belgesel tarama yöntemi kullanılmıştır. Romanda geçen Fransızca sözcükler, bulunduğu sayfalar ve kelimenin geçiş sıklığı liste hâlinde verilmiştir. Fransızcadan sözcükler Fransızca aslında olduğu gibi değil Türkçede telaffuz edildiği şekliyle yazılmıştır. Alıntılarının hepsi anlamlı kelimelerdir. Alıntılanan sözcüklerin çoğu isim türündendir. Edat, bağlaç türünden sözcükler yoktur. Romandaki alıntılara bakıldığında bazı kelimeler Türk toplumuna yabancı olan belki de ilk kez Ahmet Mithat'ın kullandığı kelimelerdir. O gün için çok yeni olan Fransızca kelimeler için yazar herhangi bir açıklama yazısına yer vermemiştir. Bazı kelimelerin Türkçesi varken Fransızcası tercih edilmiştir. Ahmet Mithat Efendinin yayınladığı ilk telif romanından itibaren her romanında Fransızca kelimelerin artması Tanzimat'tan Cumhuriyete Fransız etkisinin artışıyla doğrudan ilişkilidir.

Anahtar Kelimeler: Batılılaşma, Türkçe, Fransızca, Ahmet Mithat Efendi, Müşahedat.

Türkçe Söz Varlığında Kadına Yönelik Olumlu Anlam Taşıyan Atasözleri

Dr. Öğr. Üyesi Fecri YAVİ

Söz varlığında geniş bir yer tutan atasözleri; uzun yıllar süregelen deneyimlerin, örf, adet ve geleneklerin kuşaktan kuşağa aktarılmasında önemli bir yer tutmaktadır. Nitekim bu atasözlerinde bir milletin sahip olduğu değerler, hassasiyetleri, önem verdiği veya kaçındığı durumlar kaydedilir. Türkçe söz varlığında kadına yönelik olumlu anlam taşıyan atasözleri oldukça fazladır. Türk tarihinde ve edebiyatında geçmişten günümüze kadına verilen değer, kadının toplumsal yapının vazgeçilmez üyesi, aile birliğinin kurucusu ve koruyucusu olarak görülmesi, atasözlerine de yansımıştır.

Bu çalışmada çağdaş Türk lehçeleri özelinde kadına yönelik olumlu anlam taşıyan atasözleri ele alınmıştır. Bu atasözleri, çeşitli başlıklar altında gruplandırılarak incelenmiştir. İncelemeler neticesinde Türkçe atasözlerinde kadına yönelik tahmin edilenin ötesinde bir değer verildiği tespit edilmiştir. Kadın; ailenin kurucusu, toplumsal değerlerin temeli, güzellik ve letafet sahibi bir varlık olarak tasvir edilmekle birlikte atasözlerinde kadınlara yüklenen çeşitli toplumsal statülerin değeri de göze çarpmaktadır. Bunlardan en önemlisi kadının annelik rolüdür. Atasözlerinde annelik, kutsal bir değer olarak gösterilmektedir. Türk atasözlerinde aynı zamanda diğer birçok toplumun aksine tek eşliliğin övüldüğünü ve kız çocuklarının evin süsü, güzelliği ve nuru olarak gösterildiğini görmekteyiz. Ataerkil toplumlarda erkek çocuklarının ön planda tutulmaya çalışıldığı düşünülecek olursa Türk atasözlerinde kız çocuklarına yönelik üstün tutan, yücelten anlamların çokluğu dikkate değerdir.

Türk atasözlerinde kadın olmadan aile kurulamayacağı, evi yuva yapanın kadın olduğu sık sık belirtilmektedir. Bu bağlamda kadınsız ev, susuz değirmene, çöle veya sahipsiz mala benzetilmiştir. Atasözlerinde dikkati çeken bir diğer husus, erkeğin mutluluğu, dünya ve ahiret saadeti iyi bir kadınla evli olmaya bağlanmıştır. Kadınsız erkeğin toplumda yer edinmeyeceği, onu ayakta tutanın kadın olduğu vurgusu Türk lehçelerinin birçoğunda ortak olarak kullanılan “Erkek baş, kadın boyundur.” anlamına gelen atasözleriyle açıkça vurgulanmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Türkçe, söz varlığı, atasözleri, kadın, aile.

Çocuk Kitaplarındaki Karakterlerin Okuma Alışkanlığı Üzerindeki Etkisi

Züleyha ER

Okuma alışkanlığı küçük yaşlardan itibaren kazanılması gereken önemli bir beceridir. Okuma alışkanlığı kazanmış bir öğrencinin çoğu derste başarılı olduğu bilinmektedir. Fakat okumayı alışkanlık haline getirmek kısa sürede gerçekleşen bir beceri değildir, zaman gerektirir. Okuma alışkanlığını etkileyen pek çok faktör vardır. Bu çalışmada çocuk kitaplarındaki karakterlerin okuma alışkanlığı üzerindeki etkisi incelenmektedir. Araştırma bütüncül tek durum desenli nitel bir araştırmadır. Araştırma verileri yarı yapılandırılmış görüşme formu kullanılarak toplanmıştır. Araştırmanın çalışma grubu, Esenyurt'taki bir ortaokulun 78 (yetmiş sekiz) 7.sınıf öğrencisinden oluşmaktadır. Öğrenciler ile yapılan görüşmeler sonucu toplanan veriler analiz edilerek araştırma bulgularına ulaşılmıştır. Araştırmada ortaya çıkan sonuçlara bakarak çocuk kitaplarındaki karakterlerin okuma alışkanlığı üzerinde olumlu bir etkisi olduğu söylenebilir.

Anahtar Kelimeler: Okuma alışkanlığı, çocuk kitapları, karakter.

Yabancı Dil Olarak Türkçe Öğretiminde Drama Kullanımına Yönelik Öğretici Görüşleri

Doç. Dr. Arzu ÇEVİK

İrem KUTLU

Eğitim ve öğretim uygulamaları aktif süreci içeren bir yapıya sahiptir. Bu durum ilginin canlı tutulması, öğrenmenin etkili gerçekleşmesi açısından gereklidir. Çünkü öğrenme, öğrencinin uygulama yapması sayesinde kalıcı olabilmektedir. Bu açıdan sınıf içinde kullanılan öğretim yöntem ve teknikleri önem taşımaktadır. Bir öğretim yöntemi çok farklı duylara aynı anda sesleniyorsa öğrenciyi ne kadar çok aktif kılıyorsa o oranda başarılı olmaktadır. Dil öğretiminde ise bu durum çok önemlidir. Yabancılar Türkçe öğretiminde dil becerilerinin gelişmesi için öğrenci sürekli bir aktivite içinde olması gerekmektedir. Öğrenciyi etkin kılan bu yöntemlerden birisi de dramadır. Bu araştırmada yabancı dil olarak Türkçe öğretiminde dramanın kullanılabilirliğine ilişkin öğretici görüşlerini incelemek amaçlanmıştır. Araştırmada Batı Karadeniz Bölgesi'nde bulunan çeşitli üniversitelerin TÖMER birimlerinde görev yapan yirmi öğreticiye ulaşılmıştır. Nitel durum çalışması olarak desenlenen araştırmada yarı yapılandırılmış görüşme formuyla toplanmıştır. Hazırlanan form iki bölümden oluşmaktadır. İlk bölümde katılımcılara dair kişisel bilgi formu yer almaktadır, ikinci bölümde ise alt problemlere yönelik veri toplamak amacıyla beş soru sorulmaktadır. Araştırmada elde edilen veriler içerik analizi tekniğiyle incelenmiştir. Araştırmanın sonuçlarına göre dramanın öğrenme sürecinde etkili yanları tespit edilirken işlevsel olmayan özellikleri de ortaya konulmuştur. Ayrıca dramanın öğrenci katılımını ve motivasyonlarını desteklediği sonucuna ulaşılmıştır. Drama uygulamalarında öğretici rolünün de dramanın kullanımını etkilediği anlaşılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Yabancı dil olarak Türkçe öğretimi, drama, yaratıcı drama uygulamaları.

5. Sınıf Öğrencilerinin Yazılı Anlatımlarındaki Yazım Yanlışlarının Öğretmen Görüşlerine Göre İncelenmesi

Dr. Öğr. Üyesi Demet SANCI UZUN

Kadriye HACISALIHOĞLU

Aysun VARLI

İlayda KURT

Dil becerilerinden olan yazma okul öğrenmeleri ile kazandırıldığı için en son gelişen; sıralama, sınıflama, ilişki kurma, eleştirme tahmin etme, analiz-sentez yapma, değerlendirme vb. zihinsel işlemleri gerektirdiği, gözden geçirilip öz düzenleme yapılabildiği için de en üst düzeydeki dil becerisidir. Günlük yaşam ihtiyaçlarından meslekî yaşama, akademik çalışmalara, insanlığın bilgi, kültür birikiminin sonraki nesillere aktarılmasına kadar çok alanda kullanılan yazma; ilkokuldan itibaren geliştirilmesi amaçlanan bir beceridir.

Bireysel ve toplumsal yaşam için son derece önemli olan yazma becerisi ile ilgili çalışmalar öğrencilerin anlamlı ve yaratıcı yazma konusunda da Türkçenin söz dizimine uygun cümle oluşturma, yazım ve noktalama kurallarına uyma konularında da hedeflenen başarı düzeyine ulaşmadıklarını göstermektedir. Yazım kurallarının öğrenilememesi ve uygulama düzeyinde beceriye dönüştürülememesinin nedenlerinin tespit edilmesi sorunların çözümü açısından önem taşımaktadır. Eğitim öğretim sürecinin temel unsuru öğretmenler olduğu için bu sorunların nedenleri onların görüşleri doğrultusunda ortaya çıkarılabilir. Bu nedenle araştırmanın temel amacı 5. sınıf öğrencilerinin yazılı anlatımlarındaki yazım yanlışlarının öğretmen görüşlerine göre incelenmesidir. Çalışmada bu amaç doğrultusunda 5. sınıf öğrencilerinin yazım hataları belirlenmiş, bu hatalara yönelik öğretmenlerin belirttiği nedenler tespit edilmiş ve nedenleri ortadan kaldırarak sorunun çözümüne yönelik öneriler oluşturulmuştur.

Bu çalışma, nitel araştırma çerçevesinde olgubilim (fenomenoloji) araştırması olarak desenlenmiştir. Araştırmada, doküman analizi ve görüşme yöntemleri kullanılmıştır. Veri toplama aracı olarak öğrencilerden edinilen yazılı materyaller ve öğretmenlerden görüşme formu ile elde edilen veriler kullanılmıştır. Yazılı metinlerdeki yazım hatalarının tespiti Rize ili Çayeli ilçesinde öğrenim gören 5. sınıf öğrencilerinden tesadüfi örneklem yoluyla oluşturulan çalışma grubundan, yazım hatalarının nedenleriyle ilgili veriler Rize ili Çayeli ilçesinde görev yapan Türkçe öğretmenlerinden elde edilmiştir. Öğrencilerden elde edilen dikte ettirilmiş metinler, serbest yazma yoluyla oluşturulan metinler ile öğretmenlerden görüşme yoluyla elde edilen bilgiler içerik analizi ile incelenmiş; kodlar ve temalar gruplandırılarak yazım hatalarının nedenleri tespit edilmiş; çıkarımlar yapılmış ve önerilerde bulunulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Yazma, yazım kuralları, noktalama işaretleri, kâğıt düzeni, öğretmen görüşleri.

Yabancılara Türkçe Öğretiminde Bir Metafor Olarak “Yol” ve “Yolculuk” Kavramlarının Kültür Aktarımında Kullanımı Üzerine: Yeni İstanbul B1 Ders Kitabı Örneği

Dr. Öğr. Üyesi Mehtap MÜÇÜK KOTAN

Dil öğrenimi ve kültür aktarımı eş zamanlı ilerleyen bir süreçtir. Bu süreç dil öğrenenler için bir yolculuk, yola çıkma hâli ve yolda olma durumudur. Yolculuğa ilk adımını hedef dili öğrenme arzusuyla atan dilin yeni konuşurlarının dil öğrenme sürecindeki edinimleri ise dil öğreniminin tüm aşamalarında ve sonrasında da yolda olma durumunu sembolize eder. Dil öğrenme sürecinde nesiller, bir toplumun yaşam biçimini, kendine has özelliklerini öğrenerek âdeta bir kültür seyahati içerisinde dil öğrenme aşamalarını gerçekleştirmiş olurlar. Bu noktada dil ve kültür ilişkisi bağlamında düşünüldüğünde “yol” ve “yolculuk” kavramları bir dilin öğretilmesinde bir eğitim metaforu olması açısından oldukça önemlidir. Çünkü kültürel seyahat öğrencilerin öğrenme ve keşfetme isteklerini daha fazla artırma ve böylece dile hâkim olma sürecinde daha hızlı bir dil öğrenme sürecini gerçekleştirmeye olanak tanır. Dil öğrenenler materyal olarak seçilen kitaplarda hem yazılı hem görsel hem de dijital bir seyahat içerisindeyler. Peki, yabancılara Türkçe öğretiminde özellikle kültür aktarımında “yol” ve “yolculuk” kavramları nasıl ve ne gibi içeriklerle verilmektedir? Bu sorudan yola çıkılarak ve öğrencilerin dil öğrenme ve kendini ifade etme süreçleri de göz önünde tutularak B1 düzeyi örneklem olarak seçilmiştir. Çünkü Avrupa Diller Ortak Çerçeve Programı’na göre B1 düzeyindeki öğrenciler “dilini konuşulduğu bir bölgede seyahat ederken ortaya çıkması muhtemel olan birçok durumla başa çıkabilir, seyahatlerini anlatırlarken kültürel deneyimlerini ve ilgili ülkeye has boyutları dâhil edebilirler. Ayrıca gittikleri yerleri kolayca betimleyebilir ve deneyimlerini aktarıp olayları açıklayabilirler.” Bu hedefler doğrultusunda öncelikle dil ve kültür ilişkisi üzerinde durulmuş ve ardından dil öğretiminde “yol” ve “yolculuk” kavramlarının kültürle bağlantıları ele alınmıştır. Bu kavramların yabancılara Türkçe öğretiminde nasıl daha etkili kullanılabileceği üzerinde durulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Yol, yolculuk, kültür, seyahat, dil öğretimi.

Yabancı Dil Olarak Türkçe Öğretiminde B2-C1 Seviyesi Kalıp İfadelerin Arapça ile Karşılaştırmalı İncelenmesi

Öğr. Gör. Cansu ŞENER

Dil öğrenimi ve kültür aktarımı eş zamanlı ilerleyen bir süreçtir. Bu süreç dil öğrenenler için bir yolculuk, yola çıkma hâli ve yolda olma durumudur. Yolculuğa ilk adımını hedef dili öğrenme arzusuyla atan dilin yeni konuşurlarının dil öğrenme sürecindeki edinimleri ise dil öğreniminin tüm aşamalarında ve sonrasında da yolda olma durumunu sembolize eder. Dil öğrenme sürecinde nesiller, bir toplumun yaşam biçimini, kendine has özelliklerini öğrenerek âdeta bir kültür seyahati içerisinde dil öğrenme aşamalarını gerçekleştirmiş olurlar. Bu noktada dil ve kültür ilişkisi bağlamında düşünüldüğünde “yol” ve “yolculuk” kavramları bir dilin öğretilmesinde bir eğitim metaforu olması açısından oldukça önemlidir. Çünkü kültürel seyahat öğrencilerin öğrenme ve keşfetme isteklerini daha fazla arttırma ve böylece dile hâkim olma sürecinde daha hızlı bir dil öğrenme sürecini gerçekleştirmeye olanak tanır. Dil öğrenenler materyal olarak seçilen kitaplarda hem yazılı hem görsel hem de dijital bir seyahat içerisindeyler. Peki, yabancılar Türkçe öğretiminde özellikle kültür aktarımında “yol” ve “yolculuk” kavramları nasıl ve ne gibi içeriklerle verilmektedir? Bu sorudan yola çıkılarak ve öğrencilerin dil öğrenme ve kendini ifade etme süreçleri de göz önünde tutularak B1 düzeyi örneklem olarak seçilmiştir. Çünkü Avrupa Diller Ortak Çerçeve Programı’na göre B1 düzeyindeki öğrenciler “dilini konuştuğu bir bölgede seyahat ederken ortaya çıkması muhtemel olan birçok durumla başa çıkabilir, seyahatlerini anlatırlarken kültürel deneyimlerini ve ilgili ülkeye has boyutları dâhil edebilirler. Ayrıca gittikleri yerleri kolayca betimleyebilir ve deneyimlerini aktarıp olayları açıklayabilirler.” Bu hedefler doğrultusunda öncelikle dil ve kültür ilişkisi üzerinde durulmuş ve ardından dil öğretiminde “yol” ve “yolculuk” kavramlarının kültürle bağlantıları ele alınmıştır. Bu kavramların yabancılar Türkçe öğretiminde nasıl daha etkili kullanılabileceği üzerinde durulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Yol, yolculuk, kültür, seyahat, dil öğretimi.

Beceri Temelli Yazılı ve Uygulamalı Sınav Sistemi Öncesi ve Sonrası: Türkçe Dersi Ölçme Araçlarının Nitelikleri

Öğr. Gör. Dr. Seher ÇİÇEK

Ana dili olarak Türkçe öğretiminde 2023-2024 eğitim-öğretim yılı birinci döneminden itibaren ölçme ve değerlendirmede beceri temelli yazılı ve uygulamalı sınav sistemine geçilmiştir. Bu araştırmanın amacı, beceri temelli yazılı ve uygulamalı sınav sistemi öncesi ve sonrası Türkçe dersi ölçme araçları niteliklerinde farklılık olup olmadığını araştırmaktır. Bu amaçla 2022-2023 eğitim-öğretim yılı ile 2023-2024 eğitim-öğretim yılında kullanılan ölçme araçları doküman incelemesi yöntemi ile incelenmiştir. İnceleme sonucunda elde edilen veriler; Türkçe dersi öğrenme alanları, bilişsel öğrenme düzeyleri, Türkçe dersi öğretim programı kazanımları ve soru türlerine göre taranıp sonuçlar tablolar hâlinde sunulmuştur. Araştırma sonuçlarına göre; beceri temelli yazılı ve uygulamalı sınav sistemi öncesinde ve sonrasında 5-8. sınıf ölçme araçlarında öğrenme alanlarının ölçülme oranı değişmemiş ve çoktan aza doğru okuma, dil bilgisi ve yazma alanları ölçülmüştür. Bu yeni sistem öncesinde ve sonrasında ölçme araçlarında kullanılan soruların ilk üç basamak olan hatırlama, anlama, uygulama bilişsel öğrenme düzeylerinde yoğunlaştığı; beşinci sınıftan sekizinci sınıfa doğru ölçme araçlarında bilişsel öğrenme düzeylerinin planlı bir şekilde artmadığı ortaya çıkmıştır. Beceri temelli yazılı ve uygulamalı sınav sistemi öncesinde ve sonrasında 2019 Türkçe Öğretim Programı'nda 5-8. sınıf düzeyinde bulunan kazanımların neredeyse yarısının ölçülmediği bu yüzden ölçme araçlarının kapsam geçerliğinin düşük olduğu ve büyük oranda aynı kazanımların ölçüldüğü anlaşılmıştır. Bu yeni sınav sistemi öncesinde ölçme araçlarında en çok çoktan seçmeli, açık uçlu, kısa cevaplı soru türleri kullanılırken sonrasında ise en çok açık uçlu ve kısa cevaplı soru türlerinin kullanıldığı; çoktan seçmeli ve doğru-yanlış türünde sorunun kullanılmadığı belirlenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Ölçme-değerlendirme, ölçme aracı, beceri temelli yazılı ve uygulamalı sınav sistemi.

2024 Ortaokul Türkçe Dersi Öğretim Programı'ndaki Dil Bilgisi Öğretimine Eleştirel Bir Bakış

Dr. Emrah TÜRK

Ezbere dönük bir şekilde kazandırılmış, dört temel dil becerisiyle iç içe kazandırılmamış bir dil bilgisi öğretimi yüzeysel bir konumda kalmakta ve kalıcı olma konumundan uzaklaşmaktadır. Türkçe öğretiminde 2005 İlköğretim Türkçe Dersi Öğretim Programı'yla geleneksel öğretim model, yaklaşım ve yöntemlerinden uzaklaşmış, yapılandırmacı yaklaşım, model ve uygulamaları esas alınmıştır. 2024 Ortaokul Türkçe Dersi Öğretim Programı'ndaki dil bilgisine ait ifadelerin, dil bil bilgisine ait yaklaşımın incelenmesi amacıyla oluşturulan bu çalışma, doküman analizi yöntemiyle kurgulanmıştır. Programda Türkçe dersi alan becerilerinin uygulama esaslarında dil bilgisi ve dil bilgisi öğretimi kavramı terk edilmiş, geleneksel dil bilgisi öğretimi anlayışından uzaklaşıldığını gösterebilmek amacıyla “dil bilgisi” yerine “dil yapıları” ifadesi kullanılmıştır. Ayrıca programın tamamında “kazanım” ifadesi yerini “öğrenme çıktısı” kavramına bırakmıştır. Programda dil yapılarına ilişkin işlevsel yaklaşımı esas alan bir yol izlenmiştir. Dil bilgisine ait konular “dil yapıları” ve “söz varlığı”na yönelik konular şeklinde ele alınmıştır. Anlama (dinleme, okuma), anlatma (konuşma, yazma) alan becerileri içerisinde dil yapıları ve söz varlığı bütünleşik bir şekilde verilmiştir. Programda dinleme ve okumada aynı dil yapı veya söz varlığı öğrenme çıktısına yer verilmiştir. Kısacası dil yapılarına ilişkin dinlemedeki öğrenme çıktısı veya öğrenme çıktısına yönelik öğrenme yaşantısı ile okumadaki dil yapılarına ilişkin öğrenme çıktısı veya öğrenme çıktısına yönelik öğrenme yaşantısı aynı olmuştur. Konuşma ve yazma becerilerinin söz varlığı ve dil yapılarına ilişkin durumları da aynıdır. Programda beşinci sınıfta anlama becerisine ilişkin dil yapı ve söz varlığına ait sekiz adet öğrenme çıktısı, anlatma becerisine ilişkin dil yapı ve söz varlığına ait sekiz adet öğrenme çıktısının yer aldığı tespit edilmiştir. Programda altıncı sınıfta anlama becerisine ilişkin dil yapı ve söz varlığına ait on bir adet öğrenme çıktısı, anlatma becerisine ilişkin dil yapı ve söz varlığına ait on adet öğrenme çıktısının yer aldığı tespit edilmiştir. Programda yedinci sınıfta anlama becerisine ilişkin dil yapı ve söz varlığına ait dokuz adet öğrenme çıktısı, anlatma becerisine ilişkin dil yapı ve söz varlığına ait dil yapı ve söz varlığına ait on adet öğrenme çıktısının yer aldığı tespit edilmiştir. Programda sekizinci sınıfta anlama becerisine ilişkin dil yapıları ve söz varlığına ait beş adet öğrenme çıktısı, anlatma becerilerine ilişkin dil yapıları ve söz varlığına ait yedi adet öğrenme çıktısının yer aldığı tespit edilmiştir. Sonuç olarak programda “dil yapıları” kavramının benimsenerek geleneksel dil bilgisi anlayışından uzaklaşılması ve dil bilgisine “işlev temelli dil yapıları ve söz varlığı” başlığı altında yer verilmesi, dil yapılarının işlevsel yönünün ön plana konulması işlevsel dil bilgisi yaklaşımının veya anlayışının benimsendiğini ortaya koymaktadır. Ayrıca dil bilgisinin programda ölçme ve değerlendirme süreçlerine dahil edilmemesi dil bilgisi öğretiminin bir “amaç” değil alan becerilerini kazandırmaya yönelik bir “araç” konumunda olduğunu göstermektedir. Bu konum da Türk dilinin yapılarının şekilsel, anlamsal boyutlarının daha derin bir şekilde incelenmesinin ve kalıcı olmasının önünü açacaktır.

Anahtar Kelimeler: Dil yapıları, söz varlığı, 2024 Türkçe Dersi Öğretim Programı

Yabancı Dil Olarak Türkçe Öğrenen Öğrencilerin Konuşma Eğitiminde Geri Bildirim Beklentileri

Öğr. Gör. Özge GÜRLER BURAK

Geçmişten günümüze kadar ikinci bir dil öğrenmek daima bir ihtiyaç olarak var olmuştur. Ekonomik, siyasi, kültürel, eğitim gibi pek çok etken bireyleri ana dillerine ek olarak yeni bir dil öğrenmeye yönlendirmiştir ve Türkçe de ilgi duyulan diller arasında yerini almıştır. Ülkemizde de Türkçenin yabancı dil olarak öğretimi Türkçe Öğretim Merkezleri, Yunus Emre Enstitüleri ve özel birçok kurum aracılığıyla yaygın bir eğitim faaliyeti haline gelmiştir. Bu noktada birçok kişi ve kurum için dört temel dil becerisinin kazandırılması konusunda Avrupa Ortak Başvuru Metni önemli bir rehberdir. Avrupa Ortak Başvuru Metni’nde anlama ve anlatma becerileri olarak kategorize edilen dinleme, okuma; konuşma ve yazma becerilerinden özellikle “konuşma” iletişim becerisi noktasında gittikçe daha fazla önem kazanmaktadır. Çünkü yabancı dil öğretiminin en temel ilkesi “iletişim kurmak” tır.

İletişim kurma adına hazırlıklı ya da hazırlıksız fark etmeksizin sıklıkla gereksinim duyulan konuşma becerisi birçok hedef dil öğrencisi ve öğreticisi tarafından “zor ve karmaşık bir süreç” şeklinde nitelendirilmektedir. Eğitim öğretimin bir parçası olan geri bildirim; hataların fark edilmesi ve düzeltilmesi ile öğrenme yolunu açan kıymetli bir unsur olarak görülmektedir ancak geri bildirim ne zaman ve nasıl yapılması gerektiği önemli birer soru işaretidir.

Bu çalışma ile yabancılara Türkçe öğretiminde konuşma becerisi konusunda “geri bildirim”i öğrencilerin beklentileri noktasında ele almak amaçlanmıştır. Bu sebeple İstanbul’da bir vakıf üniversitesinde Türkçe eğitimi B2 dil seviyesindeki 16 öğrenciye açık uçlu 7 sorudan oluşan yarı yapılandırılmış görüşme formu uygulanmıştır. Öncelikle öğrencilerin hatalarının düzeltilmesine yönelik farkındalık ve tutumlarını tespit etmek amaçlanmış ve ardından geri bildirim alma şekli, zamanı gibi detaylar noktasındaki beklentileri ortaya konmuştur. Veriler içerik analizi yöntemiyle kategoriler ve temalar şeklinde sınıflandırılmıştır.

Öğrenciler, geri bildirim fayda sağladığı kanaatindeyken geri bildirim alma aşamasında (konuşma sırasında/sonrasında) farklı gerekçelerle ikiye ayrılmaktadırlar. Öğrencilerin geri bildirim stratejisi noktasındaki (doğrudan, sezdirerek) beklentileri çoğunluk olarak doğrudandır ve öğrenciler dil bilgisi hatalarını oldukça önemsemektedirler. Öğrenciler genellikle öğretmenlerinden bildirim almayı istemektedirler. Araştırma sonucunda öğrencilerin ifadelerinden hareketle konuşma esnasında stres, utanma, korku gibi duygular hissettikleri ve motivasyonun konuşma performansları için önemli olduğu görülmektedir.

Anahtar Kelimeler: Düzeltici geri bildirim, öğrenci beklentileri, geri bildirim stratejileri, hatalar, konuşma becerisi.

Yabancı Dil Olarak Türkçe Öğretiminde Yapay Zekâ Destekli Metin Üretimi

Prof. Dr. Bilge BAĞCI AYRANCI

Yasemin ALCAN

Yapay zekâ uygulamaları, günümüzde pek çok alanda gelişimini sürdüren ve araştırılan konuların başında gelmektedir. Özellikle yabancı dil öğretimi süreçlerinde yürütülen çeviri, diyalog kurma, metin oluşturma, etkinlik tasarlama, dil bilgisi yapılarını pekiştirme vb. faaliyetlerin tasarlanması noktasında yapay zekâ sohbet robotlarının farklı bir bakış açısı sunduğu ifade edilebilmektedir. Dolayısıyla bu tür uygulamaların yabancı dil öğretiminde ne ölçüde etkililik taşıdığına dair farklı çalışmaların yapılması gereklilik hâlini almaktadır. Bu kapsamda araştırmada, günümüzde popüler kabul edilen Chat-GPT ve Google Gemini isimli iki yapay zekâ uygulamasının yabancı dil olarak Türkçe öğretiminde kullanılmak üzere seçili seviyeye uygun okuma metni üretebilme yeterliliğini öğretici ve öğrenci görüşleriyle karşılaştırmalı olarak incelemek amaçlanmıştır. Bu amaç doğrultusunda ise araştırma yöntemi olarak nitel araştırma yöntemlerinden fenomenolojik yöntem tercih edilmiştir. Araştırmanın evrenini Türkiye’de yabancı dil olarak Türkçe öğretimi gerçekleştiren merkezlerdeki tüm öğretici ve öğrenci kitlesi oluşturmaktadır. Araştırmanın örneklemini ise amaçlı örnekleme yöntemlerinden ölçüt örnekleme yöntemiyle gönüllülük esasına bağlı olarak seçilen 10 yabancı dil olarak Türkçe öğreticisi ve A2 seviyesinde öğrenim görmekte olan 10 öğrenci olmak üzere toplam 20 kişi oluşturmuştur. Araştırmada veri toplama aracı olarak öğrenciler ve öğrenciler için ayrı olarak hazırlanmış yarı yapılandırılmış görüşme formları kullanılmıştır. Elde edilen verilerin analizinde ise içerik analizi tekniği kullanılmıştır. Araştırma sonucunda, öğrencilerden alınan görüşlerin daha çok Google Gemini isimli yapay zekâ robotuyla üretilen metinlerin daha uygun olduğu; öğrencilerden alınan görüşlerin ise Google Gemini’yi daha uygun bulmakla birlikte her iki robotun da tüm yeterlilikleri karşılayabilecek metin üretimini sağlayamadığı yönünde yoğunlaştığı tespit edilmiştir. Bu sonuçlardan hareketle yapay zekâ temelli metinlerin yabancı dil olarak Türkçe öğretimi sürecinde doğrudan kullanılabilirliği açısından tekrar gözden geçirilmesi gerektiği belirtilebilir. Araştırmanın, yapay zekâ uygulamaları üzerine yapılmış kullanıcı temelli bir çalışmaya örnek teşkil etmesi ve önceki çalışmalarda genel olarak dil öğretiminde kullanılabileceği tespit edilen yapay zekâ uygulamalarının hedef seviyeye uygun okuma metni üretebilme kapasitesini beceri bazlı, seviye temelli ve uygulamalı olarak incelemesi açılarından önemli olduğu düşünülmektedir.

Anahtar Kelimeler: Yapay zekâ, okuma metni, yabancı dil öğrenimi, Türkçe öğrenimi.

Türkçe Öğretiminde Kullanılan Eğitsel Oyun Materyalleri Üzerine Bir İnceleme

Doç. Dr. Sedat EROL

Aysun YARDIMCI

Aziz GÖÇER

Türkçe öğretimi sürecini verimli hale getirmek için öğrencilere iletişim merkezli, gerçek hayata dönük, canlı öğrenme ortamları sunulmalıdır. Özellikle ilgi, istek ve gereksinimleri yetişkinlerden çok farklı olan çocukların dünyası düşünüldüğünde, eğitsel oyun gibi işlevsel tekniklerin ön plana çıktığı söylenebilir. Eğitsel oyunlar, sınıf ortamının geleneksel ortamdaki sınırlarını aşarak daha sıcak bir iklime büründüğü, uyum sağlama ve uzlaşma kültürünün geliştiği, etkinlik sürecinde öğrencilerin sorumluluk almaktan korkmadıkları ve aksine bir liderlik yarışına girip özgüvenli davranışlar sergiledikleri, sevmediği ya da ön yargılı olduğu konulara karşı istekli hale geldikleri, dikkat ve ilgi sürelerinin arttığı, yeni fikir üretmeye ve yaratıcılığın ortaya çıkmasına imkân sağlayan çok yönlü öğretim ortamlarıdır. Eğitsel oyunlar kendiliğinden gelişen ya da rastgele oluşturulan bir yapıya sahip değildir. Konu ve kazanım, öğrencilerin seviyesi, ilgisi ve kültürel özellikleri, yaş grubu, öğrenme ortamı, materyal ve zaman gibi birtakım unsurlara göre şekillenen eğitsel oyunlar, belirli bir plan ve düzene göre tasarlanmaktadır. Bu bağlamda araştırmada Türkçe öğretiminde kullanılan 57 eğitsel oyun incelenmiş ve bu oyunlarda kullanılan materyaller ve kullanım özellikleri ele alınmıştır. Temel nitel araştırma desenine göre yürütülen araştırma sürecinde verileri toplamak amacıyla doküman incelemesi yöntemi kullanılmıştır. Elde edilen verilerin analizinde ise içerik analizi tekniğinden faydalanılmıştır. Araştırma sonucunda; kutu, sepet, kavanoz, çamaşır ipi, renkli mandal, zarf, kukla, sürpriz yumurta, balon, zil, şapka, dart tahtası, çubuk, halka, renkli kumaş parçası, sarı-kırmızı gibi renkli oyun kartları, hikâye kartları, basketbol/futbol topu, renkli küçük toplar, oyuncaklar (mikrofon, kamera vb.), mendil, madeni para, küçük renkli yapışkan kağıtlar gibi önemli eğitsel oyun materyalleri; içeriği yazmak, gruplandırmak, seçim yapmak, ebe belirlemek, söz hakkı almak gibi kullanım özellikleri tespit edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Türkçe, oyun, eğitsel oyun, materyal.

Kosova’da Dil Varlığı ve Kültürel Miras Aktarımı Olarak Yüksek Öğretim Seviyesinde Türkçe

Doç. Dr. Elsev BRİNA LOPAR

Çalışma, Kosova’da Eğitim Dilinin geçmişten günümüze kadar olan tarihsel sürecini ve mevcut durumunu Yüksek Öğretim Seviyesinde irdeleyerek, Kosova’da Türkçe Dil varlığının günümüzdeki durumu hakkında bilgi vermeyi amaçlamaktadır. Çalışmada nitel araştırma modeli kullanılarak, birinci elden veri toplama aracı olarak görüşme tekniği, ikinci elden veri toplama aracı olarak literatür taraması yoluyla kitap, makale, bildiri gibi kaynaklar kullanılmış ve dokümanlar betimsel analize tabi tutulmuştur.

Eğitim, kültürel mirasın aktarımı olarak önemli rol oynar. Bu miras toplumların kimlik ve aidiyet duygusunu güçlendirir ve kültürlerarası diyalogu teşvik eder. Bu topraklarda toplumunun geçirdiği evreler çerçevesinde değerlendirmeler ortaya konmaya çalışılmıştır. Bu çalışmada Kosova'nın kültür merkezi olan Prizren şehrinde ve Başkent Priştine’de eğitim dilinin Türkçe olduğu fakülte ve bölümler, programlar ihtiyaca göre planlamalar, çalışma şekilleri yıllar içinde nasıl değişimler gösterdiği ve gösterebileceği irdelenmiştir. Dil ve zihinsel becerilerin gelişiminde kilit rol oynayan söz varlığının kazandırılmasında Türkçe ders kitaplarının ve öğrenme ortamları ve eğitim dilinin rolü büyüktür. Bu çalışmada da eğitim alanında dil varlığını belirlemeye ve geliştirmeye yönelik lisans ve lisansüstü eğitim ve öğretiminin buna istinaden ilgili çalışmaların değerlendirilmesi amaçlanmıştır. Gelecek nesillerin Dil varlığını kendilerinden sonraki nesillere taşıma açısından kullanımları hususunda, bu topraklarda geçirilen kültürel ve toplumsal değişimleri de dikkate alarak, mevcut durumu ile ilgili tespitler ve değerlendirmeler ortaya konmaya çalışılmıştır.

Kosova’da Türk topluluklarına yönelik toplumsal değişim sürecini aktaran birçok husus arasında Yüksek Öğretim düzeyinde Türkçe eğitim konusuna dikkat çekerek ilgili kurumlar ve öğrenciler için farkındalık oluşturulması bağlamında önemlidir. Çalışma, Türkçe’nin Kosova’da bugünü ve geleceği için çaba gösteren, aynı zamanda kaygı duyan eğitimciler ve toplum bireyleri içinde seslerini duyurmak adına bir fırsat olarak değerlendirilebilir.

Amacımız, Kosova’da Eğitim Dili’nin Türkçe olduğu Yüksek Öğretim Düzeyinde güncel sorunlarını tespit ederek ihtiyaçlarını somut verilerle ortaya koyabilmektir.

Anahtar Kelimeler: Kosova, eğitim dili Türkçe, yüksek öğretim, dil varlığı.

Sınıf Panolarına Asılan Çalışmaların Dil Gelişimi Açısından İncelenmesi

Dr. Öğr. Üyesi Dilek KIRNIK

Öğrencilerin öğrenme süreçlerini kolaylaştırmak, öğrenmeye olan ilgilerini artırmak, öğrendiklerini sık sık tekrarlamak ve onları bağımsız öğrenme konusunda teşvik etmek için sınıf panoları hazırlanmaktadır. Sınıfın fiziksel özellikleri ile uyumlu olarak hazırlanan sınıf panoları önemli eğitim araçlarından biri olarak kabul edilmektedir. Sadece bilgi vermek amacıyla olmayan sınıf panoları eğitimsel amacının dışında eğlenceli öğrenme içerikleri sunması ile dikkat çekmektedir. Genellikle sınıf duvarında asılı olan sınıf panoları bazen gezici olarak sınıf içinde hareket edebilir türde bazen ise sınıf içinde dijital olarak yer almaktadır. Farklı şekillerde bulunabilen sınıf panolarında, dil becerilerinin gelişimine yönelik ne tür çalışmaların yer aldığını araştırmak önemli görülmüştür. Bu çalışmanın amacı ilkokullardaki sınıf panolarında yer alan çalışmaların dil gelişimi açısından incelemektir. Nitel araştırmanın esas alındığı bu çalışmada durum çalışması yöntemi kullanılmıştır. Araştırmacı tarafından hazırlanan gözlem formu çalışma boyunca kullanılmıştır. Birleştirilmiş ve bağımsız olmak üzere toplam 11 sınıfta gözlem yapılmış ve sınıf öğretmenlerinin konuya ilişkin görüşleri alınmıştır. Araştırma sürecinde elde edilen veriler betimsel analiz ile değerlendirilmiştir. Araştırma sonucunda sınıf panolarında öğrencilerin kendi hazırladıkları çalışmalar ve uzmanlarca hazırlanan çalışmalar olmak üzere iki farklı türde ürünlerin yer aldığı görülmüştür. Öğrencilerin hazırladıkları çalışmalar kişisel ve kişisel olmayan olmak üzere iki farklı boyutta incelenmiştir. Kişisel çalışmalar; öğrencilerin kendilerine ait şiirleri ve verilen konuya ilişkin duyuşsal paylaşımlarıdır. Kişisel olmayan çalışmalar ise; önemli sözlerin yazılması, yazarlara ait şiirlerin yazılması, metnin birebir yazılması, deyimler ve anlamlarının yazılması, zıt anlamlı kelimelerin yazılması şeklinde sıralanabilir. Uzmanlar tarafından hazırlanmış olan çalışmalar yazma becerisi, okuma becerisi ve ortak beceriler temalarında incelenmiştir. Yazma becerisine yönelik; harf tablosu, bitişik ve ayrı yazılan kelimeler listesi, noktalama işaretleri ve görevleri, yapım ve çekim ekleri çalışmaları bulunmaktadır. Okuma becerisine yönelik; ünlü ve ünsüz harfler, ilk okuma yazma metin afişleri, eş ve zıt anlamlı kelimeler, atasözleri ve açıklamaları, resimli deyimler ve açıklamaları, sesteş kelimeler, belirli gün ve haftalarla ilgili yazı ve şiir, İngilizce kelimeler ve resimler çalışmaları yer almaktadır. Ortak becerilere yönelik olarak; sınıf kuralları, değerler ve nezaket ifadeleri yer almaktadır.

Anahtar Kelimeler: Dil becerileri, sınıf panosu, Türkçe, ilkokul.

Birleşmiş Milletler Sürdürülebilir Kalkınma Hedefleri Işığında Gazi Tömer Yabancılar İçin Türkçe Öğretim Setine Genel Bir Bakış

Arş. Gör. Özlem BATMAZ

Prof. Dr. Kadir Kaan BÜYÜKİKİZ

2015 yılında Birleşmiş Milletler'e (BM) üye ülkeler yoksulluğu ortadan kaldırmak, dünyamızı korumak, eşitsizlik ve adaletsizlikle mücadele etmek hedefiyle Sürdürülebilir Kalkınma Hedeflerini 2030 yılında tamamlanacak bir yol haritası olarak kabul etmiştir. Sürdürülebilir Kalkınma Hedefleri, tüm dünyada açlık ve yoksulluğa son vermek, iklim değişikliği ile mücadele etmek, toplumsal cinsiyet eşitliğini sağlamak, nitelikli eğitimi, sorumlu üretim ve tüketimi yaygınlaştırmak gibi 17 ana başlıktan oluşan sosyal, kültürel ve ekolojik meselelerin çözümüne odaklanır. 21. yüzyılda sürdürülebilir kalkınma veya sürdürülebilirlik evrensel bir mesele haline gelmiştir. Bu dönüştürücü değişimin bir aracı olarak sürdürülebilirlik eğitimi, bütünsel, deneyimsel, eleştirel-yansıtıcı, işbirlikçi, sorun temelli, sistemsal ve katılımcı pedagojileri kapsamaktadır. Sürdürülebilir kalkınma ise, gelecek nesillerin kendi ihtiyaçlarını karşılayabilme imkânını

Engellemeden, mevcut neslin ihtiyaçlarının karşılanması gerektiği anlamına gelmektedir. Sürdürülebilir kalkınma ekonomik, sosyal, mekânsal, kültürel ve çevresel boyutları içermektedir. Birleşmiş Milletler Genel Kurulu tarafından 2005-2014 yılları arasında uygulanan "Sürdürülebilir Kalkınma için Eğitim" programı ile bireylerin problemleri çözen ve çözüm yolları arayan, eleştirel düşünen, sorgulayan, kapsayıcı ve kültürel çeşitliliğe saygı duyan kişiler olması amaçlanmış ve onların daha sürdürülebilir bir dünya yaratmasına katkıda bulunmaları sağlanmıştır. Sürdürülebilir Kalkınma Hedefleri ışığında yapılan bir eğitim, yabancılar için Türkçe öğretimindeki kültürel farklılıklardan doğan öğretim sorunlarına akılcı çözümler getirilmesini sağlayacaktır. Bu araştırmanın amacı Birleşmiş Milletler 2030 Sürdürülebilir Kalkınma Hedefleri ışığında Gazi Tömer Yabancılar için Türkçe Öğretim Seti'ni incelemektir. Bu bağlamda araştırmada Gazi Tömer Yabancılar için Türkçe Öğretim Seti'nin, Birleşmiş Milletler 2030 sürdürülebilir kalkınma hedefleri ile uyumlu özellikler taşıyıp taşımadığı veya hangi hedefleri içerdiği düzeylere göre belirlenmeye çalışılacaktır. Bu araştırma, nitel araştırma yöntemine göre tasarlanmıştır. Araştırmada doküman incelemesi yoluyla BM 2030 Sürdürülebilir Kalkınma Hedefleri kitapçığından yararlanarak Gazi Tömer Yabancılar için Türkçe Öğretim Setinin A, B ve C düzeyleri incelenecektir. Verilerin analizinde ise betimsel analiz kullanılacaktır. Elde edilen bulgular doğrultusunda Gazi Tömer Yabancılar için Türkçe Öğretim Seti'nin Birleşmiş Milletler 2030 Sürdürülebilir Kalkınma Hedeflerini ne kadar karşıladığı tartışılacaktır ve önerilerde bulunulacaktır.

Anahtar Kelimeler: Birleşmiş Milletler, Sürdürülebilir Kalkınma Hedefleri, Gazi Tömer Yabancılar İçin Türkçe Öğretim Seti, yabancılar için Türkçe öğretimi.

Türkçe Sözlük'te Sözlükselleşme Sorunu

Arş. Gör. Dr. Nagehan PAYAZ

Bir dilin sözlükleri, kullanıcılarına yönelik çeşitli pragmatik amaçlara hizmet etmektedir. Bu amaçlar, sözlüğün hazırlanma sürecinde de gözetilmekte ve madde başı seçimi noktasında etkin bir rol oynamaktadır. Nitekim, bir sözcüğün sözlük birimi olma yeterliliği, konuşma topluluğu tarafından benimsenme, yaygınlık kazanma gibi çeşitli faktörlerin etkisi ile ölçülmekte; söz yapım yollarıyla elde edilen sözcüklerin kurumsallaşma ve sözlükselleşme süreçleri, bu kapsamda değerlendirilmektedir. Ancak Türkçe Sözlük'te bu hususta çelişkiler taşıyan ve belirsizlikler barındıran sözlüksel girdiler bulunmaktadır. Gerek sözlükselleşmemiş döndürtme, çıkartış, aşağılatma, derletilme gibi çatı ekleriyle oluşmuş sözcüklerin gerek eş zamanlı türetken bir şekilde analiz edilebilen ceketli, ceketsiz, elmasımsı, bulanıksı, destancı, bitkici gibi sözcüklerin gerekse dil bilimsel kategorilerin işaretlendiği beklenebilmek, bırakabilmek, boşaltıvermek, çabalayadurmak sözcük biçimlerinin sözlüğe dâhil edilmesi, Türkçe Sözlük'te belirli bir sözlükselleşme stratejisi gözetilmediğini; gözetilse dâhi sözlük bilimine yönelik ilke ve yöntemlere uymadığını göstermektedir. Söz konusu sözcükler dikkate alındığında madde başı girişlerin denetlenmesi ve düzenlenmesi açısından Türkçe Sözlük, sözlükselleşme kapsamında incelenmeyi gerektirmektedir. Bu yazıda ilk olarak mevcut literatürün bir değerlendirmesi yapılacak, Türkçe Sözlük'te madde başı seçimine yönelik görüşler ortaya konacaktır. Tüm bunlardan hareketle gerçek birer sözlük birimi olarak madde başı seçimi konusunda Türkçe Sözlük'ü daha işlevsel kılmaya yönelik derlem temelli bir yol önerilecektir. Eş zamanlı analiz edilebilir sözcüklerde düşük sıklığa karşın sözlükselleşmiş sözcüklerde yüksek sıklık eğilimi, türemiş sözcüklerin sözlükselleşip sözlükselleşmediği hakkında bilgi verebilir. Diğer yandan sözlüğe alınan ve çeşitli dil bilimsel kategorileri işaretleyen sözcük biçimlerinin derlemde yüksek sıklık göstermesi onların işlevsel kullanımına işaret etmekte, bu yüzden sözlükte listelenmemesi gerektiği sonucuna ulaşılmaktadır. Dil bilimsel sözcük biçimlerinin sıklık göstermesiyle sözlükselleşmiş sözcüklerin türemiş sözcüklere kıyasla yüksek sıklık eğilimi sergilemeleri, bu ilişkiler bağlamında ortaya konmaya çalışılacaktır.

Anahtar Kelimeler: Sözlük, sözlük bilimi, sözlükselleşme, sözlükbirim, sözcük biçimi.

Özbek Türkçesinde -Ey / -Yey Enklitiği

Arş. Gör. Dr. Bahar TÜRKYILMAZ

Bu bildirinin temel konusunu Özbek Türkçesinin -ey/ -yey enklitiği oluşturmaktadır. Enklitik terimi alan yazınında eklendiği sözcüğü farklı yönlerden niteleyen, cümleden çıkarıldığında söz dizimsel açıdan herhangi bir eksiklik oluşturmamakla birlikte cümlenin semantiğinde de herhangi bir bozulmaya sebep olmayan ancak kullanıldığında cümlenin semantiğini pek çok yönden etkileyen yapı şeklinde değerlendirilmektedir. Enklitikler ait olduğu dillerdeki kullanım şekline bağlı olarak çeşitlenmekle beraber Özbek Türkçesinde eklendiği sözcükten kısa çizgi/tire ile ayrılarak yazılırlar. Bu yazım özelliği Özbek Türkçesi için ayırt edici bir unsurdur. Temel işlevleri pekiştirme olarak nitelenen enklitikler bu işlevi kimi zaman sınırlama, fazlalık-aşırılık, azlık, küçümseme-alay, korku, kimi zaman soru kimi zaman da şaşkınlık, hayret gibi yönlerden pekiştirerek gerçekleştirebilmektedirler. Bu yönleriyle de kullanım sahası açısından oldukça semantik bir alanın sistematik bir üyesi şeklinde düşünülebilirler. Söz konusu işlevler birtakım kullanımlarda çeşitli dil bilim kategorilerinin semantik alanına da genişleyebilmektedir. Bu çerçevede çalışmaya konu edinilen -ey/-yey enklitiğini incelemek üzere Özbek Türkçesinden roman, hikâye, masal ve destan gibi edebî türler arasından yeterli sayıda eser taranacaktır. İncelemede -ey/-yey enklitiğinin kullanım sırasında fiil, isim, edat vb. kelime türlerinden hangilerinde daha istikrarlı davrandığı araştırılacak; semantik açıdan ise hangi alt anlamları pekiştirmeye daha yatkın olduğu tespit edilecektir. Tespit edilen alt anlamların çeşitliliğine bağlı olarak da söz konusu enklitiğin semantik çerçevesi çizilecektir. Bahse konu edilen enklitiğin kullanıldığı kelime türü ekseninde söz dizimsel açıdan cümle başı ya da cümle sonu olmak üzere en sık tercih edildiği konumlar da saptanacaktır. Karşıladığı işlevlerin çeşitliliği doğrultusunda üçüncü elden raporlanmış bilgileri pekiştirebilmesi ya da hayret, sürpriz, şaşkınlık gibi pragmatik yorumları destekleyebilmesi noktasında -ey/-yey enklitiğinin semantik açıdan kanıtsallık ve miratif gibi dil bilimsel kategorilerle ilişkisi de dikkate alınacak ve bu tespitler örneklerle sunulacaktır.

Anahtar Kelimeler: Enklitik, Özbek Türkçesi, -ey/-yey, alt anlam, semantik.

Akvaryumdaki Tiyatro Adlı Çocuk Kitabına Ekoeleştirel Bir Yaklaşım

Melike ERKAL

Doç. Dr. Kadir KAPLAN

Dünyada yaşanan hızlı gelişmeler beraberinde çevre sorunlarını da getirmiştir. Bilim insanları bu soruna çözüm bulmaya çalışırken birçok yazar da edebiyat aracılığı ile çevre sorunlarını ele alıp insanları bilinçlendirmeye çalışmıştır. Edebi eserler çevreci bir bakış açısıyla incelenmiş ve bunun sonucunda edebiyatta ekoeleştiri kuramı ortaya çıkmıştır. Doğayı merkeze alan ekoeleştiri sadece yetişkin edebiyatında değil çocuk edebiyatında da önemli bir yere sahiptir. Bu çalışmada Behiç Ak'ın Akvaryumdaki Tiyatro adlı çocuk kitabını ekoeleştirel açıdan incelemek amaçlanmıştır. Araştırma doküman analizi yöntemi ile incelenmiştir. Veriler betimsel analiz ile çözümlenmiştir. Araştırma sonucunda insanın doğa ile iç içe yaşadığında daha mutlu, huzurlu ve sağlıklı olduğu tespit edilmiş. Eserde, insanların huzuru doğal yaşamda bulunduğu ve bu doğal yaşamı bozduklarında sadece çevreye değil insan yaşamına da zarar verdikleri tespit edilmiştir. Eserde doğayı merkeze alan bir yaklaşım yer almış ve insanmerkezci yaklaşım sorgulanmıştır.

Anahtar Kelimeler: Çevre, ekoeleştiri, çocuk edebiyatı.

Dil-Edebiyat İlişkisi Bağlamında Cahit Sıtkı Tarancı'nın Şiir Dili

Prof. Dr. Mustafa KARABULUT

Dil ile edebiyat arasında çok yönlü etkileşim vardır. Edebi eserler varlığını dile borçludur, dil de edebi eserler sayesinde geleceğe taşınır gelişimini sürdürür. Bu bakımdan edebiyat ile dil bir bütünün iki parçası gibi birbirini tamamlar. Edebiyatçı, eserini meydana getirirken dili yenide üretir ve dile hizmet eder. Böylece dilin gelişmesi için edebi eserlere de ihtiyaç vardır. Türk şiirinin önemli isimlerinden olan Cahit Sıtkı Tarancı, dile ait unsurları çok iyi kullanarak Türkçeye hizmet eder. O, şiirlerini oluştururken sözcükleri yerli yerinde kullanır. Tarancı, gerek duygu gerekse düşünce aktarımında dili işlevli bir araç olarak ele alır. Özellikle yaşam ölüm trajedisinde bireyin çaresizliğini dile getirirken tematik düzlemi kendine has bir anlatımla ifade eder. Cahit Sıtkı, kelime gruplarını ve tamlamaları da kendi üslubuna göre kurar. Onun şiir dilinin bir başka özelliği de soru bildiren sözcüklere verdiği önemdir. Tarancı, şiir dünyasını oluştururken Türkçenin gücünden yararlanır. Bu çalışmada amaç, Cahit Sıtkı Tarancı'nın şiir dilini dil-edebiyat ilişkisi bağlamında ortaya koymaktır.

Anahtar Kelimeler: Dil-edebiyat ilişkisi, Cahit Sıtkı Tarancı, şiir dili.

Yabancılara Türkçe Öğretiminde Cümle Bilgisi ve Cümle Yapıları Üzerine (Piktes Projesi Kapsamında Kullanılan Okuma Materyalleri İncelemesi: Aslı Hikaye Serisi)

Prof. Dr. Alparslan OKUR

Zeynep KARAŞ

Küreselleşen dünyada ve özellikle ülkemizde yabancı uyruklu öğrenci sayılarının artışı Yabancılara Türkçe Öğretimi alanında bir ihtiyaç doğurmuştur. Gerek okullardaki yabancı uyruklu öğrencilerin eğitim ihtiyaçlarına yönelik etkinlik gerekse alanyazındaki ilgili çalışmaların azlığı, çalışmaları hızlandırmıştır. Bununla ilgili önemli bir atılım olan ve halen devam eden Piktes projesi de Türkiye’de devlet okullarında okuyan yabancı uyruklu öğrencilerin Türkçeyi öğrenme ve okullara entegre olabilmeleri hususunda faaliyetlerde bulunmuş, Bakanlık tarafından bu öğrenciler için niteliğine uygun ders kitapları ve hikaye setleri hazırlanmıştır. Bunlardan biri de “Aslı” hikaye derisidir.

Yabancılara Türkçe öğretiminin başında dili öğretmenin öncelikle dilin tüm kurallarına ve yapılarına hakim olması gerekmektedir. Türkçede anlama ve anlatmanın temel taşlarından biri olan cümle bilgisi, Türkçe öğretiminde önemli bir konudur. Bu çalışmada, Piktes projesi kapsamında devlet okullarına materyal olarak gönderilen “Aslı” hikaye serisinin cümle yapıları bakımından incelenmesi ele alınmıştır. Araştırmanın kapsamına bu hikaye serisinin kelime ve cümle yapılarının incelenmesi, bunların yaşa göre uygunluğu ve ortaya çıkan sonuçların grafiklerle açıklanması girmektedir. Yabancılara Türkçe öğretimi alanında devlet okulları tarafından materyal olarak kullanılan kitapların cümle yapıları bakımından incelenmesi hususunda daha önce yapılan bir çalışmanın olmaması ve bu somut çalışmaların bundan sonraki çalışmalar için örnek teşkil etmesi ayrıca önem arz etmektedir. Bildiri metninde nitel araştırma yöntemlerinden doküman incelemeden yararlanılmıştır.

Araştırmanın sonucunda “Aslı Hikaye Serisi” isimli eserde en fazla kullanılan cümle yapısının sırasıyla basit cümle, bağlı cümle, iç içe birleşik cümle, bağımsız sıralı cümle,bağımlı sıralı cümle ve eksilteli cümle olduğu tespit edilmiştir. İncelenen hikayedeki cümle yapıları ilkokul A1-A2 düzeyindeki yabancı uyruklu çocukların kolayca anlayabilecekleri düzeyde olduğunu göstermektedir. Yazar bu hikaye setinde farklı türdeki cümle yapılarını bir araya getirmiş ve bunu da Türk kültürünün öğeleriyle bütünleştirerek hedef kitleye uygun girdiler sunmaya çalışmıştır.

Anahtar Kelimeler: Aslı Hikaye Serisi, cümle yapıları, yabancılara Türkçe öğretimi, Piktes Projesi.

İki Dilli Türk Ebeveynlerin Ana Dili Eğitime Yönelik Yaklaşımları: Almanya Örneği

Doç. Dr. Neşe KARA ÖZKAN

Bu çalışmanın amacı Almanya’da yaşayan iki dilli Türk ebeveynlerin, çocuklarının ana dili eğitimine yönelik yaklaşımlarının belirlenmesi ve açıklanmasıdır. Araştırmanın modelini nitel araştırma yöntemlerinden fenomenoloji oluşturmaktadır. Bu araştırmanın fenomeni iki dilli Türk ebeveynlerin, çocuklarının ana dili eğitimindeki hassasiyetleridir. Araştırma verilerinin toplanması için görüşme yöntemi tercih edilmiştir. Araştırmanın çalışma grubunu Almanya’da yaşayan iki dilli Türk ebeveynler oluşturmaktadır. Araştırmanın amacına en iyi hizmet edeceği düşünülen amaçsal örnekleme yöntemlerinden ölçüt örnekleme yöntemi esas alınmıştır. Görüşme yirmi katılımcıyla gerçekleştirilmiştir. Araştırmada derinlemesine bilgi toplamak amacıyla yarı yapılandırılmış görüşme formu kullanılmıştır. Katılımcılara kendilerinin ve çocuklarının ana dili kullanım durumları, ebeveyn olarak çocuklarının Türkçe öğrenmelerine ilişkin görüşleri, kendilerinin çocuklarının Türkçelerini geliştirmelerine için yaptıkları çalışmalar, iki dillilik ile ilgili tecrübe ve görüşleri, Almanya’daki Türkçe eğitimi hakkındaki görüşleri ve Türkçe öğretimine yönelik çözüm önerilerini kapsayan sorular sorulmuştur. Katılımcılarla ayrı ülkelerde yaşanmasından dolayı kendileriyle telefon görüşmesi yapılmış ve bu görüşmeler kayıt altına alınmıştır. Araştırma sonunda Almanya’da yaşayan iki dilli Türk ebeveynlerin kendi aralarında Türkçe konuşmaya özen gösterdikleri, çocuklarının Türkçe konuşabildikleri, katılımcıların tamamının çocuklarının Türkçe öğrenmelerini istedikleri, çocuklarının Türkçelerini geliştirmeleri için evde Türkçe konuştukları, Türk TV kanallarını izledikleri, onlara Türkçe kitap ve dergi okuttukları belirlenmiştir. Bunların yanı sıra Türk çocuklarının %55’inin Almanya’da iki dilli olarak yetişmeleri sırasında Almanca yetersizliği ve Türkçe yetersizliği gibi dil sorunları yaşadıkları; katılımcıların yarısının iki dilliliğin Türkçeyi olumsuz yönde etkilediğine inandıkları, Türkçe ve Türk kültürü ders saatlerinin yetersiz olduğunu düşündükleri anlaşılmıştır. Ayrıca kendilerinin, ebeveynlerin Türkçenin önemi konusunda bilinçlendirilmelerinin önemine vurgu yaptıkları, Türkleri bir araya getirecek sosyal faaliyetlerin düzenli olarak yapılmasının gerektiği, Türkçe ve Türk Kültürü ders saatlerinin artırılarak derslerin uzman Türk öğretmenler tarafından verilmesi gerektiğini vurguladıkları tespit edilmiştir. Araştırma sonunda tespit edilen sorunlara çözüm önerileri geliştirilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Ana dili eğitimi, iki dillilik, iki dilli Türk ebeveynler.

Kerkük'te Türkçe Öğretimine Yönelik İhtiyaç Analizi: Swot Analizi

Doç. Dr. Başak KASA AYTEN

Mahmud KARABEY

Bu çalışmanın amacı, Kerkük'te Türkçe öğretimine yönelik dil ihtiyaç analizi çıkarmaktır. Bu amacı gerçekleştirmek için Swot analizi kullanılmıştır. Swot analiziyle Kerkük'te Türkçe öğretim sürecinin güçlü yanları, zayıf yanları, fırsatları ve karşılaştığı tehditler tespit edilmiştir. Araştırma nitel araştırma yöntemlerinden olgubilim (fenomenoloji) deseni ile gerçekleştirilmiştir. Araştırmanın çalışma grubunu belirlemek için tabakalı örnekleme yöntemi kullanılmıştır. Bu yöntemle ilkokul, ortaokul, lise ve üniversite kademelerinden 3'er, toplamda 12 Türkçe öğretmeni araştırmaya dahil edilmiştir. Araştırmanın sonuçları çeşitli boyutlarda ele alınmıştır. Güçlü yanlarına genel olarak Kerkük nüfusunun genel olarak Türkmence dilini konuşması ve Türkmence'nin Türkçeye yakın olması; Zayıf yanlarına genel olarak, öğretim görevlilerin yetersiz olması, sınıf geçmenin kolaylığı; Fırsatlarına genel olarak Türkiye'de okuması fırsatı bulmak; Tehditlere de genel olarak Türkçe okutulan okullara kayıtların her geçen gün azalması olarak belirtilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Kerkük, Türkçe öğretimi, ihtiyaç analizi, Swot analizi.

Klasik Türk Şiirinin Öğretimine dair Sorunlar ve Bazı Çözüm Önerileri

Öğr. Gör. Dr. Ömer UYAN

Üniversitelerde ağırlıklı olarak Türk dili ve edebiyatı bölümlerinde işlenen eski Türk edebiyatı derslerinin öğretimi her geçen yıl biraz daha zorlaşmakta, hedeflenen çıktılar ve dönüt alma oran ve imkânları giderek azalmaktadır. Bu durumun öğrencilere bakan yönü olduğu kadar; öğrencilere, eğitim politikalarına, yüksek öğretime gelinceye kadarki eğitim aşamalarında edebiyat ve özelde eski edebiyat derslerinin yeri ve işlenişi vb. yönleri de vardır. Bu tebliğde, işaret edilen mevcut duruma dair gözlemler, tespitler, yapılması gerekenler ve çözüm önerileri paylaşılacaktır. Çerçeve olarak A) derse hazırlık, B) ders sırası ve C) ölçme-değerlendirme D) ders dışı etkinliklere dair önerilerin sunulacağı tebliğde, birçok kez şahsi tecrübelerimizden de yola çıkılarak, özellikle dersin işlenişine dair öğrencilerin içine düşebileceği muhtemel bazı yanılgılar üzerinde durulacak, derslerin daha anlaşılır ve verimli geçmesi adına kaçınılması gereken hususlara değinilecektir. Bu doğrultuda; öğrenciler açısından derslerin belki olduğundan çok daha zor algılanmasına neden olan dil ve dönem engeli, anakronizm, özellikle görsel malzeme eksikliği veya bunların yeterince kullanılmaması, yalancı eş değerlik vs. dikkat edilmesi gereken konu ve sorunlar örnekler üzerinden somut bir biçimde açıklanacaktır. Pedagojik açıdan bilinenden bilinmeyene gitme, somutlaştırma, tekrar, farklı duyulara hitap etme gibi yöntem ve tekniklerin eski Türk edebiyatı dersleri özelinde nasıl kullanılması gerektiği yine öneriler ve örnekler üzerinden açıklanmaya çalışılacaktır. Değişendeki değişmeyi gö(ste)rmek ve gelenek denilen olgunun önemini kavra(t)mak adına yeni Türk edebiyatı dönemi şairlerinin gerek klasik şiir kavramlarını ve hayallerini kullanma biçimleri gerekse bu şiir evrenine yaptıkları türlü telmihlere de konunun önemine binaen ayrıca değinilecektir. Bu husus, öğrencilerle klasik şiir arasındaki aşılması pekâlâ mümkün olan uzaklığı kaldırmak ve tanışlık, ünsiyet hissini uyandırmak bakımından ayrı bir önemi haizdir.

Anahtar Kelimeler: Divan şiiri, klasik Türk şiiri, edebiyat öğretimi, gelenek, öğretim yöntemleri.

İbrahim Alaeddin Gövsa'nın Aruz Vezni Üzerine Düşünceleri

Arş. Gör. Orçun AYDOĞDU

Üniversitelerde ağırlıklı olarak Türk dili ve edebiyatı bölümlerinde işlenen eski Türk edebiyatı derslerinin öğretimi her geçen yıl biraz daha zorlaşmakta, hedeflenen çıktılar ve dönüt alma oran ve imkânları giderek azalmaktadır. Bu durumun öğreticilere bakan yönü olduğu kadar; öğrencilere, eğitim politikalarına, yüksek öğretime gelinceye kadarki eğitim aşamalarında edebiyat ve özelde eski edebiyat derslerinin yeri ve işlenişi vb. yönleri de vardır. Bu tebliğde, işaret edilen mevcut duruma dair gözlemler, tespitler, yapılması gerekenler ve çözüm önerileri paylaşılacaktır. Çerçeve olarak A) derse hazırlık, B) ders sırası ve C) ölçme-değerlendirme D) ders dışı etkinliklere dair önerilerin sunulacağı tebliğde, birçok kez şahsi tecrübelerimizden de yola çıkılarak, özellikle dersin işlenişine dair öğreticilerin içine düşebileceği muhtemel bazı yanılgılar üzerinde durulacak, derslerin daha anlaşılır ve verimli geçmesi adına kaçınılması gereken hususlara değinilecektir. Bu doğrultuda; öğrenciler açısından derslerin belki olduğundan çok daha zor algılanmasına neden olan dil ve dönem engeli, anakronizm, özellikle görsel malzeme eksikliği veya bunların yeterince kullanılmaması, yalancı eş değerlik vs. dikkat edilmesi gereken konu ve sorunlar örnekler üzerinden somut bir biçimde açıklanacaktır. Pedagojik açıdan bilinenden bilinmeyene gitme, somutlaştırma, tekrar, farklı duyulara hitap etme gibi yöntem ve tekniklerin eski Türk edebiyatı dersleri özelinde nasıl kullanılması gerektiği yine öneriler ve örnekler üzerinden açıklanmaya çalışılacaktır. Değişendeki değişmeyi gö(ste)rmek ve gelenek denilen olgunun önemini kavra(t)mak adına yeni Türk edebiyatı dönemi şairlerinin gerek klasik şiir kavramlarını ve hayallerini kullanma biçimleri gerekse bu şiir evrenine yaptıkları türlü telmihlere de konunun önemine binaen ayrıca değinilecektir. Bu husus, öğrencilerle klasik şiir arasındaki aşılması pekâlâ mümkün olan uzaklığı kaldırmak ve tanışlık, ünsiyet hissini uyandırmak bakımından ayrı bir önemi haizdir.

Anahtar Kelimeler: Divan şiiri, klasik Türk şiiri, edebiyat öğretimi, gelenek, öğretim yöntemleri.

Karabağ'a Ait Yer Adlarında Coğrafi Terimler

Reyhan HABİBLİ

Türk toponimisinde coğrafi terimlerin kendine özge yeri vardır. Onlar coğrafi objelerin karakterini, türünü belirleyen kelimelerdir: dağ, dere, düzlük, yazı, ova, burun, tepe, güney, tap, yal, taht, gedik vb. Coğrafi terimler yer isimlerinin türemesinde aktif kullanılmaktadır. Terimde coğrafi objenin herhangi bir belirtisi yansımaktadır. Genel isimlerden türeyen bu kelimeler somut coğrafi kavram veya olayın belirlenmesi için kullanılıyor. Terimler sıkı şekilde objelerin kendisi, karakteriyle ilgilidir, toponimide kendi anlamını ifade ediyor. Onlar coğrafi ortamın koşullarına, işaret ettiği objenin karakterine, dil kullanıcılarının etnik kökenine bağlı olarak oluşma sürecinde farklı anlamlar kazanabiliyorlar.

Yer adlarında coğrafi terimlerin kullanılması onun toponimik yükünü etkiliyor, ad hakkında daha net ve doğru tasavvur oluşturuyor. Toponimlerin çoğunda coğrafi terimler yer adına birleşik şekilde yansıyor. Böyle yer isimleri birleşik toponim sayılıyor. Birleşik yer adlarının ilk bileşenleri, yer adını tanımlamaya, netleştirmeye, belirtmeye hizmet edebilen kelimelerle, ikinci bileşenleri indikatör rolünü oynayan coğrafi terimlerle ifade olunuyor. Yer adları, özellikle oykonim türetmede bu usul yaygın kullanılmaktadır. Bu usul diğerleriyle mukayesede özlüdür, hem de eski sentaktik ilişki türü sayılıyor: Ağbulak, Ağcakend, Dağyurd vb.

Karabağ toponimisinde de terimler coğrafi isimlerin esas kısmını oluşturmaktadır. Örneğin, Çobandağ, Hanımbulağı, Ceyrançöl, Serçeli Tepe vb. Coğrafi terimler ve onlardan oluşan yer adları ortamın özelliği hakkında mühim bilgi potansiyeline sahiptir. Coğrafi terimin bilgi potansiyeli, o terimdeki coğrafi bilgilerin bütünü anlamına gelmektedir. Coğrafi terimler, manzaranın doğal özelliklerini ve insan faaliyetini yansıtmaları bakımından farklı türlere ayrılmaktadır.

Çalışmamızın amacı, Karabağ topraklarında toponimik isimlendirmenin ana ilkeleri hakkındaki bilgileri güçlendirmek ve derinleştirmek, coğrafi objelerin adlandırılma kaynaklarından biri gibi coğrafi terimlerin rolünü belirlemek ve yer adlandırmadaki işlevlerini aydınlatmaktır.

Anahtar Kelimeler: Yer adı, coğrafi terim, coğrafi obje, Karabağ toponimisi, adlandırma.

Abdulhamid Süleymanoğlu Çolpan'ın “Doktor Muhammedyâr” Sabahattin Ali'nin “Asfalt Yol” Adlı Öykülerinde Toplumcu Gerçekçilik

Zebo FAZLİDDİNOVA

Bu çalışmada Özbek yazarı Abdulhamid Süleymanoğlu Çolpan'ın «Doktor Muhammedyâr» ile Türk yazarı Sabahattin Ali'nin «Asfalt Yol» adlı öyküleri mukayese edilmiştir. Günümüzde devrini tamamlamış olan toplumcu gerçekçilik doğrultusunda yazarların eserlerini tanımak ve ilkelerin ortaya çıkmasına nelerin sebep olduğunu, ortaya koymaktır. Yakın kültürü ve doğum tarihi itibarıyla aynı nesilden sayılabilecek yazarların farklı coğrafilerde bulunmalarına rağmen eserlerine yansıyan benzerlik ve farklılıklarından söz edilecektir.

Anahtar Kelimeler: Özbek yazarı, Cholpan, Sabahattin Ali, toplumcu gerçekçilik.